ماناى هونەر

PDF 4 KURD

ناوی کتێب: مانای هونەر

نووسینی: هێربرت ڕید

وەرگێڕانی: سەربەست خەسرەو عارف

بابەت: هونەری

مۆنتاژی کۆمپیوتەر: سەیران عەبدولرەحمان فەرەج

هەڵەچنی: نیشتمان محەمەد فاضل

تیراژ: 1000 دانە

نرخ: 3000 دینار

ژمارەی سپاردن: 1023 ی 2006

چاپخانەی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

چاپی : یەکەم ساڵی 2007

کوردستان -سلێمانی

www.serdam.org

PDF 4 KURD

هێربرت ڕید

مانای هونەر

وەرگێڕانی

سەربەست خەسرەو عارف

سلێمانی 2007

PDF 4 KURD

زنجیرەی کتێبی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

کتێبی سەردەم ژمارە (396)

سەرپەرشتیاری گشتیی زنجیرە

ئازاد بەرزنجی

PDF 4 KURD

مانای هونەر

ئەم نوسراوانەی کە بەرچاوتان دەکەوێت، کۆمەڵە کورتـە باسـێکن کـە هـەربرت ڕیـد Herbert read لـە سـاڵەکانی 1931 دا بـۆ گۆڤـاری لیـستنر Listener دەینووسـین. وە منـیش بـەوەرگێڕانی هەسـتاوم لـە سـاڵی 1987. هەڵبەتـە لەبـەرهۆکاری ژیانـەکی و دوورەوڵاتی بوارم نەبوو بەچاپیان بگەیەنم، ئـەم بابەتانـە بەشـێکن لەجەوهـەری هونـەرو کۆن بوونیان بۆ نییە، بۆیە بەچاکم زانی لە ڕۆژنامەی پـەیامی کـوردا بەخوێنـەری کـوردی بگەیەنم. هیوادارم کارێکی باشم کردبێت... چـونکە پـەیامی کـورد بـەڵێنی ئـەوەی بـە مـن داوە کە گۆشەیەکی هونەریم بۆ تەرخان بکات، بۆیە بەچاکم زانی تیایدا ئەم کورتە باسـانە بلاوبکەمەوە...بەو هیوایەی کە خوێنەری کورد لە کۆی بابەتەکاندا شارەزایی یەکی کارامە و هونەرمەندانەی بۆهونەری شێوەکاری هەبێت و لە تێڕوانینیدا دەربـارەی جیهـانی هونـەر بیٚ سەلیقە نەبێت. هەڵبەتە ئەنجامدانی ئەم کارەی وەرگێڕان بـۆ مـن کـارێکی زۆر سـەخت بوو، چونکە ئەوکاتەی من هەستام بە وەرگێڕانی ئـەم کتێبـە تـەنها شـەش مـانگ زانـستیم هـەبوو دەربـارەی زمـانی فارسـی، بۆیـە هەمیـشە ڕسـتەو زاراوەم لـەم و لـەوی فـارس دەپرسی... هۆی ئەمەش تەنها مەیلی خـۆ دەرخـستن و لەقـەرەدانی زمـان نـەبوو، بـەڵکو ئەوەی پاڵی پێوە نام هەرەشەیەك بوو" هەرەشـەی کـەم زانـی لـەبواری هونـەردا بـەزمانی کوردی... چونکە کاتێك بۆ یەکەم جار ڕووبەڕووی کتێبخانە فارسـییەکان بوومـەوە، تـەنها دوچاری سەرلێشێوان و سەرسوڕمان هاتم دەربارەی زۆری وچڕیی زانست بە زمانی فارسی لە کتێبخانەکاندا، لەوێدا دووچاری بەزەیی هاتنەوە هاتم... هەستم بە هەژاریی کتێبخانـەی

کوردی کرد“ بۆیە خۆم هاندا بە لای کەمەوە هەوڵ بخەمە گەڕ بۆ زیاد کردنی چەند کتـێبیٚ لە کتێبخانەی کوردیدا... بێگومان نیم لەوەی کە دووچاری سەختی و سەریەشە هاتووم... ئەم کتێبە و چەندانی ترم وەرگێڕا بە کوردی... ئێستا حەڤدە ساڵ دوای ئەو کارەمـە و تـا ڕادەیـەکی زۆر زمـانی فارسـیم لـە یـاد نـەماوە، بـەڵام هاوڕێیـان هانیـان دام کـۆڵ نـەدەم پاکنوسی وەرگێڕاوەکانم بکەم و بڵاویان بکەمەوە... بۆیە تکام لە ڕەخنەگران ئەمەیـە کـە بیٚ چەندو چوون بەدڵ ڕەقانە هەڵـەکانم ڕاسـت بکەنـەوە ئەگـەر شـکیان بـرد... هیـوادارم کارێکی باشم کردبێت، بەوەی کە لە توانامدایە هـەرگیز کەمتەرخـەمی ناکـەم لـە خزمـەتی زمانەکەمدا.

PDF 4 KURD

بەشی یەکەم

1- پێناسی هونەر

art = هونەر بە واتایەکی سادە پەیوەست بەو هونەرانەیە کە بە هونەری پلاستیکی plastic یا بینراوی Visual دەیناسین" بەڵام ئەگەر ڕاستیمان بوێت ئەوا دەبێ هونەری وێژەوانی و هونەری مۆسیقاش وەربخەین، چونکە کۆمەڵە خاسیەتێك لەنێوان هونەرەکان دا هاوبەشە، هەرچەندە لەم یاداشتانەدا زیاتر سەری پەیوەندیمان بە هونەرە پلاستیکییەکانەوە هەیە، وەڕوخستنی ئەو بابەتانەی کە لە نێوان گشت هونەرەکاندا هاوبەشە، چاکترین سەرەتایە بۆ توێژینەوەکەمان.

شوبنهاوەر یەکەم کەس بووە کە ڕایگەیاند: گشت هونەرەکان دەیانەوێ بە مۆسیقا بگەن.

ئەم وتەیە جارەها دوپات بۆتەوەو شوێنگەی بەهەڵەدا چوونی گەلێ بووە، بەڵام گرنگییەکیش ئاشکرا دەکات، شوبنهاوەر چۆنێتی ئەبستراکتی مۆسیقا لەپێش چاو دەگرێ، لە مۆسیقادا — تەنها لە هونەری مۆسیقادا هونەرمەند دەتوانێ ڕاستەوخۆ لایەنگری لە گوێگران بکات و بێ یاریدە مەبەستەکانی بەوان دەگەیەنێت.

ئەندازیار مەبەستەکانی بەزمانی بینایی بەیان دەکات، شاعیر ووشە بەکاردەبات کە رۆژانە خەڵکی بۆ وتووێژ بەکاری دەبەن... وێنەکێش زۆر جار بە زمانی وێنەی روکەش و دیاردەی بینراو دەدوێت. تەنها مۆسیقارەکە دەتوانێ لە سەربەخۆیی خۆیدا، لە ویژدانی ئازادیدا بەرهەمێك داهێنێت کە ئامانجی ڕاستەوخۆی_چێژبەخشین__ ە و هیچی تر.

PDF 4 KURD

بەڵام کۆی هونەرمەندان نێت و نیازیان چێژ بەخشینە، بۆیە سادەترین و زۆرترین پێناسەی هونەر ئەمەیە کە بڵێین: هونەر کۆششێکی بۆداهێنانی وێنەی چێژ بەخشین.

ئەو وێنەیەش هەستی جوانیمان ڕازی دەکات، هەستی جوانیش کاتێك ڕازی دەبێت کە جۆرە یەکەیەك یا لەبارییەك بەدیبهێنێت کە ئاتاجی پەیوەندی وێنەیی یە لە درکاندنی هەستی خوددا.

2- هەستی جوانی = Aesthetic sence

هەر تیۆرێك دەربارەی هونەر بەم گریمانەیە دەست پێدەکات کە مرۆڤ لە بەرامبەر شکڵ و ڕوو و قەبارەی شتەکاندا کە بەر هەستەکانی دەکەون ڕازەر نیشان بدات.

هەندێ لە ئارایشتەکانArrangeme یان ڕێکخستنی شتەکان، سەر بە هەستی چێژوەرگرتن دەبن.

... لە کاتی نەبوونی ئەم ئارایشتەدا نا ئارامی ڕوودەدات، هەستی دیاری کردنی "تشخیص" پەیوەندیی چێژبەخشی هەمان هەستی جوانییە... لە بەرامبەرەکەیدا هەستی دزێوی"القباحە".

دیارە دەشێت گەلێ لە خەڵکی ئاگاداری ئەو گونجاندنەی لە نێوان ئەندام و کەلوپەلەکان دا هەیە نەبن.، هەمان شێوە بەشێك لە خەڵکی کوێر ڕەنگن، دەشێت بەشێکیش لەوان سەبارەت بە شکڵ و شێوەکان کوێر بن...بەڵام هەمان شێوە کە کەسانی ڕەنگ کوێر تا ڕادەیەك هەن یا دەگمەنن، بەهەمان بەڵگە دەتوانین باوەڕ بهێنین کە کەسانێکیش هەن ڕاستەوخۆ لە پێناسەی عەینیی شتەکان بێ ئاگان یان بە هەمان ئەندازە کورت بین و کەم بینن... چونکە هەندێ لەمرۆڤ لە ڕوی هەستیارییەوە ناکامڵن پەروەردەی هەستیان پەروەردە نەکراوە... یان هەستی جوانییان سستە.

PDF 4 KURD

3- پێناسی جوانی

دەیان و سەدان پێناسی جیاواز سەبارەت بە جوانی بوونیان هەیە، بەلأم پێناسی ئەندامی و پەتی کە من دەرم برِی ئەمەیە کە (جوانی برتییە لە یەکەی پەیوەندی وێنەیی لە درکاندنی هەستیماندا) ئەم پێناسەیە بنچینەیی یە و لە سەر ئەم بنەمایە دەتوانین تیۆرێك دەربارەی هونەر دارِێژین، بەلأم لەوانەیە گرنگ بێت کە لە سەرەتادا بە توێژینەوەیەك دەرهەق زاراوەی جوانی بکۆڵینەوە... بۆیە دەبێت بڵێین کە هونەر پەیوەندییەکی پێویستی بە جوانییەوە نییە .

ئەمەش شتێکی تەواو لۆژیکییە، بەمەرجێك ئەم زاراوەیە بەو شێوەیە سنوردار دەکەین کە یۆنانییەکان بنەمایان لەسەر دارِشتبوو، هەروەها شێوازی کلاسیکی ئەوروپی جێگەی گرتەوە.

مەیلی خودی خۆم ئەمەیە کە هەستی جوانی بە دیاردەیەکی گەلێك گۆڕاوتر لەبەر چاو بگرم، کە دیاریدانی بەدرێژایی مێژوو گەلێ نادیارو کەمێك سەرسوڕهێنەر بووە... هونەر دەبێت گشت ئەو دیاردانە لەخۆ بگرێت، هەروەها لێکۆڵەوەری راستگۆی هونەر کەسێکە کە هەستی جوانیی خودی ئەو هەر چۆنێك بێت با ئامادە بێت بۆ وەڕوخستنی ڕەسەنانەی ئەم هەستە، لەتەك کەسانی ترداو لەسەردەمەکانی تریش دا ڕێگە بە دەستوری هونەر بدات و لە ڕوانگەی ئەودا هونەری سەرەتایی و کلاسیك و گوتیك بە هەمان ئەندازە سەرنج ڕاکێشەرن.

هەروەها هاوبەشە لە دیاری کردنی هونەری ڕەسەن لە ناڕەسەن لە گشت قۆناغێکدا بە ئاگایە لە هەڵسەنگاندنی ڕێژەیی دیاردە جۆراوجۆرەکانی هەستی جوانی لە قۆناغەکانی مێژوودا.

PDF 4 KURD

4–جیاوازیی هونەر و جوانی

بەهەڵـەدا چـونمان دەربـارەی هونـەر تـا ڕادەیـەك لـە نـەبوونی یەکـەی ڕوانگـەوە سەرهەڵدەدات لەبـەکاربردنی ووشـەی هونـەر و جـوانی دا... دەتـوانین بڵـێین ئێمـە تـەنها لەهەڵە بەکاربردنی ئەم وشانەدا یەك ڕاین.

هەمیشە گریمان دەکەین کە هەرچییەك جوان بوو هونەرە، یا هونـەر بەگشتی جوانـە، هەر شتێکیش جوان نەبوو هونەرنییە و دزێویش لە هونەر بەدەرە.

ئەم بەیەکزانینەی هونەر و جوانی ڕەگی گشت کۆسپێك لە هەستکردنمان دا دەربـارەی هونەر بەدی دێت، تاوەکو لای کەسانێکیش کە بەڕوویەکی گشتی سەبارەت بە کارتێکـەری جوانناسی Aesthetic هەستیارییەکی بەهێزیان هەیـە ئـەم گریمانەیـە لـەو ڕووەوە پـەیڕەو دەکەن کە هونەر جوانی نییە، لەبەر ئەوەی هونەر بەپێی پێویست جوانی نییە، ئـەم خاڵـە هەرچەندە دوپات بکەمەوە و پێی لەسەر دابگرم زیاڕۆیی ناکەم و نەمکردووە.

گاهـ مەسەلەکە لە ڕوانگەیەکی مێژوویی یەوە بەسەر دەکەینەوە(واتە چییەتی هونەر لە سەردەمەکانی ڕابردودا) و گاهـ لە ڕوانگەی کۆمەڵناسییەوە(واتە تێبینی بکـەین کـە هونـەر لە ڕووی دیاردە هەنوکەیی یەکانەوە لە سەراسەری جیهاندا چییە)، دەبیـنین کـە هونـەر چ لە ڕابردودا و چ لەحاڵی حازردا زۆرجار شتێکی نا جوان بووە و دەبێت.

5– هونەر بە ناونیشانی بینین – دیدە

جوان وەکو وتمان بەڕوویەکی گشتی لە سادەترین پێناسیدا ئەو شتەیە کە چێژ بەخش بێـت، لـە ئەنجامـدا خـەڵکی ناچـار دەبێـت کـە خـواردن و بـۆن کـردن و کـۆی هەسـتە تەنییەکانیش بە هونەر لە قەڵـەم بـدەن" ئـا بـەم شـێوەیە دەتـوانین پوچـەڵی ئـەم تیـۆرە ڕاستەوخۆ ئاشکرا بکەین.

مەکتەبێکی جوانناسی لەسەر ئەم بنچینەیە هاتۆتە کایەوە کە تا ئەم دوایی یـەش ئـەم مەکتەبە لە کۆی مەکتەبـەکانی تـر زیـاتر بـەردەوامی کـردووە، ئێـستاکەیش تیـۆری دیکـە دەربارەی جوانناسی داهێنراوە کە لـە بنـدیتۆ کروتـشە= Benedetto Croce وە سەرچـاوە وەردەگرێت و تاڕادەیەك جێگری ئەو مەکتەبەیە.

باوەڕی کروتشە بـەرەو رووی ڕەخنـە زۆر بۆتـەوە، بنـچینەی باوەڕەکـەی ئەمەیـە کـە دەڵێت: ڕاستترین پێناسی هونەر ئەمەیە کە هونەر بە بینین = شهود intuition ی سادە و ساکار بزانین... ئەم تیۆرە کاریگەریی لە کۆی تیۆرەکانی پێشو دەربارەی هونەر زیـاترە، بەڵام تەنها خاڵێك کە دەبێ ئاگاداری بین ئەمەیە کە ئەم تیـۆرە ئـاڵۆزو گـشتییە لـە بـواری هونەردا بەبێ سود بینین لـە ووشـەی " جـوانی" کـاری خـۆی بـەڕێوە دەبـات، وە تـەنها گرنگی لەوەدایە کە بە زاراوەی وەك بینین و غەزەل پشت دەبەستێ.

6– ئایدیالی کلاسیك

ڕاستی ئەمەیە کە ماناو گرنگیـی مێـژوویی ڕەچـاوکردنی جـوانی سـنوردارە، جـوانیو ڕەنگدانەوەی ئایدیالی جوانی لـە یۆنـانی دێـرین دا سـەریهەڵدا لـە ئـەنجامی فەلـسەفەیەکی تایبەتی ژیانەوە، ئـەو فەلـسەفەیەش بـە ڕادە یـەکی زۆر مرۆڤانـە بـوو، بـەو مانایـەی کـە مرۆڤایەتی و مرۆڤی ستایش و نەمر دەکرد بەجۆرێك کە خواکانیشیان لـە مـرۆڤ بـە مـەزنتر دەزانی و هەیئەتی ئەوانیان لە قاڵبی مرۆڤدا داڕشتووە.

هونەریش وەکو بـاوەڕی ئـایینی شـێوەی بـە ئایـدیال کردنـی سروشـت بـوو بەتایبـەتی مرۆڤی یا وێناندنی مرۆڤی بە ئایدیال دەکرد بە ناوی پلەی باڵای بەدیهێنانی سروشتی.

ئەپۆلۆی بیلڤیدەر – و–ئەفرۆدیتی میلوسـی (Apollo Belveder and Aphrodite of melos) نمونەی هونـەری کلاسـیکن کـە بـریتین لـە واتـای تـەواو یـان ئایـدیالی مرۆڤانـە بـە شـکڵو هاوڕێژەی تەواو. بە واتای ترۆپکی جوانی جوان وەڕویان خستووە.

PDF 4 KURD

ئەم بێخەی جوانییان بە شێوەی کەلەپور بە ڕۆمایی یەکان گەیشت و لە قۆناغی ڕێنیسانس دا دووبارە ژێنرایەوە، بەڵام ئێستاکە لەسەر هەمان شێوازی ڕێنیسانس دەژیین‌و جوانیش بە ناچاری پەیوەندە بە وێناندنی ئایدیای بێخێکی تایبەت بە مرۆڤ کە بە دەستی خێڵی سەرەتایی و سەرزەمینی دوور و دوور لە مەرجایەتی ڕاستی ژیانی ئێمە بەدیهێنراون.

لەوانەیە ئەم ئارەزووە یان ئایدیایە وەك باوەڕێك لە هیچ باوەڕێکی تر نەچێت، بەڵام دەبێت ئاگاداری ئەوەش بین کە تەنها ئایدیای شیاوە.

ئەم ئایدیایە لەگەڵ ئایدیای بێزانتی دا کە نەك مرۆڤانە، بەڵکو خواوەندانە و هزرانەو دژە ژیانی و کۆنتراستی بوو جیاوازییەکی زۆری هەبوو... هەروەها جیاوازیشی لەگەڵ هونەری سەرەتاییدا هەیە کە دەشێت بەهیچ جۆرێك ئایدیالی نەبووبێت، بەڵکو ڕەنگدانەوەی ئەو ترسە بوو کە کەسێکی سەرەتایی لە بەرامبەر جیهانی پڕ نهێنی و بەند و بالۆرەی نابەجێدا درکاندویەتی.

ئایدیای یۆنانییەکان جیاوازە بە ئایدیای ڕۆژهەڵاتیش، هەرچەندە ئەمیش ئەبستراکتی‌و نائەندامی و میتافیزیکییە، لەگەڵ ئەوەشدا زیاتر لایەنی غەریزی دەنوێنێ تاهزری.

بەڵام نەریت و باوەڕی ئێمە زیاتر پابەندی دەزگای وشەییمانەو وشەی جوانی هەمیشە لەخزمەتی ئەو ئایدیایانەدایە کە لە هونەردا واڵا کراون بەکار دەبەین.

ئەگەر بەرامبەر خۆمان ڕاستگۆبین، بێگومان دەبێ درەنگ یا زوو لەو بەهەڵەدا چوونە واتایی یەدا هەست بە گوناهی خۆمان بکەین.

ئەفرۆدیتی یۆنانی مادۆنای بێزەنتی و بتی دڕندەی گینای نوێ یا دەشتی عاج ناتوانن بەگشتی پێکەوە بەهەمان بۆچون و پێناسەی جوانییەوە پەیوەست بن" هەڵبەتە ئەگەر بڕیار بێت وشە بەپێی پێویست مانایەکی ڕاستی هەبێت.

دەبێ ئاگاداری ئەوەش بین کە ئەم ئایدیایەی دوایی ناجوان یان دزێوە.. بەڵام بەگشت ئەمانەوە لە ڕاستی دا چ جوان و چ دزێو دەبێت بە بەرهەمی هونەری ناو ببرێن.

PDF 4 KURD

7- جۆرایەتی هونەر

پێویستە دان بەوەدا بنێین کە هونەر بەیانی ڕەنگدانەوەی ڕوخساری هیچ ئایدیایەکی تایبەت نییە، هونەر بەیانی هەر ئایدیایەکە کە هونەرمەند لە توانایدا بێت بە وێناندنی پلاستیکی بەدیی بهێنێت.

لەو باوەڕەدام کە هەر بەرهەمێکی هونەری لەڕووی وێناندنەوە ڕێبازێك پەیڕەو دەکات، ئەو ڕێبازەش بەهیچ ڕوویەکی والاْ شایەنی ڕونکردنەوە نییە... چونکە هەرچەندە بینای بەرهەمێك کە بە هەولی ڕاستەوخۆی غەریزە دەژمێردرێت بتۆژینەوە و بە ڕوویەکی دەستووری سادە بیتۆژینەوە" ئەوا ڕونکردنەوەکە دژوار دەبێت.

تەنانەت لای ئوستادانی ئاکارپەرستانی سەردەمی ڕێنیسانس ئاشکرا بوو کە " هیچ جوانییەك خاوەنی شکۆی بالأیی نییە ئەگەر لە هاوگونجاندن دا بەڕادەیەك سەیرو سەمەرەی تیادا نەبێت. "

8- هونەرو جوانناسی

هەستی جوانی بەهەر شێوەیەك پێناس بکەین، دەبێت ڕاستەوخۆ ئەوەیش بخەینە پاڵ کە جوانی شتێکە - تیۆری -" هەستی جوانی ئەبستراکتی پایەیەکی سەرەتایی چالاکی هونەرییە، کەسانێکیش کە سەرگەرمی ئەو چالاکییەن، کەسانی سادەن و لەژێر جۆرەها کارتێکەری ژیانەکی دا دەژین، ئێمە سێ قۆناغمان لەپێشدایە :-

یەکەم : پاراوی درکاندنی چۆنێتییە مادد‌ییەکان - ڕەنگ - دەنگەکان - جوڵە و بزوتن، وە جۆرەها نواندنی ئەندامیی دی کە باسمان نەکردون.

دووەم : ئارایشت، ڕێکخستن لەڕووی درکاندنەوە بە وێنەی شکڵ و نەخشی چێژبەخش، دەتوانین بلێین هەستی جوانناسی بەم دووخاڵە ئەنجام دێت.

دەشێت قۆناغی سێیەمیش هەبێت، ئەویش کاتێکە کە ئەو درکاندنە ئارایشتییە بە حاڵەتێکی تایبەت بە سۆز یا هەستێك کە پێشتر بوونی هەبووە هاوجۆر بکەین.. بەم شێوەیە دەڵێین ئەو سۆزە یا هەستە بەیان کراوە بەو واتایە دەشێ ڕاست بکەین گەر بڵێین هونەر بریتییە لە : "بەیان = دەربڕین"" بەڵام دەبێ ئەوەش بڵێین کە (ئەم ڕایە هەندێك جار لای پەیڕەوانی کروتشە پشت گوێ دەخرێت.) بەیانیش بەم مانایە ئەنجامی کۆتایی یە، بە یاریدەی ئەنجامی پێشینەی درکاندنی هەستی و ئارایشتی — چێژبەخش — ی وێنەیی بەدی هات.

دەربڕین دەشێت خاڵی بێت لە ئارایشتی وێنەیی، بەڵام لەو کاتەدا نەبوونی هاوڕێژەیی ڕێگری لەوە دەکات کە ئێمە بە هونەر ناوی دەبەین.

جوانناسی یان زانستی درکاندن بە دوو بەدیهێنانی یەکەمەوە سەروکاری هەیە" هونەر دەتوانێت لەدوای ئەو دوو بەدیهێنانە پەیوەندیی بە مەرجە سۆزییەکانیشەوە هەبێت، دەتوانین بڵێین تا ڕادەیەك گشت کۆسپێك کە دێتە ڕێگەمان لە توێژینەوەی هونەری دا لەوەوە سەرهەڵدەدات کە ئێمە ئەو جیاوازییە ڕوون ناکەینەوە.

بیرێك کە تەنها بە مێژووی هونەرەوە پەیوەستە، توێژینەوەی سەر بەوێناندنی جوانیی لەسەر دەکەین.

مەبەست و نیازی هونەریش لەگەڵ چۆنێتییە جوانییەکاندا تێکەڵ دەکەین — کە هەستێکە لەشێوەیەکی تایبەتدا بە ئێمە دەگات، وە لەو هەڵە تۆژراوەیەش دەرباز بوونمان بۆنییە... چونکە هونەر لە گواستنەوەی هەستەکان زیاتر شتێکی تر نییە.

9- شێوەو بەیان " دەربڕین "

ئەو ڕەگەزە گرانبەهایەی لەبوونی مرۆڤ دایەو لەهونەردا بە ڕەگەزی شکڵ دەناسرێت" هەستی جوانناسی مرۆڤە، ئەو هەستیارییەش نەگۆڕو چەسپاوە، ئەوەی کەلە گۆڕاندایە، دەربڕینێکە مرۆڤ بە یاریدەی شکڵەوە بە هونەری دەکات، هەرکاتێك شکڵەکان لەگەڵ

هەستە ئانییەکانی یەکانی مرۆڤ دا لێکچوو هاوشـێوەبن، بەبەیانکـەر ناویـان دەبـات، بـەڵام دەشێت هەمان شێوە " شکڵ " بەهایەکی بەیانی —ی جیاوازی هەبێت.

نەك تەنها لای کەسانی دی بەڵکو لـە قۆناغـەکانی دیکـەی مێـژووی شارسـتانیەتیش دا ووشەی بەیان = دەربڕین چمکێکی زۆر ئاڵۆزی هەبووە.

بەڵام ئێمە ئەم ووشەیە بۆ نیشاندانی ڕازەری سۆزی = " عاتیفی " بەکاردەبەین" بەڵام هەمان ڕێکخستن کە هونەرمەند بە یاریدەی ئەو شـێوە هونەرییـە بـەدی دەهێنێـت، خـۆی لەخۆیـدا جۆرێکـە لـە " بـەیان "، هەرچـەندە وێنانـدن دەتوانرێـت بەچـمکی هزریـی وەك پێوانەکاری و هاوسەنگی و کێش و تەبایی شی بکەینەوە کە لە ڕاستی دا لە بناغـەوە لـە " دیدەوە = شهود " وە سەر هەڵدەدەن.

لـە شـێوازی کـاری ڕیالیزمـدا وێنانـدنی هونەرمەنـدان دەسـتکەوتێکی عـەقڵی نییـە، دەتوانین بڵێین سۆزێکە دابین کراوو بـەدیهێنراوە. هـەر کاتێـك کـە هونـەر بەناونیـشانی — حەزکردن لە داهێنانی شکڵ — پێناس دەکەین" چالاکییەکی عەقڵانیی پـەتی لـەپێش چـاو ناگرین، بەڵکو مەبەستمان لە چالاکییەکی غەریزی پەتییە.

بەو ڕوانگەیەش من ناتوانم بڵێم هونەری سەرەتایی لەڕووی شکڵەوە لە هونەری یۆنـانی کەمترە، چونکە هونەری سەرەتایی هەرچەندە دەشێت نوێنەری جۆرە ناتوانایی یەك بێـت لە شارستانیەت، بەڵام دەتوانێت بەیانکـەری غەریزەیـەك بێـت بـۆ وێناندنـەکانی بەهـەمان دەسەڵاتی غەریزی یۆنانی، یان بگرە لەویش باشتر.

دەتوانین هونەری هـەر قۆناغێـك بەناونیـشانی دەسـتکەوت و بـەدیهێنانی ئـەو قۆناغـە لەبەرچاو بگرین... ئەگەر ئێمە بتوانین ڕەگەزی وێناندن کە — گشتین —و ڕەگەزی بەیان = دەربڕین کە " ساتین " جیاوازییـان لـە نێوانـدا بکـەین" نـاتوانین بڵـێین جیوتـۆ Giotto لـە ڕوانگەی وێناندنەوە لە مایکڵ ئەنجلۆ. کەمترو کەمدەسـتڕەنگینترە... دەشـێت وەهابێـت، بەڵام بەهای شێوە " شکڵ " بەپلەی توانـای ئـەوەوە پەیوەسـت نییـە" ڕاسـتتر بڵـێم مـن نازانم چۆن دەربارەی شکڵ داوەری بکەم، جودا لە یاریدەی غەریزە کە داهێنەری شکڵە.

PDF 4 KURD

10– ناوچەی ئاڵتونی = دابەشکردنی ئاڵتونی

Golden Section

لە سەرەتای ڕۆژگاری فەلسەفەی یۆنانەوە" یۆنانییەکان هەوڵیان داوە لە هونەردا یاسایەکی ئەندازەیی بەدی بهێنن، تاوەکو هونەریش " کە لەتەك جوانی دا بەیەکیان لەقەڵەم دەدا " هەمان گونجاندنی هەبێت، هارمۆنیش Harmony بە پەیڕەوکردنی هاوگونجاندن Prototype بەدی دێت" بەمەش دەتوانین گریمانی بکەین کە ئەم هاوگونجاندنانە نەگۆڕن و لۆژیکی وەرودەکەون.

هاوگونجاندنی ئەندازەیی ناسراو بە " دابەشی ئاڵتونی " سەدەها بە ناونیشانی هاوشێوەیەك، کلیلی نهێنییەکانی هونەرەو بەکاربردنی نەك تەنها لە هونەردا بەڵکو لە سروشتیشی دا هەمان سودی هەیە، بەجۆرێکی وەها کە هەندێ جار ڕێزێکی باوەڕیی دەخەنە پاڵ... لە سەدەی شانزەیەمدا گروپێ لە نووسەران سێ بەشی " ناوچەی ئاڵتونی " یان پەیوەست دەکرد بە سێ لای حەزرەتی مەسیحەوە.

دابەشی ئاڵتونی لە دوو بابەتی – ئیقلیدس دا بەیان کراوە : کتێبی دووەم بابەتی ("دابەشکردنی هێڵێکی ڕاست، بە جۆرێ کە لاکێشەی بەدی هاتوو لە درێژبوونەوەی هەمان هێڵ دا یەکێ لەبەشە یەکسانەکانی چوارلایەك بێت کە لەگەڵ بەشێکی تردا دروست دەبێ.")

کتێبی شەشەم، بابەتی 31 (" دابەشکردنی هێڵ بە ڕێژەی خودی ناوەند و هەردوولا.")

دەستوری کاربردی ئەم باسە ئەمەیە کە هێڵێك " هێڵێکی سنوردار " بەجۆرێ دابەش بکەین کە ڕێژەی پارچەی کورتتری لەگەڵ پارچەی لێکچوی درێژتر لەودا هاوشێوەبن بەهەمان هێڵ، ئەو پارچانەی کە بەدی دێت بە ڕوویەکی هاوشێوە 5 بە 8 دەبێت (یان 8 بە 13 و 13 بە 21 و بەم جۆرە) بەڵام ئەم ڕێژەیە هەرگیز دیاریکراو نییە بەڵکو هەمان

PDF 4 KURD

شتە کە لە ماتماتیك دا بە ژمارەی ئالۆز ناسراوە... لەم بارەیەوە باسی زۆرنووسراوە و لـە ناوەنـــدی ســـەدەی ڕابـــردوودا لێکۆڵـــەرەوان بەســـوربوونێکی زۆرەوە لـــەو بارەیـــەوە تۆژیونەتەوە. نووسەرێکی ئەڵمانی بەناوی زایسینگ Zeising هەوڵی دا تا بیسەپێنێ کـە دا بەشی ئاڵتونی کلیلی نهێنی ئەندام ناسییە Morphology چی لە سروشت و چ لە هونەردا.

هـەروەها گوسـتار تیـۆدۆر فیـشنەر Gustar Theodor Fechner بنیاتنـەری جوانناسـی ئەزموونییە کە بەرهەمەکانی لە ساڵەکانی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا بلاوکراوەیە" هەمان مەسەلەی دابەشکردنی ئاڵتونی لێکۆڵیوەتەوە.

لەو کاتەیش بـەدواوە گـشت بەرهـەمێك کـە دەربـارەی جوانناسـی نووسـراوە، هـەمان بابەتیان لە بەرچاو گرتووە.

زایـسینگ لـەرووی زیـادەڕۆیی یـەوە وای گریمـان دەکـات کـە لـە بەرهـەمی هونەریـدا دابەشی ئاڵتونی لەگشت لایەکدا داوەرو زاڵە. بەلام بـەدیهێنانی تیوریـستانی دوای ئـەم دان بە ڕایەکانی ئەمدا نانێن.

هـەروەها دەتـوانین گریمـانی بکـەین کـە هونەرمەنـد پێویـستە لەسـەری ئـەو دابەشـە ئاڵتونییە ژیرانـە لـە دارشـتنەکانی دا ڕێنمـایی بکـات، یـان بـە یاریـدەی هەسـتی وێنانـدنی خۆیەوە، واتە غەریزەیەوە، بە ڕوویەکی نادیارو ناتەواو پێی بگات.

لە پێوانەکردنی درێژی و پانیی پەنجەرەو دەرگاو لاپەڕەو چـێوەی کتێـب و ڕۆژنامـەدا زۆرجار سود لە دابەشی ئاڵتونی دەبینین، گوایە گشت پارچەو گۆنیـاو تـەرازوو یـان شـاوڵ سەر بەهەمان بنەمان" هەرەمەکانی میسریش لەسەر هەمان بناغە دارێـژراون... کەنیـسەی سەردەمی گوتیك بەهەمان ڕێژە واتە درێژیی باڵی کەنیسە و تالارو ستون و تـاق و منـارە و بورج... هتد بەهەمان گریمانە داهێنراون.

ئەو هاوگونجاندنە یا ڕێژەگەرییە لە هونەری فۆتۆگرافیش دا بەکاردەبرێت :-

PDF 4 KURD

ڕێژەی بۆشایی سەرەوەی هێڵی ئاسۆ لەگەڵ فەزای ژێری هەمان هێڵ دا و بۆشایی پێش لەگەڵ بۆشایی پاشکۆ، هەروەها دابەشکردنی ستوونی تابلۆ سەربەهەمان دابەشکردنی ئاڵتونییە.

وێنەکانی پیرۆدیلا فرانچیسکا Pierodella Francesca نمونەی بەهێزن بۆ نیشان دانی ئەندازە نواندن و دابەشی ئاڵتونی.

11- هارمۆنی هونەری

نەك تەنها دابەشی ئاڵتونی، بەڵکو ڕێژە ئەندازەییەکانی دیکەش وەك چوارلا لەناو هەر لاکێشەیەکدا کە لاکانی یەکسان بێت بە درێژایی هەمان لاکێشە بە پێکهاتی تاڕادەیەك ناکۆتایی بەکاردەبرێت بۆ بەدەست هێنانی هارمۆنیی تەواو... هەمان ناکۆتایی ڕێژەیی ئەم پێکهاتانەیە کە میکانیزمی هارمۆنیی تەواوی بەرهەمێکی هونەری ناشیاو دەکات" چونکە خاڵە برەڕەکان لەو یارییەدا نەگۆڕو دیارن، بەکاربردنیان بۆ بەدیهێنانی ئەنجامی باش پێویستی بە غەریزەو دیدەی سروشتییە.

حەز دەکەم گریمانەیەك کە پەیوەستی پێوانەی شیعرییە بخەمە ڕوو" دەزانم کە کێش = وەزنRhythm لە شیعردا یەکلایە و ناتوانێت بەرگە بگرێت، بەو ئاراستەیە شیعر بوار بەخۆی دەدات کە بلکێ بە کێشەکانی یەوەو مامەڵەیان پێ بکات، لە ئەنجامدا شیعر گەلێك ڕازاوەتر دەبێت" بەهەمان هاوسەنگی لە هونەری پلاستیکی دا هەندێك هاوڕێژەی ئەندازەیی شاراوە بوونی هەیە لە پێکهاتی جیهان دا و دەشێ پێوانەکاریی بەردەوام بن کە هونەر بە ڕوویەکی تەواو لێیان دوورەپەرێزە — ڕادەو سنوری ئەم دوورەپەرێزییەش وەك لادانی شاعیرە لە کێشی شیعر و خۆی پاپەندی بنەما نەکات، بەڵکو پاپەندی دەربڕینی غەریزی و هەستیارانەی sensibility هونەرمەندانی خۆی بێت.

هەست دەکەم شیکردنەوەی جای هامبیج = Jay Hambidge دەربارەی گوڵدانی یۆنانی ئەنجامی هێناوە پڕ سەرنج ترین و سەرکەوتوترین شاکاری ئەندازەیی بەرهەمێکی

PDF 4 KURD

هونەرییە، وەك بزانم گوڵدانی یۆنانی لەسەر بنەمای دەستووری ئەندازەیی دروست كراوە" بەهەمان بەڵگە كەماڵ و تەواوی ئەو گوڵدانانە ساردو بێ گیانن.

لە گۆزەیەكی دەستكردی بابایەكی لادێیی سادەدا زۆرجار جوانی و شكۆی زیاتر بـژێو بەدی دەكرێت، لە ڕاستی دا یابانییـەكان چـەرخی گۆزەكانیـان خۆویـست خـراپ دەكـەن، چونكە باوەڕیان وایە كە جوانی ڕاستەقینە تا ئەو ڕادەیە ڕێكوپێك نییە.

12- ڕەفتاركردن = وانیشاندان = لادان و شێواندن = distortion

ڕەفتـاركردن = distortion یـا شـێواندن بـە مانـای دووركەوتنـەوە لـە سیـستەمی ئەندازەیی، بەواتایەكی دی گوێپێنەدان بەو هاوڕێژانەی كە لەسروشـت دا بوونیـان هەیـە... بۆیە دەشێ بوترێـت لەهـەر ڕەوتێكـی هونـەردا جـۆرە لادانێـك، گۆڕانكارییـەك بەڕوویـەكی گشتی یا بە دژایەتی بوونی هەیە یا هەبێت... تاوەكو پەیكەرسازانی یۆنـانی بۆنزیكبونـەوە لە وێنەی ئایدیاڵی ناچار دەبوون لە یاسای سروشتی لابـدەن، چـونكە هێڵـی ڕێك و ڕاسـت هەرگیز لە واقیع دا لە پێكهاتی شكڵەكانی دا بەو تەواوییە بەدی ناكرێـت كـە لـە پەیكـەری ئەفرۆدیت دا بە دی دەكەین.

لە ڕاستی دا بەر لە ڕێنیسانسی ئیتالیا كۆسپە بتوانین بەرهەمێك بەدی بكـەین كـە بـە ڕوویـەكی ڕێـژەیی لـە ڕاسـتی لاینـەدابێت و دەسـتبۆبردن ڕۆڵـی تیـا نـەدیبێ. لەسـەدەی شـانزەیەمدا بـەهۆی بەهەڵەداچـوون لـە ناسـینی مەبەسـت و ئامـانجی هونـەری كلاسـیك، پێشبینیی دوپاتكردنەوەی سروشت بە ڕووە ڕاستییەكەی خۆی گرنگیی پەیدا كرد " بـەلاّم ئەم كارە زۆری نەبرد.

لـە سـەدەی هەڤـدەو هـەژدەدا بەبەڵگـەی جیـاواز وێنانـدنی ڕێنیسانـسی هونـەریان سەربەسـت كـرد ، وە تـەنها لەسـەدەی نۆزدەیەمـدا كـە سـەردەمی ژیاندنـەوەی بـەدرۆی ڕێبازی مردوو بوو " جارێكی تر دوپاتكردنەوەی ڕاستییان هێنایەوە گۆڕێ. بەلاّم شـێواندن

PDF 4 KURD

له ڕاستی دا پلەی جیاوازی هەیە و دەمـەوێ بڵـێم هـیچ کەسـێك لاری لـە بـە ئایـدیالکردنی ڕاستەقینە نەبووە... تەنها کاتێك کە ئابڕوی سروشت برا، بینەر زمانی ڕخنەی خستە گەڕ، هێڵی ناوچەوان و لۆچەکانی لەگەڵ ئەبرۆدا دەشێت ڕێك و ڕاست بێت بەلاّم پێیەکان نابێت کەچ و خوار بن لە وێناندن دا... مەسـەلەکە لـە پلـەداری دەدوێـت، بـەلاّم ئاشـکرانییە کـە جیاوازی بە تەواوی لە پلەکردن دا سەر هەڵدەدات، کەواتە هێڵی نێـوان لـەکوێوە دەتـوانین ڕابکێشین؟ ئەگـەر هونـەری یۆنـانی واز لێبهێـنین و ڕووبکەینـەوە هونـەری سـلتی و چـینی کۆن، دەبینین لـەو هونـەرەدا دەسـتکاری کردنـی سروشـت بـە جێگەیـەك گەیـشتووە کـە بابەتی سەرەکی بەگشتی نادیار کراوە و جگە لە نەخشی ئەندازەیی شوێنەواری تر بـە دی ناکرێت.

لـە هونـەری بێـزەنتی دا مـەیلی دووبارەکردنـەوەی بـیر بـە ڕوویـەکی سـیمبولێکی دەبینرێو مرۆڤەکان لە وێنەکان دا لە مرۆڤی خۆیان بێ بـەش کـراون، مەسـیح لـە دامێنـی مریەمی کچ دا بەدی دەکەین لە منداڵ ناچێت، بەڵکو نەخشەکارییەکە، نواندنێکە لە شـکۆو بالآیی حەزرەتی مەسیح دەدوێت.

لە هونەری گوتیـك دا گـشت تەقەلایـەك لـە پێنـاوی یەکپارچـەکردنی کەنیـسەدایە، لـە پێناوی بەیانکردنی چییەتی زیاتردا = Transcendental هەستی ئایینی بە کار دەبرا.

چۆنێتی ئایـدیای هونـەری یۆنـانی لەگـەڵ چـۆنێتی سـیمبولێکیی هونـەری بێزەنتـی دا ئاوێتە دەبێت، مەبەستمان لە دوپاتکردنەوەی واقیع نییە.

لە هونەری چینی دا، لە هونـەری ئێرانـی دا ، لـە هونـەری ڕۆژهەلآتـدا بەگـشتی بابـەت بـوونی هەیـە و بـەدی دەکرێـت" بـەلاّم نـەك بـە شـێوازی ڕاسـتی یـا واقیعـی، بـەڵکو بـە شێوەیەکی هەستی – بەهەمان مانا کە بابەتەکان تەنها بە ڕیتم و ژیان یاریدە دەدرێـن کـە هونەرمەند دەیانهێنێتە بوونەوە.

ئەم دوورە پەرێزییە لە دوپاتکردنەوەی بە سەرنج، لە گشت ڕوویەکەوە مەبەسـتداری و خۆویستە، یا ویستییە "ارادی" کە هونەرمەند مـەیلی وێنانـدنی دەکـات، واتـە مەیلـدارێتی

PDF 4 KURD

هونەرمەند بۆ نواندن یا بەدی هێنانی نەخشێك یا قەبارەیەکی هاوسەنگ یا یـەکگرتوو ئـەو لادان و شـێواندنە لـە بەرهـەمی هونەرەکانـدا گریمـان دەکـات. یـان مـەیلی هونەرمەنـد بـۆ ڕەخساندنی سیمبولێکی لە هەستە دەرونییەکانی دا. بە باوەڕی من دەتوانم بڵـێم کـە ئـەم قۆناغەی دووەم" واتە ئارەزوی بە سیمبولێکی کردنـی هونـەر، مـەیلێکی جوانناسـی پـەتی نییە... کـەمتر بەرهـەمی هونـەریی وەك کەنیـسەی بێزەنتـی ڕڤینـا = rvenna سـەرنجی مرۆڤ ڕادەکێشێ.

بـەڵام هونـەری ئـەم جـۆرە کەنیـسانە زیـاتر دەسـتکردی زەمـانی ڕابـردووە، واتـە کارتێکردنی ئەو کەنیسانە لەسەر ئێمەکارتێکردنێکی تەواو هونەری نییـە. بـەڵکو بەشـێکی کارتێکردنی مێژوویی و بەشێکی ئایینی و بەشێکی تـری دەوروبەرییـە . تـا ئـەو ڕادەیـەش نابێت توانای هونەرمەند وەلاوە بخرێت و هونـەر لـەو لەمپەرانـە جیابکەینـەوە، ئـەو کاتـە دەبینین کە تەنها ڕەگەزی شکڵ و ڕەنگ لەپێشمان دا بەدی دەکرێت.

13 – نەخشاندن = وێناندن

ئەویادەوەریانەی خۆ بەخۆ دەبنە هۆکار و هونەرمەند (ئـەو هونەرمەنـدەی لـەناو هـەر یەکێك لە دەرونی ئێمەدا بوونی هەیە) لە ویژدانی خۆیدا بە ناوی وێنە یان نـەخش بـەیانیان دەکات ڕوویەکی ئاشکراو دیاریان نییە، هەر چەندە لە ڕوانگەی فیزیۆلۆژییەوە شـاکارەکان دەشێت شی بکەینەوە، بەڵام غەریزەکان پاڵمان پێـوە دەنێـت کـە دوگمـەی نـا پێویـستی بەرگەکانمان دادوریـن و ڕەنگـی گـۆرەوی و کـڵاوو چـاکەتمان هەمـەڕەنگ بکـەین، هـەمان غەریزەش هونەرمەند وادار دەکات کە بابەتی کارەکانی بـە وێنـەی نەخـشاندن دارێـژێت – بەردتاشێك کـە ئەسـپی چـینیی – وێنـە 66 – داتاشـیوە توانیـوێتی بـە بـێ ئـەرکی زۆر ئەسپەکەی خۆی واقیعی تر دروست بکـات " بـەڵام ئـەو هونەرمەنـدە بـە ئاگـا نـەبووە بـە توێکاری ئەندامەکانی ئەسپ یان پشت گوێی خستووە، چونکە ئەسپەکە لە چـەمانەوەیدا نەخشێکی تایبەتی لە ڕوانگەی ئەودا والاّ کردووە و بۆیە لە ئەنجامدا تورەکەی مل و شـانی

و کۆپان و پێیەکانی لەپێناوی نەخشی سەر بە دەستکردی هونەرمەند بونەتە قوربانی هەمان نیشاندانی چەمانەوەی ئەسپەکە... ئەنجامی کار ئەوەیە کە لە ئەسپ ناچێت و زیاتر لە شێر دەچێت و هەندێ کەسیش بەو هەڵەیەدا دەچن لە سەیرکردن دا، بە لاّم شاکارەکە شاکارێکی هونەریی بەهێزە.

ئەم ئەسپە چینییە لە داوەری دا بە گەورەترین بەرهەمی قۆناغی چینی پەیوەندە، لە بەرامبەر ئەمەش دا کەسی گومانکەر وای بۆ دەچێت کە خاوەنی هیچ خەوشێك نییە. بەلاّم کاتێك دەگەین بە بەرهەمێکی هونەری نوێ وەك تابلۆی " پشووی مۆدێل" بەرهەمی هنری ماتیس Henri Matisse (وێنەی 58) ئاشکرا نییە بە چی ڕقێك خرۆشان بەرپا دەبێت، ماتیس لە مۆدێلەکەی خۆیدا بەناونیشانی مرۆڤێکی زیندو بە ئاگا نییە، بەڵکو لە چۆنێتی بیناکاریو دارشتنیش ئاگادار نییە، ئەم هۆیانە نەخشێك لە ڕوانگەی هونەرمەنددا والاّ دەکات کە بەو وێناندنە بەدی هاتووە، ئەمەش نەك تەنها بە بەرهەمێکی هونەری ڕەسەن لەقەڵەم دەدرێت" بەڵکو جۆرە درکاندنێکی یا دیدێکی نوێی بەدی هێناوە کە زیندوتر و جوانترە لەو مۆدیلەی کە بە یاریدەی دوپاتکردنەوەی ڕاستی و سروشتی بەدی هێناوە.

بەلاّم تەنها وێناندن یا نەخش بەرهەمی هونەری زادە ناکات، ڕاستەوخۆ دەتوانین بڵێین" هەرچەندە بەرهەمی هونەری هەمیشە لە بۆتەی جۆرە نەخشێکدایە، هەر نەخشێك ڕاستەوخۆ بەرهەمی هونەری نییە.

پێویستە زاراوەکە دەربارەی ئەم وتەیە کەمێك ڕوونبکەمەوە" بەرهەمی هونەری بە گشتی لە پلەیەکی ئاڵۆزی دەدوێت، بە ڕوویەکی سادە لە بازنە و سێ گۆشەی ئەندازەیی تا لە وێنەی شکڵیش، بەلاّم دروست کردنی فەرشێکی ماشێنی ناوی هونەری پێوە نالکێنین، هەرچەندە ئەو جۆرە دروستکردنە یا چنینە دەشێت هاوسەنگ و هاوڕێژەش بێت، واتە لە ڕووی یاسای پەیڕەوی هونەرییەوە تەواو بێت و بێ خەوش بێت.

PDF 4 KURD

14- ڕەگەزی خودی

ئەوەی ڕاستەوخۆ لە بەرهەمێکی هونەریی ڕەچاو دەکەین، بەجۆرە ڕەگەزێکی خودی ناو دەبەین، چاوەڕوانین ئەگەر هونەرمەند خاوەنی زەینێکی هەڵکەوتوو نەبێت، لەسەرێتی خاوەنی هەستیارییەکی کارامە و هەڵکەوتوو بێت، چاوەڕوانین هونەرمەند شتێکی نوێ و ڕەسەنمان بۆ ئاشکرا بکات، واتە ڕوانگەیەکی سەر بە خود و تایبەتخوازمان نیشان بدات... هەمان چاوەڕوانییە کە چاومان بە گشت تێبینیەکی تر نابینا دەکات و بەهەڵەمان دەبات دەرهەق بە چییەتی هونەر.

تابلۆیەك سەرنجی کەسێکی سادە ڕادەکێشێ" کەسەکە ئەوە فەرامۆش دەکات کە هەستیاری حاڵەتێکی خرۆشاندنی زەینی مرۆڤە و ئەو شتانەش کە تێکەڵ بە هەستیاری مرۆڤ دەبن هەر یەکەیان بوویەکی عەینیی خۆیان هەیە. هونەرمەندیش زیاتر کاری بەو بینراوانە هەیە، بە هەر ڕادەیەك هونەرمەند لە هەستیاری لابدات و وانەی ئاکاری دابدات یا ناهەستانە خوو بداتە بابەتی نا هەستی تر" بەهەمان ئەندازە لە پلەو پایەی بەرهەمی هونەری خۆی دوا دەکەوێ و توانای لە دەست دەدات.

واتە پێناسەی لەباری بەرهەمی هونەری ئەمەیە کە بەرهەمی هونەری دەبێ بریتی بێت لە نەخشاندنێك کە ئەو نەخشاندن و وێنەیە شوێنەواری هونەری پێوە دیار بێت واتە شوێنەواری هەستی.

15 – پێناسی وێناندن = نەخشاندن .

نەخشاندن لە بەکاربردنی سادەی خودا _ بۆنمونە نەخشی یا وێناندنی پارچە پەڵەیەك، واتە دابەشکردنی هێڵ و ڕەنگ لە زنجیرەیەکی دوپاتبۆوەی دیاریکراودا، نەخش والاکەری جۆرێکە لە لەباری لە سنورێکی دیاریکراودا، لە تابلۆی هونەریدا ئەو مەیدانە یا

PDF 4 KURD

سنورە بە چێوەی تابلۆکە سنوردار دەکرێت، لەم نمونە سادەیەی نەخشاندنەوە گەر زیاتر بەرەو قۆناغی بالآتر برۆین، رووبەرووی تێکەڵ کردن دەبینەوە، سەرەتای قۆناغی ئەو تێکەڵەش هەڵسەنگاندن و جیاوازیکردنە، لە هەڵسەنگاندندا بە شوێنی دوپاتی وێنەیەك لە زنجیرەیەکی یەکسانی بەرامبەر یەکدا، گەر وێنەکە سەرەو نگون بکەینەوە و بەرامبەری وێنەی پێشوو دایبنێین، ئەو رووە لەوانەیە لە هەندێك لاوە کە لە هونەری جۆلآیی دا بەدیی دەکەین دیاری بدات.

بەو شێوەیە دووپاتبوونەوەی هاوسەنگی تەواو دروست دەبێت " وەك چۆن لە بابەتی بەربلآوی هونەری رۆژهەلآتدا بەدیی دەکەین .

بۆ نموونە دووگیاندار رووبەرووی یەکتری دادەنرێن، تێکەڵی دوایی بریتییە لە ئازادکردنی هاوسەنگیی هەڵسەنگێنراو و بەدیهاتنی هاوسەنگی دابەشکراو، لەو بارەیەوە بەرهەمی هونەری نیشان دەری خالّی عەتفە (شایەنی پێوانە کردنە بە چەقی قورسایی) واتە "مرکز السقل" کە هێڵەکان و روو و قەبارەکان لە دەوروبەریاندا جۆرێك دابەش دەبن کە هاورێژەی تەواو بەدی دێنێت .

مەبەستی بنیاتی گشت ئەم بەشە جیاوازانە بریتییە لە هارمۆنی یان هاوگونجاندن، هاوگونجاندنیش هەستی جوانیمان رازی دەکات.

16 – پێناسی وێنە = شکڵ= FORM

کتێبی زمانەوانی وشەی بەم جۆرە پێناس دەکات : "شکڵ، رێکخستنی بەشەکان لایەنی بینراو =visible ."

شکڵی بەرهەمێکی هونەری جگە لە شێوەو ئارایشتی"رێکخستنی" بەشەکان و لایەنی بینراوی بەرهەمەکە شتێکی دی نییە... لە بەر ئەمە هەر شکڵێك لە بوون دا دەبێ روخسارێکی هەبێت ، ئەگەر دوو شت یان زیاتر پێکەوە کۆببنەوە ئارایشتێکیان لێ ئەنجام دێت ، بەلآم دیارە و دەزانین کە کاتێك لە شێوەی بەرهەمێکی هونەری دەدوێین ،

مەبەستمان لە شێوەی تایبەتی شکڵە" مەبەست لە شکڵێکە یا وێنەیەکە بەجۆرێك لە جۆرەکان کارمان تێ دەکات.

شکڵ = شێوەپابەندی لەبارییە یا نەزم یا هەڵسەنگاندن یان هیچ جۆرەگونجانێکی دیاری کراوی نابێت، کاتێك لەشکڵی ئەندامی وەرزشکارێك دەدوێین، یا لە شکڵی بەرهەمێکی هونەری دەدوێین, کەم و زۆر مەبەستمان شتێکە، وەرزشکار لە شکڵێکی لە بارو باش دایە و گۆشتی زیادەو چەوری لەشی نەتەنیوە و بژێو و ساغە... ماسولکەکانی بەهێزن وجوڵەو سەکەناتی بەجێیە ... هەمان خاڵ دەربارەی پەیکەرێك یان بەرهەمێکی هونەری دووپات دەکەینەوە بڕوانە تابلۆیەك کە بە نمونە لەبەر چاوی دەگرین ... دەبینین لە کاتی سەرنج داندا چی ڕوو ئەدات "وای گریمان دەکەین کە تابلۆیەکی باشەو دەمانبزوێنێت.

17- سەرنج دان لە تابلۆی هونەری

تابلۆیەك کە بەسەری دەکەینەوە پارچەیەك ڕەنگە " وێنە 10 " بەرهەمی هونەرمەندی مەزنی ژاپۆنی کاتسوشیکا هوکاسییە1849 – 1760 " Katsushika Hokugai "، لەسەر ئەو گریمانەیەی کە تابلۆی ناوبراو تابلۆیەکی نایاب و باشە، ئەمەش بەفەرز دەگرم کە کەسێك " واتە تەماشاکەر " لەبارێکی دەرونیی گونجاودایە" تەنها مەرجی پێویستی باسەکە ئەمەیە کەکەسی تەماشاکەر خاوەنی سەلیقەو زەینێکی تەواو بێدار بێت. واتە با بێ و جۆرێکی تایبەت لە وێنەکاری ببینێت، یان نابێت چاوەڕوان بێت کارێکی هونەری ببینێت، تەنها لە جێگەیەکەوە ڕادەبرێ و لەحاڵەتێکدایە کە هیچ شتێکی دیاری کراو و تایبەتی لە یادا نییە و لە بەرامبەر تابلۆی جێ سەرنج دا ڕادەوەستێ" ئەوەی کە ڕوو دەدات تاڕادەیەك پەیوەندی بە ئارەزوی کەسی بینەرەوە هەیە، بەڵام ئێمە مەسەلەکە لە ئاڵۆزترین جۆری توانای خۆمانەوە دەخەینەڕوو... واتە گریمان کەسی تەماشاکەر پیاوێکی ئینگلیستانییە و ئاستی ژیانی ناوەندییە، ئەگەر کەسێکی ڕۆشنبیر خۆی لەپشتەوەی

PDF 4 KURD

تابلۆکەدا حەشاربدات و جوڵە و سەکەناتی تەماشاکەرەکە ببینـیٚ، دەشـێت تێبینـی ئـەوە بکـات کـە چـاوانی پیـاوە ئینگلیزەکـە کـەمیٚ دەکرێتـەوە" تـا هەناسـەیەکی قـوڵیش هەڵدەکێشێت، لەوانەیـە لێـوە لەرزەیـەکی هێمنیـشی تـووش ببێـت، لەوانەیـە ئـەو پیـاوە ئینگلیزە سیٚ چرکە بەرامبەری تابلۆکە بووەستێت، لەوانەشـە پێـنج خولـەك ڕابوەسـتیٚ و پاشان ڕێگەی خۆی بگرێت، دەشیٚ نامەیەکیش بنووسـێت و لـەو چـێژەی کـە ئارامییـەکی هێندەی پیٚ بەخشیوە بە ڕوویەکی سروش بەخش بۆچونەکانی خۆی تۆمار بکات.

18- ئیمپاتی = هاوهەستی بوون

بۆ ڕوونکردنەوەی کاری زەینیی مرۆڤ لە چەندین لاوە چەندین تیۆر بەدیهێنراوە، بـەڵام بـە بـڕوای مـن ئـەو تیۆرانـە زیـاتر لایـەنی ئـانیی مەسـەلەکان لـە پـێش چـاوناگرن و لـەو ڕووەشەوە هەڵەن.

باوەڕ ناکـەم هـیچ کەسـێك کـە خـاوەنی هەسـتیاریی ڕاسـتی بێـت، بێـت و بەرامبـەری تابلۆیەك ڕاوەستیٚ و پاشان شاکاری درێژخایەن دەربرێـت کـە گوایـە ئـەو تابلۆیـە خۆشـی هێنەرە.

لە یەکەم سەرنجەوە تابلۆکەمان بەدڵدا دەچێت یا ناچێت، شتێکیش هەیە کـە بـەهۆی کـارتێکردنی ئانییـەوە نـاتوانین کـۆی بابەتەکـە بـدرکێنین، بەرهـەمی هونـەری پێویـستە هەمیشە لە لەمپـەر ڕووتبکرێتـەوە، زۆر لەبەرهـەمی هونـەری، بـۆ نموونـە ڕووی دەرەکیـی کەنیـسەی گوتیـك – پێکهـاتووی ئـاڵۆزی لـە چـەندین بەرهـەمی هونـەریی دی جیـاوازە، بەڕێکەوت دەردەکەوێت کە وێناندن یەکبوونی " وحدە " تیا بەدی هاتبێت... بـەڵام ئەمـە تەنها مەرجێکە کە بوونی پێویستە.

دەڵـێین بەرهـەمی هونـەری " بزوێنـەرە "، ئـەم وتەیـە ڕاسـتە، بـەدیهێنانێك کـە لای سەیرکەر بەدی دێت ئاتاجی سۆزەکانێتی :– ئەو بەدیهێنانە هاوتای گشت ئەو ڕەنگدانەوە نەویستەیە کە دەروونناسان بە سۆزی پەیوەندیی ناودەبـەن... بـەڵام هـەمان شـێوە کـە –

PDF 4 KURD

سپێنوزا — کە دەشێ یەکەم کەس بووبێت ئەم خاڵەی وەڕوخستبێ (لە بەشی پێنجەمی کتێبی " ئاکار " دا، مەسەلەی سێیەم)

لەنێوان ئەو تیۆرانەدا کە خوردبوونەوەی ئانی پەسەند دەکەن تیۆری " Ein fuhlung " لەگشتیان سەرکەوتوترە... ئەو بەرهەمانەی کە لەم تیۆرەدا نووسراون بەربلاون، بەلام جیاکردنەوەی کلاسیکیان بەیاریدەی تیۆدۆر لیپس = Theodor Lipps ئەنجام هێنراوە کە یەکێکە لە گەورەترین نووسەران، لە دەروازەی جوانناسی دا توێژینەوەی کردووە" وشەی Ein fuhlang ی بە پێوانەی Sympathy = هاودەردی یا هاودڵی بە Empathy دەربڕیوە، وەهەمان شێوە کە سیمپاتی بە مانای هاوهەستی بوون دێ، " لەگەڵ " شتێکدا کە ئیمپاتی بە مانای هاوهەستی بوون " لەنێو " ئەو شتەدا دەگرێتەوە.

کاتێك دەربارەی کەسێکی توشبوو بە دەردێك هەستی هاودەردی یا سیمپاتی دەردەبڕین، هەستی یا هەستیاری ئەو کەسە لەخۆمان دا نوێ دەکەینەوە، هەمان شێوە کاتێ لە بەرهەمێکی هونەری خورد دەبینەوە، خۆمان لە روخساری ئەو بەرهەمەدا پێچەوانە دەکەینەوە و هەستیاریمان بەهۆی ئەوەوەیە کە ئەو وێنەیە دەبینین.

واتە بەهۆی بۆشایی یەوە کە خۆمانی تیادا بەدی دەکەین، بەدی دێت... ئەو ئەزموونە ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بە بینینی بەرهەمی هونەرییەوە نییە، بێ گومان هەر شتێك تەماشا بکەین دەتوانین خۆمان " لەناویدا" یان لەوێدا هەست پێبکەین، بەلام کاتێك ئەزمون بەو شێوەیە گشتی دەبێتەوە، جیاوازی لە نێوان " سیمپاتی " و " ئیمپاتی " دا نامێنێت.

گەر سەرنج لەو شەپۆلە ژاپۆنییە بدەین، دەشێت سەرنجمان بەرەو کەسانێك کە لەناو بەلەمەکەدان ئاڕاستە بێت و دەرکیان بکەین، لەو کاتەدا بە یاریدەی مەترسییەکەوە کە هەڕەشە لە ئەندامانی ناو بەلەمەکە دەکات، سەبارەت بەو کەسانە هەستی " سیمپاتی " هاودەردی دەکەین، بەلام کاتێك ئەم تابلۆیە وەك بەرهەمێکی هونەری تێبڕوانین" جوڵەی شەپۆلە بەرزەکان بەدی دەکەین و هەستیاریمان کێش دەکات... بۆیە ڕۆدەچینە ناو جوڵەی بڵندو هەڵچون و داچوونی شەپۆلەکانەوە، تەقەلای شەپۆلەکان و هێزی کێش کردن

PDF 4 KURD

هەست پێدەکەین، وە گشت پارچەیەك لە شەپۆلەکان ڤنگەیان دێت و کەف دەکەن، هەست دەکەین خودی خۆمانین کە چنگاڵی جەرگ بڕی خۆمان بەرامبەر بووەکانی دی ئاڕاستە دەکەین کە لەژێرماندان.

19- بەهەستی کردن

بەرهەمی هونەری مانای ئازادکردنی کەسێتی مرۆڤە، هەستیاریمان عادەتی لغاوکراوو سەرنگونن، کاتێك بەرهەمێکی هونەری لەپێش چاو دەگرین، ڕاستەوخۆ هەستی ئازادبوون یان ئازادکردن دەکەین، نەك تەنها ئازادکردن بەڵکو هەستی هاودەردی " سیمپاتی " خۆی لەخۆیدا جۆرە ئازادکردنێکی هەستەکانمانە، هەروەها هەستی پتەوی بالأییش دەکەین، جیاوازی بنچینەیی نێوان هونەرو هەستکردن sentimentacity لە هەمان جێدایە.

هەستیاریش دیسانەوە جۆرە ئازاد کردنێکی هەستییە، بەکورتی ئازادکردنی سەربە لاوازی و کرانەوەی سۆزەکانە... هونەریش سەربەست کردنی هەستەکانە، بەڵام لەهەمان کاتدا تواناو پایەداریی هەیە، هونەر پەیرەوی ئابوورییە لە بەیانکردنی هەستەکان دا، هونەر سۆزێکە کە شێوەی باشی لێوە بەرهەم دێت.

20- پێداویستی شکڵ

هەندێ جار نارەزایی دەردەبڕین کە تیۆری " Ein fuhlung " تەنها بەهونەری شکڵییەوە پەیوەستە، بۆ نموونە ڕازەرمان لەبەرامبەر ڕەنگەکان دا لە خۆی ناگرێت... شینی تێری ئاسمانی وڵاتی ئیتالیا یان خۆرئاوابوونی سەرنجمان ڕادەکێشێت، لەو حاڵەتەشدا شتەکان شکڵیان نییە تا وەکو هەستەکانمان بتوانن تێکەڵیان بن... بەڵام ئایا ئەم لایەنەی شتەکان دەتوانین ناوی هونەرییان بەسەردا گریمان بکەین؟ ئایا ئەوانیش دیاردەیەك نین کە هەستیاریمان لە بەرامبەریان دا وەڵامدانەوەی خۆی هەیە؟... بەم پێیە دوو یان چەند ڕەنگێگ لە کەناری یەکتریدا ڕێکبخەین، ئەوا پەیوەندییەکی وێنەیی بەدی

PDF 4 KURD

دەهێنێت... هونەر بەگشتی شتێك نییە جگەلە بەدیهێنانی ئەو پەیوەندییە شكڵییە " وێنەییە "... هەر كاتێك شكڵ لە ئارادا بێت " ئیمپاتی "ش بوونی دەبێت... هەركاتێكیش سەرنج لە تابلۆیەك بدەن، هەستی ئیمپاتی دروست دەبێت یان نابێت.

باسێكی دیكەش هەیە كە من توێژینەوەم بەو گریمانەیە دەستپێكرد كە بە زەینی كراوەوە سەرنج لە تابلۆ بدەین، بەلام ئامادەیی زەینی كراوە شتێكە بەدەگمەن بەدی دێت، وەك چۆن ئامادەیی دەرونی بۆ بینینی زاتی ئالیهی بۆ كەسێكی خاوەن باوەڕ پێویستە بەدی بێت.

21– ناوەڕۆك

دەربارەی ڕازەری خودیمان بەرامبەر بە شكڵ تا ئەم ڕادەیە كافییە، بەلام دیارە گشت ئەو شتانەی لە هونەردا ئاتاج دێن، بەشێوەیەكی پێویست بەشكڵ دابین نابێت و ئەنجام نایەن... هەروەها ئێمەش هەمیشە بەو ئاستە خودییە بەش بەش ڕازەرمان لەبەرامبەری هونەردا نیشان نادەین...

كەنیسەی گوتیك تەنها بۆ ئەوە دروست نەبووە كە هەستیاریمان ڕەزامەند بكات... بەڵكو كەنیسە مەبەستی دیكەشی هەیە، كۆشكێكە بۆ فێركردن و بلاوكردنەوەی باوەڕی ئایینی، شوێنی گێڕانەوەی بەسەرهاتە ئاینییەكانە... تەماشاخانەی وێنەكارییە بۆ كەسانی نەخوێندەوارو كەم بیر، كەنیسە لەهەمان كاتدا گشت ئەو شتانەیە.

تابلۆی هۆكاسای، دەتوانێت دەری ببڕێت، دەتوانێت بلێت ئەو بەرهەمە تابلۆیەكی سادەیە و شەپۆلێكی گەورە نیشان دەدات كە بەسەر دوو بەلەمی پڕ لە خەڵك دا شالاوی بردووە، ئەو لایەنانە هەمان شتن كە "ناوەڕۆك " ی تابلۆیەك پێك دەهێنن، وە چاترین شكڵیان لەڕەوتی ئۆرگانیكی دا دەتوانرێت تێبینی بكرێت (بڕوانە پاراگرافی 32).

مەبەستمان لە " ناوەڕۆك " چاتر لە هەر ڕێگەیەكی دی، لە ڕێگەی بەسەركردنەوەی چەند جۆرێك لە هونەرەوەیە كە بەگشتی بێ ناوەڕۆكن ڕۆشن دەبێتەوە.

PDF 4 KURD

22- گۆزەگەری = هونەری بێ ناوەڕۆك

هونەری گۆزەگەری ساکارترین و لە هەمان کاتدا ئالۆزترین هونەرە، سادەترین جۆریان سەرەتایی ترین هونەرە، وە ئالۆزترین لەوەش ڕوتکاری ترین هونەرە = ئەبستراکتە.

لە ڕوانگەی مێژوویی یەوە گۆزەگەری لە ڕیزەی کۆنترین هونەر دادەنرێت، یەکەمین شکڵ مرۆڤ لە گڵی خاو دروستی کردووە کە لە زەوی دەریهێناوە و ئامادەی کردووە لەبەرخۆردا وشکی کردۆتەوە، تا لەو کاتەشدا لە پێش ئەوەی کە مرۆڤ خاوەنی نووسین و خوێندن بووبێت، بەرلەوەی وێژە و ئایینی هەبووبێت، خاوەنی ئەم هونەرە بووە.

ئەو پارچانەی کە لەو سەردەمە دێرینانەدا دروست کراون هێشتا پرهێزیی بەیانیان کارمان تێدەکات، کاتێك کە ئاگر دۆزرایەوە مرۆڤ فێربوو کە کەلوپەلە گڵینەکانی خۆی چاترو مەتین تر بکات.

کاتێك کە چەرخی سیرامیك داهێنرا، گۆزەگەر توانی کێش و جوڵەی بەتاوتر بەدی بهێنێت و بە وێناندنێك کە شێوە شکڵ بوو بۆ بەرهەمەکانی زیادبکات، ئەو کاتە گشت پێویستییەکی گۆزەگەری کە ڕوتەکارترین هونەرە بەدی هات.

ئەم هونەرە بە دەستپێکردنی سادەی خۆی گەشەیەکی بەربلاوی کرد تا لە سەدەی پێنجەم پ.م — دا بەشێوەی هونەرێکی نمونەیی بە هەستیارترین و ژیرترین جۆر بەدەستی ئەو خێڵانە بەدی هات کە جیهان بەخۆیەوە بینیوە.

گوڵدانی یۆنانی نمونەی تەواوی هاوگونجاندنی کلاسیکە، پاشان لە وڵاتانی ڕۆژهەڵات شارستانیەتێکی گەورەی گۆزەگەرییان وەك هونەرێکی نمونەیی و بە غەریزە بەدی هێناوە، ئەم هونەرانە تا ئاستێك لە یۆنان لەبارترو ناسکتر بەدی دەهات، گوڵدانی یۆنانی هاوڕێژەی جوانییە = static ، لەهەمان کاتیش دا گوڵدانی چینی هەمان شێوە خۆی لە کۆتی هونەرو زانستەکانی تر ئازاد دەکات و خۆی بە قۆناغی هاوگونجاندنی دینامیکی Dynamic گەیاند...

PDF 4 KURD

ئەم جۆرە گوڵدانە چینییە پەیوەندییان لە ئەژماردن نایەت، بەڵکو جوڵەیەکی زیندووە، پارچەیەك بلور نییە، بەڵکو پەڕەی گوڵێکە.

تــەواوترین نمونــەی گۆزەگــەری لــە هونــەری یۆنــان و چــین دا بــەدی دەکرێــت، لــە سەرزەمینی دیکەدا نمونەیان زۆرە، لە پیرۆ و مەکسیك، لە ئینگلتەرەو ئیسپانیای سەدەی ناوەڕاست، لە ئیتالیـای سـەدەی ڕێنیـسانس دا، لـە ئـەڵمانیای سـەدەی هەژدەیـەم – لـە ڕاسـتی دا یەکـەم شارسـتانیەتی ڕۆڵ دەبینێـت و گیـانی نەتـەوەیی خۆنەویـست تیایـدا ڕەنگدەداتەوە.

هونــەری هــەر وڵاتــە بــەڕادەی هەسـتیاریی هــەر میللــەتێك دەتوانرێـت بــە هونــەری گۆزەگەری بپێورێت، ئەم پێوانکارییە، پێوانەکارییەکی تەواو دڵنیاکەرانەیە.

گۆزەگەری هونەرێکی پاراوە، هونەرێکـە کـە لـەکۆتی هـەرجۆرە لاسـایی کردنەوەیـەك ئازادە، پەیکەرسازی کە گۆزەگەری بەر لە گشت شتێ بـەوەوە پەیوەسـتە، لـە سـەرەتادا مەبەستی لاسایی کردنەوەی هەیە، لەوانەشە بەهەمان ئەندازە کە ئەو جـۆرە مەبەسـتانەی هەیە کەمتر لە گۆزەگەری ویستی ئازادیی بە شکڵکردنی هەبووە، گۆزەگەری ئەبستراکترین جەوهەری هونەرە پلاستیکییەکانە.

23– هونەری ئەبستراکت

لەم ڕوانگەیـەوە ئەبـستراکت = ڕووتـەکاری نـابێ بـە شـتێکی خـەیاڵیی بـزانین، گـشت هونەرێك سەرەتاو دەسـتپێکردنی بـە ئەبـستراکتە، کەواتـە گـەر ئـەزموونی جوانناسـی بـە پێکەوە نان و پێکداهاتن یا هۆنینەوە بەجۆرێك ڕێکبخەین ئایا جگە لـە وەڵامـی لەشـی و " ئەندامی " زەینی مرۆڤ شتێکی دی لەبەرامبەر هاوڕێژەی ئامادەو جیاوازدا هەیە؟

هونــەر بەدیهێنانــە لــە هیــۆلاوە " بــێ شــکڵ " هونــەر جوڵەیەکــە بــەهۆی ژمــارەوە ڕێکدەخرێت، قەبارەیەکە لە سنوری ئەندازەکان دا سنوردار دەکرێـت، هونـەر ماددەیـەکی بێ سەرئەنجامە کە ڕیتمی ژیان دەپشکنێت " بڕوانە پاراگرافی أ – 82 ".

PDF 4 KURD

24– هونەری سمرۆڤیزم = Humanism

لە بەرامبەر ئەم جۆرەی هونـەری – ئەبستراکت دا دەتـوانین نمونەیـەك لـە کارەکـانی مرۆڤانی ترین قۆناغی هونەری ئەوروپا بەسەر بکەینەوە، وەك وێنـەی نیـولا = لەسـەرلا یـا پۆرترێتی کوڕێك کە بەرهەمی پەیکەرتاشی ئیتالی سەرەتای سەدەی شـانزەیەمە " وێنـەی 12 ".

جارێکیان ڕاسکین Raskin ڕوونی کردەوە " کە باشترین بەرهەمی قوتابخانە گەورەکان بەگشتی بریتین لە وێنە یا شکڵی ئادەمی یان کۆمەڵـە شـکڵێکی ئـادەمی" کەسـانی گـەلێك سادە کە هیچ شوێنەوارێکی گەورەیی لەوان دا بەدی ناکرێت... بە نیشان دانی پلەی بـاڵای توانای ڕیالیزمی – بەیان نیشان دراون. "

من وای تێبینی دەکەم کە ئەو بە توانابیە لە گشت جێگەیەکدا وەك وێنەکردنی پیاوێـك یا ئافرەتێك و گیانێك کە لە ناویاندا شـاراوەیە، بـەو وردەکاریيـەی بـەدی هـاتووە لـە هـیچ جێگەیەکی تردا بەو جۆرە وردەکاری نەکراوە.

هونەری یۆنانی و هونەری مەسیحی لـە ڕاسـتی دا هـەردوو خـاوەنی شـکۆن، تـەنها وە تەنها لایەنی هیومانیزمیش ئەوەیە.

لە ڕوانگەی مێژووی وێنەکردنی مرۆڤەوە وەك ڕاسکین ئاگادارە تایبەت بە سـەردەمێکە کە بەسەردەمی هیومانیزم ناوی دەبەین... لەو قۆناغـەدا مـرۆڤ پێـودانگی گـشت شـتێکە، وەگـشت شـتێك لـە پێنـاوی یاریـدەدانی هۆشمەنـدی مـرۆڤ دا لـە چـالاکیيەکانی ژیـان دا بەکاردەبرێت، هونەر مەدح و سەنای مرۆڤانەی مرۆڤە.

بێ گومان بناغەی پەسەندی گشتی ڕوخساری مرۆڤە و قۆناغە تایبەتییەکانی مێـژووش جگە لەو ڕاستییە چیی تر نییە.

ئەم ڕاستییەیە کە هونەرمەندان زۆرجار درێوترین شکڵی مرۆڤ بۆ بەرهەمەکانیان بژاردە دەکەن.

تیۆری ئێمە جێگەی باوەڕ نییە، چونکە جیابوونەوەو دابڕانە لە ڕاستەقینە لـە پێنـاوی نیشاندانی وێنەیەکی مەیلدارداو هەوڵێکە بۆشکست هێنـانی خودویـستی =narcissism کـە هەمیـشە هونەرمەنـد وادار دەکـات ڕوخـساری مـرۆڤ بـە ڕوویـەکی واقعیـی = ڕاسـتی وێنـە بکێشێ.

باڵایی هونەری پلاسـتیکی = شـێوەکاری، لەگـەڵ بـاڵایی هونـەری چـیرۆك نووسـین دا کـەمو زۆر پێکـەوە هەڵدەسـەنگێنرێت... لـە وێنـە دیوارییـەکانی جیوتـودا لـە کەنیـسەی بارگلو=Bargello لە فلۆرەنسە، وێنەیەکی دانتـی و زۆربـەی ناسـراوانی ئـەو کاتـە نیـشان دراوە کە پەیوەندە بە ساڵەکانی "1337"وە .

بوکاشیو =Boccaccio یەکەم چیرۆکی خۆی لە ساڵی "1339"دا نووسـی، وە کتێبـی –دیکامیرون = Decameron ی لە دوای نۆ ساڵ بە دوای یەکەمدا نووسی، هەمان شێوە کە لە سەرەتادا وێنەی مرۆڤ لـە وێنەکێـشانی پـۆرترێتی ڕوودار زۆر نـەبوو، لـە ڕۆمـای کـۆن و ئیتالیاش دا کەسێتییەکان ئەو شارەزاییە یە تەواوەیان نەبوو، دیارە لـەو پێوانەیـەدا نابێـت لە ڕادەبـەدەر لابـدەین، ڕاسـتی ئەمەیـە کـە ئـەو سـەرنج و پاکییـەی دەروونناسـی تـاوەکو کۆتایی سەدەی پانزەهەم لە وێنەکاری شێوەی مرۆڤ دا بەدی هات.

لەجیهانی ڕۆمان نووسین دا تاوەکو ماوەیەکی زۆر، دەشێ تاوەکو سـەدەی هەڤدەیـەم بەدی نەهاتبێت.

بەڵام پەیوەندی گشتی بە کەسێتی مرۆڤەوە کە ڕووی هاوبەشی وێنەکێـشان و چـیرۆك نووسییە، گەشەی بەردەوام وخێرای هەبوو کە لـە سـەرەتای ڕێنیـسانس دا دەسـتی پـێ کـردوو ئێـستاش هـەر بەردەوامـە، دەتـوانین لـە نێـوان تـابلۆی — دێربیـدای = Derbeday بەرهەمی فریث Frith و ڕۆمانی کاغەزی پیکویك دا = The Pickwick Papers کە بەرهـەمی دیکنزە ڕووی لێکچوون بەدی بکەین، لە هـەردوو بەرهەمەکـەدا وونبـونی بـەهای وێنـەیی و ڕوکردنـە کەسـێتی مـرۆڤ وجـۆرە هەسـتیارییەك بەرچـاو دەکـەوێت. لـە بەرامبـەر ئـەوەدا وێنەیەکی باش، بەمانا مرۆڤییەکەی — هیومانیزم — دەتوانرێت بـە ناونیـشانی وێنەیـەکی

ڕاستگۆ لە کەسێتی کەسێکی مرۆڤانەدا پێناس بکرێت... بابەتی سەر بە پەیوەندیی هونەرمەند دەروونزانییە " واتە کاتێك دەربارەی کەسێتی کەسێك کە ڕوخساری وێنە دەکێشین هیچ داوەرییەك بە ڕوویەکی ئاکاری دەرنابڕین، ئەگەر هونەرمەند بتوانێت کەسێتی ئەو مرۆڤە لە ڕووی یەکایەتی کەسەکەوە وەرو بخات و تەڕ دەستی و کارامەیی ئەو نیشاندەری زانست و تێگەیشتنی ئەو دەربارەی بەشی پلاستیکی تایبەت بە خودی هونەرمەند دەبێت، ئەمەش بۆ ئێمە بەسە... گومانی تێدا نییە خرۆشانێك کە بەبینینی کارێکی وەهاوە بەدی دێت، بەپێی پێویست لایەنی جوانناسی تێدا نییە، لەوێدا لەگەڵ چۆنێتییەکی جوانیی ئەبستراکتی دا ڕووبەڕوو نابینەوە... کاری ئێمە ناساندنی شتێکە کە دەتوانین ناوی ڕاستەقینەی زانستی لێ بنێین .

لەو بارەیەوە هونەرمەند دەروون ناسێکە کە سود لە ڕەنگ دەبینێ، وە گەلێك لە وێنەکێشانی مەزن لەو گروپەن... بەڵام زۆربەی وێنەکان دیسانەوە ڕاستەوخۆ بەبەرهەمی هونەری مەزن دەژمێردرێن، لەبەر ئەمە ناچارین لە خۆمان بپرسین چی لایەنێکی وێنەیەك ڕوویەکی دەروونزانی هەیە لە تابلۆکەدا کە بە بەرهەمێکی هونەری دەزانرێت!.. یا چی شتێك جیاوازی دەکرێت" لە وەڵامدا دەتوانین بڵێین : – نەهێشتنی بەهای جوانناسی " مانای پەیوەندی وێنەیی و قەبارە و ڕەنگ کە بینای گشت بەرهەمێکی هونەری پێکدەهێنن. بەم مانایە وێنەیەك کاتی دەرکەوتنی دەکرێ وەکوتابلۆیەکی سروشتی بێ گیان پە سەند بکرێت" بەهەمان شێوە ئێمە هیچ گریمانەیەکمان نییە لە نێوان تابلۆی سواری خەندان = Laughing caalier بەرهەمی هاڵس Hals جیاوازیی چرچ و لۆچی جوانی بەرگی بەری بکەین، بەڵام ئێمە لە ڕاستی دا بەم جیاوازییە ڕازیین، ئەم جیاوازییەش پەیوەندی نییە بەو لایە نە دەروونزانییە وە کە پێشتر ڕونمان کردەوە.

شێوەی ئەو جیاوازییە دەکرێ بە لایەنی فەلسەفی بابەتەکە ناو بەرین، لە چاکترین شێوەدا هونەرمەند یان پەیکەرساز، لە سنوری کەسێتی تاکەکەسیی مۆدێلەکە باڵاتر دەچێت و دەگات بە زنجیرەیەك مانای گشتی تر. باشتر وایە مەبەستم لەگەڵ نمونەیەکی

PDF 4 KURD

وێژەیی دیکە ڕوون بکەمەوە، ئەندامانی شانۆیی یەکانی شکسپیر بەگشت ڕاستەقینەی خۆیان بەرامبەر بە ژیان وەفا دار نین، تەنها کەسانێکی تایبەت نین، بەڵکو لەهەمان کاتدا نمونەیەکن لە هەوەس و ئارەزووی مرۆڤانە بەڕوویەکی گشتی… ئێمە لە پاڵەوانەکانی شانۆگەرییەکانی شکسپیردا تەنها هەستی زیندوبونیان ڕەچاو ناکەین، بەڵکو جۆرە هەستێکی باڵایی و بەرزیش ڕەچاو دەکەین کە ڕازەری خەیاڵ ئامێزی ئێمەیە لە بەرامبەر ئەو زیندوو بوونەدا.

25– ڕۆڵی دەرونزانی

کەواتە دەتوانین بەو ئەنجامە بگەین کە زیاتر لەو بەها شکڵییە پەتییە لە شکڵی گۆزەیەکدا بەدیی دەکەین" دەشێت بەهایەکی دەرونزانیش هەبێت، بەهایەك کە لە هەستی هاودەردی و پەیوەندی هاوبەشی ئێمە بەرامبەر مرۆڤەکانی تر سەرهەڵدەدات" یا بەهایەك کە لە نە ستمانەوە = اللاشعور — سەرچاوە وەردەگرن .

زیاتر لەمانە بەهای فەلسەفییە کە لەفراوانی و قوڵی توانای هونەرمەندەوە دیاری دەدات . بە لاَم ئەم وشانە لەوانەیە تا ڕا دەیەك ئاڵۆزبن، یان بەلای کەمەوە وشەی داهێنەر یا بەهرەدار هێندە ئاشکراو ڕوون نییە، گەر بمانەوێت ئەم مانایە بەدەربڕینێکی سادەتر بەیان بکەین، ئەوا دەتوانین بڵێین : ئەگەر کۆی مەرجەکان یەکسان بن – واتە توانای هونەری و دارایی و ڕوانگەی دەرونزانی — ئەوا ئەو هونەرمەندە لە گشت کەسێ گەورەتر دەبوو کە بیر و هۆشی لە گشت بەر بلاَوتربێت– واتە مرۆڤێك بێت کە نەك تەنها شتەکانی بەردەمی خۆی ببینێت و هەست پێبکات، بەڵکو شتەکان لە چییەتی و مانای گشتی دا دووبارە بناسێت — بە واتایەکی تر یەکبون لە گشت دا و گشت لە یەکبون دا لە یەکەیەکدا دیاری بکات و بیناسێت… بەلاَم ئەم خاڵەش دەبێ بەیان بکەین و دانی پیادا بنێین کە هونەرە بەرجەستەیی یەکان هونەری دیدەیین — هونەرێکن کە بە ڕێگەی چاوی مرۆڤ کار دەکەن جۆرە هەستیارییەك بەیان دەکەن و ڕایدەگەیەنن ، ئەگەر ئایدیایەك هەبێت و

PDF 4 KURD

بمانەوێت وەروی بخەین باشترین هۆ بەیان کردنی زمانە... هونەرمەندی وێنەکێش یا پەیکەرساز بەهۆی زمان بەستراوییەوە سەری پەیوەندی لەگەڵ ئایدیادا کەمە ....کاری هونەرمەند کێشانە و جیاکردنەوە و پۆلکردنی ئەو جۆرە ئایدیایانە نییە، بەڵکو کاری گواستنەوە و گەیاندنی ئەوڕازەرە سۆزییە یە یا هەستییە یە کە دەرهەق بە بیرەکان هەیەتی.

26– ڕەگەزەکانی بەرهەمی هونەری

ئێستا دەچینە سەر بینای ڕاستی بەرهەمێکی هونەری و وردتر ڕونیان دەکەینەوە، بۆ ئەم مەبەستە تابلۆیەکی هونەری هەڵدەبژێرین، ئەگەر شێوەی سادە بخەینە لاوە خوێنەر دوچاری کۆسپ و چەڵەمە دێت"بەلاّم دەبێت لە یادمان بێت کە وێنەکێشان تەنها ڕوویەکە لە هونەرە بینراوەکان ، پایە بەرزیشی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی ڕێنیسانس، لەبەر ئەوە زۆر دێرین نییە نیشانەیەك بوونی هەبێت کە لە ئایندەدا هونەر بۆ ڕازاندنەوەی ناو ژور و تابلۆ هەڵواسین بەدیوار بێ مەبەست دەبێت، لەبەر ئەوەی گرنگی ڕێژەیی هونەری وێنەکێشان لەمرۆدا دوچاری مەترسی هاتووە.

دەبێت لە توانامان دا بێت کە مەسەلەی شێواز و زانستی کۆمپۆزیشن = Composition = داڕشتن و پێکهێنان، وە گشت بابەتێکی دی کە بینای بەرهەمی هونەری وەك ئارکیتێکچەر = Arcitectur = بیناکاری — پەیکەر سازی و تاوەکو گۆزەگەری و ڕەنگ کاریش" یان گشت تەرزی هونەرەکان کە بە زاراوەی لقییەوە پەیوەستن شی بکەینەوە.

جیاوازی نێوان هونەرە جوانەکان و هونەرە بەکارهێنراوەکان جیاوازییەکی پڕ لە مەترسییە" لە سەرەتاوە تاوەکو ئێستا دەربارەی چییەتی (جوانی) وتومانە ئاشکرایە کە لە ڕەچەڵەکدا بەرهەمێکی هونەری بە چاوپۆش کردن لە مەسەلەی غەریزە یا ڕەچەڵەك یا ئەندازە یا بەهای ماددی کە بەرهەمی هونەرییان پێ بە دی دێت" ئەو چۆنێتییە سروشتییە بۆ هەستی لەمس کردنی شتەکان وەك عاج جیاکردنەوە لە ئێسقان، ئاوریشم لە لۆکە و

PDF 4 KURD

بەرد لە گەچ پێویستن، بەلاّم بەرهەمی هونـەری بەهـەمان شـێوە و کـار سـود لـە چـۆنێتی ماددەیەك دەبینێت کە بەرهەمی ئەوی لێ بەدی دێت و لە سنوری ناتوانایی ئەو ماددەیەش لادەدات.

دابـەش کـردن و شـیکردنەوەی کـاری هونـەری رێگـەی هەمـەجۆری هەیـە " دەتـوانین رەگەزە ماددیەکانی تابلۆیەك لە پێش چاو بگرین و بەو جیاوازییەی لە پەیوەندی نێوانیاندا بەدی هاتوە بتۆژینەوە... ئەو رەگەزانەش لەوانەیە پێنج خاڵ بن := کـێش = ریـتم، هێـڵ، تەنینەوەی وێنە لە بۆشـاییدا، سـێبەر و رونـاکی ، رەنـگ... وە رێکخـستنیان لـە زۆربـەی دەسکەوتەوە بە هەمان ئەندازەیە — نەك لە روانگەی بـەهای موتڵـەقی ئـەم رەگەزانـەوە " بـەڵکو تـەنها لـە روانگـەی ئـەو قۆناغـە لەرزۆکانەوەکـە لـە زەینـی هونەرمەنـدا رەنـگ دەدەنەوە،هەر شکڵێك یا وێنەیەك بە یاریدەی هێڵەوە سـنورداردەکرێت، هێـڵ لـە پێنـاوی ئەوەدا کە بێ گیان نەبێت، دەبێت کێـشێکی تایبـەتی خـۆی هـەبێت، تەنینـەوەی شـکڵ و بۆشایی و سێبەر و رووناکی دەبێت لە پەیوەندی نزیکیانەوە بۆ یەکدی بخرێنـە بـەر چـاو، گشت ئەمانە لایەنەکانی جیاوازی درکاندنی هونەرمەندە لـە بۆشـایی دا، قـەبارەش هـەمان بۆشایی یە کە پڕدەبێتـەوە... سـێبەر و رونـاکیش والأکـەری قـەبارەن و لـە پەیوەندیـدان لەگەڵ بۆشایی دا، بۆشاییش جگـە لـە وێنـەی قـەبارە شـتێکی تـر نییـە... ئـەم خاڵـە بـە تایبەتی لە هونەری بیناکاریدا ئاشکرایە، بۆ نمونە کەنیسەیەك دەبێت بەناوی فلاّنە ژمارەی دیوار کە بۆشاییەك دەوری تەنیوە لە پێش چاو بگرین، یاخود ناوی فلاّن ژمـارەی روو کـە قەبارەیەك سنوردار دەکات بەم ناوە دیاری دەدات کە پێویستە لە دەرەوەی شوێنی بینین دا دابنرێت.پەرستگای یۆنـانی نمونەیـەکی ئاشـکرایە لـەو جـۆرە، بینـای یۆنـانی هەمیـشە هەوڵی داوەکە لانەدات و بینای لە روانگەی مرۆڤدا شتێکی نێوان بۆش و بێ سەرنج نیـشان نەدات.

بیناکاری گوتیك هەمیشە هەوڵی داوە کـە هەسـتی بۆشـایی و نامـاددی نیـشانی بینـەر بدات، هـەر دوو هونـەری بۆشـایی و قـەبارە و سـێبەر و روناکییـان لـە پەیوەنـدییان دا بـە

PDF 4 KURD

یەکترییەوە تۆژیوەتەوە...دەربارەی هەمەیی پەیکەرەکان یا هەندەکیی دیمەنێکی دوور لەسەر تابلۆیەکی هونەری نمونەی هەمان تێبینی دەردەبڕێت.

26 – یەکەم – هێڵ

ئەگەر گشت ڕەنگدانەوەکانی مێژووی پلاستیکی لە پێش چاو بگرین، دەبینین لەنێوانیان دا یەك یان چەند ڕوویەکی هاوبەش بەدی دەکرێت. دیارە ئەگەر هونەری پلاستیکی هەمان چەشن بەناوی هەر شتێکەوە کە تەماشا کردنی چێژ بەخش بێت پێناسە بکەین، ئەوا هەوڵمان کەم دەبێتەوە بۆ هاوبەشی کردنی نێوان ڕەنگی گوڵ و بینای پارتنۆن Parthenon .... کە لە زنجیرەی دەماری فیزیۆلۆژیمان دا هەیە.

بەڵام هونەر بە مانای وشە لە سەرنج دانەوە دەست پێدەکات = واتە بەشوێن گۆڕکێ لە ئاڵۆزییەوە بەرەو هێڵی دیاری کراو .

لە ڕاستیدا دەبینین لە ڕوانگەی مێژوویی یەوە دەستپێکردنی تەرزی هونەری = واتە هونەری مرۆڤی سەرەتایی و ئەشکەوت نشین – بەهێڵ دەستپێدەکات هونەر مەیلی نیشان دانە بە یاریدەی هێڵ و بەو شێوەیە دەستپێکردووە.

هەنوکەش سەبارەت بە منداڵان هەمان مەیلدارێتی یەکێکە لە بنچینەیی ترین ڕەگەزی هونەرە دیدەیی یەکان –تا لە پەیکەر سازیش دا تەنها قەبارە ڕۆڵ نابینێت، چونکە قەبارەش بەیاریدەی هێڵ سنوردار دەکرێت، ئەم چۆنێتییە بەڕادەیەکی بنچینەیی بە ڕەگەزی سەرەکی گشت هونەرەکان دادەنرێت.

ولیام بلیك = William Blake ئەم باوەڕەی بەڕوویەکی بەربلاوترو چڕتر بەیان کردووە... منیش ئەو وتەیەی بەڕوویەکی تەواوتر لە پەراگرافی " 66 " دا دەگوێزمەوە.

بلیك دەڵێت :– (بنەمای مەزن و زێڕینی هونەرو ژیان ئەوەیە کە هەرچەند هێڵی مەرزی دیاری ترو ڕوناکترو پتەوتر بێت" بەرهەمی هونەریش کامڵ تر دەبێت، وە

هەرچەندە ئەم هێڵە کەمتر ڕوناکترو جیاکراوەتر بێت، نیشانەی خەیاڵی لاوازو ناتوانایی هونەری و ناشێتی زیاتر دەبێت.

هەروەها بلیك دەڵێت :– " کەسێکی وێنەکێش بەشانازییەوە پێی وتم :– کاتێ بە وێنەکێشان گەیشتم، هێڵکاریم بەتەواوی خستە لاوە و فەرامۆشم کرد. "

ئەو جۆرە کەسانە دەبێت بزانن کە من بە ڕوانگەیەکی کینەدارانەو کەم تێیان دەڕوانم. ئەمەش یەکێکە لە سەرەتایەکی داواکراو کە پێویستە دەربارەی " هێڵ " بیزانین – هێڵ لە گۆڕانیدا لە هێڵکارییەوە بۆ وێنەکێشان بوونی خۆی لەدەست نادات. هێڵ ڕوویەکە لە ڕووەکانی وێنەکێشان – ئەگەر لە " بلیك " مان بپرسییایە ئەوا دەیگوت هێڵ بریتییە لە یەکەی ڕوو یان شێوە.

بەڵام ئاگاداربە سەرەتا بۆ نیشان دانی شتێك یان شکڵێك، هێڵ سەرەتای سنوری دەرەکیی شتەکەیەو دەبێ بزانین، لە دەستی کارامەدا هێڵ دەتوانێ هەم جوڵەو هەم قەبارە نیشان بدات... مەبەست لە نیشاندانی جوڵە تەنها ئەوە نییە کە هێڵ شتێك لەحاڵەتی جوڵەدا نیشان بدات (واتە ڕێبازکردنی هێڵ بە هەڵبژاردەی چاو) بەڵکو مەبەست لەمەیە کە هێڵ دەتوانێت لە دەستی مامۆستادا جوڵەیەکی جوانناسی تایبەت بەخۆی بەدەست بهێنێت – بەهۆی سەمایەکەوە کە ئازادە لە مەبەستی نیشان دانی شتی دەرەکی، لەسەر ڕووی کاغەز ئەنجامی دەدات... بۆ نیشاندانی نمونەیەك لەو جۆرە جوڵانە کۆمەڵێ لە هونەرمەندانی ڕۆژئاوایی یاددەکەینەوە، لەوانە = بۆتچیللی : **Botticelli** و بلیك.

بەڵام لەبەرهەمی هونەرمەندانی ڕۆژئاوایی دا ئەم چۆنێتی یە باشتر لەهەر جێگەیەکی دی بەدی دەکرێت... لە وێنەکاری و هێڵکاری و هەڵکۆڵین – ی چینی و ژاپۆنی دا ئەو چۆنێتییە بەدی دەکرێت، لە جێگەیەکدا کە پێویست بێت ئەو چۆنێتییە بەکاربرێت ئەوا ڕیتم بەدی بەدی دێت، ئەمەش چۆنێتی ئەم هێڵەیە کە هەستی ڕیتم لە مرۆڤدا بەدی دەهێنێت. شتێکە لەوانەیە درکاندنی لە ڕونکردنەوەی ئاسانتر بێت... ئەو هەست کردن بە ڕیتمە = کێشە بە پێودانگی مۆسیقی و فیزیکی دەتوانرێت بدرکێنرێت، بەڵام ئەگەر

بمانەوێت ئەوە روون بکەینەوە، دەبێ بە تیۆرێکی وەك تیـۆری ئیمپـاتی رووبەرووبینـەوە. هەستی ئەندامی پێویستە لەگەڵ هێڵدا پێچەوانە بێـت، چـونکە ئاشـکرایە کـە خـودی هێـڵ لەڕاستی دا نە سەما دەکات و نە دەبزوێت... بەڵکو ئێمە خۆمـانین کـە خودمـان لـەڕەوتی بابەتەکانی هێڵ دا لە حاڵەتی سەمادا بەدی دەکەین.

دژوارترین چۆنێتی هێڵ و توانای ئەمەیە بۆ نیشاندانی قەبارە یـا شـکڵی بەرجەسـتە — لەو چۆنێتییەدا هێڵ بە تەنها لە دەستی مامۆسـتای کارامـەدا بـەدی دێـت و ڕەنگدانـەوەی بەشێوەی لول پێچ و ناسك و هەمەجۆر لە هێڵـی بـەردەوام و پـچڕاودا دەکەوێتـە روو، بـەو مانایەی کە هێڵ لەجەوهەری شتەکان دا حاڵەتێکی دەماری و هەسـتیار بـەدی دەهێنێـت و چالاكو غەریزی دەبێت.

هەروەها لە خاڵێکدا پێویسـتە دەسـت پێبکـاو بـەردەوامی بـەخۆی بـدات و دیـسانەوە تێکەڵی هێڵکارییەکە دەبێتەوەو حاڵەتی لەیەکتر نزیك بەیان دەکات... لـەو حاڵەتـەدا هێـڵ بەتایبەتی هەڵبژاردەیی یە... واتە وێنەی شتێ ناکێشێ بەڵکو زیاتر نیشانی ئێمەی دەدات.

لەڕاستی دا هێڵ زمانێکی گشتی و ئەبستراکتی یە بۆ نیشان دانـی بابـەت، کورتەیـەکی شکڵییە سەرسوڕێنە، نیـشانی دەدات هێـڵ تـاچ ڕادەیـەك دەتوانێـت ئەبـستراکتی بێـت... بەبێ ئەوەی دابین بوون و دوپاتکردنەوەی ژێر پێ بخرێت... بۆ نمونە تێبینی دەکەین کـە لق و چڵی درەختەکان بـەچ شـێوەیەکی هەمـەجۆر وێنـە دەکێشرێت، ئـەو خاڵـە نیـشانی دەدات کە جێ گرتن لە ئەزموونی جوانناسیمان دا لایەنێکە چەند گرنگی هەیە.

لەوانەیە بلیك حەقی بێت، بەچاوی نەفرەت و کینە سەرنج لە هونەرمەندێ بدات کـە لـە هێڵکاریی پاك بێ ئاگایە.

وێنەکێشان و هیڵکاری پەیوەندییان بە غەریزەیەکی لێکچووەوە هەیـە و هونەرمەنـدانی گـەورەی ڕێنیـسانس لـە مازاتـچیۆوە =Masaccio بگـرە تـا تیپولـو = Tipolo گـشتیان وێنەکێشی تەڕ دەست و لێهاتوو بوون.

PDF 4 KURD

هونەرمەندێکی نوێی وەکو پیکاسۆ کە خێرایی گۆڕان و دژێتی ڕوکەشی شێوازەکانی زۆر سەرسوڕێنن، لەهیچ جێگەیەکدا وێنەکانی مامۆستایەتی نیشان نادات، دارشتنەکانی پیکاسۆ بەلای کەمەوە هەولّی نیشان دانی بۆشایی یەکی فراوانی سێ دووری نیشان دەدەن، بەهەر لایەکدا کە سەرنج دەدەین، چ لە رۆژئاواو چ لە رۆژهەلاّتدا، چ لەرابردووی دێرین و حالّی حازریش دا هەمان نیشانەی بە توانایی رەچاو دەکرێت.

ئەو چۆنێتییەش لە هونەری عەینی دا = دیدەیی دا بەرادەیەکی گشتییە کە مرۆڤ بە ئاسانی دەشێت بەهەمان رێگە بگات کە بلیك پێی گەیشت و توانیی بلّێت ئەو چۆنێتییە یەکانە، چۆنێتی بنچینەیی هونەری وێنەکێشانە.

بەلاّم ئەو چۆنێتییە کە لەوێدا بە – تۆن – دەربڕاوە دیسانەوە هەمان ئەندازەی گشتیی هەیە و لەوانەیە بەناوی ڕوویەکی یا ئاستێکی بەیانکردن لەگەلّ چۆنێتی هێلّ لە یەك کێشانەدا دابنرێت.

26– دووەم – تۆن

راسکین لە کتێبی هونەرمەندانی هاوچەرخ دا هەولّی داوە مەبەستی تۆن لە وێنەکێشاندا پێناس بکات :–

" من بە دوو شێوە لە وشەی تۆن دەڕوانم، یەکەم" بەرجەستەکردن و پەیوەندی بە هێزی شتەکان لە بەرامبەری یەکتردا و سەبارەت بە یەکتری لە رووی ئەندامییەوە" واتە توانای تێرییان بە رێکخستنی دووری و نزیکی تەنەکان و پەیوەندی تەواویان بە سێبەری هەمان ئەو تەنانەوە لە بناغەی تاریکی و روناکیی تابلۆدا.

دووەم" رێژەی رەنگ و دەوروبەری سێبەر بە رەنگی روناك بە جۆرێك کە بتوانرێت لەهەمان کاتدا بە پلەی جیاوازی روناکی هەستیان پێ بکەین . " ئەم پێناسەی راسکین زۆر رۆشن نییە، لەوانەیە مەسەلەی تۆن بە ناونیشانی پێشکەوتنێکی پیشەسازی = Technical چاتر بتوانرێت جێگەی توێژینەوەمان بێت، کەواتە لە مەسەلەی نیشاندانی

PDF 4 KURD

قەبارەی سێ دووری بە یاریدەی هێڵەوە مەسەلەی نواندنی قـەبارە، بـە یاریـدەی سـێبەرو ڕوناکییەوە بەدی دێت.

هێڵ شـتێکی ئەبـستراکتییە و بـە دیاریـدانی شـتەکانەوە پەیوەنـد نییـە، بـەڵکو تـەنها سنورو شێوەی دەرەکی شتەکان نیشان دەدات.

هێڵ دەتوانێت سێبەرو ڕوناکیی شتێك نیشان بدات " لە ئاشکراترین شێوەدا لە ڕێگەی گۆڕانی توانای هێڵەوە " بەڵام کاری بنچینەیی هێڵ ئەوەیە کـە دەتوانێـت ڕاسـتی دیـدەیی بێ گیان " جماد " نیشان بدات.

ڕوناکی تیشکێکی پەرش بووە، دیاردەیەکـە لـە گۆڕاندایـەو هەمیـشە پلـەی بـەهێزی و گۆشەی پێکانی لە گۆڕاندایە... لەبەرئەوە شتێکی وەها بەهۆی ئـانی وەك هێـڵ ناتوانرێـت بە تەواوی وەرووبخرێت... لە ئەنجامدا پلەی سێبەرو ڕوناکی بەدی دێـت – مانـای ڕوونـاکی بە پلەی جیاوازی تۆنی نێوان سپی و ڕەش نیشان دەدەین، تا ڕەنگیش بـەکار دەهێـنین، ڕووناکی بە ڕوویەکی ڕاستی تەنها بەم هۆیە دەشـێ وەروبخرێـت کـە ڕەنگـی ڕۆشـنی پـاك بەرێژەی ڕەنگی ڕەش دەتوانین تێر یا تۆخی بکەینەوە و بەهـەمان جـۆر سـێبەری هـەمان ڕەنگ چنگ بخەین.

تابلۆکانی ماتیس نیشانی دەدەن کە بە ڕێگەی یارییـەکی هەسـتیار بـۆ دانـانی ڕەنگـە پاراوو ناتێرەکان دەکرێت سێبەری ڕۆشن بە ڕوویەکی وێنەیی = Schematic نیشان بدات.

ئەم پلانەی سێبەرو ڕوناکی دەکرێت بۆ نیشان دانی سێ چۆنێتی بەکاربهێنرێت :

1- لادان لە ڕوناکییەوە بۆ تاریکی = سێبەر لە سنوری ڕەنگێك یا قەبارەیەکدا.

2- لە تابلۆدا یەك ڕەنگ بۆ نیشان دانی هێزی ڕێژەیی ڕەنگە جیاوازەکان لە ڕەنگـی دوانە = واتە نێرەموك...

3- پلەی ڕوناکی یـا تێـری سـەر بـە سەرچـاوەی ڕۆشـنایی تیـشك – ڕێژەیەکـە کـە باڵادەستە بەسەر کۆی تابلۆدا.

PDF 4 KURD

بەر لەوەی کە توانای بەهای " تۆن " لە وێنەکاری ئەوروپی دا بەسەر بکەینەوە" چاترە بزانین کە مەسەلەی – تۆن – یش هەروەکو هێڵ لەژێر ڕۆشنایی بەهای ئەبستراکتی" کێش و وێنەدا بەدی دێ لە هونەری وێنەکێشانی ڕۆژهەڵاتی دا... پرۆفیسۆر پۆپ لە کتێبەکەیدا بەناوی " لایەنەکانی بەیان کردنی وێنەکێش " ئەم بابەتەی بەچاکی روون کردۆتەوە : " ... لە وێنەکێشانی چینی و وێنەکاریی کۆی ئاسیادا، ڕوخسار یا شکڵ بە یاریدەی هێڵ بەیان دەکرێت... تەنها بە هێڵ کە ڕێژەی زۆر لە وێنە و تەنانەت وێنەی هەڵتۆقیویش نیشان دەدرێ... بەڵام – تۆن – ناوچەکانی هەر شتێك بەیاریدەی ڕەنگ نیشان دەدات کە لەسنوری تایبەتی شتەکەدا لە تابلۆدا وەرو دەکەوێت. – تۆن – ئاسایی لەهەر جێگەیەکدا پەرشە، بەڵام پلەی ڕەنگ دەشێت گۆڕانکاری تیادا هەبێت، وەك چۆن دەربارەی گەڵای گوڵ یا باڵی مریشك خودی تۆن هەمان پلەی جیاوازی هەیە... لەسەر ئەمە بۆ دیاری سنور و هەروەها بۆ یاریدەدانی وەڕوخستنی ڕوخسار بە یاریدەی هێڵ ، هونەرمەند دەتوانێت پلەی جیاوازی تۆنی ڕەنگ بە ئارەزوی خۆی بەکار بەرێت."تابلۆی ژاپۆنی (لەوێنەی 10) دا نمونەیەکی سادەیە لەجۆری بەکاربردنی ئەو رووەی – تۆن – ە ناوچەیی یە.

کاتێك هونەرمەندانی سەرەتای ڕێنیسانس کەم کەم ئەنجامی توێژینەوەی سێبەرو ڕوناکیان دەکۆڵییەوە" لە کاتی نیشاندانی بۆشایی دا ڕووبەڕووی چەند کۆسپێك بوونەوە و تێگەیشتن کە ڕوناکی تەنها بە ڕێگەی ئەبستراکتییەوە – بە شێوەیەکی جیاواز بۆ هەر یەکە لە شتەکان ناکرێت نیشان بدرێت... ئەنجام ئەمە بوو کە ڕوناکی لەتابلۆدا بەهایەکی یەکلای پەیداکرد و تابلۆش بە شێوەی وێنەیەکی نیوە بەرجەستەیی بەدی دێت کە تیایدا گشت شتەکان بە یەکسانی بەسێبەر و ڕوناکی کێشراون... تابلۆی مانتینا = **Mantegna** یان ئەندری دی کاستانۆ **Andrea del Castanagno** ئەم چۆنێتییە بە جوانی نیشان دەدەن.

PDF 4 KURD

گومانی تیادا نییە کە مەکتەبی ئیتالی پەی بە ئاتاجی ڕۆشنایی لـە بۆشـاییدا بـردووە و دەزانێ کە ڕۆشنایی چی ئەنجامێك بە ڕوانگە دەگەیەنێ کاتێ کە روناکییەکـەی بـە گـشت لایەکدا پەخشانە... تەنانەت کە لیوناردۆ زانستی ڕۆشنایی دەتۆژییەوە دانی بەوەدا نـا کـە : " هەرچەندە شـتەکان لەبـەر چـاودا والاّ دیـارن ، بـەلاّم کـاتێ لێیـان دوور دەکەوینـەوە دەبینین لە پەیوەندیەکی بەردەوامدان لەگەڵ یەکتری دا ، بەم پێیە من بنـەمای — نێـوانی = فاصل — خـۆم لەسـەر بنـەمای نێوانـەی ئیـل = Ell دابـین دەکـەم، وەك چـۆن ئاهـەنگ سازان پارچە مۆسیقایەك بە " هەمەیەك   = کل واحد " بەدی دەهێنن... هەمان شـێوە لە تابلۆکانمدا ڕێباز دەکەم ."

(" نامەیەك دەربارەی وێنەکێشان " .) ئەو بیرەی کە بە ناوی " پەنجەرەی کـراوە" وە ناسراوە. واتە بەدی هێنانی خەیاڵیی یەك بۆشایی سێ دووری، سەرئەنجام بە یاریـدەی شێوازێکەوە بـەدی هـات، کـە بـە دەسـتی برایـانی ڤـان ئایـك = Van Eyck لـە فلانـدەر دەستی پێ کرد و لە دەستی وێنەکێشی وەك ڤرمیر Vermeer بە کەماڵ گەیشت... بـەلاّم ئەم ئایدیایە خاوەنی سنورداڕێتی بوو کاتێ کە بەکاریان برد، چونکە ئەم ئایدیایە ئایـدیای تەڕ دەستیو گەیشتن بوو   بە ئامانجی زانستی و سست کردنـی هەسـتەکان و لـە دەسـت دانـی بـەهای جـوان ناسـی... لەکۆتاییـدا لـەم نێوانـەدا قۆنـاغێکی تربـوونی هەیـە کـە هونەرمەنـدانی وەك : تیـسین Titan " تیتـان " ، تینتۆریتـۆ= Tintoreito، کورجـو= Correggio لە ئیتالیا و ڕامبراندت لە باکور نمایندەی ئەو ئایدیایەن" لەم قۆناغەدا وێنـەکێش دەسەلاّتی بەسەر تاریکی و روناکی دا هەیە و ڕاستەوخۆ بـەکاریان دەبـات بـۆ کارتێکـەری درامی وجوانناسی... واتە لەم قۆناغەدا نەخشی تابلۆ بریتییە لە نەخشی تاریکی و رونـاکی کە هەریەکەیان لە پێناوی بەدی هێنانی کۆنتراست بە پێی ویست و ئاگایی لە تـابلۆدا بـلاّو دەبنەوە... کە دەشێت هـەمان نـەخش لـە پێکهـاتی بینـای دارشـتنی تـابلۆدا بـە زاراوەی مۆسیقارێك وەك نەوایەکی یا ئاوازێکی جیاواز بەدی دێت. تابلۆی — سامەری پیـاو چـاك —

بەرهەمی رامبراندت (وێنەی 15) سەلمێنەری ئەم نمونەیەمانـە کـە دارشـتنی بینـایی ئـەو تابلۆیە یەکسەرە بە یاریدەی کێش و هاورێژەی سێبەر و رووناکی بەهێز دارێژراوە.

26- سیٚ یەم = ڕەنگ

ئێـستا دێینـە سـەر بەشـی ڕەنـگ کە لـە تـابلۆدا گرنگییـەکی مـەزنی هەیـە... ڕەنـگ رەگەزێکی ترە لە بەرهەم دا کە بە تەواوی تابلۆکە دەگەیەنێت. هێلْ فێری جیاوازی و ریتم —ی کردین، لەوانەیە قەبارەش یان وێنەی بەرجەستەبووش — مان نیشان بدات کە تۆن بـە یاریدەی خۆی ئەو بە تەواوی دەگەیەنێت. ئێستاکە ڕەنـگ سـەرباری بابەتەکـە دەبێـت... سادەترین رونکردنـەوەی کـاری ڕەنـگ ئەمەیـە کـە بلْـێین لێکـچوونی وێنـەکاری بـە شـتی وێنەکراو روندەکاتەوەو ئەم جۆرە بەکار بردنەی ڕەنگیش دەتـوانین بـە — سروشـت — ی ناوبەرین (واتە ڕەنگ ڕەنگدانەوەی دیمەنە سروشتییەکانە لە روانگەی هونەردا بـە ڕەنـگ = ئەمەیـە کـاری ڕەنـگ.) بـەلاٚم چـەندین جـۆری تـر لـە بـەکاربردنی ڕەنـگ بـوونی هەیـە...راسـتی ئەمەیـە کـە جگـە لـە وێنـەکانی کۆنـستابل = Constable و بەرهـەمی هونەرمەندانی نیوەی دووەمی سەدەی نۆزدەیەم، کە بەوێنەی ڕەنگاوڕەنگ کاریان کردووە — شێوەی بە کاربردنی سروشتی ڕەنگ لـە مێـژووی وێنەکێـشان دا گـەلێك بـە دەگمەنـە، هەرچەندە ئەزمونەکانی تێرنەر = Turner ئیمپریسیونیستەکان لە دواییـدا نیـشانیان دا کـە دیاری کردنی بە کاربردنی سروشتی ڕەنگ گەلێك دژوارە ، کاتێك کە ڕەنگێکـی راسـتی لـە سروشتدا بەدی دەکەین، دەشیٚ نارەزایی نیشان بدەین دەرهەق ناراستی بوونیان.

سەرەرای بەکاربردنی سروشتی ڕەنگ، سیٚ جۆری تری بەکاربردنی ڕەنگ بوونی هەیە کە من بەناونیشانی ڕەنگی ئیشارەتی و هاوتا و ڕەنگی تەواو یا پاراو ناویان دەبەم.

بـەکاربردنی ئیـشارەتی لەوانەیـە سـەرەتایی تـرین جـۆری بـەکاربردنی ڕەنـگ بێـت... تەنانەت وێنەکێشان لەسەر بەرد لەسەردەمی بەردین دا ناشێت بـە بـەکاربردنی سروشـتی ڕەنگ ناوببرێت، لەم جۆرە بەکاربردنەدا ڕەنگ لە پێناوی ماناى سیمبولێکی دا = هێمـایی

PDF 4 KURD

دا بەکار دەبرێت... بۆ نمونە ئەگەر منداڵێك ئازاد بێت لە هەڵبژاردنی ڕەنگدا، ئەوا هەمیشە درەخت سەوز ڕەنگ دەکات بۆرکان سور و ئاسمان شین و ئاویش هەمان شێوە شین ڕەنگ دەکات، ئەگەر لە کاتێکدا درەختەکە قاوەیی ڕەنگ بێت و بورکان ڕەش، بێ گومان دەشێ ئاسمان لای منداڵەکە خۆڵەمێشی ڕەنگ بێت.

لە هونەری سەدەی ناوەڕاست دا سەرەڕای توێژینەوەی سروشت کە ڕەنگ کارییەکی منداڵانەیان پەیڕەو کرد... ڕەنگەکان سەر بە بنەما و دەستوری سەپێنراو و نەگۆڕ بوون... ئەو دەستورەش نەك تەنها هونەرمەندان بەڵکو نەریتی بلاَو و دەسەلاَتی کەنیسە دەستنیشانیان دەکرد و بڕیاریان لەسەردەدا. وێنەی مریەمی کچ دەبوو هەمیشە شین بێت، ئەملاو لایشی دەبووهەمیشە سور بێت" بەو شێوەیە، چونکە ئەو ڕەگەزانە نەگۆڕ بوون ڕەنگی گشت بەشەکانی تابلۆ دەبوویەم ڕەگەزانە ڕەنگیان بەدی بهێنرێت ، بەلاَم ئەم زۆر لێکردنە بە خەوش لە قەڵەم نادرێت ، ئەم خاڵە بەڵگەی ڕونکردنەوەی جوانی و هاوگونجاندن و هاوڕێژەی دیاری کردنی ڕەنگی وێنەکێشانی سەدەی ناوەڕاستە. ڕەنگ کاریی ئیشارەتی تاوەکو سەدەی پانزەیەم بەردەوام بوو تا ئەو کاتەی چمکی عەقلاَنی تر و زانستی تر لە بواری ڕەنگدا کۆتایی بە سەدەی ناوەڕاست هێنا.

بەلاَم پێش گەیشتن بە بەکاربردنی نوێتری ڕەنگ، مەیلم وایە کە شادی و ئازادی باشترین نمونەی ڕەنگی ئیشارەت باس بکەم " لە وێنەکێشانی سەدەی پانزەیەمی ئیتالیادا بەکاربردنی ڕەنگ بەشێوەیەکی گەلێ ئازاد و بە ویستی دڵ و تایبەت بەدی هاتووە و لە داوەری نەخش و بڕیاری گریمان کراو ئازاد کراوە کە لەڕاستی دا گەیشت بەقۆناغێکی ڕەنگ کاریی پاراوو کامڵ و ئێستاکە ئەو لایەنە پێناس دەکەین " بەلاَم لەپێشدا بوارم دەوێت بەڕووی بەکاربردن کە لەوێدا بە بە کاربردنی (هاوسەنگ) دەرم بڕی نیشانی بکەم. ئەو جۆرە بەکاربردنە زیاتر بەلەپێش چاوگرتنی هەمان نرخی – تۆن – ەوە سەرهەڵدەدات، کەلەبەشەکانی ڕابردودا لەبارەیەوە دواین.

کاتێك هونەرمەند شتەکانی خۆی لە پەیوەندیدا بەسێبەر و ڕوناکییەوە لەپێش چاو دەگرێت، ناچار دەبێت بەهای – تۆن – یان هێزی ڕێژەیی هەر ڕەنگێك سەبارەت بە ڕوناکی گشتیی تابلۆکەی لە پێش چاو بێت... ئەو کارەش مەرجی ڕێکخستنی ڕەنگەکانە بە پێوانەیەکی دیاری کراو.

تۆن زۆر جار لەسەرەتاوە لە تابلۆدا دیاری دەکرێت (لەوانەیە بە ویستی دڵ بێت، بەڵام زۆر جار بە فرمانی شێوازێکی تایبەت یاخود بە فرمانی ڕەوتێکی دیاری کراو) وە گشت ڕەنگەکانی دی بەنێوانی دیاری کراو بەو " تۆن " ە زۆر لاواز یان بەهێزدەکرێن.

لەسەدەی شانزەیەمدا تا سەدەی هەژدەیەم نەرێتی گشتی لەسەر ئەوە بڕیاری دابووکە هونەرمەند پێویستە بە ڕەنگە پلەدارکراوەکان کار بکات، بەو مانایەی ڕەنگەکان بە نێوانی ورد لەتەك یەکدا پۆل دەکران، بەجۆرێکی وەها کە هونەرمەند نەیدەتوانی بەبێ لادان لەو کۆمەڵە سنور و نێوانانەی ڕەنگەکان پۆل بکات، تەنها خاڵی مەبەست لەم بەسەرکردنەوەیەدا ئەمەیە کە دەمانەوێت تێبگەین بۆچی هونەرناسانی سەدەی هەژدەیەم هێندەی پەیوەندییان بە تابلۆوە هەیە و ڕەنگە سەرەکییە کانی تابلۆیان بە جۆرێکی ڕەتکراوەو ئاڵۆز لەژێر لیکێکی قاوەیی ڕەنگدا بەرچاو دەکەوت!... بەهەمان شێوە دیارە شتێکی سروشتی بوو کە لە هەنگاوهەڵهێنانی هونەرمەندانی دوایی دا هەرگیز بە ڕەنگی قاوەیی یەوە پەیوەست نەبوون و وێنەیان بەو ڕەنگە نەدەکرد.

ئەو کاتە کاتی ئەوە هاتبوو کە کۆنستابل لەسەر بنامەیەکی تەواو هارمۆنی دەستوری ڕەنگەکانی بەیان کرد، بەڵام کۆنستابل ئەو شۆڕشەی تاکو پلەی ئەنجامێکی لۆژیکی بەرەو پێش نەبرد... وە ئەو خاڵەی لە پێوانەکاریی تێبینییەکانی دا لە هەوای ئازاددا بە دیهێنا کەلە تابلۆکانیدا بە تەواوی دەشێ بەدی بکرێت. ئاشکراشە تابلۆکانی کۆنستابل هەمیشە دەستوری هارمۆنی ڕەنگەکان تیایدا تاڕادەیەك ڕێنومایی کراوە. بەڵام لەو ڕووەوە تێرنەر لە کۆنستابڵ لێهاتوتر بوو، گومانیشی تیادا نییە کە بەرهەمەکانی تێرنەر مەزنترین ڕەنگکاری سروشتین کە تاوەکو ئێستا جیهان بەخۆیەوە بینیوێتی .

شێوەی بەکاربردنی ڕەنگ بەیاریدەی سیزان = Cezanne کە لە پەرەگرافی – 73 – دا زیاتر ڕوون دەبێتەوە زیاتر گەشەی کرد،" نەك هەر وەکو شێوزای تێرنەر تەواو سروشـتییە " نـە وەك شـێوازی هونەرمەنـدانی نوکتەچـن = Pointillistes ، بـەڵکو شـێوازێکی زانـستی هەیە ... شێوازی سیزان کەم تا زۆر – سیمبوڵیکییە – ، سیزان خۆی دەربارەی شێوازی کارەکانی دەڵێت : – "کە ڕەنـگ چـڕوپڕ بێـت ، شـکڵیش تـەواو دەبێـت ." " بـەم مانایـە ڕەنگی شکڵ نیشان دەدات .

بەکورتی نەك لە ڕێگەی گۆڕانکارییـەوە کـە لـە پـاراوی ڕەنـگ خۆیـەوە بـەدی هـاتووە بەڵکو لە ڕێگەی –– ئارایشتەوە – واتە ڕێکخستنی بەهێزی و لاوازی ڕێژەیی ڕەنگەکان لەتەك یەکتری دا کە بە جۆرێك لـە خـەیاڵ بـەدی دێـت، شـێوەی سـێ دووری لـەوان دا بـە دیـاری دەکـات (چـونکە ئەگـەر ڕەنگـە جیاوازەکـان لەسـەر ڕوویـەك دابنـرێن ، ئـەوا لـە ڕوانگـەمان دا پێویـست بـە ماوەیـەکی دووری یـا میانەیـەك ناکـات بـۆ دەرکـەوتنیان) ، لەشێوازی سیزان دا شکڵ ڕاستەوخۆ بـەهۆی ڕەنـگ و چـاوبڕینە تـاریکی و ڕونـاکی بـەدی دێت... سیزان بەم شـێوازەی لـە قۆنـاغی سـێ یـەمی جـۆری بـەکاربردنی ڕەنگمـان نزیـك دەخاتەوە ، کە مـن بـە (جـۆرێکی پـاراو = خـالص)نـاوی دەبـەم ، لـەم جـۆرەدا ڕەنـگ لەپێناوی خودی ڕەنگدا بەکار دەبرێت " تەنانـەت بـەدی هێنـانی شـکڵیش لەوێـدا جێگـەی مەبەست نییـە ، ئـەو جـۆرە بەکاربردنـەش دیـارتر و زیـاتر لـە هـەر جێگەیـەکی دی دا لـە مینیـاتۆری ئێرانـی و ئەمرۆکـەش لەبەرهەمـەکانی – مـاتیس – بـەدی دەکـەین... لەوێـدا ڕەنگـەکان بـە بـەهێزترین و پـاکترین چـۆنێتی بـەهۆی هونەرمەنـدەوە هەڵدەبـژێردرێن و هونەرمەند لەوان وێنەیەك بەدی دەهێنێت کە لـە بەرامبەریـدا نیـشاندانی بـەهێزی و لاوازی ڕەنگ و ناوچەکانی ڕەنگ بەدی دێت.

هەست کردن بـە بۆشـایی هـەمان شـێوە کـە لـە بەرهەمـەکانی – سـیزان– دا بـەدیی دەکەین ، بە پلەکاری بەهای تۆنەکانی ڕەنگ بەدی هاتوون ، بەڵام تەنها تا ئەو ڕادەیە کـە

PDF 4 KURD

جۆرە بنامەیەك چاودێری کراوە جۆرە هارمۆنییەك لەسەرتاپای تابلۆکە دا دیاری دەدات ، وەك بەرهەمێکی جوان کارییە "تزیینی ".

مەسەلەی سەر بەلێکچواندنی شتەکان بە بەڵگەی دەرەکی لایەنی ناوەندییان هەیە یان لە پلەی دووەمدا دادەنرێن. بەهەمان شێوە ئایا ڕەنگ تا پلەی ڕاستەوخۆترین کارتێکەری ئەندامیی ڕەنگ لە ڕوانگەماندا چییە ؟ ... ئەمە خاڵێکە کە – ڕاسکین– بە لەبارترین شێوە پێناسی دەکات :– " گشت کەسێك کە خاوەنی زەینێکی دەوڵەمەند و سروشتێکی تەواو بێت ئەوا چێژ لە ڕەنگ دەبینێ ، چونکە ڕەنگەکان بۆ چێژ بەخشین و دڵ کردنەوە و خرۆشاندنی ئارەزووی دەروونی مرۆڤ ئافەریدە بووە ، بالاترین بەرهەمی سروشتی بەڕادەیەکی زۆر ئاراستەی ڕەنگ و ڕێنمایی ڕەنگ دەکات ، ڕەنگ نیشانەی باڵای کەماڵ و تەواوییە ... ڕەنگ لەگەڵ ژیان و مرۆڤدا، بە تیشکی لە ئاسمان دا و بەپاکی و پیرۆزی لە سروشتدا پەیوەستە " مەرگ و تاریکی و بێزاری گشتیان بێ ڕەنگن ."

26 – چوارەم – شکڵ یا ڕوخسار = Form

لە نێوان ئەو چوار ڕەگەزەدا کە بەرهەمی هونەری وێنەکێشان پێك دەهێنن، ڕوخسار لە گشتیان دژوارترە: "شکڵ پەیوەستی بابەتێك دەبێت کە لایەنی سروشتی باڵایی یا میتافیزیکیی – هەبێت... بۆ نمونە ئەفلاتون بە وێنەی موتڵەق و وێنەی ڕێژەیی یا بە زیادەیەکی دەڵێت –منیش باوەڕم وایە ئەو جیاوازییە لەشیکردنەوەی شکڵی وێنەیی دا دەشێت بەکار ببرێت. نیاز و مەبەستی ئەفلاتون لە وێنە ڕێژەیی ڕوخسارێکە کە ڕێژەی یا جوانیی ئەو شتە لە چییەتی بووەکان دا یا دروستکراو و دوپاتەکان دا" لە شتە زیندووەکان دا نادیار و شاراوە بێت . مەبەستیشی لە وێنەی موتڵەقی شکڵی ڕووتەکارییە = ئەبستراکتی – کە بریتین لاشەی زیندویان لێ دروست دەکرێت .

ئەفلاتون ئەم شکڵە ئەبستراکتانە بە جوانیی نەگۆڕ و موتڵەق دادەنێ پێوانەیان دەکات بە دەنگی نەرم و پاك و پاراو " وە دەڵێت ئەو جۆرە دەنگانە جوانن نەك لەپێوانە

یان دا بەشتەکانی دی، بەڵکو بەحوکمی چییەتی خۆیان–... لەسەر ئەوە ئیشارەیەك کە ئەفلاتۆن بۆ جیاوازی کردنی نێوانی وێنەی ڕێژەیی و وێنەی موتڵەق دەیدات (کە لەوانەیە لە ئیشارەت کردن شتێکی زیاتر نەبیت) بە باوەڕی من شکڵێك کە لە بەرهەمێکی هونەریی سەرکەوتودا بەدی دێت ، دەشێ بە دوو بەش دابەش بکرێت : یەکەم – شکڵێك کە دەتوانین بە بیناکاری = architecturol ناوی بەرین ، دووەمیان بە شکڵی سیمبوڵیکی یا ئەبستراکتی یان موتڵەق . تەنها شکڵەکانی کار لەوەدایە کە کاتێك پێکهاتی بیناکاری جیاواز لە ناوەڕۆکی ئەو باسەی بەسەری دەکەینەوە دیاری بکەین " لەڕاستی دا ئێمە هەر جۆرە شکڵێك بە ڕوویەکی ئەبستراکتی یا موتڵەق یا سیمبوڵیکی بەدی دەهێنین ... لەهەر پێکهاتێکدا پێویستی ئاشکرا کردن ئەمەیە کە بەشەکانی ئەو پێکهاتە بەهۆی بناغەیەکەوە پێکەوە پەیوەست بکەین، بەمانای کارتێکردنی ئەندامی، ئەو پێکهاتەیش – ترکیب – نابێت بینگەی مرۆڤ دوچاری نا ئارامی و ناجۆری یا نا هاوسەنگی بکات ، لەبەر ئەوە وێنەو پەیکەری گشت شتەکانی تابلۆ پێویستە لەسەر بناغەیەکی دارشتن بەند بن و وەکو هەرەم بینا بکرێت . گشت تابلۆیەك بە زاراوەی کلاسیك مانای بەرهەمی لوتکەی ڕێنیسانس دەگرێتەوە کە ئەنجامی گشتیی بریتییە لە جۆرە پێکهاتێکی پایەدار یا بەند کراو لەبەرامبەر ئەو جۆرە پێکهێنان کارییەدا.

جۆرێکی تری پێکهات – مان هەیە کە زۆر جار لەهەمان کاتدا کە لایەنی بیناکاری خۆی دەپارێزێت و والاو کراوە" یە، لەم جۆرە پێکهاتکارییەدا سنوری تابلۆ نابینراو بەدی دەکرێت : جۆرە هەستێکی بۆشایی لەوێدا بەدی دێ کە بە دەرەوەو ناوەوەی تابلۆدا دێت و دەچێ – یا بەلای کەمەوە پەیوەندە بەلایەکی تابلۆکە.

هێڵ و جوڵەش لە هەمان کاتدا کە واتای تابلۆ لە شوێنگەیەکەوە سەرچاوە وەردەگرن ، لەگەڵ یەکتریدا یەکسان و بەرامبەرن : هێڵی بەهێز لە بنکەیەکەوە سەرهەڵدەدات کە لە نێوانیاندا هاوسەنگی لێپرسراوە... پێکهاتکارییەکانی قۆناغی بارۆك = Baroque لەو جۆرەن .

هونەرمەند لە بیناکردنی ئەو پێکهاتەدا دەشێت بە ڕێگەی عەقڵانی کار بکات یا بە ڕێگەی غەریزی" یان لەوانەیە بەشێك لە هەردوو ڕێگەکە ڕێباز بکات ... بەڵام زیاتر هونەرمەندانی ڕێنیسانس – پیرۆدیلا فرانچیسکا – لیۆناردۆ داڤینشی و ڕافائیل – شێوازی عەقڵانییەتیان پەیڕەو دەکرد لە بینای بەرهەمەکانیان دا ، کە زۆر جار وەك پەیکەر تاش و بیناکاری یۆنانی لەسەر بنچینەی ڕێژەیی ماتماتیکی کاریان کردووە...بەڵام کاتێك ڕووبەڕووی پێکها تکارییەکی شێوازی بارۆك – ی وەك " هاتنی مۆریسی پیرۆز " دەبینەوە کە بەرهەمی – ئالگریکۆ – یە (وێنە 16) دەبینین کێشانی تابلۆکە چەند ئاڵۆزەو دوپاتکردنەوەی پەیوەندییەکانی چەندە پڕ کۆسپن .

کاتێك شکڵی تابلۆ نێتی ئەوە بێت زۆر مامۆستایانە وەڕو بکەوێت ناچار دەبین بڵێین : شکڵ دەبێت وەکو حەلکردنی بابەتێکی ماتماتیکی دیدەی هونەرمەند ئاشکرا بکات و سەلیقە نیشان بدات ، بەلأم لەم جۆرە شکڵە دا لە هەمان جۆر چێژ بەهرە وەردەگرین کە لە بیناکاریدا بوونی هەیە ...هەڵبەتە ڕووی لێکچوی نێوان ڕوخسار = شکڵ – لەوێنەکێشانی بارۆك و شکڵ لە بیناکاری بارۆکدا والأیە.

لەڕاستی دا لەنێوان شکڵی گشت هونەرەکاندا لە قۆناغی تایبەتدا شێوازی لێکچو بوونی هەیە ، وە لەهەمان ڕێچکەوەیەوە کە دەشێت بتوانین پەیوەندی ڕاستەقینەی نێوان هونەرمەندو شارستانیەتی قۆناغەکەی بکەین ، ئەوەش یەکێکە لەو مەسەلانەی ئەمڕۆ وامان لێ دەکات زیاتر سەرقاڵی خۆمان بین – واتە سەرگەرمی خەیاڵەکانمان بین .

هەر قۆناغێك یان هەر شارستانیەتێك ڕوخساری هونەر دیاری دەکات ، تەنانەت ڕابەری ئەوەش دەکات کە ناوەڕۆکی بەرهەمی هونەری پێویستە چی بێت ؟ بەڵام ئەو دەسەڵاتدارییە کە شکڵ و ناوەڕۆك تێکەڵی یەکدی دەکات ، و تاوەکو پلەی لێهاتوویی سەریان دەخات " هەمان ئەو توانایەیە کە گیانی هونەرمەند دەبزوێنێ و دەیخاتە کار .

ئەو تایبەتێتییەی کە پێکهاتکاری لەودا بە – کێش – دەردەبڕن ، مەیلم وایە لەژێر ئەو لایەنەی شکڵ دا بینایەك دروست بکەم .. ڕیتم = کێش لە وێنەکێشان دا نەك تەنها بە

PDF 4 KURD

جوڵـەی هێـڵ ، بـەڵکو بـە دوپـاتی قـەبارەکان – و هەنـدێ جـاریش بـە ڕێکخسـتنی کـاڵ کردنەوەش دەشێ بەدی بهێنرێت . ئەم دوپات و ڕێکخستنە عادەتی سێ قۆنـاغی هەیـە ، بەڵام هۆی ئەمە لەمە زیاتر نییە کە ژمـارەی سـێ هـەووەڵێن ژمارەیـە کـە تیایـدا دوپـات و ڕێکخستن هەست پێدەکرێت ، هەروەهاش دوپاتی قەبارە زیـاتر لـە سـێ جـار لـە تـابلۆدا کاری دوپاتکردنەوە زیاتر لە حەدی خۆی ئاشکرا دەکات .

ڕونکردنەوەی شکڵی سیمبوڵیکی گەلێ دژوارترە ، شکڵی سیمبوڵیکی پشت بـە سـتووە بە بابەتی دەرونزانی کە کارل جوستاف یۆنگ = Carle Jostaf Jong و کۆی دەروونناسان لـە ساڵانی دواییدا بەڵگەی زۆریان بەدەی هێنا . ڕۆجەر فرای = Roger Fry ئـەم گریمانەیـە لـە هاو لێکچواندندا بە هونـەر بـەم جـۆرە بـەیان دەکـات : " لـەو بـاوەڕەدام کـە لـە هونـەردا چۆنێتییەکی کارتێکەر هەیە کە تەواو ناسینی کێش و پەیوەندیی بەرامبەری نییـە ، بـەڵکو هەر بەشێك و کۆی (بەرهەمی هونەری) تێکەڵ بـە حاڵـەتێکی هەسـتی دەبێـت ... لەسـەر ئەم پێناسەی ئێمە دەرهەق بەم جوانییە پاراوە، ئەو حاڵەتە هەسـتییە بـە ئـەنجامی هـیچ یادێکی ناسراو یان ئەزمونێکی تایبەت بە ژیانی هەستی لـە قەڵـەم نـادەین ، بـەڵام هەنـدێ جار بەخۆم دەڵێم کە دەشێ هێزی هەمان حاڵەتی هەستی توانامەند بێت بۆ خـرۆ شـاندنی یاد و بیرەوەری گەلێ قوڵ و گرنگ ... بەم هۆیەشەوە کـە هونـەر پـەی بـە ژێرخـانی کـۆی ڕەنگەکانی ژیـان دەبـات ، واتـە پـەی بـردن بـەوەی کـە کـۆی هەندەکییـە سـۆزییەکان = هەستییەکان و تایبەتـەکانی ژیـانی ڕاسـتی بـەدی دەهێنێـت ... گوایـە هونـەر لـە ڕێگـەی پـشکنینی مانـا و بـەهای سـۆزی زەمـان و مـەکان = کـات و شـوێن – وەوە لـە بوونمانـدا هێزێکی هەستی چنگ دەخات . یـان لەوانەیـە هونـەر یادکردنـەوەی ئـەو شـتانە بێـت کـە لەسۆزی هەمەڕەنگی ژیانی گیانیی مرۆڤدا توابێتەوە بەبێ ئەوەی چاو ئەو ئەزمونانە بە یاد بهێنێتەوە .. بەجۆرێك کە ئێمە پێچەوانەی بوونی هەمان سۆزو هەست لە خۆماندا پەی پێ دەبەین بەبێ ئەوەی سنورداریێتی ڕوویەکی تایبەتی ئـەو سۆزەهەسـت پـێ بکـەین لـەکاتی ئەزمون کردنی دا ."

PDF 4 KURD

هەروەك لە تۆژینـەوەی ئـەنترۆپۆلۆژی = مرۆڤناسـی و ئـایین دا دەکـریَ وەڕو بخریـَت ...ئاشکرایە کـە سـیمبولَ = هیَمـا دەشـیَت لـە بنـچینەدا ڕوخـساریَك = شـکلَیَك بیـَت بـە ڕوویەکی تەواو بڕیار دراوی دیاری بکریـَت ... واتە سیمبولَ بریتـی بیـَت لـە گـۆڕانی سـۆزی زەینی و ئالَۆز بەشتیَك کە شکلَ و مەیلداریـَتیی دیار و هەستپیـَکراو بیـَت ... ئەمەش ڕاسـت بەرچاو دەکەویـَت کە گـەلیَ لـە بەرهـەمی هونـەری لـە ڕووی لایـەنی ویـَنـەیی خـۆیـەوە ، بـە یاریدەی ئافەریـدەی هـەمان شـکلَی سـیمبولَیکییەوە " کـە دەشـیَ نەسـتی بـن – هیـَزی کاریگەر بەدی دیـَنیَ.

27 –یەکبوون = وحدت . Unity

لە بەرهەمیَکی هونەری تەواودا گشت ڕەگەزەکان بـە یەکترییـەوە پەیوەنـدن ، بـەهۆی ئەم پەیوەندییەوە یـەکبونیَك بـەدی دەهیـَنن کـە زیـاتر بـەهایان لـە بـەدیهاتنی کـۆی ئـەو ڕەگەزە سادانەوەیە .

ڤیسلتەر = Whistter دەلَیـَت : مـرۆڤ بـە خـویـَنی خـۆی ویـَنـە دەکیـَشیَ .ئـەم وتەیـەی هونەرمەنـد ڕوونـی دەکاتـەوە کـە ڕەگـەزی تـابلۆی هونـەری بـە زیـادەکردنی کەسـیـَتی هونەرمەندەوە بەدی دیـَت کە بەسەر ئەو ڕەگەزانەدا زالَە وە یەکەیـەکمان پـیَ دەبەخـشیـَت کە هەمان یەکبوونی دەرخستنی سۆزی هونەرمەندە لە بابەتی هونەری دا .

کاتیـَك کە کۆی ڕەگەزە مادییـەکانی تابلۆیـەکی هونـەری دابـەش و شـی دەکەینـەوە " دەبیَ سەر لەنویَ ئەم ڕەگـەزە ون و نادیـار لـە قەلَـەم بـدەین کـە ڕەنگدانـەوەی خـودیـَتی کەسی هونەرمەندە " ئەگەریش کالاَی یاریدەدەری وەك بابـەت ، قۆنـاغ نـەژاد – مـاددەی کار ، هاوبەشن بن لەبەرهەمەکەیـدا ئـەوا سـەر لـەنویَ ڕووبـەڕووی ئـەنجامی تـەواو جیـاواز دەبنەوە .

دەشێت لە سەردەمی ڕێنیسانس بە دواوە نکۆڵیمان لە دیاری کردنی ئەو ڕەگەزە گرنگە کردبێت. هونەرە مەزنە ئاینیی یەکان – هونەری بودی – هونەری گوتیك – زۆر تا کەم تەواو ناکەسین = غیر شخص.

لەو بارەیەوە ڕەخنەگرێکی تر بەناوی R.H. Wilenski ویلنسکی لە کتێبی The Modern Movement In Art دا دەڵێت : ئێمە بە دووچمکی جیاواز لە هونەر سەروکارمان هەیە – هونەرێك کە لەپێناوی ئایین دا خزمەتگوزارە – هونەرێکی تر بە دوی ناوی بیرێکی هۆشیار و بە ئاگا دەکەوێت.

ئەو جیاوازیکردنە بۆ پێناسی هونەرەکان بێ هودە نییە ، بەڵام کۆسپە بتوانین بەو جۆرە کە ویلنسکی ڕەچاوی دەکات ئەنجام لەم جیاوازییەدا بەدی بهێنین مانای جیاوازی کردنی وەها ئەمەیە کە ئێمە بەرهەمی هونەری بخەینە ژێر ڕۆشنایی نیازو مەبەستی ئەو داوەرییەوە ....ئەم ڕێگەیەش بە هاوبەشی کردنی جۆر و بەشی مەبەستی نا پەیوەست بەدی دێت...لەسەر ئەم بنەمایە "ڕاهیبی بودایی چین" لە مۆزەخانەی بەریتانیا " کە پەیکەرێکە لە دەرگای ڕۆژئاوای کەنیسەی – شارتەر = Charter – دواهەمین بەرهەمی ئیپستاین = Epstein یان هنری مۆر = Henry Moor دەبێ سەر بە یەکجۆر هەستیاری بن .

ئەوەش دەزانین کە ئەگەر تەماشاکەر تێگەیشتنی هەبێ دەرهەق نیاز و نێتی هونەرمەند و هەریەکە لە بابەتەکان ، شیاوی ئازادبوونی ئەم هەستیارییە زیاتر دەبوو...بەڵام دەبێ هەمیشە لە یادمان بێت کە جەزبی هونەر سەرەتا ئاراستەی درکاندنی ئاگایانە نییە ، بەڵکو ئاراستەی دیدە و درکاندنی ڕاستەوخۆیە . شوێنەواری هونەری لەبیردا ئامادە نییە ، بەڵکو لە هەست دا ئامادەیە " بەیانی ڕاستەوخۆی ڕاستەقینە نییە ، بەڵکو کینایەیە لە ڕاستی ، بەم بەڵگەیەیە کە کەرتکردن و شیکردنەوەی خۆویستی بەرهەمی هونەری بە ڕوویەك کە من لەم تۆژینەوەیەدا تەنها لە دەروازەی ڕوونکردنەوەدا وەڕووم خستووە بەخودی خۆی ناتوانێت ئەو چێژەمان بداتێ کەلەبەرهەمی هونەرییەوە وەری دەگرین ، جۆرە چێژێك بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ

PDF 4 KURD

لەبەرهەمێکی هونەریدا بەڕوویەکی گشتی بەدەستی دەهێنین . بەرهەمی هونەری هەمیشە سەرمان دەسوڕمێنێ بەر لەوەی ئێمە بەئاگا بین لەوە ، ئەو کاری خۆیمان تێ دەکات .

28 – نەخشی بیناکاری

بینای بەرهەمی هونەری هەمیشە ئاشکرا نییە ، دەشێت ئەم بینایە هاوسەنگییەکی هەستیار لە یەکەکانی دا هەبێت و بەبێ تەبایی تایبەت بەدی بێت . بلاّم بەڕویەکی گشتی " بۆ نمونە هونەرمەندێ کە جەسارەتی تەواوی هەبێت وێنەیەك لەپێش چاو دەگرێت کە دەربڕینی ئاسان بێت و قەبارەی تابلۆکەی خۆی بەپێی قەبارەی پێویست دابەش دەکات ، وێنەی هەرەمێك کە پێشتر پەنجەمان بۆ ڕاکێشا گەلێك ڕەوایە ، چونکە کێشی زیادە لەخوارەوەی تابلۆدا بەدی دی دەهێنێت و دیدەی مرۆڤ لەخالێکەوە بۆ لوتکەی هەرەم ئاڕاستە دەکات کە مرۆڤ بێ یاریدە ئەوە ڕەچاو دەکات .

وێنەیەکی دی ئاڕایشی یا ڕێکخستنی چەند سێ گۆشەیەکە لە تابلۆیەکدا کە ئالگریکۆ = Algrico بەناونیشانی– نمونە – هێنامەوە (وێنەی 18) ڕیتمی یان کێشێکی سوڕخواردو دەبینین وەکو تیشکێ لەجێ سوڕگەی دەستی مەسیحەوە بەلایەکدا بلاّودەبێتەوە و جولّە بە کۆمپۆزیشنی تابلۆکە دەبەخشێت و ژیانی پێ دەدات – لەم کۆمپۆزیشنەدا یەکاو یەك هێلّەکان یاریدەی ئەم کێشە = ڕیتمە دەدەن .

لە هێلّکاری تابلۆدا یان هەر بەرهەمێکی بەرجەستەیی تردا، ئەم نەخشە بینایی یە ڕۆلّێکی بەربلاّوی هەیە، هەرچەندە ئەو نەخشانە بە ئاگایی و بڕیاری هونەرمەند بەدی نایەت، ئەم نەخشانە دیارتر لە هەر شتێکی تر ڕۆلّی سەردەم نیشان دەدەن .بۆ نمونە ئەمە ڕێکەوت نییە کە ڕۆبنس = Robbins زۆر جار نەخشی لول پێچ یا مار پێچی بۆ تابلۆکانی خۆی هەلّدەبژارد . چونکە نەخشی مارپێچ ، نەخشی جولّەدار و باوی سەردەمی ڕۆبنس بووە .

ڕۆبــنس هــەوڵی داوە کۆمپۆزیــشنی بینــای ســەردەمی پێــشوو یــا ڕێنیــسانس تێکبشکێنێ... لـە دورنمـایی دا = پێرسـپێکتیڤ — ڕەچـاو کردنـی بـەهێز تـر ئەمەیـە کـە کۆمپۆزیشنەکانی لەژێر کارتێکەری مەسەلە پڕاکتیکییەکان دا پەیوەندن بە پێرسپێکتیڤ و بارودۆخەوە.

بـۆ نمونـە لـە پێرسـپێکتیڤی کارەکـانی کلـۆددا = Claude (وێنـە 46)هـیچ هـەوڵێ بـۆ بەدیهێنانی کێشی سەر بە نەخش بەرچاو ناکەوێت... لەوتابلۆیەدا هێڵـەکان ڕاسـتەوخۆ بـۆ نیشاندانی بەربلاوی دیمەن بەکاربراون ، بەبێ ئەوەی زیادەیەك لە قەبارەی ڕێژەی ئاسمان و زەوی یا کەش بە یاری کردنی سێبەر و ڕوناکی بەدی بێت – ژیان وجوڵەی بینـای تـابلۆ پێویستە لە خـودی بابـەتی تـابلۆدا بپـشکنرێت " نـەك ئـەو ژیـان و جوڵەیـە وەك قـاڵبێکی ئاسنین لە تابلۆدا دابنێین و هـەوڵ بـدەین بابـەتی تابلۆکـە لەوێدا جێگـە بکەینـەوە. ڕووی لێکچوو بەم تابلۆیـە ئەمەیـە کـە دیمـەنێکی خـەیاڵی بکێـشین دوور بێـت لـە گریمانـەی لـە سروشــت چــوون واتــە فــرێ بەسروشــتەوە نــەبێت ، ئەمــەش شــێواز و ڕوویەکــە کــە هونەرمەندانی نوێ وەك کاندنیسکی = Kandinsky و ماکس ئەرنـست = Max Ernst "وێنـە 64" ڕێبازی دەکەن.

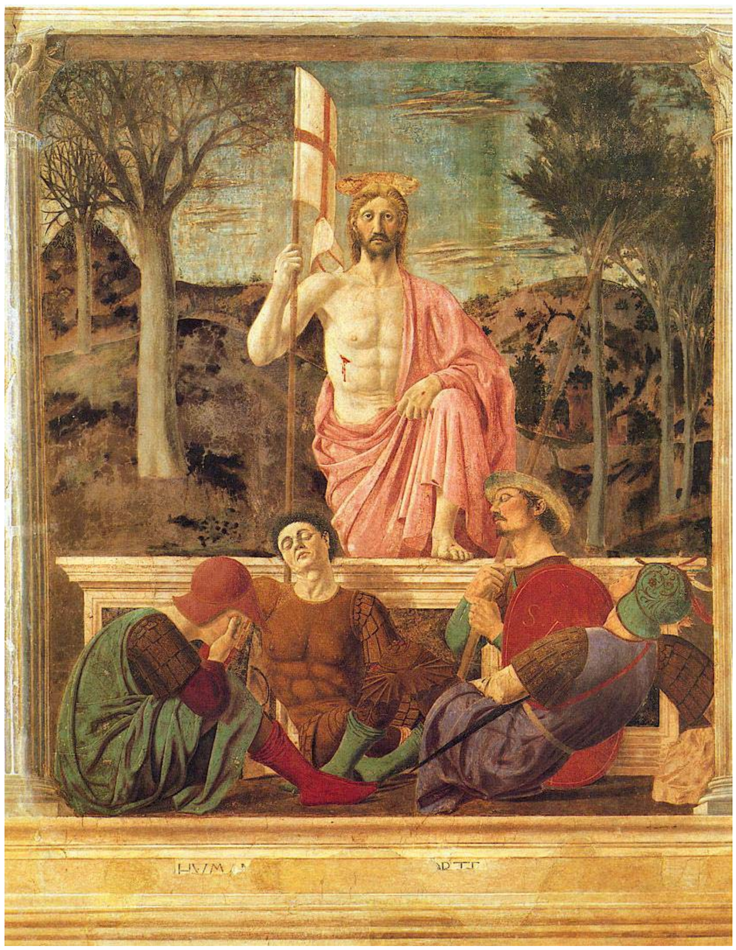

1– هەڵسانەوەی مەسیح. کاری پیرۆ دولافرانچیسکا (1416 – 1492)
نیگاری سەردیوار لە بۆرگۆ سان سپۆلکرۆ.

PDF 4 KURD

2– شەهوەتپەرستی بە پێخاوسییەوە بەناو دڕکەکاندا دەڕوات. لە چامەیەکی (پرۆدنتیۆس)ی شاعیری لاتینەوە. هونەری ئینگلیزی. سەدەی یانزدەهەمی زایینی. مۆزەخانەی بەریتانیا.

3ـ ئەفرۆدێت بە سواری قازەوە. جامێکی نەخشێنراو لەسەر باگراوەندێکی سپی. هونەری یۆنانی. سەدەی (5ی پ. ز).مۆزەخانەی بەریتانیا.

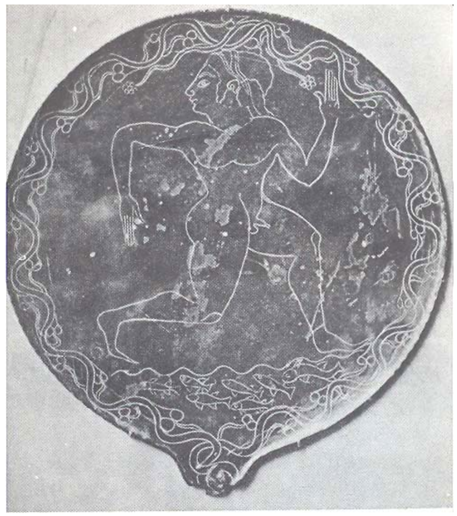

4ـ ئۆریۆنی ڕاوچی بە دەریادا دەڕوات. هونەری ئەترۆریایی. نزیکەی(500 ی پ. ز)، مۆزەخانەی بەریتانیا.

5ـ جام، زیوی تێکەڵ بە زێڕ. هونەری ئینگلیزی. نزیکەی(1350 ز). کڵێسای هیمستال پیدۆر.

PDF 4 KURD

6ــ هونــەری چــینی (زنجـیرەی چـو) ســەدەی (12 تــا 3ی پ. ن). دەزگـای سمیتستۆن و گەلەریی هونەریی فریر. واشنتۆن.

7ـ دارێك هەڵكۆڵینی لەسەركراوە, لـە كەشـتی ئۆسـبوگەوە. هونـەری ڤـایكینگ. نزیكەی(800 ن). مۆزەخانەی زانكۆی ئۆسلۆ.

PDF 4 KURD

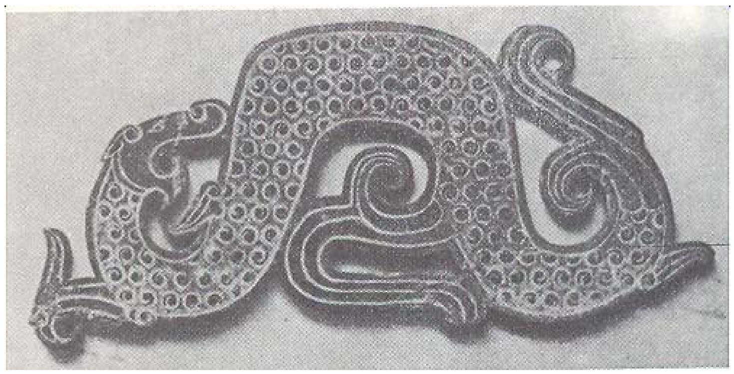

8ـ ئەژدیها. هەڵکۆڵین. هونەری چینی سەدەی(12 تا 3 پ. ز).

9ــ ڕوویــەکی عــاجی. هــەڵکۆڵین . هونــەری ئیــسپانی کۆتــایی سەدەی(12). مۆزەخانەی ڤیکتۆریا.

10ـ شەپۆلی گەورە. کاتسوچیکا هۆکۆسای (1760 – 1849).

11ـ گۆزەی بەردین. هونەری چینی (زنجیرەی سۆنگ) 960 – 1279. مۆزەخانەی ڤیکتۆریا و ئەلبێرت.

PDF 4 KURD

12– سەری لاوێك. نیگاری بەرجەستەی سەر مەڕمەڕ. هونەری ئیتاڵی، سەدەی (16 ز). مۆزەخانەی ڤیکتۆریا و ئەلبێرت.

13ـ دەموچاوی لاوێك. ڤان کوغ (1855 – 1890) مۆزەخانەی ڤالراف – ریچارتس – کولن.

PDF 4 KURD

PDF 4 KURD

14ـ دەموچاوێك لەسەر تابووتێكی مۆمیاكراو لە ناوچەی فیوم. هونەری میسری – ڕۆمی. سەدەی (1 تا 3ی ز). ناشناڵ گەلەری. لەندەن.

15ـ سامری باش. ڕامبرانت(1648). لۆڤەر – پاریس.

PDF 4 KURD

16ـ ڕێز لێنانی سانت مۆریس. ئال گریکۆ (1545 – 1614) کۆشـکی ئاسکۆریالْ – مەدرید.

PDF 4 KURD

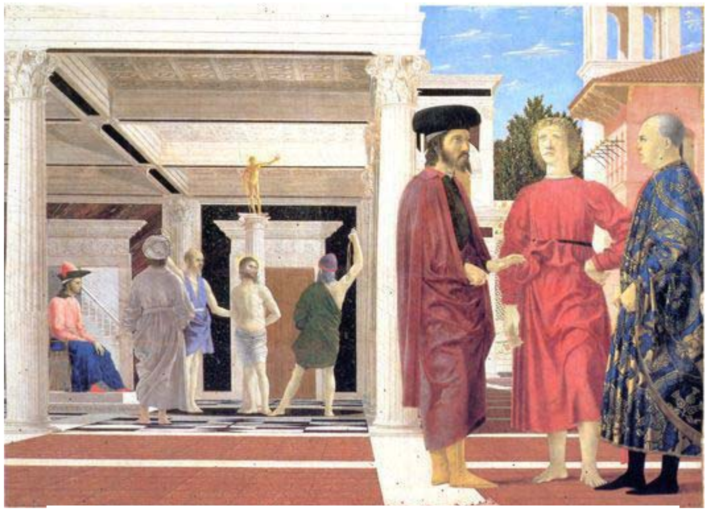

17ـ له قامچیدانی عیسا. پیرۆ دولافرانچسکا (1416 – 1492) کۆشکی دۆک ئۆربینۆ. ئیتاڵیا.

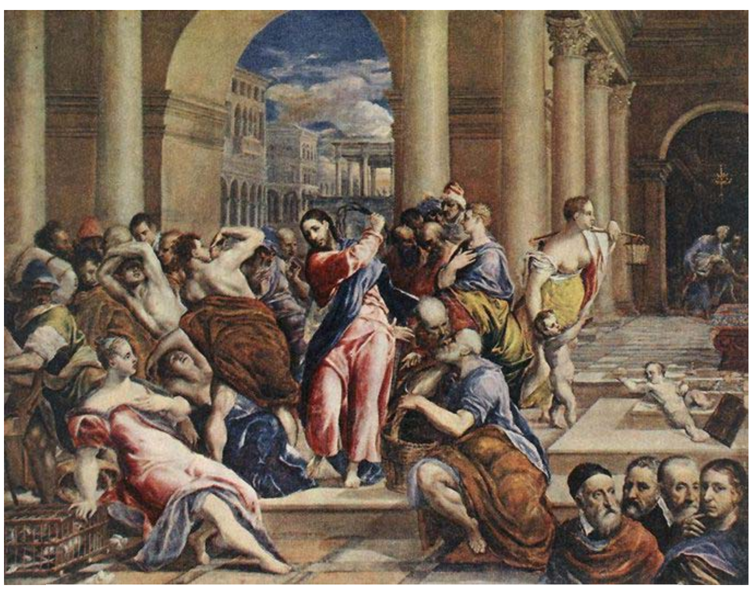

18ـ مەسیح سەوداگەران له پەرستگاکه دەردەکات. ئاڵ گریکۆ (1545 – 1614). ناشناڵ گەلەری – لەندەن.

19ـ نیگاری گای دڕندە لەسەر دیواری ئەشکەوت. چاخی بەردین (سەردەمی ئۆرینیاکی) نزیکەی (20) هەزار ساڵ پ. ز.

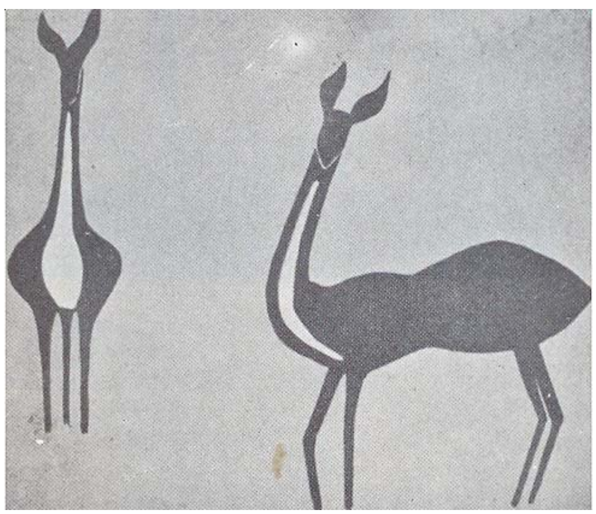

20ـ نیگار لەسەر بەرد. براندبێرگ . ئەفریقای باشور.

21ـ ئاسک. هونەری ئیبریایی. سەدەی(8 یا 7ی پ. ز). مۆزەخانەی بەریتانیا.

22ـ داگرتنی جەستەی عیسا لە خاچەکە. هەڵکۆڵین لەسەر عاج. هونەری ئیسپانی. سەدەی(11ی ز). مۆزەخانەی ڤیکتۆریاو ئەلبێرت.

PDF 4 KURD

23ـ حەزرەتی ئادەم. پەیکەری بەردین. کاری تیلمان ریمنشنایدەر. کڵێسای مارینکیرشە. هونەری ئەڵمانی (149 – 1493).

24ـ دەمامکی دارین. ساحل ئەلعاج. ئەفریقا.

25ـ جامی چینکۆی دێهاتی. دوورگەکانی یۆنان. سەدەی(19). مۆزەخانەی ڤیکتۆریاو ئەلبێرت.

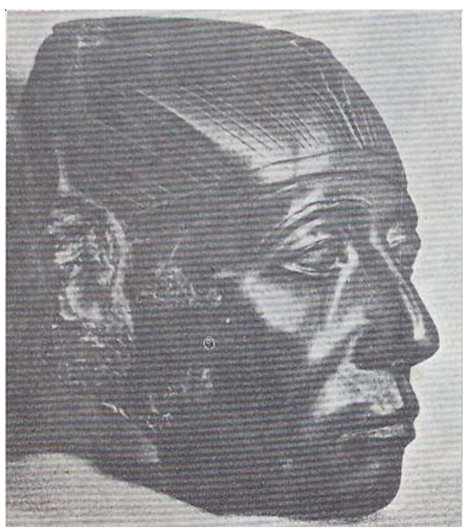

26ـ سەری ئامنمحتی سێیەم. هونەری میسری کۆن
(1995 – 1790 پ.ن).

27ـ پەرجوو لە قانای. هەڵکۆڵین لەسەر عاج. هونەری قیبتی. سەدەی (6 ز). مۆزەخانەی ڤکتۆریاو ئەلبێرت.

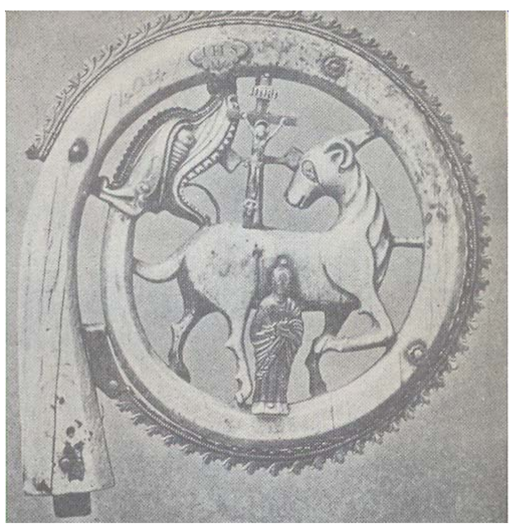

28ـ دەسکی داردەستی قەشەیەک. عاج. هونەری, ئینگلیزی سەدەی (12). مۆزەخانەی ئاشمۆل. ئۆکسفۆرد.

29ـ پەیکەرێك. هونەری مەکسیکی (تاراسکان). هنری مۆر.

30ـ هونەری ئاسیای ناوەڕاست. سەدەی(3 یا 2ی پ. ز). مۆزەخانەی بەریتانیا.

PDF 4 KURD

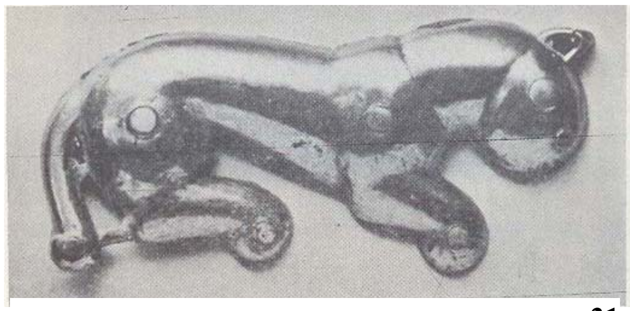

31ـ بەوری زێڕین. هونەری سیبری یا چینی (زنجیرەی هان). نزیکەی سەدەی(2 پ. ن).

32ـ قوماشی زێڕین. هونەری ئێرانی. سەرەتاکانی سەدەی(17 ن). مۆزەخانەی ڤیکتۆریاو ئەلبێرت.

33ـ مژدەی لە دایکبوونی عیسا بۆ مریەم. مینیاتۆری مۆزاییك. هونەری بێزەنتی. سەدەکانی(13 تا 14). مۆزەخانەی ڤیکتۆریاو ئەلبێرت.

PDF 4 KURD

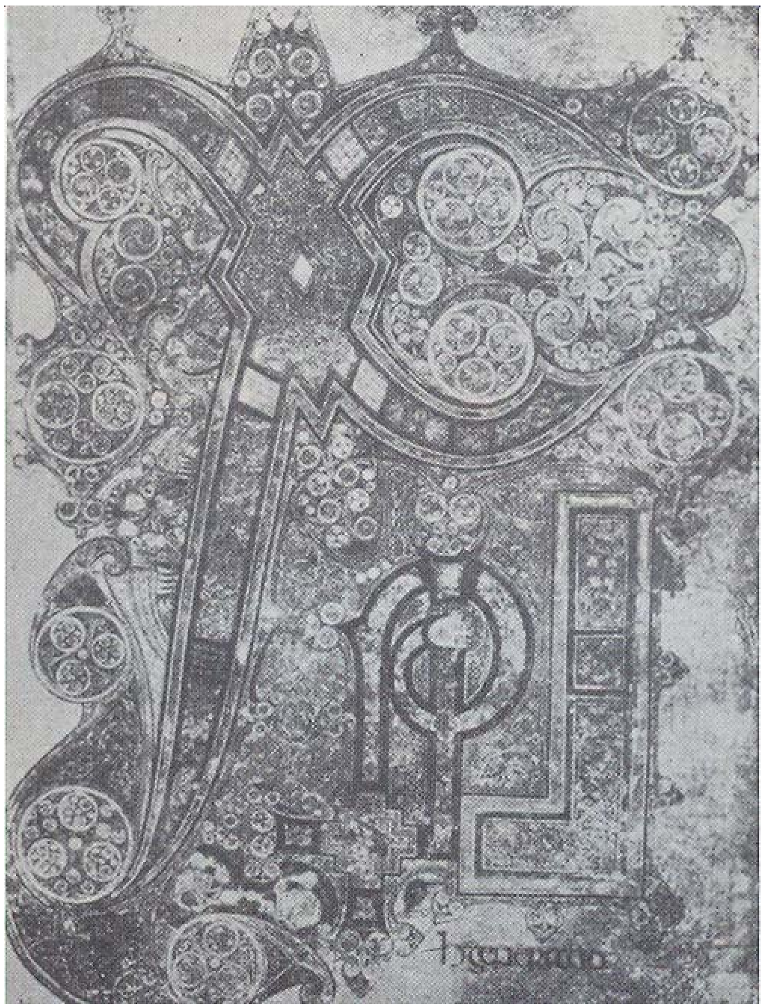

34ـ لاپەڕەیەکی زێڕکفتی (کتێبی گوڵان). سەدەی هەشتەم. کۆلێجی ترنتی. دەبلن.

PDF 4 KURD

35ـ قوربانیکردنی ئیبراهیمی ئیسحاق. لە نوسخەیەکی مەزموری زێڕکفتەوە. هونەری ئینگلیزی. نزیکەی(1175) مۆزەخانەی هانتەر. گلاسکۆ.

36ـ پەیکـەرێکی بـەردین. هونـەری ئینگلیـزی. کۆتاییـەکانی سـەدەی(13). کلێسای ونیچستەر.

37ـ مریەمی پاکیزەو عیسای منالّ. نیگاری بەرجەستە لەسەر مەڕمەڕ. کاری ئۆگستینۆ دی دۆچۆ. هونەری ئیتالّی. سەدەی(15). مۆزەخانەی ڤیکتۆریاو ئەلبێرت.

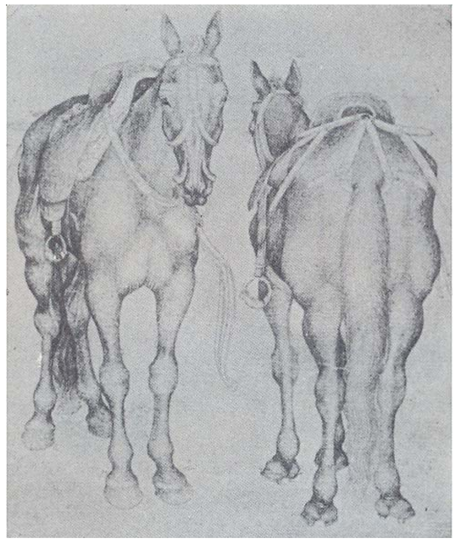

38ـ سکێچی ئەسپێك. کاری پیزانلۆ (1397 – 1455) مۆزەخانەی لۆڤەر – پاریس.

39ــ ماســی شووشــەیی. هونــەری ڤینیــسی. ســەدەی حەڤدەهــەم. مۆزەخانەی ڤیکتۆریاو ئەلبێرت.

40ـ داخکردنی سانت فرانسیس. کاری یان ڤنایك. دەوروبەری(**1238**).
پیناکوتکا. تۆرن.

41ـ کارێکی هیرۆنیمۆس بۆش (**1460 – 1516**) مۆزەخانەی
هونەرەجوانەکان. برۆکسل.

PDF 4 KURD

PDF 4 KURD

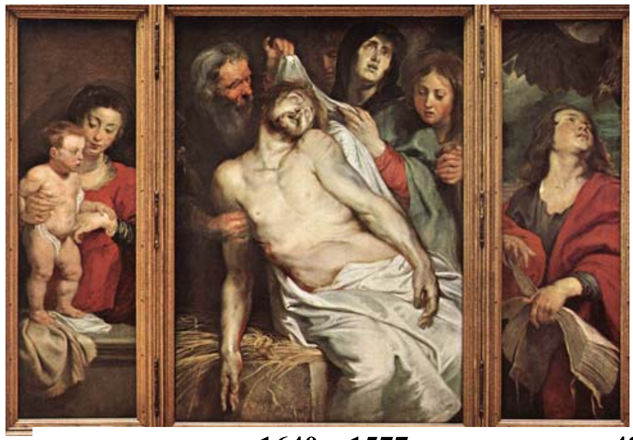

42ــ کــارێکی ڕۆبــنس (1577 – 1640) مۆزەخانــەی پادشــایی هونەرەجوانەکان. ئەنتۆرپ.

43ـ ناشتنی عیسا. مایکل ئەنجیلۆ. دەورووبەری ساڵی(1495). ناشناڵ گەلەری. لەندەن.

44ـ دەموچاوی مستەر بیکەر. کاری لۆرانزۆ برنینی (1598 – 1680)

مۆزەخانەی ڤیکتۆریاو ئەلبێرت.

45ـ پەیکەرێکی چینی. کاری فرانز ئەنتۆن بوستلی. نزیکەی(1760).

مۆزەخانەی هونەرو پیشەسازی. هامبۆرگ.

PDF 4 KURD

46ـ دیمەنێك لەگەڵ ئادەمدا. کاری کلۆد (1600 – 1682). ناشناڵ گەلەری. لەندەن.

47ـ شەیتان فریشتە یاخیەکان هان دەدات. کاری ویلیەم بلەیك. (1808). مۆزەخانەی ڤیکتۆریاو ئەلبێرت.

48ـ زریان. کەشتی هـەڵمی لەبـەردەم لەنگـەرگادا.(1842). کـاری جـی. ئێم. دەبلیو. ترنەر (1775 – 1851) ناشناڵ گەلەری .لەندەن.

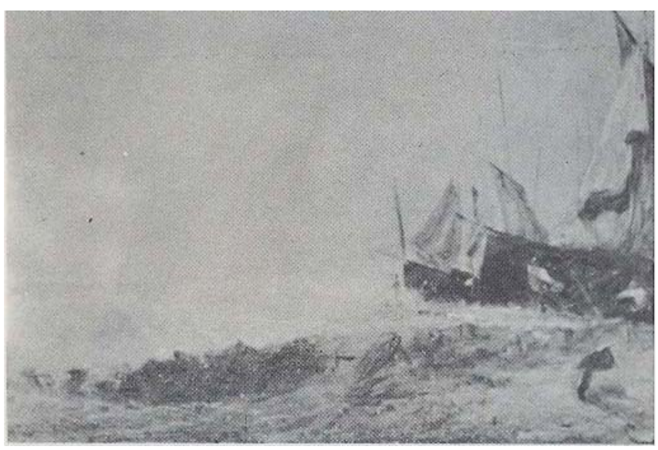

49ـ قەراخ دەریا. کاری جۆن کۆنـستبل (1776 – 1837). مۆزەخانـەی هونەرەجوانەکان. بۆستن. ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا.

PDF 4 KURD

50ــ ئەسـپی تۆقیـو لـە زریـان. کـاری یـۆجین دیلاکـروا (**1798 – 1863**). مۆزەخانەی بوداپست.

51ـ چەند ژنێك لە كاتی شانەكردنی قژیاندا. كاری ئەدگار دیگا (**1834 – 1917**).

52ـ ژنێك لە كاتی خۆشتندا. كاری ڕێنوار (1841 – 1919).

53ـ ئەو ژنەی کتێبی بەدەستەوەیە. کاری پۆڵ سیزان. نزیکەی (**1900 – 1904**).

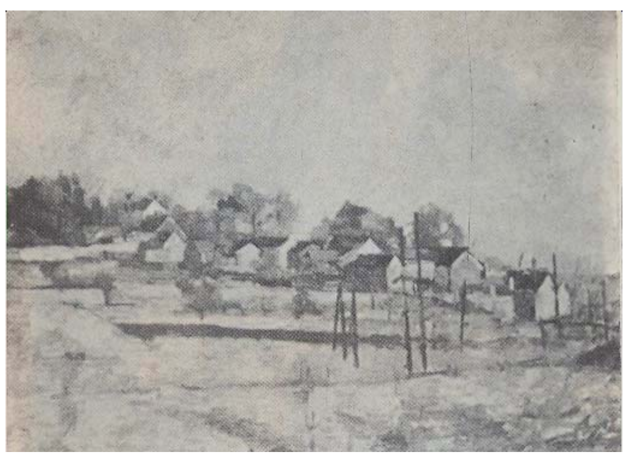

54ـ دیمەنێك نزیکی پۆنتواز. کاری پۆل سیزان.

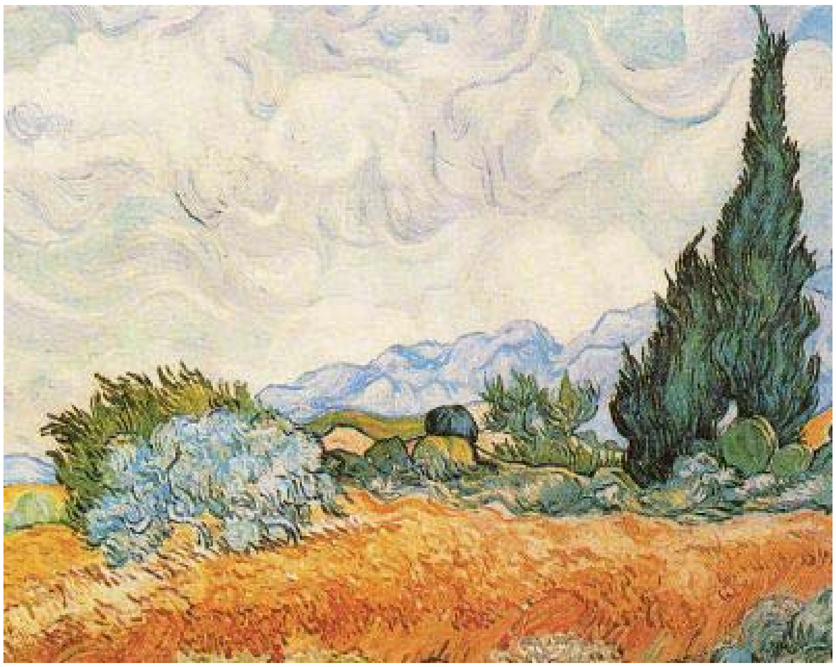

55ـ کێڵگەی گەنم و دارسەروو. کاری ڤنسنت ڤان کوغ (1853 – 1890).

PDF 4 KURD

56ـ دایك. كاری پۆڵ گوگان (1848 – 1903).

57ـ مارافسا. هنری ڕۆسۆ (1844 – 1910) مۆزەخانەی لۆڤەر. پاریس.

58ـ حەسانەوەی مۆدێلەکە. کاری هنری ماتیس (1869 – 1954) گەلەریی فیلیپس. واشنتۆن.

PDF 4 KURD

59ــ کـچێکی لاو لای ئاوێنەکـەوە. کـاری پـابلۆ پیکاسـۆ. مۆزەخانـەی هونەری نوێ. نیویۆرک.

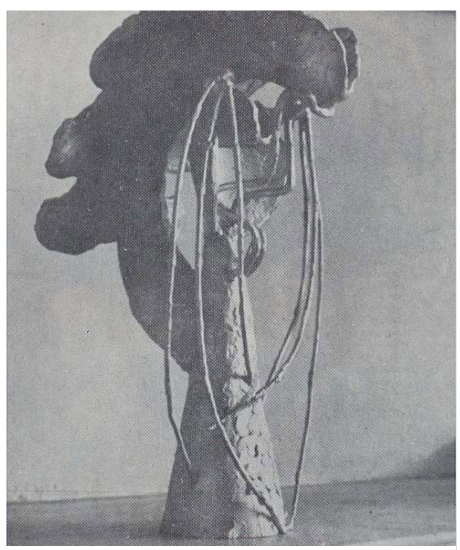

60- باربارا. کاری جاک لیپشیتس. گەلەریی بوکهۆڵتز . نیویۆرک.

61ـ ئێوارە. کاری مارك شاگال. پاریس.

62ـ ژنێك له كاتی شانه‌كردنی قژیدا. كاری ماكس بكمان (1884 – 1950).

PDF 4 KURD

63ـ ئامێری ئاوازخوێن. کاری پۆڵ کلی. مۆزەخانەی هونەری نوێ. نیویۆرک.

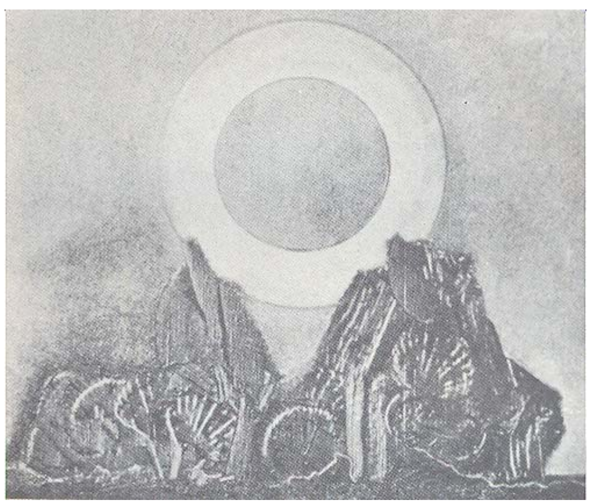

64ـ خۆرو دارستان. کاری ماکس ئێرنست.

PDF 4 KURD

65ـ دیمـەن: بـەردەوامبوونی یـاد. کـاری سـلڤادۆر دالی. مۆزەخانـەی هونەری نوێ. نیویۆرك.

66ـ ئەسپێك لەمەڕمەڕی سەوز. هونەری چینی. مۆزەخانەی ڤیکتۆریـاو ئەلبێرت.

67ـ سێ پەیکەری وەستاو. کاری هنری مۆر.

68ـ ئەو ژنەی شانی داداوە. کاری هنری مۆر. گەلەریی میللی کەنەدا. ئۆتاوا.

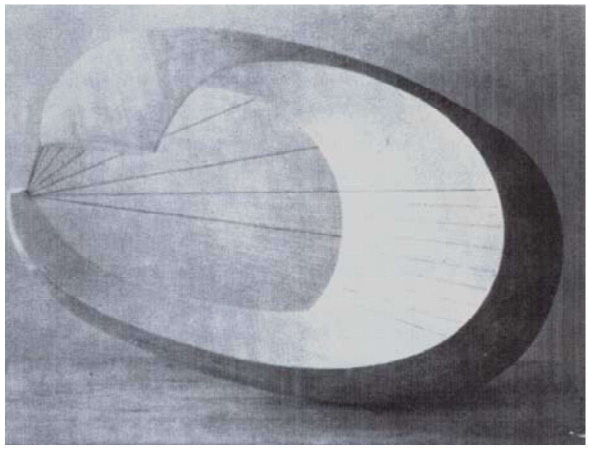

69ـ پەیکەری (دار) لەگەڵ ڕەنگدا. کاری باربارا هێپورت.

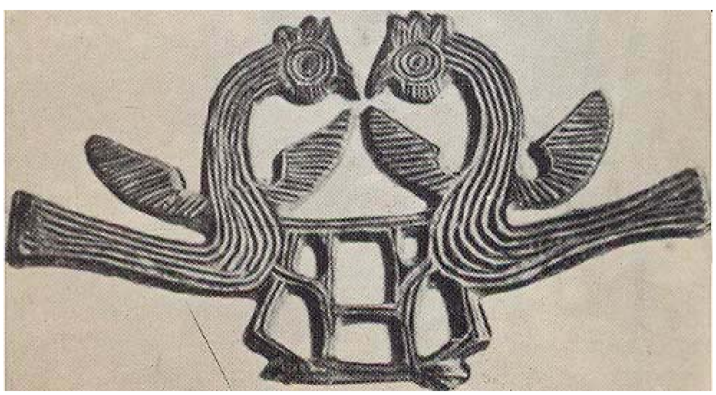

70ـ نموونەیەکی کاری هونەریی ئاسیای ناوەڕاست. مانچستەر.

PDF 4 KURD

بەشی دووەم

29– هونەری سەرەتایی

هەستی جوانناسی لە سروشتی زۆربەی کەسان دا، بە چاوپۆشی لە پلەی گەشەی بیرو باوەڕیان شتێکی سروشتییە ، وە ئەم خاڵەش لە تێبینی کردنی بەرهەمی هونەریی خێڵە سەرەتایی یەکاندا ڕۆشن دەبێتەوە (کاتێك کە مرۆڤێکی سادە لە بەرامبەر دواهەمین ئۆتۆمبێلی کادیلاکی شەش سلندەر دا یا لەبەرامبەر بینایەکدا یا ماشێنێکی جوان دا خۆی دەبینیّ و داوای لیّ نەکراوە بەناونیشانی بەرهەمی هونەری ئەو شتانە لەپێش چاو بگرێت ، نائاگایانە هەستی جوانناسی خۆی وەڕودەخات ، دیسانەوە هەمان خالّ بەدی دێت .) لەو زەمینەیەدا لە ساڵەکانی دوایی دا تۆژینەوە و بەدیهێنانی بەربلاّو ئەنجام هێنرا ... ئێمەش ئێستاکە دەربارەی هونەری هەندێك لە سەرەتایی ترین کەسان کە ئەنترۆپۆلۆژی دەیانناسن (لە 30000 – 10000 سالّ پ ز) زانستی زۆر لەبارەیانەوە لەژێر دەستماندایە ... نمونەی ئامادەی ئەم هونەرەی پێش مێژوو ، سەردەمی بەردینی کۆن ، دابەش دەبن بۆ سیّ گروپی جوغرافی (فەرەنسایی — کۆنتابریان = Franco Contabrian ئیسپانیای ڕۆژهەلاّت و سەروی ئەفریقا) بەلاّم وێنە ناسراوەکانی ئەشکەوتی ئەلتامێرا =Altamira لە ئیسپانیا لەو مەیدانەدا لە گشتیان گرنگترن.

هونەری خێڵەکانی بوشمان = Bushman لە کەنارەکانی خوارو و ئەفریقای ڕۆژئاواش ، لەگەلّ ئەوەدا کە لە ڕوانگەی کاتەوە بە قۆناغێکی گەلێك دواترەوە پەیوەستن و لە ڕوانگەی گەشەکردن دا یەکسان بە وێنەکانی ئەشکەوتی ئەلتامێرادا لە قەلّەم دەدرێن ، ئەو سیّ گروپە شێوەی لێکچوو هاوبەشیان لە نێواندایە ، ئەو وێنانە (کە وێنەی رووی دیواری ئەشکەوتن) هیچ کۆششیك لە پێناوی ڕێباز کردنی بنەما و یاسای پێرسپێکتیڤ

PDF 4 KURD

نیـشان نـادەن ، بـەڵکو زیـاتر مەبەسـتیان ئەمەیـە کـە گونجـاوترین لایـەنی ڕەگـەزەکانی پێکهاتی شتەکان نیشان بدەن ... بۆ نمونە لە وێنەیەکی نیوە لایی دا ، پـێ واتـە هـەردوو پێ بە شێوەیەك کە لەسەر لا ببینرێت نیـشان دراوە...لـە لایـەکی تـرەوە هونـەری خێڵـی سەرەتایی هونەری ڕێباز کردنـی سروشـت نییـە واتـە Naturalism = نییـە لـەم هونـەرەدا بەڕوویەکی گشتی تایبەتمەندێتی هەندەکی لابراوە و لە جێگەیدا شتێ هاتۆتە کایـەوە کـە دەکرێ بە سیمبولێکی ناو ببرێت. هەندەکێتی یا جوزئیاتی شـکڵی سروشـتی یـان لابـراون یـان شـکڵیان گۆڕدراوە تـاوەکو گرنگیـی بنـچینە یـی ئـەو شـتەی کـە وەرِوخـراوە باشـتر وەرِوبکەوێت .

بۆ نمونە لەشی گای نێریان درێژ کێشاوە تاوەکو حاڵەتی قەڵەمبازی گا نیشان بـدەن ، ڕەنگیش یەکدەستی بووە و سێبەرو ڕوناکی تەنها لە پێناوی ئـەوەدا بـەکار هێنـراوە ، کـە هێڵـی جوڵـەی لەشـی ئاژەڵەکـە نیـشان بـدات . لـە قۆنـاغی ئورینیـاکی دا = Aurignacian هونەری سەردەمی بەردینی کۆن لە قۆناغی یەك هێڵییەوە بە قۆنـاغی دوو دووری گەشـەی کـرد و قۆنـاغی ماگـداڵینی = Magdalenian لـە قۆنـاغی دوو دوورییـەوە بـە قۆنـاغی بەرجەستە یی یا سێ دووری دەگات . بەلاَم لەسەردەمی بەردینی نوێ دا ئەم هەسـتیارییە بەرجەسـتەیی یـە نادیـار دەبێـت ... لـە نمونـەکانی ئیـسپانیای ڕۆژهـەلاَت و هونـەری بوشمانەکان دا گەشەیەکی بە سەرنج تر بەرچاو دەکەوێت ... بەهەمان مانا کاتێك گروپێك لەشتەکان وێنەکێشراون ، دەبینین ئەو گروپە بەناونیشانی گشتێکی گونجاو کێشراوە نـەك تەنها بەناونیشانی کۆبوونەوەی چەند کەسێك .

30 – وێنە کارییەکانی بوشمان

وێنەکانی بوشمان لەسەر ڕووی بەردەکانی نێو ئەشکەوتەکانداو لـە شـێوەی هـەڵکۆڵین دا کێشراون ، کاربردی وێنە کێشانیان دەشێ خەنجەر یا تیغێکی بەردی یا ئاسنی بوبێت، وە مادەی ڕەنگیش بریتی بووە لـە ڕەنگـی ڕۆن کـە بـە وردی لـە پیـووی ئـاژەڵ و خـۆڵی

PDF 4 KURD

ڕەنگینەوە دەری هێناون ... بەڵگەیەك هەیە کە ڕوونی دەکاتەوە گوایە بوشمانەکان ئەو وێنانە سەر لە نوێ وێنە دەکێشنەوە و هەڵگرتنی وێنەکان لایان پیرۆز بووە ... تەنانەت جێگەی وێنەکێشانەکەشیان لا پیرۆز بووە .

هەندێك لەو وێنانە سەر بە قۆناغی دوایین ... دکتۆر کۆهن = Herbert Kuhn باوەڕی وایە کە وێنەکێشانە بوشمان لە هەمان لە چەند سەدەی پێشودا لەوپەڕی تەواویدا بووە و لە یەکێ لەم دوو سەدەیەی ڕابردوودا دووچاری دارمان هاتووە ...چونکە لەو سەدانەدا بوشمانەکان بەهۆی بلاوبوونەوەی ڕەش پێستەکانەوە ، سەر زەمینی خۆیان هەردەم بە ڕادەیەکی زیاد لە داموو دەستوری خودی لە دەست داوە ... بەلام پێشینەی وێنەکاری لەڕاستی دا گرنگییەکی زۆری نییە ، ئەوەی شایەنی گرنگییە جێگەیەتی لە مێژووی زانستی نەژادی مرۆڤ دا ... گومانیشمان لەوە نییە کە لە هونەری بوشمانەکان دا بەردەوامی هەمان هونەر بەدی دەکەین کە هەزاران ساڵ لە ناوچەی زۆر فراوان دا چرۆی کردووە ...واتە لە ڕاستی دا هونەری قۆناغی پێش مێژوو لەسەر هەمان باوەڕی دکتۆر کۆهن لێکچونی وێنەکاری بوشمان لەگەڵ وێنەکانی ناو ئەشکەوتێ کە لە ڕۆژهەلاتی ئیسپانیادا دۆزراوەتەوە ، شتێکی ڕاستەوخۆو ڕێکەوت نییە " بەڵکو بەباوەڕی دکتۆر کۆهن بۆشمانەکان نەژادێکن پەیوەستن بە فەرهەنگی کاپسایی = Capsian لە ڕۆژهەلاتی ئیسپانیا و باکوری ئەفریقا .

بەلام من پێویستە بابەتی ئەنترۆپۆلۆژی کە زۆر گرنگە و چییەتی و چلۆنایەتی تەشەنەکردنی هونەری بوشمان بەرەو پێش دەبات بخەمە لاوە و تۆژینەوەکەم سەرگەرمی لایەنی جوانناسی بکەم.

یەکەم نابێت وابزانین کە بوشمان توانیویانە بەو شێوەیە وێنە بکێشن ، پێشینەیەك لە زمانی کۆچەرانی کۆنەوە کە لە ناوچەکانی بوشمانەکان دا نیشتەجێ و ماوەن" باس لەمە دەکات کە لە خێڵەکانی بوشمان دا جێگەیەکی هاوشێوە بە بارەگا و جێگەی وێنەکێشان بوونی هەیە...تەنانەت ئەگەر ئەو هەواڵەش لەبەر دەستا نەبوایە ، دەمانتوانی دڵنیا بین کە

PDF 4 KURD

ئەو هەستیاریی جوانناسییەی لە وێنەکانی بوشمانەکان دا بەدی دەکرێت خاوەنی سیفەتی ئامادەیین. چونکە ئـەم وێنەکارییانـە لـە ڕوانگـەی جوانناسـییەوە شـایەنی گـرنگین ، بـەو واتایەی کە من بەناوی جوان ناویان دەبەم لە (پەرەگرافی 3 دا).

ئەم وێنانەی بوشمانەکان دەتوانین بە — جـوان — ناویـان بـەرین ، لەبەرامبـەر ئەمـەدا دەبێ ئەم هونەرە لە هونەری ڕەشپێستەکان بە تەواوی جیابکرێتـەوە و ئـەم سـەرەتایەش خاڵێکـە کـە دکتـۆر کـۆهن لەبەشـی سـەر بـە"گیـانی هونـەری بوشمـان دا" بەسـەری کردۆتـەوە... دکتـۆر کـۆهن دەڵێـت :— " دیـارترین خاسـیەتی هونـەری بوشمـان لایـەنی سروشتی و هەستی گیانییە کە ئەوهونەرە دەخوڵقێنن... ئەگەر هونەری بوشمان لـە تـەك هونەری ڕەش پێستەکانی ئـەفریقادا دابنـێین و لـە هونـەری بـنین Benin و یوروبـا Yoroba چاوپۆشی بکەین دەبینین کە هونەری بوشمان بە بەڵگـەی سروشـتی بـوونی خـۆی گـەلێك نزیك ترە... هونەری بوشمان هونەرێکە ڕاستی بین تر و ڕاستگۆترە دەرهـەق بـە سروشـت ... مرۆڤی بوشمان پەیوەندییەکی بەهێزی هەیە بە سروشتەوە و لایەنی بەرجەستەکردن و ڕەنگ و شکڵ وبزوتنی شتەکان بەتوانایەکی زیاترەوە هەستی پێ دەکەن ....لـە ڕوانگـەی ئەوان دا شتەکان ڕاستین... بەپێچەوانەی ڕەشپێستەکان کە ڕوانگەیان بەرامبـەر بـەجیهان ڕوانگەیەکی گیانیی پتەوە و شتەکان هێمادار بە بابەتی جوهەریو مانای خودی نازانن ."

لەسەر ئەمە لەجێی دروست کردن و ئەبستراکت کردن دا کە ئێمە لە هونەرەکانی دژ بە ژیان دا وەك لە هونەرەکانی ڕەش پێستەکان یا هونەری بێزەنتی کوبیزمدا بەدی دەکـەین " سەبارەت بۆشمانەکان ڕووبەڕووی هونەرێك دەبینەوە کە یەکاویەك هێڵـەکانیان بـاس لـە ژیان و بزوتن دەکات... زۆربەی وێنەکارییەکانی بوشمان گیانداران لە حاڵەتی خێرایی دا یا لەکاتی زاوزێدا دەکێشرێ .

بـەڵام لـە حاڵەتێکـدا کـە بابـەتی وێنـەکاری مـات و خامۆشـە ، وەك نمونەیـەك کـە هەڵمبژاردن (وێنە 20)هەمیسان وێنەکان گەلێ ژیاو و زیندوو دەردەکەون ، ئایـا شـارەزایی

PDF 4 KURD

و کارامەیی هونەرمەندی شارستانی دەتوانیّ وشیاری گیانداریّکی بەدگومان چاتر لەمە نیشان بدات "

وێنەکارییەکانی بوشمان زۆر جار یەکڕەنگە ، هەرچەندە زۆر ڕەنگیان ناسیوە و هەندیّ جار پێکهاتی دوو رەنگی یا زیاتریان بەکار بردووە، ئەم وێنەکاریانە گشتیان دوو دووریـن و هیچ جۆرە سێبەر و ڕوناکی یا گۆڕانی تۆنی ڕەنگ تیایدا بەدی ناکرێت ، کاتێکیش کە پلەی جیاواز لە یەك ڕەنگ بەکار دەبەن ، مەبەستیان گۆڕانکاری لە سێبەر و ڕوناکی نییە... هەروەها بوشمانەکان هەوڵیان نەداوە ڕەنگی سروشتی بابەتەکە نیشان بدەن — بەڵکو تەنها بۆ نیشان کردنی کێش و جوڵەی وێنەیە ، لەو کۆمەڵە وێنەکارییەدا کە کوهن و ئوبرمایەر = Obermaier ئەوانەیان لە بۆتەی تۆژینەوەکانیان دا تویّ کردۆتەوە مەبەست و نیازەکانی کۆمپۆزیشنەکانیان تەواو ئاشکرایە . دکتۆر کوهن دەڵێت : — " مەبەستی بنچینەیی یەك بوونە نەك زۆر بوون ، وێنە بە ناونیشانی گشتێکی گونجاو " کل منسجم"نوێنراوە ، نەك بەناونیشانی قاڵبێك لە هەندەکی تاکانەی خود " هەندەکیی ئەو ژیانی سەربەخۆ و تایبەت بە خۆی نییە ...بەڵکو گرنگییان لە هەمەیی کۆمپۆزیشن دا ئاشکرا دەبێت ... بەم شێوەیە ئەوەی لەو هونەرەدا والآو بەرجەستەیە ، بریتییە لە کۆمپۆزیشنەکەیان " بینای ئەوان بەناونیشانی گشتێك لە یەکبوونی ڕوویەکی فراوانی وێنە دیاری دەدات " .

ئەو پڕوپاگەندەیەش گەورەیە " مرۆڤ دەیەوێت بزانێت کە کامە هێزی سۆزی سرۆش بەخش ئەو جۆرە یەکبوونەی لە وێنەکاری دا هەبووە . نووسەرانی کتێبێك دەربارەی تۆژینەوەکانمان دەڵێن " ئەو توانایەی لەوێوە سەر هەڵدەدات کە بوشمانەکان ژیان بە ناونیشانی شتێکی جادوویی لە پێش چاو دەگرن ، لە سەماو گۆرانی و ئەفسانە بۆماوەکانی بوشمان دا گەواهی قوربانی ی جادوگەری بەرچاو دەکەوێت . ئاشکرایە کە وێنەی بوشمان بیّ مانا نییە ، لەبەر ئەمە دکتۆر کۆهن ئەم ئەنجامە پەیجۆر دەکات کە : " ئەم وێنەکارییانە نەك تەنها بەهای جوانناسییان هەیە ، بەڵکو وێنەی وەکو وێنەکارییەکانی

PDF 4 KURD

سەدەی ناوەڕاستی ئەوروپان و مانای باوەڕپشیان هەیە ... گەر نیاز مەند بین جادوگەری بەجۆرێك لە — باوەڕ — پێناسە بکەین ، ئەوا دەربڕینن لە ئەزموونی جادویی ."

31- گرنگی هونەری سەرەتایی

مرۆڤی سەرەتایی باوەڕی وایە کە کاتێك ڕووداوێك بە زمانی سمبلیکی نیشان دەدات ، توانای مسۆگەرکردنی ڕووداوەکە دەکات ، ئارەزووی مرۆڤ بۆ مالّی کردنی گیانداران و خستنە ژێر باریان ، مەیلی مرۆڤ بۆ مەرگی دوژمن ، مەیلی مانەوەی پاش مردن، مەیلی دوورخستەوەی گیانە شەڕخوازەکان یا هێور کردنەوەیان " ئەمانە گشتی دەشێت ئەنگیزەی بەدی هێنانی سمبلێکی کاملّ بێت... کەواتە بەم ئەنجامە دەگەین کە ئێمە لە هونەری سەرەتایی دا کارمان بە هونەرەوە هەیە بە مانای تەواوی ووشە، واتە سەرو کارمان بە ڕوخسار و ئارایشتیا نەوە هەیە کە بەیان کەری حالّەتی سۆزەکانی مرۆڤن .

ڕاستی ئەمەیە کە کونت گوبینو وتویەتی " ڕەشپێستەکان ئەو هەستانەیان لە خۆیان دا بە ترۆپك گەیاندووە کە غەریزەی شارستانی بوون لە ئێمەدا لەناوی بردوون و بەبێ ئەم هەستانەش هونەری شیاوی بوونی لێ ناکرێت .

ئەم بۆچوونە تەواو ڕاستە کە بەسەرداچونەوەی هونەری ڕەشپێستان و هونەری بوشمان ئێمە ڕابەری دەکات بۆ گەیشتن بە سەرەتایی ترین شکلّی هونەر ، سەرەتایی ترین شکلّی هونەر, سەرەتایی ترین شکلّ هەمیشە ژیاندارترین شکلّە لە هونەردا.

32 – هونەری ئۆرگانی ئەندازەیی

بۆ مرۆڤی سەرەتایی ئافەریدە کردنی هونەر لەبەر هۆی هەلاّتن بوو لە بێ یاسایی و ناجۆریی ژیان ... لە پێناوی قوتی لا یەمووت دا ڕۆژەکانی بەشەو دەکرد و ژیانیش هیچ بەردەوامی و مانەوەی نەبوو ، تا ئەمرۆکەش لەنێوان ئەو خێلاّنەدا کە پەیوەندن بەشارستانییەتەوە ، بە مانای ووشە ناکرێت بە — بوومییەکان — لێکبچوێنرێن — چونکە

PDF 4 KURD

بوومی هزری لە سنوری ئێستا زیاتر تێناپەڕێ و بڕناکات ، لەبەرامبەر بەسەرهاتەکان دا غەریزەی پەرچە کردار دەنوێنێ... بەم مانایە کاتێك نەزرێك یا دابێ بوگیانی دڕندەیەك دائەدات وەك ئەوەیە کە لە چێوەی بێ یاسایی ژیانی خۆی وەدەردەکەوێت و شتێ بەدی دێنێ کە ڕەنگدانەوەی یاسایان موتڵەقە . بەم شێوەیە مرۆڤ ڕەوت و ڕووی ژیانی خۆی ڕاگرێت یا بوەستێنێ و شتێ بەدی بهێنێ بێ گیان بمێنێتەوە ، مرۆڤ لە کات شوێنی دروست کردووە و سنوری ئەو شوێنەشی بە هێڵێ دیاری کردووە و ئەو هێڵەش لە ژێر کارتێکەری سۆزەکانی دا شکڵێکی بە نرخی لە خۆی گرتووە " بە شێوەی بنەما ، یەکەیەك یا هاوڕێژەیەکی وێنەیی بۆ سۆزەکانی بەدی هاتووە . بۆ بەدیهێنانی ئەم ئەنجامە خواستراوەش دوو ڕووی دیاری کراو هەیە " ڕووی ئۆرگانی و ڕووی ئەندازەیی... گوایە دەڵێن لە بنچینەدا ئەم دوو ڕووە بەرامبەرە لە پای دوو دەوروبەری دژ بەیەکدا بەدی هاتوون .

لەو جێگەیەدا کە هێزەکانی سروشت دژوارن " وەك بەستەڵەکی باکور و بیابانی ناوچە گەرمەکان " هونەر نەك تەنها شێوەی فێرار لە بەسەرهاتەکانی ژیان ڕێباز دەکات " بەڵکو دورە پەرێزی لە هەر شتێ دەکات کە کینایە بن لەو بەسەرهاتانەش .

دەوروبەری ئۆرگانێك کاتێ کە ئەو لە سادەترین شێوەی خۆیدا بەدی بهێنین .نا جۆر وەڕو دەکەوێت " لە ئەنجامدا هونەرمەند هەمووشتێك بەشێوەی ئەندازەیی بەدی دەهێنێت . لەگەڵ ئەوەدا پێویستە بەرهەمی هونەری بزێو و دینامی بێت و سەرنجی بینەر ڕاکێشێ و تەکانی پێ بدات یا بیبزوێنێ و کاری تێ بکات .

بەم شێوەیە ئەندازەی ئەم هونەرە ئەبستراکتییە گەلێ پڕ جۆش و خرۆشە، ئەم هونەرە هونەرێکە میکانیکی، بەڵام نابزوێت ... لە لایەکی ترەوە هونەری ئۆرگانی (واتە نا ئەندازەیی و نا ئەبستراکتی) خێڵە سەرەتایی یەکان سروشت بە سەرنجی ڕازی تێ دەڕوانن. ئەم هونەرە مەیلانی ئەندامدار بەکار دەبات و حاڵەتی زیندوی ئەو پڕ هێز دەکات . ئەم هونەرە هونەری کەناری ئاو و هەواوی خۆش و سەرزەمینی پڕ بەرەکەتە . هونەری

کەسانێکە کە چێژ لە ژیان دەبینن و دڵنیان لە ژیـان " رووەك و گیانـداران و لەشـی خـودی مرۆڤ بە سەرنجێکی پڕ لە خۆشەویستییەوە وێنە دەکێشن و لەوێدا کە هونەر لـە لاسـایی کردنەوەی پەتییەوە لادەدات ... ئاڕاستەی ئەو لادانە " انحراف " پتەو کردن و بنیاتنـانی مەیلی ژیانە و خرۆشانە .

هونەری قۆناغی کلاسیکی یۆنان لـەڕووی ڕەگ و ڕیـشە بنـچینەیی یـەکانی یـەوە هـیچ جیاوازییەکی نییە لە گەڵ هونەری سەردەمی بەردینی کۆن یان هونەری بوشمـان ... واتـە ئەم هونەرە هونەرێکی ئۆرگانییە، جیاوازی لە ڕووی خۆشی بەخشینەوە لـە ئاسـتی پلـەی داڕشتن و ئاڵۆزی پەیوەندی و تـەبایی یـەتی کـە هاوشـانی شارسـتانییەتی خۆیـەتی " لـە پێوانەیدا بە هونەری سەرەتایی .

بەڵام ئەم خاڵەش دەبێت زیاد بکەین کە یۆنانییەکان نـەژادێ بـوون خـاوەنی زەینێکـی گەلێ زانستی و بیرەوەر " لەبەر ئەوەی ژیان و چەرخی سروشت و هونەر دڵی ئەوانی قایـل نەدەکرد بۆیە لە بواری تۆژینەوەدا لە خۆیان ڕادەبینی کە ئەو ژیان و بزووتنە بە یاریـدەی ئەندازەگەری ڕوون بکەنەوە ... بـەم شـێوەیە بـاجگری نـەگۆڕیان لـە سروشـت و هونـەردا وەڕوخست " یا وایان دەزانی کە دەستکەوتی مەزنیان لـەو بـارەوە وەڕوخـستووە... ئـەم باجانەش لەپاش ئەوەی کە وەڕوخران لەڕووی ویست وئاگایی یەوە بـەکاربران ... بناغـەی دابەشی ئاڵتونی وەکو پێشتر باسمان کرد بە یاریـدەی یۆنانییـەکان بـەدی هـات هێـشتاکە بەناوی یەکێ لە ڕەگەزە سەپێنراوەکانی شێوازی کلاسیك بەردەوام کاری پێ دەکرێت .

33 – پەیوەندی شێوازی ئۆرگانیك و ئەندازی

دوو جۆر لە هونەر بەرامبەر بە یەك – واتە هونەری ئۆرگانیك و هونـەری ئەنـدازەیی – لە سەرانسەری مێژووی هونەردا بوونیان هەیە ... دیارە بە بـەرفراوان بـوونی شارسـتانی و بە یەك بوونی یا تێکەڵ بوونی خێڵەکان ئەم دووهونەرەش تێکەڵ بەیەك بوون لـە ڕاسـتی دا بەسەرهاتی ڕاستیی هونەر نیشان دانی هەمان هاوجۆرییە ... بەڵام بەر لە گەیـشتن بـەو

PDF 4 KURD

بەسەرهاتە چاك وایە بزانین کـە هـەم هونـەری ئۆرگانیـك و هـەم هونـەری ئەنـدازەیی چ لـە قۆناغـەکانی پـێش مێـژوو لەسـەردەمی پـێش مێـژوو ییش دا چـەندەها جـار بـە تـەواوی خاسیەتی بنچینەیی خۆی دیاری دەکات، بـەناوی تاڕادەیـەك نـوێ لـەم بارەیـەوە دەکـرێ هونەری یا دەرکەوتنو سـەرهەڵدانی هونـەری ئەنـدازەیی بەشـێوازی ناسـراو بـە شـێوازی عەرەبی (ساراسن) ناو بەرین —ئەمەش شێوازێکە کە لە ئیسپانیا و میسر بەدەسـتی ئـەو عەرەبانە بەدی هات کـە خـاوەنی زەینـی بیرکـاری بـوون . لەگـشتیان بـاڵاتر ، شـیاوترین بەڵگەی ئەم خاڵە لە هونەری بێزەنتی و ڕۆمی دا دەکرێ ببینرێـت . سـەڕەرای ئەمانـەش ، خاڵی لەم کارتێکەرانە دەرکـەوتنی هونـەری ئەنـدازەیی لـە هونـەری پـیرۆ — و مەکسیك و جاوە و ژاپۆن _ یش دا شایەنی سەرنجە .

لە هونەری کۆبیست —ی نوێ دا هەمیسان هەمان خاڵ بەدی دەکرێت ، بەڵام شـێوازی ئۆرگانیـك کـەمتر کـەرت دەبێـت : لـە هونـەری میـسری دا ئـەم شـێوازە لەتـەك شـێوازی ئەندازەیی دا لـە برەودایـە و گەشـە دەکـات ... لـە میـسری دێـرین دا هونـەری ئەنـدازەیی تایبەت بوو بە چینی ڕۆحانییەکان و هونەری ئۆرگانیك تایبەت بوو بە خەڵکەوە .

لـە وێنەکارییـەکانی گۆڕسـتانەکانی سـەرەتایی مەسـیحییەت دا ڕووبـەڕووی هونـەری گوتیك دەبینـەوە بـەکۆی پایەدارییـەوە ... هـەروەها لـە بوارەکـانی سروشـتی و مرۆڤیـی هونـەری— ڕێنیـسانس— یـش دا هـەمان شـێوە پـەیرەوی ئـەم شـێوازە بـە مـەزنترین سەرکەوتویی بەدی دەکرێت.

بەڵام سەرکەوتنی شێوازی ئورگانیك (هەڵبەتە تەنها لە هونەری ڕۆژئاوادا) دوای ئامادە بوونێکی یا سازاندنێکی مەزن بەدی هات ، هونەری گوتیك و هونەری ڕۆژهەڵات هـەردوو لـە ڕووی لایەنەکانیانەوە نمایندەی تێکەڵ بوونی دوو سەرچاوەی یا دوو ڕەگەزی ئەندازەیی و ئۆرگـانیکن " سەرچـاوەی یـان بنـچینەی ئەبـستراکتی لـە تایبەتمەنـدێتی هونـەری خێڵـە کۆچەرەکانی باکورە ... هونەری ئەندازەیی لە سەرانسەری قاڕەی ئاسیا و ئەوروپادا ، لە سیبریاوە بگرە تا ئیرلەنـدە بڵاوبـووەوە ... یـەکێ لـەو دیاردانـەی لـە مێـژووی ئـابوری دا

PDF 4 KURD

دوپـات دەبینـرێ بریتـی یـە لـە هێرشـی خێڵـە ڕاوکـەرەکان بـۆ سـەر خێڵـە کـشتوکاڵ پیشەکان... بەو مانایەی کە خێڵی کۆچەر کە لە زەوی و زاری کەم بەرهەم دا دادەمێنـێ ، بـەرەو زەوی پـڕ پیـت و بەرەکـەت هەڵمـەت دەبـەن و داگـیری دەکـەن ... لەگـەڵ ئـەم هەڵمەتەیان دا جوانکارییـە ئەنـدازەیی یـەکان و چـەك و تفـاقی ڕۆژانـە و عیرفـانی ئـایینی خۆیان سەربار دەکەن و بڵاوی دەکەنەوە ... ئەم ڕووداوەش یا بە سەر هاتە شتێکی گەلێ ئاڵوزە چونکە لـەو هەڵمەتـەدا سـەرهەڵدان یـا تێکـشکانی زنجیرەیـەك لـە دەسـەلآتەکان و قۆناغەکانی گەشە و سستی ئابوری و نوێ کردنەوەی ژیانی بـاوەڕی و یـان مێملـی کردنـی بیرگەندی مورشیدان بەدی دەهات .

بەلأم هونەر بەسەر گشت ئەم بابەتانەدا زاڵ دەبێت " وە لە جۆش و کوڵی ئەم ڕەگەزە جیاوازانەی قۆناغە گەورەکانی مێژوودا هونەر سەر هەڵ دەدات ... وەك هونـەری مینوسـی = Minosy وهونەری ساسانی ، هونەری ئیسلامی ، هونەری ڕۆژهەلأت، هونەری گوتیكو لق و پۆپە فراوانەکانی.

34 –هونەر و ئایین

مێژووی هونەر لە قۆنـاغی سـەرەتایی دا (مـەرج نییـە ئـەوەی سـەرەتایی بێـت کـەم بایەختر بێت) تاوەکو شارستانی ترین بەرهەمی هونەری کلاسیك یـان گوتیـك " شـان بـە شانی بەرهەمی سۆزیاری مرۆڤ لە جیهان دا گەشەی کردووە و پابەندی هەستەکانی مرۆڤە، مەبەستم لەو گۆڕانەیە کە لە بواری جادوگەرییەوە بەرەو باوەڕهێنان بە گیان و گەیشتن بە قۆنـاغی ئـایین . مـاوەی دووری نێـوان پەیکـەرێکی ڕەش پێـستەکان و پەیکـەرێکی پراکسیتلس = Praxiteles یونـانی هـەمان نێوانـە دوورییـە کـە ئـایینی تارمـایی و گیانـەکانی ڕەشپێستان لە دیدگای عەقلأنیەتی یۆنانییەکان دا لە شارستانیەتی یۆنان جیادەکاتەوە .

یۆنانییەکان هاوڕێژەیەکی ئایینی وەهایـان بـەدی هێنـا کـە نموونـەی مەحاڵـە و ئێمـە تەنها وشەیەك شـك نابـەین بـۆ پیاهەڵـدانی شـکۆی باوەڕیـان ، ئـەوان بەسـەر هـەر جـۆرە

PDF 4 KURD

ترسێکی دەرەکی دا زاڵ بوون و ڕوانگەیان بۆ ژیان و جیهان پڕ بوو لە هارمۆنی و تـەبایی ، هونەرەکەشیان هەمان شێوە بەیان کەری ئەو باوەڕانە بوو کە بەو دیدە دەیانبینی .

هـەمان شـێوە لـە هونـەری یۆنـانی دا سروشـتیان بـە وێنـەی بەسـەلیقە و پـڕ زەوق دەتۆژییەوە ، لەو قۆناغەدا مرۆڤ جوانیی لە گشت شتێکی زیندوودا بەدی دەکرد ئایدیالیانە هەڵسەنگاندنیان دەکرد ... کێش و ئۆرگانی ژیان هەمان چۆنێتی بوو کە مرۆڤ هـەوڵی دەدا لە هونەردا بەیانی بکات .پەیوەندیی نێوان هونەر و ئایین یەکێکە لە بەکۆسپ ترین بابـەت کە پێویستە ڕووبەڕووی ببینەوە لە ئاوڕدانـەوەمان بـۆ ڕابـردوو... چـونکە هونـەر و ئـایین دەست لە دەست دەبینین لە تارمایی و گێژاوی پێش مێژوو دێنە دەرو چەندین سەدە ئـەم دوو باوەڕە لە پەیوەندییەکی لێکدانەبڕاودان . پاشان لە سـنوری پێـنج سـەدەی پێـشوودا یەکەمین نیشانەکانی لێکدابڕان سەرهەڵدەدەن و درزی نێوان هونەر و ئـایین قڵێـشی زیـاتر دەبێت و لە ترۆپکی ڕێنیسانس دا دەگەین بە هونەرێك کە ڕاستەوخۆ ئازاد و سەربەخۆیە و نزرگە و جێگەی ئەوەش تاکێتی هونەرمەنـدە ، لەوێـدا مەبەسـتی هونـەر جگـە لـە بـەیانی ویستەکانی خودی هونەرمەند شتێکی تر نییە .

لە دوای ڕێنیسانسەوە مێژووی هونەری ڕۆژئاوا تێکەڵ و پێکەڵـە و لـە لایـەك وا بـاوەڕ دەکەین کە بەو شاکارە بە ترۆپکی هونەر گەیشتوین ، لە لایەکی ترەوە وا هەست دەکـەین کە چاوگەی هونەر وشکی کردووە ، یا دێینە سەر ئەم گریمانەیەی کە دان بەوەدا بنێین کە هیچ هونەرێکی مەزن یا قۆنـاغێکی هونـەریی مـەزن شـایەنی پەسـەندکردن و دان پیادانـان نییە ، مەگەر لەوێدا کە لە نێوان هونەر و ئایین دا پەیوەستییەك دروست بکـەین و بـاوەڕی پێ بکەین .

تەنانەت لەو بوارانـەش دا کـە هونەرمەنـدانی مـەزن شـاکارەکانی خۆیـان بـە ڕوویـەکی ڕووکەش و جیاواز لە باوەڕی ئایینی ئافەریدە کردووە" ئەگـەر ووردتـر لـە ژیـان و بـاوەڕی ئـەوان ورد بینـەوە، ڕووبـەڕووی ئـەنجامێکی بـەهێزتر دەبینـەوە کـە سـەلمێنەری بـوونی

PDF 4 KURD

هەستی ئاینییە لای ئەوان و خۆنەویست پاکانەی ئایینی لەبەرهەم و بیریان دا سەرهەڵدەدات... لە ڕاستی دا ژیانی ڤان کوخ ئەم مەسەلەیە بەزیندوویی ڕوون دەکاتەوە .

لەبەر ئەم هۆکارانە باوەڕم وایە بەم زووانە ناتوانین دان بە نابەجێ یی و ناجۆری پەیوەندی نێوان هونەر و ئایین دا بنێین ... چونکە ئەمە پەیوەندە بەوەوە کە ئایا مەبەست لە هونەر یا ئایین چییە ؟

ڕەگەزی سەرەکی لە دەربڕینی هونەرمەندا یان خودی هونەرمەندا هەستیارییە کە ناتوانین نکۆڵی لێ بکەین ، وە ناشبێت بێ باك بین لەوەی کە ئەو هەستیارییە بە هەوەس ناوبەرین ... لە هونەری مرۆڤی خێڵەکی یا سەرەتاییش دا " نمونەی ئایینی مرۆڤی خێڵەکی هەمان ڕەگەزی هەوەسە = شهوة — کە زەمینەی دەربڕینی هونەری خۆش دەکات ... لەم قۆناغەدا کۆسپی کار جیاکردنەوەی هونەرە لە ئایین ... چونکە دابی هەریەکە لەو دووە داهێنانی ئەوی تریان بە گریمان کراوی بەکار دەبات ، جادوگران و ڕاهیبە ئایینی یەکان هەمان هونەرمەندانی ئافەریدەکارن و هونەر تەنها بۆ پاڕانەوە و دوورخستەوەی گیانەکان بە مانای لقی بوونی هەیە ... ئەو جۆرە هونەرەش لە ڕوانگەی شارستانی دوایی دا گەڵێ سنوردارە و تەنها دامێنێکی سنورداری سۆزەکان بەیان دەکات ... ئەو سۆزانەش زۆر جار عاتیفەی ترس و دژوارییە، هەستی مەزنی و شکۆمەندییە، بەدی هێنەری توانا و سەلیقەی گیانییە کە لە هونەری سەرەتایی دا تەواو بێ شوێنەوارە " مرۆڤ بە پەیڕەوکردن لە هەمان هەستیاری لە چەندین ئاراستەوە " چی لە هونەری کلاسیکی دا ، وەچی لە هونەری سەدەی ناوەند دا گەیشتووە بە بڵندترین ترۆپکی گەشەی هونەری . لە هەمان کاتدا ڕەوتی گۆڕانی هونەر لە شێوەی هونەری مرۆڤی سەرەتایی یەوە بۆ شێوەی هونەری مرۆڤی شارستانی" گۆڕانکارییەکی قوڵ لە گەشەی زەینی هونەرمەندا ڕەنگی نەداوەتەوەچونکو ئاشکرا دەبینین ، کە نرخی وێنەی ڤیناعی ڕەشپێست (وێنە 24) جیاوازییەکی ئەوتۆی نییە لە گەڵ وێنەی ڕوخساری ئادەم بەرهەمی ریمنشنایدەر = Riemenschneider (وینە 23) وە دەتوانین بڵێین هەمان

PDF 4 KURD

توانایان پێوە دیارە لە رووی دەربڕینەوە . جیاوازی لە نێوانیان دا بریتییە لە بەیانی دوو پێودانگی جیاواز لە بەهای بالآیی واتە = Transcendentat . مانای وایە کە جیاوازی بەها لە نێوان هونەری مرۆڤی سەرەتایی وهونەری مرۆڤی شارستانی سەدەی ناوڕاست دا بریتی یە لە جیاوازی بەهای ئاینی ئەوان " نەك بەهای هونەری یا زەینی یا هەستی .

ئەگەر بمانەوێت چۆنێتی هونەری کۆمەڵگەیەکی شارستانی بە ناونیشانی قوتێکی یا ئەزمونێکی ئاینی لە بەرچاو بگرین ، ئەوا ئەنجامی سەرسوڕێن لەو پێوانەیەدا بەدی دێت دەرهەق هەمان کۆمەڵگە.

35 – هونەر و ڕەسەنایەتی مرۆڤ = مرۆڤ پەروەری = Humanism

لەوقۆناغە ئالۆزەدا کە بە ڕێنیسانس ناوی دەبەین ، بابەتەکە هێندە جیاوازی نییە ، چونکە خاسیەتی ئەم قۆناغە لە لایەکەوە بریتییە لە ژیانەوەی زانستی مرۆڤی کلاسیك کە ڕاستەوخۆ لە رووی باوەڕەوە کافری بەر لە سەرهەڵدانی ئاینی مەسیحی بوون – لە لایەکی ترەوە بریتییە لە ڕوودانێك کە دەشێ ئەو بە مرۆڤایەتی کردنە بە خودی ئاینی مەسیحی ناو بەرین " بۆ نموونە لە غەزەلیات دا (فرانجلیکۆ دا = Frangelico)و فرانسیسی پیرۆز ڕەنگی دابووەوە ... بەڵام لایەنی کفری ڕێنیسانس لە ڕوانگەی ئێمەدا بەهەمان ئەندازە ئاینی لە قەڵەم دەدرا وەکو ئاینی مەسیح ، واتە هونەرمەند بە بەیان کردنی ئایدیاڵی زانستی کلاسیك هونەری خۆی لە خزمەتی بیرێکی تایبەتدا تەرخان دەکرد ڕاستەوخۆ بە هەمان مانا کە جادوگەری سەرەتایی و هونەرمەندی مەسیحی بەدییان دە هێنا.

بەدرێژایی سەدەی شانزەیەم و هەڤدەیەم زانستی مرۆڤیزم = هومانیزم ڕەگەزی ئایدیالی خۆی کەم کەم لە دەست دەدا ،شارستانیەت زیاتر و زیاتر لایەنی ماددیی پەیداکردو ئەنجامی کار هونەرمەندی لەسەدەی هەژدەدا ناچار کرد ببێتە خزمەتکاری ئەو کۆمەڵگە ماددییە یان خزمەتکاری خودی خۆی ، لە شێوەی یەکەمی دا ڕۆژگاری

هونەرمەند لە هونەرمەندی سەرەتایی چاتر نەبوو تـەنها جـۆرە ترسـێکی لەگـەڵ ترسـێکی تردا ئاڵوگۆر پێ دەکرد ، بەڵام شێوەی دووەم ڕاستیی مەسەلەکەی بۆ ئێمە دەخستە ڕوو: ئایا هونەرمەند دەتوانێ لەسەر بنچینەی هەستیاریی خـودی خـۆی بـەبێ یاریـدەی سـۆزی کۆمـەڵ و ئایـدیاڵی بـاو بەرهـەمێك زادە بکـات کـە بتـوانێ لەگـەڵ گـەورەترین ئافەریـدەی هونەری ئایینی دا هەڵسەنگێنرێت ؟

من باوەڕ ناکەم ئەم پرسیارە بە هیچ جۆرێ وەڵام بدەمەوە کە بـاس لـە سـەلماندن و تۆمار کردن بکات ، چونکە ناشێ دوو کەس پەیدا بکـەین کـە دەربـارەی خاسـیەتی باشـی هونەر هاوڕا بن و ڕوانگەیان یەك بێت ، چونکە هونەری ئایینی و هونـەری خـودی ناکرێـت وەك گایەك لە یەکیان جیا بکەینەوە ... لەگەڵ ئەوەش دا باوەڕم وایە کـە دەشـێ بتـوانین دەربارەی یەکێ دوو تێبینی دەرهەق بە هونەر هاوڕا بین، یەکەم " کەم و زۆر ئاشکرایە کـە هیچ هونەرمەندێ ناتوانێ بەگیان و بەدڵ کار بکات مەگەر ئەوەی کە هەست بکات کۆمەڵێك داخوازی ئەون ... ئەم تیۆریی یەی کە دەڵێ هونەر — بەیانی ئەوەیە کە لە ویژدان دایـە — ڕێگەی خۆی بەجێگە یەك ناگەیەنێ ... چونکە دەپرسین ئایا ناوەڕۆکی ئەو ویژدانەی کـە دەبێت بەیان بکرێت خودی ئەو چییە ؟ خەیاڵ پلاوی زەینی نائاگـا ؟ ئـەم وەڵامـە بـە دوا هاتوی ئەو پرسیارەیە . بەڵام بەهای ئـەم خـەیاڵ پـلاوە — (بـە چـاو نوقانـدن لـە بـەهای وێنەی جوانناسی کە لە نێوان کۆمەڵانی تری هونەردا هەمان هاوبەشە) — لە چیدا یە ؟

ئێمە لە بیناو هەیکەلی زەینی نائنگا زانستێکی هێندەمان لەبەر دەستا نییە، بەڵام ئـەم زەینە بە پێی پێناسی خود . ناتوانێ بەدی هێنەری هیچ یەکێ لـەو بەهایانـەی پەیوەسـت بە ئایدیاڵە گشتییە کان بێت کە ڕووی جیاوازیکارییە لە نێوان مرۆڤـی هاوچـەرخ و نـەژادی سەرەتایی خودی ئەو.

هونەر ڕاگەیاندنی یا بە ئاگا کردنی مرۆڤ بە مرۆڤ ، لەگەڵ ئەوەدا کە سەری پەیوەندیی بە هەستیاریی مرۆڤەوە بەندە و بە یاریدەی هەستیارییەوە یە کە مرۆڤ کار دەکات ، هـیچ بەڵگەیەك لەبەر دەستدا نییە کە بڵێین ئەم هۆکارەی هەست بەهاکان لە نێـوان مرۆڤـەکان

PDF 4 KURD

دا ڕانەگەیەنێ ... لەسەر ئەمە وەڵامی ئەو پرسیارەی کە ئایا هونەری مەزن دەتوانێ ئازاد لە ئایینەکان بوونی هەبێت ، پەیوەندە بە پێودانگی بەهاکانمانەوە... دادگای کۆتایی زوو یا درەنگ مەیدانی کۆمەڵایەتی دەبێت " چونکە وا دەردەکەوێت کە هەر هونەرمەندێك بیەوێ بە پلەی باڵا بگات " دەبێ بە هەستی کۆمەڵایەتیی خەڵکییەوە پابەست بێت. تاوەکو ئێستا باڵاترین شێوەی کۆمەڵایەتی یا هەستی کۆمەڵایەتی هەمان ئایین بووە ، ئەو کەسانەی کە پەیوەندی گریمان کراوی نێوان هونەر و ئایین نەهی و نکۆڵی لێ دەکات " لەسەریێتی هەستێکی کۆمەڵایەتیی دیی هاوشێوەی ئایین پەیدا بکات تا هونەرەکەی لە برەودانی مێژوویی دا بێت لە ئاڕاستەیەکی نائایینی دا.

36 – هونەری دێهاتی

لە بەسەرکردنەوەی ڕەگەزەکانی هونەردا ، دەبێت نەك تەنها هونەری مرۆڤی سەرەتایی کە لە ڕوانگەی مێژوویی وە بە ئێمە نزیکترە ، بەڵکو هونەری کەسانی سادەو کەم زانستیش کە بە (هونەری دێنشین) دەناسرێت بەکەم نەگرین . بەڵام ئەم ناوە بابەتی زۆر بەربڵاو لە خۆی دەگرێت ، لە ئەنجامدا مانا وگرنگیی دێنشین ئەو بەرهەمانە نییە کە لادێی ی یەکانی بە لاسایی کردنەوەی هونەری چینی شارەزاترە و کارامەتر بەدەستی دەهێنن...واتە مەبەست پێچەوانە کردنی سادەی هونەری کەسانی پسپۆڕ و کارامە نییە...هەروەها ئەو بەرهەمانەی کە کەسانی شارەزا بەهۆی عەشقی سادەکاری لە ژیاندا بەدەستی دەهێنن، بەهیچ ڕوویەك جێی مەبەستمان نییە . لەبەر ئەوەی بەسەرنجەوە دەدوێین دەبێت بڵێین: مەبەست لە هونەری دێنشین هونەرێکە یا بەرهەمێکە کە بەدەستی خێڵە سەرەتایی یە کەم شارستانییەکان بەدی هاتووە و کە سەر بەخودی ئەوانەو بێ لایەنە لە هەر کارتێکەرێکی دەرەکی و زانستی خەڵکانی تر – یا بەلای کەمەوە بێ بەرییە لە کارتێکەری کۆمەڵگەیەکی دی " شوێنەواری بەربڵاوی وڵاتێك بۆ سەر وڵاتێکی دی شیاو دەکرێت " هەرچەندە کە زۆر جار شیاو نییە. هونەری دێهاتی خاوەنی

PDF 4 KURD

خاسیەتی هەمە جۆرە ... یەکەم هونەری دێهاتی لـە هـیچ رویەکـەوە ئـەو جـۆرە هونـەرە نییە کە بە داخەوە بە" هونەری جوان = Fine art" ناسراوە.

هونـەری دێهـاتی هەمیـشە هونـەری بـەکار بـراوە و لەوێـدا سـەر هەڵـدەدات کـە مـرۆڤ مەیلدارە ڕەنگی گەش و شـادان سـەرباری شـتومەك و ئامرازەکـانی ژیـانی رۆژانـەی بکـات "وەك بەرگ و مێز و کورسی و گۆزە و فەرش و هتد...

کەسانێك کە ئەو هونەرە زادە دەکەن لەو باوەڕەدا نین کـە هونەرەکـەیان چـالاکییەکە بەڕێوەبەری دەرونی خۆیەتی ... دووەم ئەم هونەرە مەیلدارێتییەکی سەرسوڕێن لە بـواری ئەبـستراکت دا نیـشان دەدات – یـا لـە بـواری ئەبـستراکتی ئەنـدازەیی دا وەك فەرشـی فینلاندی و گوڵکاری یا گوڵدۆزیی رۆمانی و گۆزەگەری پیرۆ –یی .

یـاخود لـەڕووی هاوسـەنگ کردنـی شـکڵەکان و زیـاڕۆیی کـردن لەگـەڵیان دا وەك لـە گۆزەگەریی ئەوروپای ناوەند و پەیکەرە دارینەکانی دوورگەکانی هـاییتی و گوڵدۆزییـەکانی چیکوسلۆڤاکی دا بەدی دەکرێت ... لە زۆر بواردا بۆ نمونە لە بواری هونـەری دوورگـەکانی یۆنان و ئیتالیا دا هەر دوو مەیلدارێتی بە هاوسەنگی بوونیان هەیە.

ڕونکردنەوەی ئەم مەیلدارێتییە تا ڕادەیەك دەتوانرێت لە پیشەسازی و مـاددەی کـاری جوانکاری دا یا ڕازاندنەوەدا بەکار دەبرێ " ببینرێت.

بۆ نمونە هەندێ لە شێوەکانی چنین بە سادەیی بە نەخـشی ئەنـدازەیی دەگۆڕێـت ... سوڕانی چەرخی گۆزەگەری و بەکاربردنی ڕەنگ بۆ ڕازاندنەوەی کەل و پـەلی گۆزەگـەری ، هەمان شێوە دەبنە هۆی بەدی هێنانی نەخشی بازنەیی .

شوژن کاری یا ئاوریـشم دووریـن بـە ناسـکی و لەشـێوەی نەخـشی سروشـت شـێوەدا کارتێکەرییان زیاترە ... بەڵام دووبارەکردنەوەی ڕاستەوخۆی سروشت بەو شـێوەیەی کـە هونەرمەندانی خۆێندکار پەسەندی دەکەن ، لە هونەری دێهاتی دا هەرگیز بەرچاو ناکـەوێت ... ئەمەش وەك ئەمەیە کە لاسایی کردنەوەی سروشت لـە ڕوانگـەی دێهاتییـەکان هـەرگیز بۆ خۆش کردنی ژینگە سودێکی ئەوتۆی نەبێت ، دێهاتی وای بە چـاك دەزانێـت کـە شـتێ

PDF 4 KURD

سەرباری ژیانی خۆی بکات نەك ئاوێنەیەك بەرامبەر ڕاستەقینەی درێو دابنێت و لێ یەوە شتەکان وەربگرێت .

خاسیەتی سێ یەمی هونەری دێهاتی خۆپاراستنێتی ... لە نێوان گشت هونەرەکان دا دیاری کردنی مێژووی ڕاستی بەرهەمێکی دێهاتی لەگشت شتێ دژوارترە ، لەم هونەرەدا نەخشی سادە بەدی دێن و سەدەها برەویان پێ دەدەن (واتە چەند سەدەیەك) زەینی دێهاتی بە پەرۆشی نوێ کردنەوە وە نییە وتەنها دەیەوێت ئەو شتەی کە دروستی دەکات مایەی شادی بێت ، وەك ئەوەی بە ڕوویەکی غەریزی دەرکی بەوە کردبێت کە پێکهێنانی چەند نەخشو ڕەنگێ دەتوانێ هەمەڕەنگیی بێ پایان بەدی بهێنێت .

بەڵام لەوانەیە سەرسوڕێن ترین خاسیەتی هونەری دێهاتی گشتێتی ئەم هونەرە بێت ، وا دەردەکەوێت کە لە چوارچێوەی جیهان دا شێواز و ڕەوتێکی ئەبستراکت و پیشەسازییەك سەرهەڵبدات.

من جۆرە گۆزەیەکم بینیوە کە دەستکردی سامە — رەکانە و ئینگلتەرەی سەر بە سەدەی هەژدەیەم — ە کە زۆر بەسەختی دەکرێت لە گۆزەگەری دەستکردی چین و سەر بە سەدەی دەیەم جیابکرێتەوە.

پەیکەرە دارینەکانی نەرویجی لەگەڵ پەیکەرە دارینەکانی بومییەکانی زیلاندی نوێ زۆرلە یەکتری دەچن ... لە نێوان گوڵچنینی ئینگلیزی و گوڵچنینی بولغاریدا و پاشان یونانی دا هیچ جیاوازییەکی بنچینەیی بەدی ناکرێت ... لە قەبرسانەکانی میسردا جل و بەرگی لەلۆکە چنراو کە دروست کراوە دەکرێ وای بۆ بچین کە لە سەردەمی دەسەڵاتی ڤیکتۆریادا لە دێهاتەکانی ئینگلتەرەدا دروست کراوە... ئەوانە نمونەی ڕێکەوتن و دەربارەی ئەم لێکچونە بنچینەی یە جیاوازی کەم و زۆر لە هەندەکیاتیدا " جزئیات "بەدی دەکرێت ... ڕەگەزە گشتییەکانی هونەری دێهاتی ئەم چۆنێتییە یان هەیە کە لە ژێر کارتێکەری مەرجایەتی ناوچەیی و نەرێت و ئابوری دا شێوازی هەمە جۆر و جیاواز بەدی دێنن .

هەڵبەتە پێویستە لە چۆنێتی ئەو ماددانەی کە بەدی هێنراون لە رووی باشەو خراپەیانەوە بەئاگا بین ... فلأنە دێهاتی کە بەچەند جۆری لۆکەی ڕەنگین کاردەکەن لە ناکاو شکڵی ئەندازەیی تایبەت بەدی دەهێنن ، دەشێ هەمان ئەو شکڵ و نەخشانەش لە چەندین جێگە و خاڵی جیهان دا دووپات بکرێنەوە و بەکار ببرێت بەبێ ئەوەی لە نێوانیاندا کاریگەرێکی ڕاستەوخۆ بەدی بێت ...لێرەدا هونەرمەندی ڕەسەن هەمان دەزگای کارە و ئەم دەزگایەش نەخشەکانی خۆی یا شکڵەکانی خۆی دووپات دەکاتەوە .

کۆمەڵگەناسی ئەڵمانی گوتفرید زیمپر = Gottfried Semper ئەم باوەڕەی بە ڕادەیەك لا پەسەند بوو کە بەهۆیەوە بینای تیۆرێکی تەواوی مادیی دەربارەی شوێنگەی شێوازو جوانکاری دارشت .

خاسیەتەکانی هونەری دێهاتی بەهەر لێدوانێك دەربارەی چی یەتی هونەر پەیوەندیی ڕاستەوخۆ پەیدا دەکەن ... ئەم خاسیەتانە ڕوونی دەکەنەوە کە مەیلی داهێنانی هونەری مەیلێکی سروشتییە و لە بوونی کەم زانست ترین کۆمەڵگەدا سروشتییە " ئێمەش ئەم ئەنجامکارییەمان لە هونەری بوشمانەکانەوە بەدی هێنا بوو ، بەلأم هونەری بوشمان بەباشی نیشانی نادات کە هونەر پەروەردە نەبووی دووپات کردنەوەی سروشت نییە (لە کاتێکدا کە هونەری ڕەشپێستان بە پێچەوانەوە ئەوە دەسەلمێنن) ... ئەوەی کە نا سروشتییە ئەبستراکت نییە یە ، بەڵکو ئەم مەیلدارێتییەی کە هونەری مەکتەبی (ئەکادیمی) بە وێنەگرتن لەسەر سروشت (واتە کۆپی کردنی سروشت) هەیەتی شتێکی نا سروشتییە.

پێویستەئەم خاڵەش سەربار بکەین کە هونەری دێهاتی بەدەگمەن بەیان کەری بار و دۆخی ئایینی یە، هەڵبەتە لە هونەری دێهاتی دا شتی زۆر هەن وەك قاپی ئاوی پیرۆز یا شەمایل کە بە سیمبولی ئایینی جوان کراو ... بەلأم مەبەستی بەدی هێنانی خودی بەرهەمەکە هەرگیز زیان لێدان و قوربانی کردن و یا دادانی کەش و موناجات نی یە، بەڵکو مەبەستێکی سادە و مرۆڤانەیە کە ڕەنگ و بۆیان داوە بە شتی جێ باسیان.

PDF 4 KURD

37 – هونەری میللی = میسر

ئەو چەند کورتە باسانەی کە لە پەرەگرافەکانی ڕابردودا دەربارەیان دووایین ، گشتیان جۆری گشتیی هونەر بوون – هونەری سەرەتایی ، هونەری خێڵە درەندەکان، هونەری دێهاتی ... خاسیەتەکانی ئەم هونەرە تایبەت بە ولأتێکی دیاری کراو یا میللەتێکی ناسراو نییە ...لەسەرەتادا لە ئاسیا و کریت و میسر بە سەرهەڵدانی شارستانییەتی ئەمڕۆ ڕووبەڕوو بووینەوە، لەبەر ئەمە سەرەتایی ترین شێوەکانی هونەری میللی بە هەمان ئەو خالأنەوە پەیوەندن " بە تایبەتی هونەری میسر لە بەر بەردەوامی و بەهای دەسەلأتی دەکرێت بە ناونیشانی نمونەیەك لە هونەری میللی لە پێش چاو بگیرێت .

سەرزەمینی میسر بۆ ماوەی حەفتا سەدە مەرجایەتی ئابوری تایبەتی بەدی هێنا بوو کە شارستانیەتێکی بەردەوام و درێژ خایەنی بە دی هێنا " هەرچەندە نەژادی میسری دەشێ دووچاری " گۆڕانکاری دەریایی " بووبێت ئەو ڕەگەزە لەم بارەیەوە لەگەڵ کۆی ڕەگەزەکانی تری مرۆڤایەتی دا جیاوازی نییە و کۆسپە بڵێین بە ئەندازەی گەلێ لە نەژادەکانی تر تێکەڵ بە ڕەگەزی دەرەکی بووبێت ... لەبەر ئەمە لە نێوان کۆی گۆڕانکارییەکان دا کە بەسەر ڕەگەزی میسری دا هاتووە ، پێویستە بتوانین ڕیشەی چەسپاو ئاشکرا بکەین کە لە کاریگەری چەسپاوی خوێن و خاکەوە سەریهەڵداوە. یاخود ئەگەر ئەم هۆکارە چەسپاوانە دەست نەکەون ، پێویستە گریمانەیەك بەدی بێنین کە ئەم چەشنە شوێنەوار و کارتێکەرییە لە مێژووی هونەر دا لابات یا نەیهێڵێت.

بەردەوامیی شارستانییەتی میسر بێ گومان زادەی هۆکاری ئابورییە، بەتایبەتی ژیاندنەوەی بەروبوومی زەمین لە پای دەسەلأتی نیل دا... سنوردار بوونی ئەم پیت و فەڕە و لە هەمان کاتدا بەردەوام بوونی لە تەك ئەو سێلأوو جۆگانەدا کە لە ووە بەدی دەهاتن، پایەداریو بەردەوامیی لە ڕادەبەدەری بەدی دەهێنا ... ئەم پایەداری و

PDF 4 KURD

بەردەوامییە هەم ماددیو هـەم ئـابووری بـوو... بـەڵام لـە ئـایین و هونـەریش دا پێـچەوانە دەبووەوە.

لە هونەری ئەورووپای ڕۆژئاوادا دەشێ کە تایبەتمەندێتی تایبەتی یەك دەیەم لە مێژووی هونەر جیا بکەینەوە، زۆرجار لـە تـەی یـەك سـەدەدا هەڵگەڕانەوەیـەکی تـەواو لـە زەوق و سەلیقەدا ڕوودەدا یا ڕووی دەدا... لە میسردا دەشێ 2000 هەزارسـاڵ تێپـەڕێت و هـیچ گۆڕانکارییەکی بینراو لە شێوازدا نەیەتە کایەوە.

بەڵام لێرەدا بوونیان هەبوو جیابکەینەوە لە یەکتری : یەکەمیان هونەری کاهینەکان یـا ڕابەرە ئایینی یەکان کە بەدەستی توێژێکی تەواو داخراو لەو ڕابەرانە بەدی دەهێنرا.

دووەمیان هونەری خەڵکی کە لە کەناری هونەری کاهینەکان دا بوو، بـەڵام تـەواو ئـازاد لەوان بە دەستی خەڵکی بـەدی دەهـات... جێگـەی داخـە ئـەو بەرهەمـە هونەرییانـەی لـە دەستی زوربەی خەڵکی میسردا ماونەتەوە گەڵ کـرچ و کـاڵن" چـونکە ئـەم بەرهەمانـە بـە پێـچەوانەی بەرهــەمی کاهینــەکان لــە گۆڕسـتان و پەرسـتگاکان دا نـەدەپارێزران، بـەڵام دەزانین کە ئەم هونەرە بوونی هەبووە و لەڕووی هۆنینەوە و پاکییەوە لە هونەری کـاهینی چاتربووە... لەسەردەمی توت ئان خـامن دا کـە لـە مێـژووی هونـەری میـسردا قۆنـاغێکی کـورتی ڕۆمانتیـك پێکـدەهێنێ، وا دەردەکـەوێت کـە هەسـتی هۆنینـەوەی غـەزەلیات لـە هونەری عامـەی خـەڵکی دا هەڵمـەتی بردۆتـە سـەر دابـی ئـایینی و لـە ئەنجامـدا هونـەری کاهینی دووچاری دارمان هاتووە.

38– هونەری قیبتی

سـەرئەنجام لـە قۆنـاغی قیبتـی دا کـە لـە کۆتـایی سـەدەی چـوارەمی مـیلادی دا دەسـتپێدەکات، هونـەری میـسری لـە دەسـتورو دەسـەڵات و شـێوازی هونـەری کـاهینی ڕزگاری دەبێت، لەو قۆناغەدا ئایینی کۆمەڵێك " واتـە ئـایینی مەسـیحیەت " هێـدی هێـدی بووە سرۆشبەخشی هونەر و خەڵکی و ئەوانی بە قۆناغێك گەیاند کە بەرلەوە هـەرگیز پێـی

نەگەیشتبوون. بەڵام ئەم هونەرە بەوەی کە هونەری مەسیحییە مانای تاکە دەستکەوتێکە لە ژیان کە لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا و بەهەرلایەکی دی دا بلاوبۆتەوە. دەبینین کە هونەری مەسیحیەتی میسر هێشتاکە میسرییە…

ستیڤان گازلی = Stephan Gaselee لە دوا کتێبدا کە دەربارەی هونەری میسر بلاوی کردەوە باسێکی بە پیتی دەربارەی قۆناغی قیبتی تێدایە = The art of Egypt through the ages (London, the studio –1931)

لەو شێوە تایبەتەدا کە مەسیحییەت بەخۆیەوە بینی لە میسر وای نیشان دەدات کە ئەو ئایینە ڕاهیبە… ڕاهیبییەتیش هێندە سوورنییە بۆ بەدی هێنانی بەرهەمی هونەری… بەبێ پێوەنان و زیادە ڕۆیی — گازلی — ئەم قۆناغە بە ڕوویەکی گشتی بە قۆناغی دارمانی هونەری پێناس دەکات بەم شێوەیە لە دوای پەنجا سەدە وشکی و بێ فەڕی نامرۆڤانە یەکەمین نیشانەکانی ئازادی لە جوانکاری و خەیاڵ دا" لە پەیکەرە عاجی و قوماشی و کتێبە باوەڕییەکانی قۆناغی قیبتی دا بەدی دەکرێت، مرۆڤ هەناسەیەکی دڵنیا هەڵدەکێشێ.

پەروەردەی تەواوی ئەم مەیلدارێتی یە لە سەردەمی ئیسلامی دا شێوەی وەرگرت کە لە سەدەی نۆیەمدا دەستی پێ کرد… شاری قاهیرە لە ساڵی 969 دا دامەزرا، لەو سەردەمەدا تاوەکو دەستپێکردنی " دەسەڵاتی زەبرو زەنگ " ی هونەری ئەوروپی لە سەرەتای سەدەی نۆزدەیەمدا، هونەری میسری جارێکی تر لە گەشەیەکی بەردەوام و تەواودا خۆی بینییەوە، ئەگەر بڵێین ئەم گەشەو تەواوییە، گەشەیەکی تەواو مەزن بوو دەشێ باوەڕی خودی بکەم، بەڵام هەر لێکۆڵەرێکی خاوەن ویژدان لەسەرێتی یا ڕوانگەی کاپیتان کرسول پەسەند بکات = Captain Creesswell کە لە کتێبی " هونەری میسری بە درێژایی چاخەکان " دەری دەبڕێت.

کرسول دەڵێت " گرنگی نەدان لەبەسەر کردنەوەی بیناکاریی ئیسلامیی میسردا زیاتر لەبەر هۆکاری شکۆمەندی و شوێنەواری دێرینەی میسر بووە، بەڵام کەم بینەر دەتوانێ نەکەوێتە ژێر کارتێکەری جوانیی هونەری ئیسلامییەوە و لە ڕوکەوتی مەزنی بیناکانی

PDF 4 KURD

سەدەی چواردەو پانزە، هەروەها شکڵی قەشـەنگ و گوڵـچنراوی گومـەزەکان و ناسـکی و سەرسوڕماندنی جوانکارییەکانی سەری نەسوڕمێ. "

لـە تەماشـای یەکەمــەوە وا دەردەکـەوێت کـە هونــەری قۆنـاغی ئیـسلامی هونــەری جیهانێکی نوێیەو ناکرێ پەیوەندی بە هونەری میسری کۆنەوە هەبێت. لـە پـشتەوەی ئـەو هونەرە دێرینەدا ئایدیالێکی پڕ هێزو شکۆمەند بوونی هەیە کە هەرگیز لەگەڵ ژیانی خەڵکی سادەدا پەیوەندی بەدی ناهێنێت" هونەری خەڵکیش چـونکە لـەو ڕووەوە بـێ بـەهرە بـوو هەرگیز لە ئەندازەی جوانی و ڕازاندنەوەزیاتر نابێت، بەڵام ئەو هێزە لە ئەنجامدا کـاتێ کـە ئازاد بوو پەیوەندی لەگەڵ خەڵکی عەوامدا بەدی هێناو تێکەڵ بە هەسـتیاریی ڕەچـەڵەکیی خەڵکەکە بوو، هونەرێکی بەدی هێنـا کـە یەکێکـە لـە بـاڵاترین بـەدی هێنـانی جوانناسـیی مرۆڤایەتی.

39– هەڕەمەکان –

هەڕەمەکان ڕووکەشـی هەمیـشەیی هونـەری میـسرن" بـەڵام ناشـێ گومـان لـە بـەهای جوانناسیان بکەین و دوو دڵ بین لێی.

هـــەرەم شـــکڵێکی ئەنـــدازەیی ســـادەیە... دەڵـــێن هەرەمـــەکانی میـــسر بـــەهۆی شکۆمەندییانەوە، بەهۆی ئەو کۆنتراستەوە کەلەگەڵ دەشتە ڕەنگینەکانی دەوریدا هەیەتی و بە یاریدەی سـێبەرو ڕونـاکی بەهێزییـەوە لـەکاتی خۆرەتـاودا کـە دیـاری دەدا نرخێکـی یەکجار گەورە بەدی دێنی...

بەڵام گشت ئەمانە هۆکاری پێشنیارین و لە بنچینەدا هونەری نـین... واتـە پیاهەڵـدانی هونەری نین... خودی هەرەمەکان تەواو شتێکی عەقلانین...

هەر شتێکیش کە تەواو عەقلانی بوو (ئەم ڕەخنەیە ئاراستەی هەندێ جـۆری هونـەری نوێش دەکرێـت) نـاتوانی هەسـتیاریی جوانناسـی بـە ڕوویـەکی تـەواو ڕەزامەنـد بکـات...

PDF 4 KURD

چونکە ئەرکی هونەر هەمیشە ئەمە بووە کە زەینی مرۆڤ کەمێ بەرەو لایەکی تری سنوری تێگەیشتن بەرێت...

ئەم – لایەش – دەشێت رۆحانی یا زیاتری یا دەشێ تەنها خەیالی بێت... لە هەر بارێکدا لە خالێکدا زیاتر لە سنوری بابەتی عەقلانی تێ دەپەڕێت. هەڵبەتە مانای ئەم وتانە ئەوە نییە کە هونەر لە سنوری هاوگونجاندن لابدات یان وەك – بیکن – دەڵێت هونەر هەمیشە دەبێت شتێکی نامۆی لە هاوڕێژەی خۆیدا حەشار دابێ...

هونەری بینای گوتیك هونەرێکە کە بالآترین شێوەی خۆی بە یاریدەی یاسای ئەندازەیی بە هەمان وشکیی یاسای زاڵی ئەندازەیی هەرەمەکان بەدی دێنێ " بەلآم لە هونەری گوتیك دا ئەندازە گیری خزمەتکەری هونەرە نەك کارەکەر .

40 – پەیکەری میسری

پەیکەر تاشی میسری (وێنە 26) بالآترین هونەری میسری دێرینە ، بە تایبەتی لە قۆناغی دەسەلآتدارێتی کۆن دا دەبینین کە هەستی سروشتی و قەریحەی جوانناسی پەیکەرتاش سەبارەت بە بیناکاری ئەو قۆناغە و قۆناغەکانی دوایش رۆلێکی گەلێك بالآتری هەیە .

بەلآم لەم هونەرەش دا جارێکی تر چیەتییەکی بێ گیان یا راوەستاوە = جمود – لەو هونەرەی میسردا ئاشکرا دەبینرێ . ئەو بێ گیانییەش لە پەیوەندیدا بە چییەتی گیانیی هونەرەوە شایەنی تۆژینەوە نییە ... بەلکو زیاتر پەیوەندە بەو مەرجایەتییەوە یا بەو داواکارییە هونەرییەوە کە لە ولآتانی تردا بە ئەندازەی فەرمان و دابی کۆمەلآیەتی گۆڕان و ئالوگۆڕ لە خۆ دەگرن .

ئەم مەرجایەتییە یا بڕیارە هونەریانەی کە خۆی بە سەر هونەری میسری دا سەپاندووە یاخود لە ئاتاجی پیشەسازییەوە سەر هەڵدەدەن – یان لە ناتوانایی هونەرییەوە یە " واتە نەتوانینی رەنگدانەوەی بابەتی عەینی بەو شێوەیەی کە والآیە .

نمونـە لـەم مەرجایـەتی و برِیـارە هونـەری یانـەی جـۆری یەکـەم ، هۆکارێکـە کـە لـە پەیکەرسازی دا بەکار دەبراو دەبوایە بەو گڵەی پەیکەر ساز بەکاری دەبرد کێشی بەشی سـەرەوەی لـەش لەسـەر شـتێك دابنـێن وەکـو پاڵپـشت . ئـەم پاڵپـشتە لەسـەرەتادا دەستەیەك قەدی یـا لقـی پـاپیرۆس بـوو (کـە پـێ دەچـێ مەبەسـت لـە بـەکاربردنی لقـی حەیزەران بێـت) کـە پێکـەوەیان دەبەسـت و رووبـان بـە گـڵ دادەپۆشـی ، چـونکە ئـەم قەدانەی پاپیرۆس گەلێ مەتین و بەهێزن .

لە پاشان دا کاتێك پەیکەرەکانیان لـە بـەردیش دەتاشـی ، دیسانەوە بـردەی هـەمان تەرزی بەکاربردن بوون کە پێویست نەبوو پەیکەر لەبەرد بتاشن .

بوونی دیاردەی لەو جۆرەش دەشێ بـۆ دە تـا وەکـو بیـست سـاڵ یـا یـەك دوو پـشت شایەنی تێگەیشتن بێت ، ئێمە لـە شارسـتانیەتی خۆمـان دا لـەم جـۆرە کـورت و درێـژەی قۆناغی بەکاربردن شـکڵ و دوپاتبونـەوەی خـاوەن نمونـەین ... لـە بنـی پایپـە تەختـەیی یەکان دا (واتە پایپی جگەرە کێشان) کە زۆر دێرینن قـولاّ یـی یـەکی یـان بـەرزایی یـەکی قۆقزی ناپێویست بوونی هەیە و یادگاری سەردەمێکە کە پایپیان لە گڵ دروسـت دەکـرد ، وە لە پایپە گڵ – ییەکان دا ئەو جۆرە قۆقزی و بەرزییە بۆ پایپ پێویست بوو.

بەڵام لە هونەری میسری دا ئەوە زیادانە هەزاران ساڵ بەردەوام بوون . نمونەی جۆری دووەم لە داواکاری و مەرجایەتی دانانی چاوی تەواوە لەو وێنانەدا کە نیولا کێشراون (واتە لە بری ئەوەی چاو لەو دۆخە دا نیشان بدەن کە لەسەر لا دەردەکەوێت ، وانیـشان دەدرێ کە لە پێشەوە دەبینرێ) ، ئەم مەرجایەتی داواکارییە لە وێنەکێشانی مرۆڤی سەرەتایی دا دەبینین " بەڵکو دەشێت مرۆڤی سەرەتایی بە رووبەکی غەریزی مەیلدار بووبێـت شـێوەی مرۆڤ بەو چۆنێتییە نیشان بدات " چونکە وێنەکە بەو شێوەیە حاڵەتێکی زیندووی تایبـەت نیشان دەدات .

بەڵام لای یۆنانییـەکان ئـەم مەرجایەتییانـە نیـازە گیانییـەکانی قۆنـاغێکی شارسـتانی لەوانەدا بەدی دێنێ و لەهەمان کاتدا ئەو نیازە لای میسرییەکان هەمیشەیی = ابدی– بوو.

40 – یەکەم : هونەر بەر لە کریستۆف کۆلۆمب –

لە پێش گشت قۆناغە مێژوویی یەکانی هونەردا ، هونەری ئـەمریکی ، دێـرین تـرین لـە گشتیان پر نهێنی تر و دەگمەن ترە ... دەتوانین بڵـێین کـەمتر لـە کـۆی هونـەرەکانی دی ناسراوە و کەمتر تێی گەیشتوین .

لە وڵاتی ئێمە نمونەیەکی دەگمەنمان بە دەست گەیشتوە ، هیچ یەکێ لەو نمونانەش بەرهەمی بەشکۆ نین و گەلێ لایەنی ئـەو هونـەرەش نەناسـراو ماوەتـەوە ، چـونکە کـەل و پەلە هونەرییەکان لە ناو چوون (بۆ نمونە پەڕی ڕەنگین لـە زەمینـە ڕەسـەنەکانی بـەیانی هونەری بـوو و پـەڕی باڵنـدە شـتێکە ئاسـان و زوو لـە نـاو دەچـێ و وون دەبێـت) یـان داگیرکـەرە ئیـسپانییەکان کـە دڕنـدەترین وێرانکـەری مێـژوو بـوون گـەلێ لـەو شـتە هونەرییانەیان لە ناو برد .

ڕەوتی گەشەی مێژوو یی فەرهەنگی ئەمریکا بەر لە دۆزینەوەی ئەو کیشوەرە هێـشتا ئـاڵۆز و نادیـارە – ئیروین بـولاك = Irwin Bullock – پێمـان دەڵێـت کـە ئـەم سـەرنجە شایەنی بیستنە ، چونکە مرۆڤ یەکەم جار لە ڕێگەی دەرگای – برینگ – وەوە لـە بـاکوری ڕۆژهەڵاتی ئاسیاوە پێی نایە کیشوەری ئەمەریکا – وەو لەوێوە کەم کـەم بـەرەو خۆرئـاوا کۆچی کردووە... ئەو شارستانیەتانەی جـێ باسـی ئێمـەن لـە دوو ناوچـەدا بـەدی دێـن – مەکـسیك – و سـەر زەمینـە دراوسـێ کـانی ، واتـە (نیکـاراگوا ، کوسـتاریکا ، پانامـا) و تەنگەبەری کەنارەکانی باشوری ئەمریکای خوارو (کۆلۆمبیا و پیرۆ) .

ڕێکخـستنی ڕووداوەکـان ڕاسـت مـەعلوم نـین ، بـەڵام لـە قۆناغـەکانی مەکـسیك دا " سەردەمی دێرین " سەر بە (500) ساڵ پ. ز – دیاری دەکرێت ... لەم ناوچەیەدا خێڵ و زنجیرەی دەسەڵات بە خێراییـەکی سەرسـوڕێن و یـەك لـە دوای یـەك سـەریان هەڵـداوەو ڕوخاون " بەڵام کەمێك بەر لە زایین خێڵی مایا سەری هەڵدا کـە بـە ڕای بـولاك خێڵێکـی " زۆر بیرەوەر(بوون)، خاوەن ئایین و خاوەن ڕۆژژمێـر و ئەسـتێرە نـاس بـوون – زانـستی

PDF 4 KURD

فراوانیان لە بواری ژمارەو بیرکاری دا هەبووە. " بەلأم ئەم خێلە"بیرەوەرە " هەرگیز لە ئەلف و بێی فۆنەتێك — یان واتە زمانەوانی— یان بۆ خۆیان دانەڕشتووە ...نە خاوەنی تاقن نە خاوەنی سادەترین ئامراز.

لە باکوردا چەند سەدەیەك دوای ئەوە شارستانیەتێکی تری بە دەسەلأت بەناوی — ئینکاها —بەدی هات و هێشتا لەو پەڕی کەمالّی دا بوو کە ئیسپانییەکان لەناویان برد .

ئەوەی لە ڕەوتی مێژویی دا شایەنی سەرنجە بریتییە لەو پرشنگەی کە مێژووی بنیاتی هونەر ڕۆشنی دەکاتەوە ، وەك ڕای خودی باوەڕ ناکەم کە کارتێکەری دەرەکی بە هیچ ڕوویەك وەرو نەخرێت — ئەو دەفرانەی لەبەرد تاشراون لە مەکسیك بەدی هێنراون کە زۆر لە کاسەی چینیی (قۆناغی چو) = Chou دەچێت ... بەلأم ئەم کارتێکەرانە گەلێ دەگمەن و بە ڕێکەوت ڕوویان داوە .

ئەوەی لە هونەردا والأیە لە پێش دۆزینەوەی ئەمەریکا وە ، بریتییە لە مەیلێکی تەریب— ی کە مرۆڤ هەیبووە بۆ داهێنانی هونەری کە دەشێ بۆ پێوانەکردن لەگەلّ گەشە کردنی هەمان مەیلدارێتی لە شارستانیەتەکانی دا لەپێش چاو بگیرێت ، بەتایبەتی دژێتی ئەم هونەرە بە شێوازی هیومانیزم — ی خودی خۆمان گەلێ فێرکەرانەیە .

هۆنەری دواییینی — پیرۆ — تایبەتمەندێتی هەیە ، بەلأم بەڕوویەکی گشتی دەتوانین بلّێین کە لە تەواوی هونەری ئەمریکای دێرین دا هیچ ناوەڕۆکێکی بیری پەروەردە نەکراوە، ئەم خالّە دەشێت هۆکاری ئەم هۆیە بێت کە شارستانیەتی ئەمریکا نەیتوانیوە ئەلفوبێی فۆنەتیك یا لە ڕاستی دا هیچ جۆرە نووسینێ بەدی بهێنێت ... تا ئەو ئاستەی بزانین ڕوونی بکەینەوە خەلّکی ئەمریکا هیچ دەزگایەکی بیری بنیاتنراوی نییە لەسەر بۆچونی گشتی یا نەیبووە .

ئەستێرە پێوانەکاری ئەوان ڕوونی دەکاتەوە کە توانیویانە بە ژمارە کار بکەن . زانستیان هەبووە بەلأم فەلسەفەیان نەبووە ... شتەکانیش بە شێوەی بیرکردنەوە و سیمبول دەرنەبڕدراون ، بە ڕوکەشیش ئایینەکەیان بنیاتێکی ئالۆزی لە دەستورو قوربانی

دان هەبووە و بەهیچ شێوەیەك سەرو سروشتی و خواوەندانە نەبووە ... تەنانـەت خـودی خۆیان بە شێوەی ئایدیا و هێمای تایبەت وەڕو نەخستوە ، لـە گشت جێگەیەکیـشدا نـەك سەبارەت بە ژیانی مرۆڤ ، بەڵکو بەرامبەر بە هەرجۆرە سۆزێکی یـا هـە سـتیارییەکی مـرۆڤ تەواو بێ گرنگی بوون و دەربەستی نەهاتوون .

لە هونەری – بومییە– کانی ئەمریکادا بابەتی شەهوانی یا هـەر شـتێ کـە هاوشـێوەی ژن و شوکردن بێت بوونی نەبووە یا بەدی نەکراوە، لە کاتێکدا کە ئـەم جـۆرە بابەتانـە لـە هونـەری ئـەوروپادا ڕۆڵێکـی تـەواو گـەورەیان لـە ئەسـتۆگرتووە. لـە هونـەری بومیـان–ی ئەمەریکادا بابەتی تایبەت بە عەشق بوونی نییە ، بەڵکو زۆربەی بابەت لە ترس دەدوێـت " و هونەریش لە گشت جێگەیەك سەودای شنەی مەرگ دەکات نەك ژیان.

ئەم هۆکارانـە دەبنـە ئـەو هۆیـەی کـە هونـەری کـۆنی ئـەمریکا چـیەتییەکی زینـدووی هەبووبێت بەڵام ئەم خاڵە پەیوەندی نییە بە چۆنێتییە جوانناسییەکانییەوە.

ئەگەر مەیدانی کار بەهێزی هەستەکانمان بدەین پێویـستە گـوێ ڕادێـرین کـە هونـەری شارستانیەتە بومییەکانی ئەمریکا لە ئەژماردەی جوانترین ئەو هونەرانەن کـە تـاکو ئێـستا بەدەستی مرۆڤ بەدی هاتووە .

ڕۆجەر فرای جارێکیان دەربارەی پەیکەرێکی کۆنی – مایا – Maya – ی کە لە کۆپـان = هینـدۆراس – دۆزراوەتـەوە و ئێـستاکە لـە مۆزەخانـەی بەریتانیایـە ووتـی : (مـن بـێ گومانم) کە لە نێوان گەورەترین بەرهەمی پەیکەر سازانی ئـەوروپادا بتوانرێـت بەرهـەمێك بەدی بهێنرێت کە لە ڕووی هاوڕێژەی نێوان هەسـتیاری و ئەنـدازەگیری و لـە ڕووی توانـا و دابەشی پێوانەی سروشتی و لە هەمان کاتدا بـە ئاگـابوون لـە یەکـەی وێنـەیی و بـەکورتی لەگـشت ڕوویەکـەوە تـەواو بـێ خەوشـە و بـێ نمونەیـەجا ئەمـەش مانـای وایـە هـیچ پێوەدانگێکی هونەری هاوتای ئەو پەیکەرە نابێت . "

پەیکەری سیرامیکی سەر بە تاراسکان = Tarascan (مەکسیکی ڕۆژئاوا) کە لە (وێنـەی 29) دا دەبینرێ، بەرهەمێکە لە شێوازێکی تر، بەڵام لەم بەرهەمەدا هەمیسان ڕووبـەڕووی

PDF 4 KURD

بەیانی قەریحەی سروشتی زۆر باڵا دەبینەوە، جوانی و سەلیقەی کار لە تەواوی ئەو بەرهەمەدا دیارە و حاڵەتێکی زیندووی سەیری پێ بەخشراوە.

ڕووپۆشە بەردینەکانی ئازتك Aztc (کە دەڵێن گوایە پێستی قوربانییەکان کە مرۆڤ بوون بەسەریان دا دراوە) تا ڕادەیەك جێگەی باوەڕ نین، چونکە ترسێ کە ئەو ڕووپۆشانە بە مرۆڤی دەبەخشن سەرسوڕێنە... بەڵام دیسانەوە دەبینین کە هەستیاریی بەرجەستەییان لە دەگمەن ترین و جوانترین جۆرە کە تاوەکو ئێستا بەدی دەکرێت.

بەرلەوەی ئەو جۆرە هونەرە بە ناوی هونەری سادیزمی = ئازاردەر — پاپەند بکەین" چاترە لەخۆمان بپرسین ئایا ئەگەر بومییەکی مەکسیکی یا ئینکایی لە سەدەی شانزەیەمدا تابلۆکانی لە خاچدانی مەسیح یا ئازاردانی شەهیدەکانی ڕێگەی مەسیحییەت لە سەرانسەری هونەری ئەو سەردەمەی ئەوروپادا ببینێ، دەبێ لەبەر خۆیەوە بیر لە چی بکاتەوە؟

ڕاستی ئەمەیە کە هونەرمەندی مەسیحی هۆکارێکی سەربازی هونەری ئەورووپی کردووە کە لەهونەری ئەمەریکای کۆن دا بوونی نییە ئەویش ڕاستی نواندن و ترسێنەرە (ڕوخسارە گرژبووەکانی وێنەکان " تاجی دڕکینی لەسەر سەری مەسیح Ecce Homo "، برینی خوێناوی وێنەکان " تەعزێباری مریەمی پیرۆز بە دیار لەشی عیساوە = Pieta "، سکی دڕاوو مەمکی بڕاوی قەدیسەکان).

سادیزمی مەکسیکی بەهێزە، بەڵام لەهەمان کاتدا ڕاست و کۆتدارە یا پاپەندە... مەیلدارێتی جوانناسی زاڵە بەسەریدا، دەشێ لەبەر هەمان هۆش زیانەکانی پاداشت دراوەتەوە... بەرلەوەی سادیزم لە هونەردا دادگایی بکەین، پێویستە دەربارەی سادیزمییەتی مرۆڤ کەمێ زیاتر زانستی چنگ بخەین" ئێمە دەزانین کە لە کۆی ئەفسانەو فۆلکلۆردا (بۆ نمونە لە ئەفسانەی پەرییەکان دا).

سادیزم یەکێکە لە ڕەگەزە سەرەکییەکان، هەرچەندە دەشێ ڕەنگدانەوەی لە هونەردا دوچاری هەراسمان بکات، پێویستە بە ئاگابین لەمەی کە ئەگەر ئەم مەیلدارێتییە لە

PDF 4 KURD

هونەردا رەنگ نەداتەوە — واتە نەگۆڕێت بۆ پارچە بەرد و مادەی جیاواز بەچی شێوەیەك ئەم سادیزمە وەرودەکەوێ؟ هونەر دەشێ سادیزم بێت... قوربانییە ئاینییەکان دەشێ سادیزمی بن، بەڵام کەسانێك کە ئەم مەیلدارێتییە سادیسستییەی خۆیان بەو شێوەیە دەردەبڕن، دەشێ کەسانی پڕسۆز و میهرەبان بن !

ئێمە دەربارەی ژیانی رۆژانەی شارستانییەتەکانی دێرین کەمتر لەو بارەیەوە بە ئاگاین و بە پێچەوانەوە دەربارەی ژیان و تەرزی نەریتی شارستانیی خۆمان بە ئاگاین و زۆرزانین، بۆ دەتوانین دەرهەق بە مەسەلەی سادیزم لە هونەرەکەمان دا بگەینە بڕیارێکی دیاری کراو.

لەبەر ئەمە گەیشتن بە بەیان و وەروخستنی بێ مەبەستانەی هونەر (یان بەڕای رۆجەر فرای " پەسەند کردنی حاڵەتی خرۆشێنەر ") لای گشت کەس شایەنی پەسەند کردن نابێت.

بەدترین یا ناجۆرترین دوژمنی هونەر هێزی تەداعی کردنە لە مرۆڤ دا بەڵام ئەگەر لە هونەردا سەرگەرمی دوپاتکردنەوەی تێرو تەسەلی غەریزە سەرکوتکراوەکان بین... پاشان ئەگەر ئەم غەریزەو وەروخستنانەمان سۆز و هەستەکانی هونەرمەند لە وێنەو ماددەی کاردا وەروبخەن" — ئەوا لەم شێوەیەدا چێژێکی بێ پایان لە هونەری ئەمریکای دێرین دەبەین.

41– شوێنگەی باسە مێژوویی یەکان

سەرچاوەکانی هونەری مەسیحی ئاسان دەست ناکەون... دەسەڵاتی یۆنانییەکان لە رۆژهەڵاتەوە بەسەر ئێران و هیندستان و چین دا دەست پێدەکاو لە رۆژئاوادا بەرەو ئیتالیا و ئیسپانیا و ئەڵمانیا و ئینگلتەرە دەگات... هەروەها دەزانین کە ناوچەکانی باکور هونەرێکی تایبەت بە خۆیان هەیە کە سکوتلەندە و سکەندیناڤیا تا سیبریا دەگرێتەوە.

PDF 4 KURD

ناوچەکانی باکوور دەشێ بە ڕوسیای باشوور ئێران و ئاسیای بچوك دیاری بکەین. ئاسیای ناوەڕاست شوێنگەی بنەڕەتە کە هونەری مەزنی ڕۆژئاوای لێوە دەست پێدەکات... ئەم هونەرە لە بێزەنتییەکان–ەوە سەر هەڵدەداو بە ڕێنیسانس کۆتایی دێت و لە دەوروبەری سەدەی دوانزەیەمدا بەپەڕی توانای خۆی گەیشت.

هونەری مەزنی ڕۆژهەلاتیش لە هەمان ڕووەوە سەری هەڵداو لە ئاڕاستەی بنچینەیی دا جیاوازە بە هونەری ڕۆژئاوا.

لە ڕاستی دا جیاوازیی هونەری ڕۆژئاوا و ڕۆژهەلات بەهەمان ئەندازەی جیاوازی نێوان ئایینی مەسیحییە لەگەڵ ئایینەکانی دیی ڕۆژهەلاتدا.

دەتوانین بڵێین کە ڕەوتی دەسەلاتی هونەری بەهەر جێگەیە گەیشت" ئایینەکانی ئەو ناوچانە ئەو دەسەلاتە هونەرییانەیان وەرگرت و لەگەڵ نیازو مەبەستەکانی خۆیان دا هاوتایان کرد.

لە هونەری چینی و هونەری ئەورووپی دا ڕووبەڕووی زنجیرەیەك بابەتی لێکچو دەبینەوە، ئەم لێکچونەش یا مەرجایەتییە هاوبڕیارانە گشتیان لە یەك چاوگەوە سەرچاوەیان وەرگرتووە، بەلأم بۆ نیازو مەبەستی جیاواز بەکار هاتوون و بە یاریدەیانەوە هەستی جوانیی ئێمەش لە گشت بوارەکان دا هەمان شێوە لێکچووە.

42- هونەری چینی

مێژووی هونەری چین یەکلاترو بگرە بەردەوام تریشە لە هونەری میسری، لەو ڕووەوە کە هونەری چینی زیاتر هونەرێکی میللییە و مێژووی دەگەڕێتەوە بۆ دەوروبەری سەدەی سیانزەیەمی ب. ز، لەگەڵ ئەوەش دا کە بە قۆناغی گەلێ تاریك و نادڵنیا دا تێپەڕیوە، بەلأم ئەو هونەرە تاوەکو ئەمڕۆکە بەردەوامە و هیچ سەرزەمینێك لەم جیهانەدا لە ڕوانگەی چالاکیی هونەرییەوە هێندەی چین دەوڵەمەندو چڕ نییە... بە ڕەچاوکردنی گشت لایەنێکی هونەری هیچ وڵاتێك بەرهەمی باڵای وەك بەدەستهێنراوی هونەری چینی نییە.

PDF 4 KURD

دیارە هونەری چینی خاسیەتی خۆی هەیە، بەو بەڵگەیەی کە تاوەکو ئێستاش لـە ژێـر لێکۆڵینەوەدایە... هونەری چینی هەرگیز لە بـواری بـەدیهێنانی بەرهـەمی مەزنـەوە بـەدی نەهاتووە... چونکە بیناکاریی چینی هـەرگیز پێوانـە ناکرێـت بـە بیناکـاری گوتیـك یـاخود یۆنانی... لە گشت هونەرەکانی دی دا بە تایبەتی لە وێنەکاری و پەیکەرتاشی دا" هونـەری چینی نەك جارێك بەڵکو چـەندین جـار لـە ڕووی جـوانیی وێنـەیی یـەوە تـاوەکو دوا پلـەی بۆچون لە کەماڵ نزیك بۆتەوە.

لای کەسانی سادەی ڕۆژئاوایی، هەمیشە ڕۆژهەلأت سەرزەمینی پر نهێنی بووە، لەگەڵ ئەوەدا کە ئەمرۆکە هۆکاری ڕاگەیاندن و پەیوەنـدی نـوێ و ئـامرازی وێنـەگرتن و پـەردەی سینەما دیاردەکانی شارستانییەتی ڕۆژهەلأت بە ڕۆژئاوایی یـەکان ئاشـناتر دەکـات، بـەلأم گیانی ئەم شارسـتانییەتە هێنـدە نامۆیـە لامـان کـاتێ کـە دەربـارەی شـتێك بـە تایبـەتی دەربـارەی لایـەنی گیـانیی "ڕۆحییـان " دەتۆژینـەوە" وەك دەربـارەی ئـایینی بـوزایی یـا فەلـسەفەی تـاو، بەگـشتی دێینــە سـەر ئـەم ڕایـەی کـە لـە دەرەوەی ڕووداوەکـان دا بمێنینـەوە... دەشـێت بابەتەکـە هاوتـای بـیرو ڕوانگـەمان بکـەین، بـەلأم لـە بنـچینەدا تەماشاکەری بە خرۆشی تـەرزێ لـە ژیـان و بیرکردنـەوەین کـە لـە توانـاو درکانـدنی ئێمـە بەدەرە...

بەلأم کاتێك ئاشنایەتی لەگەڵ بابەتە عەینییە ماددییەکان دا وەك بەرهـەمی هونـەرییان پەیدادەکـەین" لــە جـوانی و ســەلیقەی پەیکەرتاشــی و گۆزەگــەری و وێنــەکارییان ورد دەبینەوە" ئیتر ئەو کەم و کوڕی و خـۆ بەکـەم زانینـە واز لێدێنین و هەسـت دەکـەین کـە هونەر زمانێکی جیهانییە و ڕاستەوخۆ گوزارەی هەستەکانمانە... پێویـستە لەسـەرمان کـە هونــەری ڕۆژهــەلأت بەهــەمان ســادەیی هونــەری شارســتانییەتی خۆمــان بــدرکێنین... دەربارەی هەمەیی هونەر کەسانێکی زۆر هەن فەلسەفە لێدەدەن تاوەکو ئـەو هەسـتیارییە دڵنیاو سادەیە ڕەوان و پڕ هێـز بکـەن... بـەلأم زیـاتر لـە سـەدەی هەڤدەیەمـەوە تـاوەکو

ئەمڕۆش جوانیی هونەری ڕۆژهەڵات بەگشتی لە نێوان خەڵکی دا ناسراوو بڵاوە و بێ بەری نییە لە سرۆش و بەهرە بەخشین بە هونەرمەندان و پیشە گرانیش...

بەڵام گومانی تیادا نییە کە ئەو نەریتە باوەی ڕۆژهەڵاتیان بە هەڵەداچوونێکی موتڵەق درکاندووە دەربارەی هونەرەکەیان... ئەو دەستورە ڕەوانە نەك تەنها دیاردەیەکی تەواوی هونەری ڕۆژهەڵاتیان دووبارە کردۆتەوە" بەڵکو بەدترین قۆناغ و بەدترین شێوازی ئەو هونەرەیان بۆ ڕاهێنان و ستایشی خۆیان هەڵبژاردە کردووە.

ئێستاکە کەم کەم دەتوانین ڕوونی بکەینەوە کە بنچینەی باشترین تەبایی ئەمەیە کە لە چەشەو سەلیقەی هونەری ڕۆژهەڵاتدا خراپ لە باش جیا بکەینەوە... واتە بە یاریدەی زەوق و سەلیقەی خودی خۆیان...

لەبەر ئەم هۆیانە لە مۆزەخانەکانمان دا بابەتی پۆل کراوو جوان کراوو ڕازێنراوە" کە لە باوانمانەوە ماونەتەوەو جێ پەسەندی ئەوان، دەیانخەینە لاوە یا لەژێرزەمینەکان دا حەشاریان دەدەین و لە جێگەیان دا نمونەی ڕاستەقینەی هونەری ڕۆژهەڵاتی دەکڕین و دەیخەینە بەر چاوان.

بەڵام هونەری ڕۆژهەڵات ڕازەکانی خۆی هێواش بڵاو دەکاتەوە و دەتوانین بڵێین لە پێناوی ئەوەدا کە مرۆڤ ئەم بەرهەمە هونەرییانە بە ڕوویەکی تەواو بدرکێنێت، دەبێت چاوێکی بخاتە گەڕ و بە تەماشایەکی نوێ بڕوانێتە جیهان... لەبەرئەوە دەتوانین بێ زیادە ڕۆیی هیچ هونەرمەندێکی ڕۆژهەڵات لە ڕوانگەی ئێمەوە ناڕوانێتە جیهان... بۆ گەیشتن بەم جێ سەرنجە دەتوانین لە دوو ئاست و لاوە لە هونەری ڕۆژهەڵات نزیك ببینەوە" یەکەمیان و لەوانەیە دژوارترین ئاست یا ئاڕاستە ئەمەبێت کە هونەری ڕۆژهەڵاتی هونەرێکی پیشەسازییە.

هەڵبەتە وێنەکێشی ئەوروپاییش پیشەی تایبەتی خۆیان هەیە، هەرچەندە لە ڕوانگەی یەکدەستی و مێژوویی یەوە بە پای پیشەسازیی هونەری چینی ناگات، فێربوونی ئەم پیشەیەی هونەرە کارێکی دژوارە... چونکە ئەم فێربوونە پێویستی بە بەدەست هێنانی

زانستە دەربارەی تیۆری ڕەنگەکان و تێکەڵ کردنیان و زەمینەسازیی تابلۆکاری و بەکاربردنی فڵچە — و بەکورتی پێویستی بە فێربوونی زۆر شتی دژوارە لە بواری زانست دا.

کەچی بە پێچەوانەوە پیشەی هونەرمەندی چینی بە ڕوویەکی سەرسوڕێن سادەیە...

تەنها مەرجی کارکردن و فێربوون بە یەك ڕەنگ و یەك فڵچەیە... بەڵام ئەو فڵچەیە بە لەبارییەکی ئەوتۆو ئەم ڕەنگە بە سەرنجێکی هێندە ورد بەکاردەبەن کە لە وێنەکاریی چینی دا لە پاش چەندین ساڵانی دورودرێژ بوونە شاگردی و مەشق کردن دەتوانرێت بە پایەی مامۆستایی بگات.

وەك گشتمان دەزانین چینییەکان بە فڵچە دەنووسن، فڵچەش بە ئەندازەی قەڵەم لە دەستی ئێمەدا ئاسان بەکاردەبرێت لایان...

یەکەمین خاڵ کە پێویست دەکات دەربارەی وێنەکێشان فێری بن ئەمەیە کە ئەم وێنەکێشانە برەوە بە نووسینی ڕێنووسی چینی... لە ڕوانگەی کەسێکی چینی دا دەشێت تەواوی چییەتی جوانی لە وشەیەکی خۆش یا جوان نووسراودا بەدی بکرێت، وەئەگەر کەسێ بتوانێ خۆش نووس بێت، ئەنجام دەتوانێ ببێتە وێنەکێشێکی باشیش.

گشت هونەرمەندانی قۆناغی کلاسیك هونەرمەندی وێنەکاری هێڵی بوون، چونکە هێڵەکە شێوەی بنچینەیی وێنەکان و جوانیی لای خۆش نووس وەڕودەکەوێت کە شایەنی چێژ بەخشین و داوەری کردنە و ئەوان زادەی دەکەن.

هەمان شێوە کە ئێمە وای ڕەچاو دەکەین کە دەتوانرێت کەسێتی خەڵکی بەهۆی دەستوخەتیانەوە بناسرێت، چینییەکان بە زانست و کاری زۆر توانای هونەرمەند و کارامەیی ئەو بەهۆی پاکیی هێڵەوە یان لەڕووی توانای بێ پایانی هێڵەوە دەستنیشان دەکەن کە ئەو دەینوێنێ.

تا ئەم ئاستە درکاندنی ئەم خواستە دەربارەی وێنەکێشان نابەجێ نییە — بەڵام پێویستە لە هونەری وێنەکێشانەوە بچینە سەر هونەرەکانی تری وەك پەیکەرتاشی و

گۆزەکاریو قاڵبکاری و ڕەنگ کاری — و چەندان پیشەی دی کە لە هەریەکەیان دا ڕووبەڕووی چۆنیەتییەکی پیشەیی دەبینەوە لە ڕووی چۆنێتی هێڵەوە کە بە سەرنجی وردەوە کەسێتی هونەرمەند پێچەوانە دەکاتەوە...

بۆ نمونە لە گۆزەکاریدا واتە هونەری سیرامیك —دا ئەو چۆنێتی یە لە هێڵی دەرەکیی پارچەیەکدا بەدی دێت و لە هاوگونجاندنی دا بەو هێڵە قەبارەو گەورەیی پارچەکە پێچەوانە دەبێتەوە... کاتێك کە قوڕ لەسەر چەرخی ژێر دەستی گۆزەگەر خول دەخوات، هەستیاریی ئەو بە هەمان تواناو جوانییەوە بەیان دەکات کە فڵچە لە دەستی وێنەکێش دا بەیانی دەکات... نەك هێڵێکی خام و بێ گیان بەڵکو هێڵی پاك کە ئاتاجی بەرهەم و هەوڵی چەندین سەدەی پێشینە.

ئەمە لە بارەی بابەتی نزیك بوونەوە بە هونەری پیشەیی چینییەکان...

ڕێگەیەکی دی کە دەتوانین بە لایەنی — سەرو سروشتی = میتافیزیکی ناوی بەرین لە هونەری چینی دا والأو زاڵە... ئەوەی لەو ڕێگەیەدا درکاندنی ئاڵۆزە ئەمەیە کە پیشە لەو جۆرە تاکە کەسییەیدا کە پێناسمان کرد دەبێتە ناوەڕۆکێکی گەلێك ناکەسی و ئەبستراکت" گوایە دەڵێن هونەرمەندی چینی دەیەوێت هاوگونجانی بووە ژیاوەکان لە بەرهەمەکانی دا نیشان بدات... لە ڕاستی دا لەو جۆرە دەربڕینەمان پێویستە بۆ پێناسەی مەبەستی هونەرمەندی چینی، لە کاتێك دا ئەو مەبەستە لەگەڵ مەبەستی هونەری ڕۆژئاوا دا کە بریتییە یە لە دوپاتکردنەوەی خاسییەتی دیاردە سروشتییەکان هیچ ڕوویەکی لێکچوو و هاوبەشیان لە نێوان دا بەدی ناکرێت کاتێ کە بە یەکتریان هەلدەسەنگێنین.

دیارە هونەرمەندی چین —یش وێنەکانی لە دیاردە سروشتییەکانەوە وەردەگرێت : دیمەنی چینی بەناوبانگە، هونەرمەندی چینی دیمەنەکانی دوای سەردانێکی بەسەرنجی لە سروشت دا دەکێشێت" بەڵام دەبێت لە یادمان نەچێت کە دیمەنەکان هەرگیز ڕاستەوخۆ دیمەن نین" هەمیشە لە پشتی هەندەکییەکان دا، گشتەکان " کلیات " پەنهانن.

دیارە گیانی هونەری ڕۆژهەڵاتی بە درێژایی مێژووی هونەری چین گۆڕانکارییـەك بـەدی دەهێنێت، لای هونەرمەندانی سـەرەتایی زنجیرەی تـانگ = tang ئـەو گیانـەی لـە گـشت شتێكدا زیاتر خۆی گریمان دەكرد" گیانی ترس بوو كە دەبوو لە ڕوخساری بـەهێزو زبـردا دیل بكرێت...

لـە كاتێكدا لای هونەرمەنـدانی شـارەزاتری قۆنـاغی سـونگ = Sung دا هـەمان گیـانی هەمەیی یان گشتی = الروح الكلی — حاڵەتێكی ناسك و غەزەل لە شێوەی پەیدا كرد.

بە كورتی هونەری چینی لە سەرانسەری مێژووی خۆیدا سروشتی بە سرۆشـی هێزێكـی شاراوە ڕەچاو كردووە و ئامـانجی هونەرمەنـدانیش ئـەوە بـووە كـە پەیوەنـدی بـەو هێـزە شاراوەیەوە بكەن تا چۆنێتیی ئەو گیانە سروشبەخشە بە بینەران ڕابگەیەنن.

لە هونەری ڕۆژئاوادا ئەو ئامانجە بە جۆرەها شێوەو بەشـی ڕۆمـانتیكی و عیرفانییـەتی گومانكاری دابەش دەبێت، بەڵام هونـەری چـینی هەمیـشە بەشـێوەیەكی سەرسـوڕێن لـەو جۆرە چاڵەی بە هەستیاریكردن بێ لایەن دەمێنێتەوە ... واتە دەربڕینی هەسـتی پیـشەی هونەرەكەیان نییە لەم بوارەدا .

لەبەر ئەم هۆیەش هەندێ وای ڕەچاو دەكەن كە ئایینە چینییەكان چییەتی یەكی گەلێ فەلسەفیان هەبێت .

هەر چەندە هونەرمەندانی چینی بە پێی پێویست ئاشنا نـین بـەو زانستییە بیریانـەی كە فەیلەسوفان لـە هەسـتـچێتی ڕزگـار دەكـەن " بـەڵام هونەرمەنـدی چـینی ئاشـنایە بـەو زانستە پیشەیی یەی كـە باسمـان كـرد... لـەم زانـستە پیـشەیی یـە شـدایە كـە دەتـوانین تــەواوی و بــاڵایی هونــەری چــینی ، تــا لــە گــشتی تــرین شــێوەیدا ڕوون بكەینــەوە و بیپشكنین...

ئەگەر هونەرمەندێكی چینی لە كەرامەتی بیری شـێوازی خـۆی لا بـدات ، ئـەوا دەسـتو نوسینی ئەو ڕازی ئەو لادانە دەخاتە ڕوو ... واتە لە هێڵەكانی دا ئەو ڕازە وەڕوو دەخات.

PDF 4 KURD

هونەری چینی بە درێژایی مێژوو ی خۆی گۆڕانگاری زۆری بەسەردا هاتووە ... خێڵە درندەکان لە باکورو ڕۆژئاواوە هێرشیان بردۆتە سەر چین و چەند ڕەگەزێکی شێواز ئەندازەیی هونەری خۆیان تێکەڵی هونەری چینی کردووە ... بەڵام زەقترین گۆڕانکاری لە پای ئایینی بوزایی دا کۆنفۆ شیوسە – وە ڕووئەدات ... هەڵبەتە ئەم ئایینانەش خرۆش و بزوتنی گەورەیان لە گشت چالاکییە هونەرییەکان بەدی هێنا" بەڵام لە هەمان کاتیش دا زیانێکی گەورەشیان لێدا .

ئایینی بوزایی جۆرە سیمبولێکی سەپێنراو بە پێ داگری بلاو دەکاتەوە – ئەم جۆرە سمبولیزمەش هەمیشە لە هونەردا لە ڕەگەزی ناپەسەندن ...

ئایینی کۆنفۆشیوس پەرستنی باپیرانی ڕاگەیاند ... ئەم پەرستنی باپیرانەش لە زەمینەی هونەردا بەرووبەك گۆڕا کە هونەرمەندان وەرگەڕانە سەر لاسایی کردنەوە ی تەواوی بەرهەمی دێرین و بە ڕابردودا چەسپان .

بەڵام لەگەڵ گشت ئەم کۆسپانەدا لەوانەیە هونەری چینی بە یاریدەی ئەم باوەڕە ئایینییانەوە بوو توانی ژیانی خۆی بپارێزێت و لە قۆناغی سۆنگ دا بەو پەڕی توانای بگەیەنێت.

قۆناغی سۆنگ لە ڕوانگەی کاتەوە – و لە ڕوانگەی شێواز وسەلیقەی هونەرییەوە بەرووبەکی والاتر– کەم تا زۆر لێکچووی سەرەتای قۆناغی گوتیك –ە لە هونەری ئەوروپیدا.

43 – هونەری ئێرانی

لەوانەیە وڵاتی ئێران چاکتر لەهەر وڵاتێکی دی نەشیاویی دابەشکردنی جوگرافیای لە مێژووی هونەردا نیشان بدات، مەرزەکانی ئێران لە سەرەتای مێژووییەوە ، هەر لە سەرەتای سەدەی حەوتەمی پێش زایینەوە تاوەکو ئێستا گۆڕانی بەربلاویان بەسەردا هاتووە .

PDF 4 KURD

ولآتـی ئێـران گـەلێ جـار هێرشـی براوەتـە سـەر و جۆرەهـا میللـەتی جیـاواز ڕوویـان تێکردووە یا کۆچیان لێوە کردووە .

ئەم ولآتە نزیکەی پانزە سەدە ، واتە دوو لەسەر سێی مێژووی ژێردەستەی دەسەلآتی بێگانە بووە .

زیـاتر لـەم تێبینیانـە دەبـێ ئـەمامان لـە یـاد بێـت کـە هونەرمەنـدانی ئێـران زیـاتر لـە هونەرمەندانی دی هـەر جێگەیـەك لـەم جیهانـەدا ، ئامـادەیی خزمـەتکردنی بێگانـەیان لـە ئەستۆ گرتووە ، عەودالّیان بەدوای بابەت و بەسەرهات دا " یان شیاوی عەودالّیان بـەدوای بابەتدا بە پلەی کەمالّ دەگات .

هەڵبەتە مەبەستمان ئەمە نی یە کە بڵێین کاتێـك کـە دەڕوانینـە بەرهـەمێکی هونـەری ئێرانی مانای ڕۆشن لەو بەرهەمەدا بەدی نایەت " بەلآم تا سەدەی پانزەیەم و بەتایبەتی تا زنجیرەی سەفەوییەکانی ئێران نـاوێکی تـەواوی پەیـدا نـەکرد و بـەر لـەو کاتـەش قۆنـاغی هونەریی مەزن هاتۆتە کایەوە کە ئێـران پەیوەنـدی پێوەیـان تونـدە ، بەتایبـەتی قۆنـاغی ساسانی، چونکە پاشماوەی هونەرییان ماوەتەوە و لە ڕوانگەی جوانناسییەوە گـەورەترین قۆناغی هونەری ئێرانییە .

بـەلآم هەرچـەندە زیـاتر ئـەو قۆناغـە بەسـەر بکەینـەوە ، زیـاتر پـەی دەبـەین کـە هونەرمەندانیان لە گەنجینەو بەرهەمی چڕ و دەوڵەمەندی ئاسیای ناوەڕاسـتەوە سرۆشـیان وەرگرتـووە " وە لەهـەر بارێکـدا شـاکانی ساسـانی زیـاتر لـە سـنورەکانی خـودی ئێـران تێپەڕیون .

دیاری کردنی ڕەگەزی نەژادێك لە هونەردا بـە تایبـەتی لـە قۆنـاغی ساسـانی دا کـە لـە برەودا بووە لە قۆناغەکانی دوایی هونەری ئێراندا " ڕاستەوخۆ لەگیانی میللـەت پەرسـتی و ڕەگەزییەوە سەر هەڵدەدات ...هەرچەندە لە قۆناغەکانی دواییدا هونەری ئێرانی زیاتر دابـە بڕیـار دراوەکـانی هونـەری ساسـانی — بیـان بـەکار برد"چـونکە هونەرمەنـد ئـەو دابـە بڕیاردراوانـەیان بەهـەمان ڕێکخسـتن بـەکار دەبـرد کـە شـاعیران لـە دەریـای شـیعردا

دەیهۆنییەوە ، بەڵام هەمان شێوە کە دەریای شیعری دەشێت لای چەند زمانێك سروشتی بێت (واتە لە رووی زارەوەی تەعبیرییەوە "و")دابە برپیاردراوە هونەرییەکانیش دەشیٚ لە نێوان چەند میللەتێکدا هاوبەش بن ، وە ڕاستەوخۆش پێودانگی میللەت نین.

شانشینەکانی ساسانی بە دەستی خێڵە عەرەبییەکان لەناوچوون و کەمتر بینایەك لە شوێنەواری ئەو قۆناغە لە دەستی ڕەگەز پەرستییە عەرەبەکان مایەوە . لە دوایدا ئێران بەناوی یەکیٚ لە ملکەچانی ئیمپراتۆری ئیسلام ژیانێکی نوێی دەستپێکرد ... بەڵام یەکەی هونەری ئەو قۆناغە (1258 – 661)پەیوەندی نییە بە فلاّن یان فیسار بنکەی جوگرافییە وە ، بەڵکو پەیوەندە بە پارێزگاریی خەلیفە عەرەبەکانەوە ، وە لە سای پاێزگاری خەلیفەدا هونەر ڕەنگی نێو دەوڵەتی لە خۆ گرت .

ڕاستە کە ئێرانییەکان بەتایبەتی لە قۆناغی خەلیفەی عەباسی دا بە ڕێژەیەکی زۆر ئاگایان لە سەر بەخۆیی خۆیان بوو لەبەر پێدانی سەرانەی زۆر ئازاد بوون ئایینی خۆیان بژێنن ، بەلاّ ئەو ئایینە هەرگیز وەك مەسیحییەت بە شێوەیەکی پرتاو و هێز بزوێنەری هونەر نەبو ە چ لەکاتی دەسەلاّتی عەرەبەکان و چلە قۆناغی دەسەلاّتدارێتی تورکە مەغۆلەکان دا ... واتە بۆ ماوەی هەشتا سەدە ئێرانییەکان بەشێوەی – گەل – هونەرمەندەکانیان بە زۆر و خوایش کۆچیان کرد – فەرمان ڕەوایانی ئێران کە زۆر جار خۆیا ڕووت بوون لە هەستیاری هەستی ئێرانییەکانیان دەرهەق بە جوانی دیاری دەکرد و ئەوانیان بەرەو دیلی و ژێر دەستەیی فەرمانی عەرەبەکان دەنارد .

لە ڕۆژهەڵاتەوە واتە لە سنورەکانی هیندەوە تاوەکو ئیسپانیا لە ڕۆژئاوا هونەرمەندانی ئێرانی بۆ هەر جێگەیەك دەچوون ڕێوڕەسمی خۆیان لە تەك خۆیان دا دەبرد ، نەخشی خەیاڵیی سەرسوڕێن و گیانداران ، وێنەکاریی ئاڵۆز و گوڵ و لق و چڵی پڕ لە گەلاّ و – لە هەر جێگەیەك نەمامی ئەم هونەرەیان دەڕواند و لە ناو هەر میللەت و ولاّتێکی دی دا ڕەسەنایەتی هونەری خۆیان بلاّو دەکردەوە و بەو جۆرە هونەرەکەیان لە ناو میللەتانی دی دا دەناسرا.

پاش ئەم هونەرەی کە ئێمە بە هونەری ئێرانی ناوی دەبەین ، کە لەوانەیە بەر لـە هـەر هونەرێکی دی لە جۆرەها جێگە و شوێنی جیاوازدا سەری هەڵدابێت " توانای ئـەم هونـەرە سەرانسەری جیهانی شارسـتانی گرتـەوە ... ئـەم هونـەرە هەمیـشە بـەربلاوترین هونـەرە چونکە کات و شـوێنی بـە هـیچ ڕوویـەك ناتوانرێت دیـاری بکرێـت ... دەتـوانین بڵـین کـە هونەرمەندانی نەژادێکی تایبەت هەڵگری ئەم هونەرە بوون ، دەتوانین بڵێین ئەو هونـەرەی ئەو نەژادە لە دەشتە پڕ نهێنییەکانی ئاسیای ناوەڕاستدا بلاو بۆتەوە و بـە کـۆچ و ڕەوی خۆی و بە دەسەلاتی ئەو هونەرەیان شێوەی شێوازێکی نێو دەوڵەتی بەدی هێنا .

بە ڕوانگەی من ئەو قۆناغە گرنگترین قۆنـاغی هونـەری ئێرانییـە ... قۆنـاغێکی دی بـە پێکهێنـانی حکومـەتی " نیـشتیمانی یـا میللـی " سـەفەوی کـە لـە سـەرەتای سـەدەی شانزەیەمدا دەست پێ دەکات ، ڕۆڵی خـۆی دەبینـێ ... لـە ئێـران دا قۆنـاغی بـاوەڕێکی میللیش بەدی دێت و ئێرانییـەکان دیـسانەوە خۆیـان بـە لێپرسـراو دەزانـن بەرامبـەری ... هونەری میللی بە مانای تـەواوی وشـە لـەو قۆناغـەوە دەسـت پێـدەکات " وە کاتێـك کـە(هونەری ئێرانی) ناو دەبەین ، زۆر جار مەبەستمان وێنەکارییەکانی ئەو سەردەمەیە.

ئێمە دەستنیشان کردنی ڕەگەزی ئایینی لە هونەری ئێرانـی دا " تەنانـەت لـە هونـەری سە فەویش دا دوچاری کۆسپمان دەکات لە ڕووبە ڕووکردنـەوەی خـەڵکانی ئـەورووپی دا یـا ڕۆژئاوادا .

زیاتر بەو ڕووەی کە دەیزانین لە هونەری ئایینی دا چاوەڕوانی بینینی سیمبولی مرۆڤـی سەر بە ئایینێکی مرۆڤی دەبینەوە ... بەڵام کێشانی وێنەی مرۆڤ سەدەها ساڵ لە بـاوەڕی ئێرانی دا قەدەغە بوو ، لە ئەنجامدا هونەری ئێرانی زیـاتر لـە هونـەری مەسـیحی ڕوویـەکی ناکەسی "غیر شخصی " پـەیدا کرد " بەوەی کە مەسیحییەت لـە بـواری وێنانـدنی مـرۆڤ دا دەستڕۆ بوو...

PDF 4 KURD

لەبەر ئەو هۆكارانە هونەری ئێرانی زیاتر لە ژیـان دوور دەكەوتـەوە ، تـا كـاتێكیش كـە قەدەغەبوونی وێنەكێشانی مـرۆڤ لـەكار كـەوت و دەسـەلاتی نـەما ، هەمیـسان شـێوازێكی جوانكاریی زۆر بەهێز لە جێیدا مایەوە كـە خرۆشـی ڕەسـەنی هونەرمەنـد بـوو لـە هونـەردا گەشەی كرد " چونكە من جیـاوازی لـە نێـوان هونـەرە جوانـەكان و هونـەری جوانكـاری دا "تزیینی" پەسەند ناكەم و باوەڕم وایە كە هونەر یەكە یەكە یان یەك یەكەیە .

ئەتوانیت بڵێین كە ئەو خـود پەرسـتییەی لـەكاتی ڕێنیـسانس بـە دواوە بـەدی هـات ، هونەرمەنـدانی ئـەورووپی هـۆی بـەیانی ڕاسـتەوخۆیان لـە ویـست و ئـارەزووی ڕۆژانــەی خەڵكییەوە بەدی هێنا بۆ داهێنانەكانیان ...

لای هونەرمەندانی ئێرانی ئەم بیرۆكەیە بوونی نەبوو ، هونەرمەندی ئێرانی لـە بنـچینەدا بەدی هێنەری شتی بەسودی وەك پارچەی گۆزە و ماددەی ئاسنی و (وێنەی 32) فەرش و كتێبە باوەڕییەكانە پاشان ئامرازی زانستی .

ئـەو كەسـانەی كـە لەهونـەری ئێرانـی دا بـەدوای " لایـەنی مرۆڤانـەدا " دەگـەڕێن زۆر دوچاری ئەندێشە دەبن ، بـەلام ئـەوەی بـەدی دەهێـنن بریتییـە لـە بەرهـەمی یـەكێك لـە هەستیارترین و زانستی ترین میللەت كە جیهان بە خۆیەوە دیوە " دەربارەی ئـەم خاڵـەش كـە لـەم جـۆرە بەرهەمانـە كـە لـەو كـەلتورەدا زادە دەبێـت و شـتی سـادە و ڕۆژەكـێن — جۆرێكە لە پڕماناترین وانە كە ڕۆژئاوایی یەكان دەتوانن ئەوانی تری پێ دا بدەن .

44 – هونەری بێزەنتی

قۆنـاغی بێزەنتـی چـی لـە ڕوانگـەی بۆچـونی گـشتی و چـی لـە ڕوانگـەی تۆژینـەوەی هەندەكیانەوە ئاڵۆزترین قۆناغی مێژوویی یە ... دەتوانین بڵێین زاراوەی بێزەنتـی هـەرگیز بە ڕوویەكی ڕاست پێناس نەكراوە ، تاوەكو ئەم چەند ساڵانەی پێـشوو هونـەری بێزەنتـی هەمان هونەری سەدەی ناوەڕاست بوو كە تـەنها لای چـەند دێرینـە ناسـانێك زیـاتر بـوونی نەبوو... ڕاستە كە ڕاسكین بناغەو ڕەنگو بۆی ئەم هونـەرەی پێنـاس كـردوە... بـەلام بـە

باوەڕی من دەبێت وای گریمان بکەین کە گشت وەرگێڕانێکی ئێستاییمان بۆ هونەری بێزەنتی لە هەستیاریی سەرەکیی (ڕاسکین) ەوە تێراو دەبێت.

بەڵام ڕاسکین کە هێشتا بە ڕێژەگریی جوانیی یۆنانی — رۆمانی — بنچینەدارنەر بوو توانیی هونەری بێزەنتی تەنها لە رووی دوودڵییەوە پێناس بکات .ڕاسکین لە توانایدا بوو چڕی و دەوڵەمەندیی ڕەنگی هونەری بێزەنتی بە گیان و دڵ بپارێزێت و هەمان ئەو کاریگەرییە جوانناسییەی کە ئەم هونەرە دەیتوانی لەسەر بینەری دابنێ نەمر بکات و بۆ هەمیشە بیژێنێت .

بەڵام سەرئەنجام ناچاربوو ڕەخنە لە دڕەندەییان بگرێت ، چونکە لە ڕوانگەی ڕاسکین دا هونەری بێزەنتی پلەی ناوەندیی هەبوو لە نێوان ئاشکرایی یا ڕوونی هونەری یۆنانی و مەزنی یا بالأیی هونەری گوتیك دا.

چیی دی ناتوانین هونەری بێزەنتی بەم چاوە تەماشا بکەین و چی ی دی ئێمە بەو ئەندازەیە لە ژێر کاریگەری پێودانگە کلاسیکی یەکاندا نین .

هەمان شێوە لە نیازی چەسپاو و با لأدەستیی ڕاستەقینەی هونەری بێزەنتی دا زیاتر بەڵگە و گەواهی شك دەبەین کە بتوانین ئەو هونەرە تەنها بەناوی بوویەکی نێوان دوو دەسەڵاتی دەرەکی بناسین ... ڕێگی بدە بە ناوی یەکەمین بابەتی تۆژینەوە ، ژیانی مێژوویی ئەم هونەرە ، واتە بەردەوامی و مانەوەی بەناوی شێوازێکی کاریگەرەوە لەبەر چاو بگرین .

قوستەنتین ئیمپراتۆری بەهێز و پایەی پایتەختی خۆی لە کەناری — بوسفور — لە ساڵی 330 دا پەیرێژ کردووە ... دەکرێ ئەم ساڵە بە ساڵ و کاتی مێژووی دەستپێکردن و سەرهەڵدانی هونەری بێزەنتی بزانین.

شاری قوستەنتینیە لە ئەنجامدا لە ساڵی 1453 دا بەدەستی تورکەکان ڕوخێنرا ... ئەم یانزە سەدەیەش گرنگە بۆ مێژووی هونەری بێزەنتی و کەمتر لەمە شیاو نییە ... چونکە هەتا بەر لە 330 یش کارتێکەری جیاواز لە کایەدا بوو بۆ کۆکردنەوە و پێکهێنانی

PDF 4 KURD

شـێوازێکی نـوێ ... وە تـاوەکو دوو یـا سـێ سـەدەش دوای ڕوخانـدنی قوسـتەنتینیە شێوازێکی بێزەنتی لە ڕوسیا و یۆنان برەویان بە ژیانی خۆی دا.

دەتـوانین بڵـێین کـە هونـەری بێزەنتـی لـە سـەدەی حەوتەیەمـەوە تـاوەکو سـەدەی دوانزەیەم لەوپەڕی گەشەی خۆیدا بووە و لەم قۆناغەیدایـە کـە پیـت و فـەڕترین دیـاردەی ئەو هونەرە بەدەست دەخەین.

گیبـوون = Gibbon بـەهۆی هەڵەیەکـەوە کـەدەربارەی داڕوخـان کـردی و بـەهۆی ناتواناییەوە لە تێگەیشتنی بەهای مەسـیحییەتدا ، بـەر لەهـەر کەسـێ لـە درەنگناسـاندنی ڕاستیی هونەری بێزەنتـی دا کەمتەرخـەمی کـردووە . هـەمان شـێوە شـتێکی سـەیرە کـە بەرگریکەرانی مەسیحییەت ئامادەن هونەری گوتیك ستایش بکەن لەبەر ئەوەی کە هـاوڕای شـکۆ و مـەزنیی دینـەویی کڵێـسایە " هـیچ لێکۆڵینەوەیـەکیان دەربـارەی ئـەو هونەرانـە نەکردووە کە هاوتای شکۆی هەمان کڵێسا بووە.

هونەری بێزەنتی هەم لە سەرەتای خۆ پەروەردە کردنیدا لە ڕۆژهەڵاتی نزیك و هەم لە بڵاوبونەوەی لەسەرەخۆی لەناوچەی مید پیترانـەدا هـەنگاو بـە هـەنگاو لەکـەڵ کەنیـسەدا هاوڕێ بووە ... بۆیە دەبێت ئەم هونەرە لە هەنگاوی یەکەم دا بـەناوی هونـەرێکی ئـایینی بەسەر بکرێتەوە (وێنە33). ئەمە ئایینی ترین هونەرە کە مەسیحییەت بەخۆیـەوە بینـی وە " چونکە هونەری گوتیك بە زوویی ڕەنگی هومانیزمی پەیداکردووە .

هەر شتێکیش هومانیـستی بێـت نـاتوانێ تـەواو خواوەنـدی یـان پیرۆزبێـت ، هونـەری بێزەنتی هونەرێکی پیرۆزە ، هەرچەندە بەشێکی زۆری ئەو هونـەرە لـە پیاهەڵـدانی پلـە و پایە و شکۆی ئیمپراتۆرەکان پێکهاتووە ، نەك بە پیاهەڵدانی شکۆ و مـەزنیی خواوەنـدا " دیسانەوە بە حوکمی ئـەوەی کـە هونەرمەنـدانی بێزەنتـی دەسـەڵات و خـاوەن شـکۆیی و تەخت بە سرۆش و پێدراوی خواوەند دەزانن – شـکۆداریی سـەر زەمینـی بـە پێـچەوانەی وێنەی کاروباری ئاسمانی لە پێش چاو دەگرن دەشێت مرۆڤ لە ڕادەبەدەر خەریکی لایـەنی ئایینی و کاروباری ڕاهیبانەی هونەری بێزەنتییەوە بێت " چونکە ئەو چۆنێتییە دەتوانرێت

PDF 4 KURD

بـە بـێ بـەکاربردنی هەسـتیاری جوانناسـی ڕاسـتی بـدرکێنرێت...وە لـەو شـێوەیەدا ئـەم مەترسـییەمان دێتـە ڕێ کـە بکەوینەچـاڵی درکانـدنی هونـەرەوە بـە ڕوویـەکی زانـستی و عەقلانیی پەتی .

چـاتر وایـە خـەریکی لایـەنی غـەزەلیی هونـەری بێزەنتـی بـین و پـشت بـە تێڕوانینـی ڕاستەوخۆی هەستی ببەسـتین چ لـە ڕووی ڕەنـگ و شـکڵەوە چ لـە ڕووی ئـەو چـۆنێتییە نادیارەوە کە زۆر جار بە " بۆ شایی = ئاتمۆسفار" ناوی دەبەین .

هیچ هونەرێك (بەتەنها هەندێ لـە جۆرەکـانی هونـەری ڕۆژهـەلاّتی نـەبێ کـە هونـەری بێزەنتی لە پەیوەندییەکی نزیکدا لەگەڵیان دا) ناتوانێ لە ژێر کارتێکـەری غـەریزەییمان دا بەو جۆرە کارمان تێ بکات ...

لەوانەیە لەبەر هۆی ئامادەییمان بێت کە ئەم هونەرە تەواو خاڵی لە بـارودۆخێ کـە بـە جەوهەری بێگانەن بکۆڵینەوە و بارێکی یاریدەدەر بۆ درکاندنی ئەو هونەرە لە ئێمەدا سـەر هەڵبدات .

بەلاّم هەر کە بارێکی وەها بەدی هات " ئەوا لەبەرامبەر هونەری بێزەنتی دا بە چێژێکی دەست و بـردو ڕاسـتەوخۆ – کـە یەکـەمین و دواهـەمین نیـشانەی ئـەزمونی جوانناسـییە تەسلیم دەبین .

44 – هونەری سلتی

یەکەم – هونەری سلتی لە خۆیدا یەکێکە لە سەرسوڕێن ترین قۆناغی مێژوویی هونـەر، لـە پـای ڕووداوی مێـژوویی جیـاوازدا بـاکوری تـرین ناوچـەکانی ئـەوروپا – ئێرلەنـدە و سکۆتلەند و ئیـسلەندە – بـاکوری سـکەندینافیا – شـێوازێکی پـێش مێـژوویی ڕەسـەنیان پاراستووە .

ئـەم شـێوازە لـە ناوچـەی " ڕایـن " ی ناوەنـدەوە سـەری هەڵـدا و بـە یاریـدەی هەرێمەکانی سلتی کە نزیکە بە دوورگەکانی بەریتانیا بۆ ئەوێ گوێزراوەتەوە .

PDF 4 KURD

وە لەو قۆناغانەدا کە هێرشی ویلایەتەکانی تری خاکی ئەوروپا هاتە کایەوە تایبەتێتی ئەم شێوازە لە دورگەکانی بەریتانیا پارێزراو مایەوە .

ڕەوتی گەشەی هونەری ئەوروپی لە قۆناغی ناوبراو دا بە (سەدە ڕەشەکان 400 – 1000 زایینی) گەلێك بەهێزە و هونەری سلتیش تیایدا هاوبەشە ... بەلاّم ئەو بەرهەمانەی کە سەر بەم قۆناغەن و بە یادگار ماونەتەوە گەلێ کەم و دەگمەنن .

ڕاست بەرچاو دەکەوێت کە هونەری سلتی کۆن سەر بە قۆناغی پێش ڕۆمییەکان لە ئێرلەندە بەشێوەی ڕەوتێکی بەردەوام ماوەتەوە ، تا ئەو کاتەی کە هۆکارێکی نوێ – واتە مەسیحییەت –لە باکوردا سەری هەڵدا . لە بەریتانیادا بلاّوبوونەوەی مەسیحییەت گەلێ سست بلاّوبوەوە کە بەلای کەمەوە دووسەد ساڵ درێژەی کێشا .تەنینەوەی دەسەلاّتی مەسیحییەت بەسەر بەریتانیادا لە قۆناغی دەسەلاّتدارێتی ڕۆمەکاندا بوو کە بەلگەی تەواومان بۆ سەلماندنی لەبەر دەستدا نییە ... مێژووی دەستپێکردنی مەسیحییەت لەم ولاّتەدا بە سەفەری پیرۆز نینیان = st – Ninian دەست پێ دەکات کە لە شاگردانی پیرۆز مارتین بوو = St- Martin کە لە ساڵی 412 ی زایینی دا کەنیسەیەکی لە وایتهورن = Whithorn لە هەرێمی ڤیکتۆ نشایر = Wigtownshire بنیات نا.

زۆری نەخایاند کە ئێرلەندایش بەدەستی پیرۆز پاتریك –= St- Patrick باوەڕیان بە مەسیحییەت هێنا .

بەدرێژایی سەدەی شەشەم مەسیحییەت لە وایلز ، وە لە پیکتها لە باکوری سوکتلەندەو ساکسۆنیا لە ئینگلتەرەدا هەم بلاّو بوەوە ... لە سەدەی شەشەم وحەوتەمدا ئەم کەنیسەیەی باکوور بووە پەناگای مەسیحییەت لە ئەوروپاداو ئەم قۆناغە لە ڕەوتی گەشەی هونەردا بە گرنگترین قۆناغی هونەری دەژمێردرێت لەو کاتەدا و پەیوەندیی ڕاستەوخۆ لە نێوان باکوورو ڕۆژهەلاّتدا بەدی هات بە جۆرێك کە یەکێ لە مێژوونووسانی دوایی مێژووی کەنیسەی سلتی دەڵێت :– " بەهۆی ڕاهێشتنەوە کە پیرۆز نینیان لە پیرۆز مارتین –ەوە بینیبووی – وە ئەویش لە ئەزموونەکانی ڕۆژهەلاّت – ی هیلاری پیرۆز =

PDF 4 KURD

St . Hilary – ئاگادار بوو بوو " ئەو کەنیسەیەی بەناوی کەنیسەی سکوتلەند ناسرا لە هەمان سەرەتاوە بەناوەرۆکی ڕۆژهەلاتیی دۆعا و نوێژو شێوەکانی ڕاگەیاندنی ئایینی ڕۆژهەلاتی ئاشنایەتی پەیدا کرد ."[1] کۆی هونەری سلتی بۆ دوو قۆناغی دیاری کراو دابەش دەبێت " یەکەمیان قۆناغی کۆنی (پێش مەسیح) کە شێوازی خۆی ڕاستەوخۆ لەسەردەمی بەردینی نویٚ وە دەست پێدەکات ... دووەمیان قۆناغی (پاش مەسیح) ە کە تیایدا شوێنەوار و کاریگەری شێوازی ڕۆژهەلاتی لە هونەری سلتی دا دەرکەوت .

دکتۆر ماهر = Mahr لە کتێبەکەیدا بەناوی (هونەری مەسیحی لە ئیرلەندی کۆن دا)ئەم قۆناغەی پاش مەسیح بۆ چەند شێوازێك دابەش دەکات :

1– شێوازی ناوخۆیی . لە سەدەی حەوتەمەوە تاوەکو سەرهەڵدانی ڤیکینگە کان = viking لە ساڵی 850 .

2– شێوازی ئیرلەندی ڤیکینگ= Hiberno – viking لە 850 –1000 لەقۆناغی زاڵ بوونی ڤیکینگەوە بەسر ئیرلەندەدا.

3– دواهەمین قۆناغی وێنەکردنی گیاندلران 1000 – 1125.

4– شێوازی ئیرلەندی ڕۆمی = Hilrino Romanesque لە ساڵەکانی 1125 تا سەردەمی داگیرکردنی ئینگلتەرە بەدەستی نەرویجییەکان.

جوانکاری = تزیین – لە سەرەتای قۆناغی سلتی دا جوانکاری هێڵی و ئەندازەیی ڕووتە کارییە یا ئەبستراکشن " ناسراوترین جۆری ئەم جوانکارییانە بریتییە لە شریتی تێکهەڵکێشراو یا جوانکاریی حەسیری کە شکڵی سادەیان لەسەر گۆڕە سلتییەکان ئەمڕۆ بەدی دەکرێت .

---

[1] . The rise and relations of the church of scotland.

PDF 4 KURD

نایـابترین شـکڵیان لـە کتێبـی کـێڵس = Book Of Kells — دا دەبینرێـت کـە کتێبێـك نووسینی سەر بە سەدەی هەشتەم — ە کە سەر بە دانیشگای ترینتیی یە لە شاری دۆبلـن " وێنە 36" .

ناوەڕۆکی ڕاستەقینەی ئـەو جوانکارییـە لەلایـەن مێژووناسـێکی هونـەری ئەڵمانییـەوە بەناوی لامپرخت = Lamprecht زۆر بەڕوونی پێناس کراوە : — " لەو جوانکارییانەدا چـەند نەخشێکی بنچینەیی هەن کە تێکئاڵان و چنینیان چۆنێتیی هونـەرییان نیـشان دەدات … لەسەرەتادا تەنها هێڵ و خاڵە "النقطة والخط" شریت یا بەن بوونی هەیە … پاشان شکڵی چەماوە و بازنە و مارپێچ و هێڵی شکاوە وشـکڵی " S " بـەکار بـراوە، ئەوانـە ڕاسـتەوخۆ نەخشی بەربڵاو فراوان نین ، بەڵام لە شێوەی بەکاربردنیان دا چی جۆرایەتییـەك " تنـوع" یا هەمەجۆری بەکار هاتووە ؟

جارێك تەریب و یەکسان بەرامبەر بەیـەك ، جـارێکی دی لـە یـەکتری ئـاڵاو و ئـامێزان ، جارێکی تر گرێ دراو و جـارێکیتر تێك هەڵـچنراو … یـان بـەگرێی شـێوە چـنراو بەرامبـەر بەیەك یان لەتەك یەکترییەوە دانراون .

بەهــەمان ڕێکخــستن نەخــشی لــە یــەکتری ئــاڵاو بــەدی دێــت ، کــە وەك مەتــەڵێك دەردەکەوێت کە لە چنینی دا بە دوای ڕێچارە و حـەلکردن دا پێچاو پـێچ لـول دەخـوات و لەهـەمان کاتـدا یـەك ئـەوی دی کـێش و ڕاپـێچ دەکـا و پاڵەپەسـتۆیانە لەگـەڵ یـەکتری دا …شکڵەکان وەك ئەوەی خاوەن هەست و ژیان بن بەو جۆرە سەرنجی مـرۆڤ ڕادەکێـشن و بەجوڵەی بزێویان سەرنج ڕادەکێشن . "

گرنگیی ئەو جۆرە هونەرە نا ئۆرگانی و سەرو ئۆرگانییەم لە پـاراگرافی 32 دا پێنـاس کردووە " ئـەو جـۆرە بـەیان کردنـە لـە دژایـەتی ڕاسـتەوخۆدا بەشـێوەی بـەیانی کلاسـیك دانراون ، کە شێوەیەکە ئورگانی و سروشت شێوە و هێمن و ڕەزا بەخش .

گرنگیی شێوازی باکووری بەڕوویەکی تایبەت لە چییەتی کێشەی ژیانی دا لە چـییەتی تەواو ئەبستراکتی دا شاراوەیە " وە لەم چییەتییە دا یا چۆنێتییەدا یە کـە ئێمـە پێویـستە

PDF 4 KURD

خێڵە باکورییەکان بەسەر بکەینەوە... گیانداریەك کە بە وتەی ڤریگنر = Worringer " لە ژیانی چەپ بووی نێو مرۆڤی باکوورەوە " بەدی دێت .

سیمبولی مەسیحی شێوە تێکەڵ بەم سەر زەمینە تاریك و ئەبستراکتەی هونەر بوون کە لە کەسانێك دەچوون وەك ئەوەی لەسەر زەمینی نامۆوە هاتبوون ... دوو باڵندەی بەهەشتی لە یەك هێلانەدا کە بەهێڵی ئەندازەیی وێنەکراون ، جێگەیەك دەگرن و هێشووە ترێیەکی ڕۆژهەلاتییان لە دەنوکدایە . داوود و هەر سێ منداڵەکەی لە داخانی تەنوردا وەڕوو دەکەون ... وێنەی ئادەم و حەوا ، قوربانی کردنی ئیسحاق لە نێوان جوانکاریی ئەبستراکتی دا بەدی دەکرێت " هەروەها وێنەی حەزرەتی عیسا لە نێوان فریشتەکان دا لەسەر ڕووی بەرد دەنەخشێنن.

ئەم جۆرە بەردانە لە ئێرلەندەو سکۆتلەندە و لەو جێگایانەدا کە بۆ چەندین سەدە بوونیان هەبوو ماونەتەوە " وە هیچ بەرهەمێك لە جیهان دا لە ڕووی مانا و ناوەڕۆکەوە وەکو ئەوانە خرۆشێنەر نین .ئەم بەردانە نمایندەی دە هەزار ساڵ مێژووی مرۆڤن ، ئەم مێژووەش لە کۆتایی ترین باروودۆخی گیانیی مرۆڤ ، لە نزیکترین وووردترین میبانەیدا سەبارەت بە بەزەیی خواوەندەوە نیشان دەدەن .

45 – ڕووبەڕووبونەوە بە هونەری مەسیحی –

لەو قۆناغە مەزنەی هونەردا کە تیایدا مەسیحییەت بەو پەڕی توانەمەندی بەیانی نیازەکانی خۆی گەیشت ، لە مێژووی ئێمەدا دواهەمین قۆناغە کە تیایدا هونەر خاوەنی تایبتمەندێتی گشتییە ... قۆناغەکانی سەرەتایی و کلاسیك و ڕۆژهەلاتی و هونەری گوتیكو ئەمانە گشتیان جۆر و شێوازی هونەرن ،جۆر و شێوازی تری هونەری گشتیان لەمانە دەکەونەوە.

PDF 4 KURD

هونەری ڕۆمی دەشێت بە قۆناغی لاسایی کراوەی دواکەوتوانەی هونەری یۆنانی لەقەڵەم بدرێت کە لەویشدا بە ئاگانییە لە هاوسەنگیی ئۆرگانی ، ئەوەش کە بەیانی دەکات خۆشی بەخش نییە بەڵکو ڕەزامەندییە ... هاوڕێژە نییە بەڵکو توانامەندییە .

لێکۆڵینەوە لە بارەی جوانناسییەوە سەرە لەسەر بنچینەی هونەری ڕۆمی دەستپێکرد . لەبەر ئەمە سەرسوڕێن نییە کە ڕێژەیەکی زۆر لە هونەر هێشتا لامان تێنەگەیشتراو ماوەتەوە !

ڕێنیسانس تەقەلایەك بوو بۆ دورخستنەوەی ڕەگەزی باکوری هونەری مەسیحی و گەڕانەوە بۆ هونەری کلاسیك . ڕێنیسانس ڕەنگدانەوەی قۆناغێکی نا مەسیحی بوو لە زانستی ئەوروپادا... قۆناغی ئەو فەرمانڕەوایانە بوو کە جوانکارییان فەرز کرد بەسەر پەرستندا یا بەسەر کەشی ئایینی دا . بەڵام کاریگەری قۆناغێك لەسەر هونەرمەندانێك کە لە ژێر مەرجایەتییەکانی ئەو قۆناغەدا دەهاتنە ژیانەوە وەهایە کە تەنانەت ئەو کەسانەش کە سرۆشیان لە ئایین وەردەگرت هەمان شێوە نیازەکانی خۆیان هاوتای داب و دەستوری باوی سەردەم بەیان کرد .

ئەم خاڵەش بەرەو لێکۆڵینەوەیەکی سەرسوڕێنمان دەبات لە مێژووی هونەردا ئەویش بریتییە لە پەیوەندی هونەرمەند وەك تاك بە ئایدیای گشتیی سەردەمەکەیەوە ... لەم مەسەلەیەدا سێ ڕۆڵ هاوبەشە : ڕۆڵی کات و ڕۆڵی نەژاد و ڕۆڵی ژیانی خودی ... ئایا ئەم هۆکارانە چۆن کاریگەر لەسەر یەکتری دەخەنەوە و کامیان شوێنەواری کاریگەری لەسەر ئەوی تریان بەهێزترە ؟

46 – هێزە ماددی و نا ماددییەکان

بەکورتی دەتوانین بڵێین تایبەتمەندێتی هەر قۆناغێك توانای ماددی دەستنیشان دەکات، مانای توانای نەژادیی هەرێم " ئابوری و کۆمەڵایەتی . بۆ ئەوەی ئەو خاڵە بە ڕوویەکی گەلێك سادە شاکار بکەین ، دەتوانین بڵێین ئەو وڵاتەی دارو درەختی زۆری

PDF 4 KURD

هەبێت " دەبێتە هۆی گەشەی بینای کەل و پەلی داری ... لەوێدا هونەری کاری دار — خواست بە پلەی بالاّ دەگات ... بۆ نمونە لە ئەسکەندەناڤیا ن هونەری کاری دار بەکار بردنی بەو شێوەیەیە کە لیێ دواین .

لەو جێگەیەدا کە بەردی مەڕ مەڕ و تەرزی بەردی هەمەجۆری لێ یە ، هونەری پەیکەر تاشی گەشە دەکات ... بەلاّم ئەم هۆکارە مادییانە هەرگیز ناتوانێت دیاردە و گەشەو تەواویی قۆناغەکانی هونەر بەگشتی شی بکاتەوە .

ماددە هەمیشە هەڵگری پەیامی مانەوییە ، کەنیسەیەکی گوتیك تەنها بینایەکی بەردین نی یە ...بەڵکو بە واتای پرۆفیسۆر ڤۆرینگەر " ئایینی بەردی "یە .

زۆر جار هەوڵ دراوە کەماڵی کەنیسەی گوتیك بەشێوەیەکی میکانیکی ڕوون بکەنەوە " ئەگەر دوو تاقی [1] ڕۆمی لەیەك بدرێن هەیوانێك پێك دەهێنن ، وەستونی هەیوانەکان ئەگەر پتەو بکرێن ئەوا تاقی زەربی "قولْ" بەدی دەهێنن (مەبەست لەتاقی گەورەو فراوانترە) ، تاقی زەربیش [2] هۆیەکە بۆ بەدی هێنانی بەرزایی زیاتر ... بەرزاییش بە نۆبەی خۆی کەڵە پایەی " کۆڵەکە" دەرەکی بەدی دێنێ ، کەڵە پایەش پەیوەستە بە منارە و گومەزەوە ، بەم پێوانەکارییە دەتوانین بەرەو پێشەوە بچین تا ئەو جێگەیەی کە تەواوی کەنیسە بەشێوەی زنجیرە ڕێگەچارە یەکی بابەتی ئەندازیاری شی بکەینەوە .

بەلاّم ئەم کارە ئەو هەستە ڕوون ناکاتەوە کە مرۆڤ لە کاتی چوونە ژورەوەیدا هەستی پێ دەکات بۆ ناو هەمان کەنیسە ، چونکە مرۆڤ لە بەرامبەر یەکەیەکدا خۆی دەبینێتەوە کە لایەنی مانەویی هەیە ... هەستەکانی مرۆڤیش بە یاریدەی هەستێکی جوانی یەوە دەخرۆشێن کە زیاترە لە ڕێگە چارەی مەسەلەیەکی ئەندازیار.

---

[1] –تاق: مەبەست لە سەقفی ژوورە(بنمیچ)

[2] –گومەز: تاقی گومەزی

47 – دەسەلأتی كەنیسە

هونەری گوتیك لە هونەری ڕۆمییەوە " ڕۆمانسك " بەدی دەهـات" هونـەری ڕۆمانـسك بەلای کەمەوە هونەرێکی وەرگێراو بوو بە ڕووکەش و شێوە قەریحەی باکوری دەنوانـد کـە شوێنگەی دێرینی هونەری ڕۆژهەلأتییە . دەتوانین بلێین کە خواستی هونەری ڕۆمانسك لـە گۆڕانیدا بۆ هونەری گوتیك و خواستی هونەری گوتیك لە گەیشتن بەوپەڕی بالأبوونی خۆی ئەمە بوو کە زیاتر و زیاتر چۆنێتیی باکوری لە خۆی بگرێت .

هەڵبەتـە ئەمـەش شـتێکە کـە مـرۆڤ چـاوەڕوانی دەکـات ... بـەلأم بـەدی هـاتنی ئـەم گۆڕانکارییـە بـە یاریـدەی هۆکـاری بـێ ئەنـدازە بـەهێزتر دەبێـت کـە ئـەویش کەنیـسەی مەسیحییە .

کەنیـسە لـە زۆربـەی ڕۆژەکـانی قۆنـاغی هونـەری گوتیـك دا بـە مانـای تـەواوی وشـە دەزگایەکی جیهانی بوو ، ئەم دەزگایەش تەنها کەنیسە نەبوو ، بەڵکو خاوەن پلە و پایەی کەنیسەکان بە زمانێك دەدوان کە بەهیچ جۆرێ جیاوازی نیشان نەدەدا کە لە چی ولأتێکـی ئەوروپاوە هاتوون ... ئەم خاڵەش نەك تـەنهادەربارەی پلـەی بـالأی ئەسـقەفەکان ڕاسـتی سەلمێن بووە بەڵکو دەربارەی قەشەکانیش " بە تایبەتی ئەوانەی لە ڕاگەیاندنی ئینجیل دا کورتەیەکیان کەمیان دەزانی کە هیچ جیاوازی نەبوو .

ئـــەم چـــۆنێتییە نێودەوڵەتییـــەی کەنیـــسە بـــووە هۆکـــاری کـــە هونـــەری کەنیـــسە مەیلدارێتییەکی یەك ئاڕاستەو یەك دەست و هاوتایی پەیدا بکات ... بەتایبـەتی کاتێـك کـە کەنیسە دەربارەی چۆنێتی دانان و بەکاربردنی بابەتی ئـایینی دەسـتوری دیـارو ئاشـکرای ڕادەگەیاند .

بەم پێیە لە تەواوی قۆناغی گوتیك دا هونەری کاهینی کەنیسە بوونی هـەبوو و مەیلـدار بوو بە سیمبولێکی بوون و هزرێتی و نـەرێتی هەمـەجۆر و بڕیـار دراو " کەچـی لـە هـەمان

کاتدا هونەرێکی " ژێـر زەمینـی" ش بـوونی هـەبوو کـە سـەر بـە عـەوامی خـەڵکی بـوو ، هونەرێ بوونی بەهێز و میللی و تا ڕادەیەکیش کێوی یان دڕندانە .

لێرەدا هەمان داستانی میسر جارێکی دی دوپـاتبووەو ... هەڵبەتـە گـەلێك لـە پیـشە گـەرانی ناڕۆحـانی لـە دەزگـا ڕۆحانییـەکان دا کاریـان دەکـرد و ناچـار بـوون بـە فـەرمانی کاردارانی خاوەن فـەزڵ و پایـە کـار بکـەن ... تـەنها کاتێـك کـە دوور بـوون لـە چـاودێری قەشەکانیان ئازادانە دەیانتوانی بە مەیلی خۆیـان کـار بکـەن و یـاری هەمـەجۆری شـیرین بەدی بهێنن کە زۆر جار لە کەنار و گۆشەی شاراوەی کەنیسەکان دا مرۆڤ دەیان بینێ .

48 – هونەری گوتیك

ئەم جیاوازییەی لە نێوان هونەری کاهینی و هونەری عەوامی گوتیـك لـەو ئاراسـتەیەوە باس دەکەم کە ئەو ڕەگەزە باکورییەی بەردەوام لەکاردا بوو و وێنـەی دەرەکیـی بـە پێـی خواستی ناو خۆیی " محلـی "ئـاڵوگۆڕ دەکـرد – لـە هـەمان هونـەردا گـروپ و خـەڵکانێك دەکرێ ببینرێ .

بەدبەختانە لەگەڵ ئەوەدا کـە هزنـەری خـەڵکانی سـەدەی ناوەڕاسـت تاڕادەیـەکی زۆر هیچیان لەبەر دەستا نییە " بەڵام کەمێك لە هونەری کەنیسەی گوتیك –مان بۆ ماوەتەوە.

ئەم هونەرەش هەرگیز بەناوی هونەر نەیاندەناساند و نرخێکـی ئـەوتۆیان بـۆ دانـەدەنا ... گۆزەگەرییەکانی سەدەی ناوەڕاست کرچن و پەروەردەیان نەکردووە و واتـە کارامـەیی هونەرییان پێوە دیار نییە . بەڵام لە ڕووی هێزی هاوسەنگی و هێڵی دەرەکییەوە هـەروەها لە ڕووی بەدی هێنان و شکڵ و قەبارەوە – لە ڕووی بەیانی ڕاستەوخۆی وێنـەیی یـەوە – من جگە لە هەندێ دەفری گۆزەیی و پەیکەری بۆشـی چـینی سـەر بـە قۆنـاغی زنجـیرەی چـوو =) 255 – cho1122 پ . ز)و هەنـدێ لـە پەیکـەری کـاری ڕەشپێـستەکان – زیـاتر شتێکی ئەوتۆم لە بەردەستا نییە کە شایەنی لێکچواندن و هەڵسەنگاندن بێت بە باشـترین دەفری سەدەی ناوەڕاست .

PDF 4 KURD

دوو کۆتـایی تـەوەری هونـەر لـە سـەدەکانی ناوەڕاسـت دا بـە یـەکتری دەگـەن : لـەم شتانەدا ئێمـە تـەنها ڕوبـەڕووی بـەیانی سـادەی ویـستی سـەر بـە وێنـە دەبینـەوە ... لـە پەیکـەری سـەرو دەسـتی شـکاودا کـە لـە (وێنـەی 36)دا دەبیینـین تـەواوی جـوانی و گیاندارییەکی زۆری ئایینێك لە پەیکەرێکی بەردین دا ڕەنگی داوەتـەوە .., لەگـەڵ ئەمـەش دا گۆزەی سەدەی ناوەندین لەم جۆرە پەیکەرە کەمبەهاتر نین ... ئەمەش زیاتر دەتوانین پێداگرین و بڵێین " سەدەی ناوەڕاست بەبێ بـوونی ئـەو هونـەری گۆزەکارییـە نـەیتوانیوە پەیکەرێکی وەها بەدی بهێنێت ، یەکـەمیان سـەرەتایی و سـادەیە و دووەمیـان ڕوحـانی و بەنرخ " بەڵام هەردوکیان خاوەنی ئەو یەکە وێنەییەن کە بەبێ ئـەو هـیچ شـتێکی هونـەری شیاو نییە .

49 – گوتیکی ئینگلیزی

لە ئینگلتەرە ، هونەری ڕەسەنی خەڵکی لە سەدەی ناوەڕاسـت دا هـەرگیز زیـادەڕۆیی بەسەر هونەری کەنیسەدا نەکرد ، بەڵام ئەو هونەرەی بە شێوەیەکی قوڵ ئاڵوگۆڕ کرد .

لە ڕەوتی ئەم گۆڕانەدا هونەری کاهینی هێدی هێـدی چـۆنێتیی نێودەوڵـەتی خـۆی لـە دەستداو خاسییەتی ناوخۆیی پەیدا کرد .

لە سەدەی دوانزەیەم و سیانزەیەمدا سەختە بتوانین هونەری فەڕەنساو ئینگلتـەرە لـە یەکتری جیابکەینەوە " بەڵام لەسەرخۆ جیاوازیی ناجۆر والاّ دەبێت ، شێواز کە بەشـێوەی شتێکی ناخودی "غیر شخصی" بەدی هاتبوو ، لایەنی خـودی " تاکەکەسـی " پـەیداکرد ... لە هونەری ئینگلیزی دا چۆنێتییەك سـەر هەڵـدەدات کـە لـە ڕوانگـەی منـدا بێجگـە لـە ووشەی "شیرین" بە شتێکی تری ناونابەم ، مەبەستیشم لە شیرین تەنها نیانی و ناسـکییە دەرهەق بە جوانی شتە سادەکان (گەڵا – چرۆ– گـوڵ– گیانـدار– منـداڵ). پاشـان ئـەم مەیلدارێتییە بـەرەو هەسـتیاریکردن چـوو و بـە دارمـان گـەیی " بـەڵام تـا ئـەو کاتـەی کـە

لەبەردەوامی و بەرەودا بوو " چێژێکی ڕاستیانە و خۆشڕوویی کە تیایدا بەکار دەبرا ، لەڕەوتی گەشەی هونەری ڕۆژئاوادا شتێکی سەر بەتاکە کەس بوو.

بەلام لەم هونەرەش تاکە بەرهەمێکی زیندوو لەپاش بەجێ نەماوە .کەنیسە گەورەکانی ئێمە لە ڕاستی دا قالبێکی غەمگین و شکۆی جوانیی ڕابردووی خۆیانن " ئەو کەنیسانەی کە هەریەکەیان پارچەیەك گەوهەری بێگیانی جوانی بوون ، ئێستاکە بێجگە لە کۆشك و تەلاری خالی شتێکی دی نین، ئەو زیانەش کە لە تاعونی ترسناکی تۆلەسێنی گیانی بە " پوریتانیزم " ناسراو کەوتەوە و هەلمەتی بردە سەر وێنەکێشانی ئینگلیزی و شیعری ئینگلیزی و مۆسیقا و سەمای ئینگلیزی – زیانی لە توانای تێگەیشتنمان بە دەرە و نا شایەنی باوەڕ کردنە .

50 – هونەری ڕێنیسانس

هونەری ڕێنیسانسی ئیتالیا جێ تۆژینەوەی هێندە بەر بلاوە و هێندە دووپات و پڕ سەرنج دەربارەی تۆژیونەتەوە کە لەم یاداشتەدا کورتەیەك دەربارەی بەسە .

تابلۆی بێ شوماری مامۆستایانی ئیتالی دەمانترسێنێ بەجۆرێکی وەها کە دەشێ چاوەکانمان دابخەین و لە ئەزمونی سەرسوڕێنی هونەری ئیتالی تێپەڕین یا لابدەین . بەلام ئەگەر گۆشەیەکی تەسك بکەینە جێ باسی تۆژینەوەمان " بۆ نمونە تەنها گوێ بە هێلکارییەکانی کەلە مامۆستایانی ئیتالی بدەین " ئەوا دەشێت لەو مەترسییە خۆمان پڕ هێز بکەین .

دەربارەی هێلکارییەکان " دەتوانین لە پەیوەندی ڕاستەوخۆتردا بین لە گەل کەسێتی هونەرمەندەکان دا

تابلۆی هونەرمەندەکان چەندینجار دەستکاری کراون – چونکە ئەگەر دووبارە وێنە نەکێشرێتەوە — ئەوا ناچار ڕەنگەکانیان دەپەڕێ و لە کال بوونەوە و پرواندنیان دا نادیار دەبن ... تێپەڕینی کات پەردەیەکی تەڕ و تازەی بەسەر ئەو تابلۆیانەدا داوە .

PDF 4 KURD

ئەو تابلۆ هونەرییانە ئەگەر بهاتایە و دووچاری ئەم عەیبە بچوکانە نەهاتنایە، دەشیا ئەم کۆ سپەیان هەبوایە کەخەڵکی سادە دووچاری ترسێکی کەم دەبوون لە ڕووبەڕوو بونەوەیان دا لە بەرامبەر ئەم شاکارە هونەرییە مەزنانەدا کە هونەرمەند کۆی هۆش و شارەزایی خۆی تیا خستۆتە کار .

بۆ تێگەیشتنی تابلۆی وەك " دارکاری کردنی عیسا " بەرهەمی پیرۆ دیلافرانچیسکا (وێنە 17) گەر بمانەوێت لە ڕادەی باڵای کاریگەریی ئەو تابلۆیە تێبگەین بە تەنها پەرچە کرداری هەستی کافی نییە ...چونکە خواستمانە بزانین لە بیری هونەرمەند دا چی ڕوویداوە ... بۆچی خودی بابەتی دارکاریکردنی لە ژێر سایەی سێ ئەندامی پڕ نهێنیی دا کە لە پێشەوەی تابلۆدا وەستاون بەدی هێناوە " و بۆچی ئەم تابلۆیە بە گشت سەیر و سەمەرەی خۆی توانیوێتی بەم شێوەیە سەرسوڕێنە وێنەی بارودۆخی مەبەستی خۆی بە ئێمە بگەیەنێت ؟

بەڵام دەربارەی هیڵکاری بە هیچ یەکێ لەم بابەتانە دەستەوەستان نابین ... ئێمە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لەگەڵ قەریحەی هونەرمەند دا پەیدا دەکەین " ئەمەش لە ڕاستیدا دڵمان دەخاتە لێدان .

51 – هێڵکارییەکانی مامۆستایانی ئیتالی*

(مەبەست لە هێڵکاری = تصمیم) ە بەڵام گرنگی هێڵکاریەکانی مامۆستایانی ئیتالی پەیوەستی بەلێدانی دڵی خەڵکییەوە نییە ... دەکرێ بە ڕاستی دەربارەی هونەری هێڵکاری وتووێژ بکرێت . بەم مانایە کە ئەو هونەرە لە خۆیدا هونەرێکی تایبەتە و ڕاستەوخۆ پێشینەی وێنەکێشانی نیە.

---

* دەکرێ نەخشە ڕاستتربێت بەکاربردن – بەڵام من هێڵکاری بە ڕاستتر دەزانم .

PDF 4 KURD

ڕاسکین جارێکیان پەنجەی بۆ ئەوە ڕاکێشا کە لە کۆی گەلەری یەکانی ئەورووپادا تاقە هێڵکاری یەکی لاوازی یا مندالآنەی ئوستاندانی گەورە بەدی ناکرێت " بەڵکو گشتیان هێڵکاری مامۆستایانەن و لێهاتویی هونەری بیان پێوەدیارە .

ڕاسکین ئەم خاڵە ی وەها ڕوون کردۆتەوە کە ئێمەی خەڵکی چاخی نویٚ هەمیشە وا فێر کراوین یا هەوڵمان داوە فێر بین کە بەهۆی هێڵکارییەوە هەوڵی وێنە کێشان بدەین " لە کاتێکدا مامۆستایانی دێرین لە ڕێگەی وێنەکێشانەوە هێڵکارییان دەکرد " بە منداڵی فڵچەیان دەدایە دەستیان و ناچار دەکران بە فڵچە وێنە بکێشن یا هێڵکاری بکەن تا کاتێك نیازی وێنەکێشانیان هەبیٚ بە قەڵەم بتوانن قەڵەم بەهەمان کارامەیی فڵچە بەکار بەرن – یان بەچێچەوانەوە .

مایکلٚ ئەنجلۆ فڵچەی وێنەی پەڕی نووسین بەکار دەهێنا ... بەلأم ئەو مامۆستایانە فڵچەیان لە ڕووی تواناممەندی خۆیانەوە بەکار بردووە و ئەم کارەشیان بۆ نواندنی خێرایی بیرێك یا ئەندێشەیەك بەکاربردووە یا بۆ دیاری کردنی تایبەتمەندێتی مۆدێل " بەلأم هەرگیز قەڵە میان بۆ مەشقی وێنە کێشان بەکار نەدەبرد ."

ئەم وتانەی من دەیانسەلمێنم بە ڕوانگەی خودی خۆم مەرجی بنچینەیی هێڵکاری فێربوون بەیان دەکات لای مامۆستایانی دێرین .

ئەم هێڵکارییانە هونەرێکی جیاواز پێکدەهێنن جیاواز لە وێنەکێشان و پەیوەندییان بە وێنەکێشانەوە ئەمەیە کە هۆکارێکن بۆنیشاندانی خێرو دەستوبردی بینراوێك (واتە سکێچی سەرەکی) یان بیرێك کە لە پاشان دا ویسترابێت بە وێنەکێشان بەدیی بهێنن .

بەلأم پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی بەڕودانی خودی وێنەکێشانەوە نییە چونکە خێرا نووسین وا ناناسین کە مەشقێکی گونجاو بێت بۆ هونەری نووسین .

52 – هونەری نەخشاندن = هێڵكاری = Design

كاريگەريی هێڵكاريی مامۆستايانی مەزن ، بەشێكی بەهۆی شارەزايی فـراوان و دڵنيـای قەڵەمی دەستی مامۆستا بەدی دێت ، هونەرمەند قەڵەم بە لێهاتووييەكی وەها بەكار دەبات كە بە واتای ڕاسكين : جوانيی هەمان قەڵەمی ناوبراوە .

تايبەتمەنـديێتی دی هـەن دەربـارەی هێڵكـاری كـە چـۆنێتی تايبـەتی (هـێڵن) هێـڵ ڕەگەزێكە كە ئارامی و خرۆشی پێـوە ديـارە ، لێدان يـا وەشـاندن و بـەكاربردنی هێـڵ بـە ياريدەی قەڵەمەوە خێرايی پێوە ديارە و ناشايەنی چككردنەوەيە " بە پاڵپشتی كـێش لـە جێگەی بينايدا.

هەڵبەتە هێڵكارييەكان لەڕووی مەبەسـتەوە لـە يـەكتری جيـاوازن ، بۆيـە جۆرەكانيـان هەمان شێوە جيـاوازە...هەنـدێ نەخـشە جـۆرە حاڵـەتێكی ژيـان بـەخش يـان تيـشكێكی ناگـەهانی ڕۆشـنايی ديـدە بـەدی دێـنن وێنـەی نەخـشەكانی كاراپاچـيو = Carpaccio " نيـشاندنی ئـايينی " " هەنـدێكی دی" ڕاهێنـان "ی پـڕ سـەرنجن كـە بـۆ مەبەسـتێك يـا بابـەتێكی ناسـراو بـەدی هێنـراون وەك " ڕاهێنانـەكانی = مەشـقەكانی " پيـسانيللۆ = Pisanello دەربارەی گيانداران (وێنە 38).

بـەڵام لـە كـۆی ئـەم جـۆرە هێڵكارييانـەدا ئاگادارييـەكی تايبـەت دەربـارەی ديـدی هونەرمەند بەدی دێت ، هونەرمەنـد و بينـەريش سـەربەخۆيان لەهـەر سـاتێكدا سـەرنج لـە شـتێكی تايبـەت دەدەن ، زۆربـەی تابلۆهونەرييـەكان سـەرنجی بينـەر دابـەش دەكـەن " سەرەتا سەرنج لە پەيكەری دەستی چەپ دەدەين ، پاشان سەرنج لە كۆمەڵـەی دەسـتی ڕاست و لـە دوايـيدا ديمـەنی دوور و پردێك كـە لـە ديمەنەكەيدا ولاّخێك لەسـەر پردەكـە دەبينرێ لە حاڵەتی ڕێكردن دا ، بۆيە ناچار خۆمان دەبينين كە تابلۆ هونەرييەكە لە پـێش چاوماندا كوت كوت و دابەش بكەين و لە دوايیدا هەوڵ بـدەين ئـەو پارچـانە لـە هەسـتماندا پێكەوە لێكدەين و تێيان بگەين ... هەوڵ دەدەين تا گشت ئـەو بەشـانە كـە سـەرنجی نـا

PDF 4 KURD

تەبای ئێمەی گرد کردۆتەوە لە یەکەی بینایەکی تەواودا پێکەوە دارێژین و مەبەستی کێش و وێنـەی هاورێـژە و بۆشـایی = ئاتمۆسـفار –و بـەهای ڕەنـگ بخەینـە ڕوو، ئـەو کاتـە بەتەواوی تابلۆکە و بەشەکانی لە یەکەیەکدا لە هزری بینەردا بەرجەستەدەبێت .

سەرکەوتویی تابلۆ پەیوەندە بە پێکەوە بەستنی پارچەکانەوە لـە زەینـی بینـەردا ... هەڵبەتە لە ڕاستی دا ڕوودانـی ئـەم تێکـەڵ کـردن و پێکـەوە بەسـتنە غـەریزیترو خێراتـرە لەوەی بە چەند وشەیەکی ناشیانە بتـوانین بـەیانی بکـەین ... جـۆرە تابلۆیـەك هـەن کـە دیدەی مـرۆڤ دەربارەیـان بەهـەمان ئەنـدازەی هێڵکـاری گرنگیـی هەیـە – هـەمان شـێوە هێڵکاریی ئاڵۆزیش هەیە کـە بەئەنـدازەی تابلۆیـەکی وێنەکێشراو شـایەنی ڕوونکردنـەوەو شیکردنەوەن .

بەڵام بەپێی عادەت هێڵکاری ئەو پایەی هەیە کە بەدی هێنەری پارچەیەکی بـچوکە لـە ژیان – وەك تابلۆیەك ، پۆرترێتی کەسێك ، شکڵی ماسولکەیەك ، بینای گوڵێك " هێڵکـاری شـتێکە لـەم جـۆرە و لـە هـەمان کـاتیش دا دیـارترین شـوێنەواری دەسـت و پەنجـەی هونەرمەندێکە کە بۆمان بەجێ دەمێنێ .

بەسەرداچـوونەوە لـە هێڵکـاری دا تـەنها بنـچینەی پێویـستی ڕەخنـەی زانـستیی هونەرنییە، بەڵکو چاترین وەرزشە بۆ هەستیاریی مرۆڤ .

شێوازی تایبەتی هـەر هونەرمەنـدێك زیـاتر لـە هێڵکارییـەکانی دا دەردەکـەوێت " ئـەم خاڵەش بە تایبەتی دەربارەی مامۆستایانی گەورەی ئیتالی ڕاستە.

هێڵکارییـەکانی ئـەو مامۆسـتایانە گەلأیـەکن لـە دەفتـەری یاداشـتەکانیان ، ئـەو دەفتەرانەش (پێش ئەوەی بلأو بکرێنەوە) تەنها بـۆ یاداشـت کردنـی بـیر و ڕای تایبـەتی بەکار دەبرێن ... یاداشت نووسیش دەربەستی ئـەوە نایـەت کـە کەسـانی دی سـەرنج لـە دەستنووس و دەستکردەکانیان دەدەن ، ئەگەر چی ئەوان تەنها بەخواستی دڵـی خۆیـان و بۆ قوڵبوونەوە لە بیرەکانیان دەنووسن و هێڵکاری دەکەن ... بۆیـە وا دەردەکـەوێت کـە هونەرمەندانی ڕێنیسانس کەسانێ بوون کە زەینیان دووچاری پشکنینی زەینی = یا بـیری

PDF 4 KURD

بووە " وەك لیۆناردۆ کە مەیلی خولقاندنی گیانداری ئەفسانەیی تاك شاخ = قۆچ و پەریی مرۆڤ شێوەی هەبوو ... هەروەها قاڵبگەریی تۆپ دروستکردن و دروستکردنی گوڵە کێویلەی مەیل دەکرد.

نمونەی دووەم سینیورلی = Signorelli و پولایولو = Pollaiuolo یە ئەم دوو هونەرمەندە هەمیشە هەوڵیان دەدا پەیکەری بزێو لەحاڵەتی جوانی دا بەدی بێنن " هەروەها مایکل ئەنجلۆ کە توانامەندی و ئەندامکاریی بابەتە بینراوەکانی تاقی دەکردەوە .

ئەم هونەرە هێڵکارییە هێندە گرانە کە مەترسی ئەمە دەکەین لە کاری ڕەسەنی هونەرمەند ، واتە وێنەکێشان و پەیکەرسازی تێنەگەین ... بەم شێوەیە پێویستە ئاگادار بین کە هێڵکاری هونەرێکی جیایە ... کاتێکیش سۆراغی وێنەکێشان یان پەیکەرتاشی دەکەین : ڕووبەڕووی بەهای تر دەبینەوە.

53 – هونەری هزری = عەقڵی

ڕێگەیەکی دی بۆ گەیشتن بە هونەری قۆناغێکی وەك ڕێنیسانس ئەمەیە کە هەستیاری نوێی خۆمان وەکار بخەین " پێویستە چۆن ناوی پرشنگداری لیوناردۆ و ڕافائیل و مایکل ئەنجلۆ پۆلداری بکەین ؟

هەر سەردەمە خاوەنی تەرتیبی خۆیەتی کە پەیوەندە بە قۆناغێکی کاتی و هەستیاری ئەو سەردەمە خۆیەوە .

چییەتییەك لە بەرهەمی ئۆچلو = Uccelo — دا گریمانە ؟ ئەم بەرهەمە مانای چییە بۆ هەستیاری ئەم چەرخە نوێیەمان ؟

ئایا ئەم چۆنێتییە لە بەرهەمی کۆی مامۆستایانی هونەرمەندی ڕێنیسانس دا بوونی هەیە ؟ ئایا چی شتێك ئەم چۆنێتییە دیاری دەکاو داوەرە بەسەر پێوادنگ و زانستەکانی هونەردا ؟

ئۆچیلۆ زۆرجار والآکەری دووری نیشان دانە = پێرسـپێکتیڤ = Perespective هـەروەها زانستی دیمەن و بینراوەکان " بەلاّم ئـەم دووری نیـشان دانـە ئەگـەر بێـت و بەشـێوەیەکی سنوردار دەسنیشان نەکرێت ، ئەوا بیّ مانا دەبێت .

ئۆچیلۆ داهێنـەری پێرسـپێکتیڤ نییـە ، بـەڵکو یەکـەم هونەرمەنـدە کـە زرنگانـە لـەو بوارەدا ئۆقرەی گرتووە و چێژی لە دیمەکانی بینیوە ... ئەو پێرسپێکتیڤی بە شێوەیەکی پێویست بەکار دەبرد " نەك تەنها لـە پێنـاوی ئـەوەدا کـە ڕوویـەکی ڕاسـتی بـەتابلۆکانی بدات بەڵکە لە پێناوی ئەوەدا کە تـابلۆو وێنـەکانی خـۆی ڕاسـتگۆش بکـات ... تـابلۆی " تێکشکانی سان ڕۆمانۆ" نمونەیەکە لـەم مەبەسـتە : هاوڕێـژەی بنـچینەیی لـەم تابلۆیـەدا هاوڕێژەیەکـە لـە نێـوان هێڵـی نێزەکـان و سـتونەکان دا و بەشـەکانی پـشتەوەی دیمەنـە دوورەکانی ناو تابلۆکەدا بەدی هاتووە .بەکاربردنی ڕەنگ بە ڕوویەکی ویستراو تەنانەت بە ڕوویەکی بڕیاردراو هـەمان شـێوە هاوتایـە لەگـەڵ پێرسـپێکتیڤ دا –هەسـت دەکـەین کـە ئۆچیلۆ ڕەنگەکانی ڕاسـتەوخۆ لـە ڕوانگـەی جوانکارییـەوە بـەکاردەبرد ، هەرچـەندە ئـەم جۆرە بەکار بردنە شوێنەواری ڕاست وەڕوکەوتنی ڕەنگەکان لاواز دەکات ، ئەم خاڵەش لـە تابلۆی جوانی " شوێن شکار لە شەودا " بە ڕۆشنی ئاشکرا دەبێت .

بـەم پێیـە چـۆنێتییەك کـە ئۆچـیلۆ – مـان لا گـرنگ دەکـات بریتییـە لـە بـەکاربردنی ئاگایانەی هۆکارێك کە لەبەر دەستیدا بوو – واتە ئۆچێلۆ هونەرمەندیّ یا وێنەکێشیّ نەبوو کە بەشێوەیەکی ناخود ئاگایانە و بەزەبری هەستەکانی خـۆی وێنـە بکێـشیّ : بـەڵکو ئـەو ئاگایانە " عەقلانە " و بە ڕوویەکی ویسترا و گریمان کـراو ، لەسـەر بناغەیـەکی هـزری کـە پێشتر بەئاگا بوو لێی کاری دەکرد .

هەندێکی دی لە هونەرمەندانی ڕێنیسانس هەمان شـێوە لـەم چـۆنێتییەدا هاوکـاری ئـۆ چـولۆن – بـۆ نمونـە ئانـدرنا دولاکاسـتانیۆ و کوزیموتـورا = Cosimotura و لـە گـشتیان بالآدەس تر پـیرۆ دێلافرانچیسکا – یـە . چـۆنیتی دەرەکـی ئـەم هونەرمەندانەیـە زۆر لـە

یەکتری جیاوازن ، بەڵام گشتیان بەیاریدەی چۆنێتییەك كە دەتوانین بە شێوازی — پێشین— Apriori ناوی بەرین دیاری دەكرێن و دەناسرێن.

لە ڕاستی دا فرانچیسکا دەکریێ بە یەکەمین هونەرمەندی کۆبێست — ناو ببرێت و تابلۆی وەك " لێدانی حەزرەتی مەسیح " (وینە 38) خاوەنی داڕشتنێكی تەواو ئەندازەیی یە كەلە چوارلای بەدوای یەكدا هاتووە پێك هاتوە . پیرۆ دیلا فرانچیسکا مژدە بەخشی قەریحەیەکی نوێیە لە هونەردا .هونەرمەندێكە هەستەكانی خۆی بە شێوەیەكی بنچینە هزری بەدی دەهێنا ، تەنانەت نامەیشی دەربارەی ئەندازەگەری هەیە و ئەمەش ئەوە ڕوون دەكاتەوە كە گریمانی هزری بوونی كارەكانی ئەو خەیاڵێكی نوێ نەبووە .

هەمان چۆنێتی بە هزری بوونی هونەرمەندانی وەك پیرۆدیلا و ئۆچێلۆیە كە دەبنە هۆی بەدی هێنانی قەریحەی نوێ : چونكە مەیلداریێتی ڕەسەنی هونەری نوێ . سەرەڕای چەندین زیارۆیی كردنی ئیكسپریسۆ نیستی — لەو ئاراستەیەدا بووە كە ڕەگەزی بەدی هێنانی هزریان هێناوەتە نێو هونەرەوە ... لەبەرئەم هۆیەشە كە بە پێچەوانەی چاوەڕوانكردنی زوربەی ڕەخنەگرانی هونەر هێشتاكە وێنەكێشانی ئەبستراكتی لە برەودایەو بەدیهێنەری شێوازی وێنەیی هونەرمەندانێكە كە دەشێ بە بەیانكەری قەریحەی نوێ بناسرێن لە هونەردا، نمونەی ئەم هونەرمەندانەش — بن نیكلسن = Bennicholsen و نائۆم گابۆ =Naum Gabo — یە .

بەڵام ئایا مەبەست لە هێنانە ناوەوەی ڕەگەزی هزری لە هونەردا چییە ؟ مەبەست تەنها بریتییە لە حەقی بەكاربردنی هێزی هزری بەناونیشانی بنچینەی هونەر .

بۆچونی هزری هەرگیز ناكرێت بە مادەی یەكەمی هونەر بزانرێت " لەلایەكی دییەوە سۆزە بەدی نەهاتوەكانی وێنەكێشیش لە نائاگایی دا هەمان شێوە ناشێ ماددەی یەكەمی هونەر بێت .

لە وێنەكێشان دا هەمان شێوە وەك شیعر بۆچونەكان یا سۆزەكان خاڵی دەستپێكردنی بەدیهێنانی تەواوی قەریحەی مرۆڤە كە بە بەرهەمی هونەری ناودەبرێت .

PDF 4 KURD

ئـەم بەدیهێنانـە یـا خۆویـست و بڕیـار دراوە ، یـان غـەریزەیی " لـە هـەردوو بارەکـەدا کۆیەکی کاملە کە دەتوانێ کۆی هەستەکانمان بە خۆیەوە سەرگەرم بکات .

54 – ڕیالیزم

لە میيانەی نێوان هونەری ئایـدیالی ڕێنیـسانس و هونـەری هـزری دا ئەمڕۆکـە جۆرەهـا قۆناغی خەیاڵی و ڕیالیزم بەدی دەکرێت .

ڕیالیزم یەکێکە لە هەرە ئالۆزترین وشە کە لـە رەخنـەی هونـەری دا بـەکار دەبرێـت ، بەلاّم ئـەم ئالۆزییـە نابێتـە ڕێگـر بـۆ زۆر بەکارنـەبردنی ... لەسـەر ئـەم بۆچـوونەمان ئـەم ناونیشانەی ڕیـالیزم هـەرگیز جێگـەی ڕەزامەنـدی و قبـوڵی هـیچ قوتابخانەیـەکی هونـەری نەبووە .

لـەبارترین مانـای وشـەی ریـالیزم دەشـێ لەبـەکاربردنی فەلـسەفییانەیدا بێـت . لـە فەلـسەفەدا ریـالیزم یـان لـە ڕوانگـەی مێژووییـەوە بەرامبەرەکـەی " نومینـالیزم " (ڕەسەنایەتی ناولێنان) ە و بە شاکارێکی گشتی تر ناوی تیۆرێکی تایبەتە لە بواری زانست دا و لە باوەڕێ دەدوێت لە پشتبەستووە بە ڕاستییە دیدەییەکانی جیهانی دەرەکی .

تێڕەوانی ڕەخنەی ئەدەبی بێ گومان لە سەرەتادا ئـەم زاراوەیـەیان واتـە ڕیـالیزم لـە فەلسەفەدا بەڕووتی وەرگرتووە و بێ ماوەدان ڕاستی مانای وشەکە لە نێو چووە .

نووسەری ڕیالیزم کەسێکە کـە ئاشـکراو بـە رووکـەش لـە هەڵبـژاردنی بـواری ژیـان دا لایەنگرییەکی تایبەت نیشان دەدات ، بەڵکو دیمەن و ئادەم وشتەکان بەوجۆرەی کـە وەڕو دەکەون و چاو دەیانبینێ پێناسی دەکات .

بەلاّم لە ڕاستی دا لەو جێگەیەدا کە هونەر هەمیشە پێویـستی بـە هەڵبژاردنـە (ئەگـەر چی بە بەڵگـەی کـەم جێگـەیی و ڕێنمـایی ئـابووری) . نووسـەری ڕیالیـست کەسێکە کـە بوارێکی تایبەت لە ژیان دەخاتـە ژێـر چـاودێرییەوە و ئـەوەش ئـەو بوارەیـە کـە لـە هـیچ جێگەیەکدا پێناس و ژیاندنی نییە .

PDF 4 KURD

تێڕوانینی فەلسەفی ڕەخنەی هونەری کەمترە لە ڕەخنەی ئەدەبی ، چونکە ڕەگ و ڕیشە و چڵ و گەڵای ئەو برەوی هەمان ڕەخنەی ئەدەبییە لە زەمینەی هونەردا .

ئەو هونەرەی کە دەکرێ بە مانای تەواوی وشە بە ڕیالیستی ناو ببرێت " هونەرێکە بەهەر شێوە و هەوڵێك هەوڵ دەدات دەرکەوتی دەرەکیی شتە بینراوەکان نیشان بدات ... ئەم جۆرە هونەرەش هەروەکو فەلسەفەی ریالیزم باوەڕی بەڕاستیی ڕووکەشی دیدەیی شتەکانە.

ئیمپریسیونیزمی سەدەی نۆزدەیەم جۆرێکە لەو هونەرە ، بەڵام لە ڕاستی دا ئیمپریسیونیستەکان جۆرە ڕیالیزمێکی زانستیانەیان لە شێوازی کارەکانیان دا تێکەڵ بە تەرزی بینگەیان کرد کە زیاتر ئایدیالیستی بوو و دەکرێ ئەو شێوازەی ئەوان بە هۆنینەوەیی = غەزەلیات ناوبەرین . بۆبینینی وێنەکارییە ڕیالیستییەکان ، بە مانای وشە کە بەگشتی شایەنی پەسەندن ، پێویستە چاو بە وێنەکێشانی هونەری هۆڵەندی دا بگێڕین بەتایبەتی بەرهەمەکانی — ڕۆبنس و پیتەر بروگل = Pieter Brueghel .

55 – کۆپی کردن = دوپاتکردنەوە .

جۆرج مارلی =George Marlier لە وتارێکدا کە لە " کۆنگرەی نێودەوڵەتی مێژووی هونەر " دا خوێندییەوە لە برۆکسل ، ساڵی 1930 " جیاوازییەکی دیاری کرد کە مەسەلەکە زۆر ڕۆشن دەکاتەوە .

مارلی وتی " پێویستە لە نێوان ڕیالیزم دا کە بە مانای کۆپی کردنی موو بە مووی ڕاستی دێ و ڕیالیزمێك کە بەمانای نیشان دانی دیمەنی ژیانی هەژارانە جیاوازی بکەین .

کاتێ کە دەربارەی مەکتەبی وێنەکێشانی هۆڵەندی دەدوێین " زۆر جار سروشتیانە خەڵکی مانای یەکەم لە پێش چاودەگرن ...

بەلآم بەپێی نیازەکانی مـارلی دەربـارەی هونـەری هۆڵەنـدی لـە سـەدەی یانزەیەمـەوە تاوەکو سەردەمی ئێستا نیشان دەدات ، بۆچونی یا رەچاوکردنی لەو جۆرەی ریالیزم لەو ماوەیەوە تا ئێستا دەگمەن بوونی هەبووە .

لـە وێنەکێـشانی هۆڵەنـدی دا هەمیـشە شـێوازێکی دیـاری کـراو بـوونی هـەبووە ، گـا مەبەستمان لـە وێنەکێـشانی هونـەری هۆڵەنـدی بەرهەمـەکانی سـەدەی پانزەیـەم بـێ کـە ملکەچی دا بەبڕیار دراوەکانی سەدەی ناوەڕاست بـوو — و گـا لایـەنی خـۆکردی بەرهـەمی وەك ڕۆبنس — و— یوردینس —ە = Jordaens —و پەیڕەوانیانە و گا شـێوازی سەرسـوڕێنی و خەو ئاسای هونەرمەندانی نوێ تری وەك جیمز ئانسۆر = James Ensor و — فریتس ڤان دن بێرگ = Frits Van Den Berghe — ە... لەهەر حاڵەتێکدا پێوستە گوێ ڕایەڵی ئەمە بـین کە لە هیچ یەکێك لەو مەکتەبە وێنەکێشانە هۆڵەندیانە دا مەبەست لە هونـەر و وێنەکێـشان دووپاتکردنەوە و کۆپیی جیهانی دەرەکی نییە شێوەی موو بە موویی .

لە ڕاستی دا لە هونەری هۆڵەنـدی دا شـکۆ و جـوانیی هونـەری دەربـاری نـابینرێ ... وێنەکێشانی هۆڵەندی هونەری خەڵکی چـینی بۆرژوایـە (کاسـبکار) و بـە پێـی خواسـت و مەبەستەکانی بۆرژوا بەدی دێت .

کارێکی بەد نییە بابەتی " ستایشی مەجوسەکان" لە پـێش چـاو بگـرین و ببیـنین کـە تەرزی وێنەکێشانی ئەم بابەتە بەدەستی دوو هونەرمەند دا کە نمونەی مەکتـەبی ئیتـالی و مەکتەبی هۆڵەندین چی جیاوازییەکیان هەیە .

بۆنمونـە لـەم بارەیـەوە تـابلۆی ڤینـسێنزۆ فووپـا = Vincenzo Foppa لـە پـێش چـاو دەگرین، لەم تابلۆیەدا خودی حەزرەتی مریەم بەشێوەی ئافرەتێکی ئایدیاڵی نیشان دراوە و ویقارو ئارامییەکی زۆری هەیە “ مەجوسەکانیش نمونەی ویست ئازایەتی و جوانە مەردین ، لەسەرو سیمای ئەندامەکا ن دا نەجابەت و ئەدەب سەر شارە .

ئێستا لە هەمان تابلۆ دەربارەی هەمان بابەت دەڕوانـین لـە مەکتـەبی هۆڵەنـدی دا کـە تابلۆیەکی مابوزە = Mabuse کە بێ بەرییە لە بریك و باکی جوانی ، بەم شێوەیە دەبیـنین

کـە حـەزرەتی مریـەم لـەم تابلۆیـەدا ئـافرەتێکی ئایـدیالی نییـە و بـە تـەواوی دیـارە کـە ئـافرەتێکی خانـەدانی هۆڵەندییـە ... مەجوسـەکانیش خـاڵی نـین لـە نەجابـەت ، بـەڵام ڕوخساری ئەوان کە بێ شك لەبەر مۆدێل دا کێشراوە دڵتـەنگی و شـەهوەی ژیـان نیـشان دەدەن ... بەسەر گروپی کەسـەکانەوە چـەند فریـشتەیەك لـە حاڵـەتی فـڕین دان ، بـەڵام لەبەشی خوارەوەدا ڕاستەوخۆ لە پێشەوەی تابلۆدا بەرد فەرشی شکاو بەرچاو دەکەوێت و دوو توولـە سـەگیش دەبینـرێ کـە یـەکێکیان سـەرگەرمی جـوویینی پەرچـە ئێسکێکە ... مـابوزە تایبەتمەنـدە لـە نێـوان هونەرمەنـدانی وڵاتەکـەی خۆیـدا لـەڕووی شـکۆ وجـوانی بەخـشینەوە " کـاتێ دەگـەین بـە بەرهـەمی وێنەکێـشانی وەك پیتـەر برۆگـل – یـان – هیرونیموس بوش = Hieronymus Bosch ئێدی هیچ جۆرە هاوجۆرییەك بە ئایدیالیزم بەدی ناکرێـت ، مرۆڤـەکان نـەك تـەنها لـە ژیانـەوە وەرگـیراون ، بـەڵکو لـە ڕووی مەبەسـتەوە کەسەکان لەنێوان گەوجـەو بەدفـەڕدا وەر گـیراون (وێنـە 41) . ڕووی یـان دیمـەنی ئـەم تابلۆیە پیسە و لە چارەی مرۆڤەکان دا شوێنەواری هۆش و نەزاکەت بەدی ناکرێت ... ئایـا برۆگل بەم کارە چـی مانایـەك بـەدی دێـنێ ؟ لەوانەیـە ئـەم کـارە بێجگـە لـە تێگەیـشتنی عادەتێکی سادە شتێکی تر نەبێت ، خودی برۆگل بابایەکی لادێی بوو " یوسـف دارتـاش و مریەمی کچ و هەموو شتێ سەر بەوان دێهاتی بوون ... برۆگـل دەیویـست ئـەم خاڵـە ڕوون بکاتەوە وە دەیزانی بە چەق بەستن لە سەر ئەم خا ڵە ڕاسـتیی بەسـەرهاتەکان گـەورەتر ڕەنگ پێ دەداتەوە .

هەستیاریی و شکۆ و بەزەیی ئەم بابەتـە لـە هـیچ جێگەیەکدا وەك لـەم تابلۆیـەدا کـە نمونەی ڕێنمای کردنی (ئایدیاڵ) ی ڕیالیستییە دیار نییە "

چونکە ڕیالیزم – یش لـە کۆتـایی دا فرمـانی ئایدیایەکـە – و تـەنها ئایدیالێکـە کـە لـە ڕەگەزی دڵخۆشکەرانەی جۆری مرۆڤ بوونی نی یە .

56 – ناتورالیزم = سروشتچێتی = سروشتیزم –

بەلأم بۆ تێگەیشتنی تەواوی شێوازی وێنەکێشانی هۆڵەندی پێویست دەکات پێناسمان لەمە زیاتر بێت ، بۆنمونە وشەی " ناتورالیزم " سروشتگەری " کـە دەشـێ لێـرەدا بـەکار ببرێت ، بۆ بەیانی مەبەستی مامۆستایانی دێرینی ئەم مەکتەبە زۆر زوو نەگەییو دەکەوێتـە روو . لەم مەکتەبەدا ڕاستیگەری = واقعییەت هەمان ئایدیایە و ئەمـەش خـاڵی مەبەسـتی نادیارمان کەمێ لەبارتر دەکات .

هونەرمەندانی وەك ڤان ئایك = Van Eyck یان مێملیێك = Memlink هەر وەکو هاوکارە ئیتالییـەکانیان شـێوەی مرۆڤـەکان لـە ڕاسـتی یـا لـە سروشـت ڕووت ناکەنـەوە و کـاری ڕووتەکاری واتە ئەبستراکشن تا ئەو جێگەیە بەردەوام نابێ کە شێوەی هاوبەشی شکڵەکان بگات بە مرۆڤێکی ئایدیالی. وێنەکێشی هۆڵەنـدی شـێوەیەکی دیـار واتـە سـادەو دواکـەوتو هەڵدەبژێرێت، ئەوەش بە عەشق وپەیوەندییـەکی وەهـا دەتۆژێتـەوەو وێنـە دەکێـشێ کـە کەسەکان بە کۆی ناجۆرییانەوە بەشێوەی بالأترین ڕەنگدانەوەی ئادیالی هونەرمەنـد وەڕوو دەکەون هونەرمەند وەڕو دەکەون .

تابلۆی " داخ کردنی پیرۆز فرانسیس " کاری یـان ڤـان ئایـك (وێنـە 40) دەکـرێ بـۆ نمونە لەپێش چاو بگرین .

مێژووی ئەم تابلۆیـە لـە نێـوان سـاڵەکانی 1430–1440 – دایـە ... پێرسـپێکتیڤی باگراوندی ئەم تابلۆیە لە پێوانەدا بە بەرهەمی ئەم قۆناغە گەلێ بەهێز و سروشـتییە ... لـە خودی تابلۆکەدا درك و گوڵ و گەلأ زۆر بە وردەکاری کێشراوە .

بەم شێوەیە تەواوی دیمەنەکە یەکەیـەکی ئایدیالییـە کـە بـۆ مەبەسـتی خـودی پـەنای بردۆتە بەر وردەکاری کردن . ئێستا بڕوانە پەیکەری خودی پیرۆز فرانسیس ، ئەگـەر ئـەم پەیکەرە بە مانای تەواوی وشە ڕیالیست بێت ، لێرەدا پێویست دەکات چاوەڕوانی بینینـی دیمەنێکی خرۆشێنەر بین – وەك ڕوخسارێك کە لەئازاردا تێکشێواوە و برینێك کـە خوێنـە

لێ دەچۆڕێ — بەڵام لێرەدا ڕووبەڕووی پەیکەرێکی مۆمیایی پیرۆزێك نابینەوە کە خاڵییە لە هەر جۆرە مانایەکی دەرونزانی ... ئەوەی دەیبینین وێنەیەکی ئارام و زیندووە کە لە ڕاستی دا لەبەر مرۆڤێکی ڕاستی دا کێشراوە .

گەر بمانەوێ ئەم خاڵە لە ڕووی هەریەکێ لە بەرهەمی مامۆستایانی کۆنی مەکتەبی هۆڵەندی دا بە نمونە بهێنینەوە گەر بمانەوێت : لەسەر ڕووی تابلۆی ناسراو بە میحرابی کەنیسەی پیرۆز باڤۆن= Saint Bavon لەخنت= Ghent " لەسەر ڕووی بەرهەمێکی دیی یان ڤان ئایك لە بروگز= Bruges کە ناوبانگی کەمترە بەڵام دەشێ نرخی زیاتر بێت. واتە تابلۆی مەریەمی داوێن پاك و پیرۆز دۆناتیان = St. Donatian و پیرۆز جەرگیس St.George ..لەم تابلۆیەدا حەزرەتی مریەم ئافرەتێکی تەواو سادەیە و ناشرینە ... منداڵ لە کۆشی دا لەڕو لاوازە ، پیرۆز جەرگیس سەربازێکی لاو و بەزەبروزەنگە ، شوێن سەرنجی تابلۆ کەسێکە بەناوی جۆرج ڤان دار پیل — ە = George Vander Paele و لەنێوانی پیرۆز جەرگیس و حەزرەتی مریەمدا لەسەر ئەژنۆ دانیشتووە ، یەکێکە لە ڕاستیترین وێنە کە لەسەرتاسەری وێنەکێشانی ئەوروپا دا دەبینرێت .

پاش ڤان ئایك دەتوانین ڕوو بکەینە بەرهەمەکانی میملینك کە بە باوەڕی من هونەرمەندێکی گەورەترە لە ڤان ئایك ، چونکە لە زۆر ڕووەوە لەو قوڵترە ، بەڵام لەهەمان کاتدا بابەتی ڕاستی وێنە دەکێشێ ، چونکە هەست دەکات بە وێنە کێشانی بابەتی ڕاستی دەتوانێ بابەتی ئایدیاڵی ڕەنگپێبداتەوە ... پێ دەچێ کە وێنەکێشانی هۆڵەندی بیانەوێت بڵێن کە بابەتی خواوەندانە تەنها لەنێوان وەچەی مرۆڤدا دەست دەکەوێت .

بروگل بەڕوویەکی باڵاتر ئەم گرێیەی بەو پەڕی توانا گەیاندووە و لە تابلۆی " هەڵاتن بۆ میسر " دا ناتوانرێ ڕوخساری یوسف و حەزرەتی مریەم لە نێوان کۆچەرەکان دا کە لە بەرگی میوانسەرایەکدا کۆبونەتەوە بەئاسانی بناسرێتەوە .

هەمان شێوە لە تابلۆی " کەوتنە خوارەوەی ئیکارۆس " دا تابلۆکە زیاتر وێنەی پیاوێك والا دەکات کە لە بەشی چەپی تابلۆکە دا خەریکە زەوی دەکێڵێ و وێنەی

کەشتییەك کە چارۆکەی هەڵداوە لە دەریا دا ، ئیکارۆسی بێ چارەش لە پای پارچە بەردە دوردەستەکانەوە دەستەودامانی شەپۆلەکانە.

برایانی برۆگل ، و هیرونیمۆس بوش کە بەر لەوان دەژیا و سرۆشبەخشی ئەوان بوو — نمایندەی جۆرێکی بالاتری رێبازی ریالیزمن .

دەربارەی ئەم هونەرمەندانە ریالیزم شێوەیەکی خەیاڵیانەی لە خۆی گرتووە . هەمان شێوەکە لە لایەکەوە دەتوانین بە شتی ڕاستی دەستپێبکەین و بە ئەبستراکت بگەین کە شێوەی ئایدیالی کۆی ڕاستییەکانە ، بەرووی پێچەوانەش هەمان دەکرێ بەشێوازێك بگەین کە نکۆڵی کەری کۆی ڕاستەقینە بێت — واتە ئایدیایەکی ئاشکرا ، ورێنەیەك لە شکڵ و مەبەستداری و کۆتایی یەکان— لە جۆر و بەشێك گۆڕانکاری و هەڵس و کەوتێ کە شایەنی ڕەچاوکردن بێت لەسەر بنچینەی واقیع... بەیان کەرو گێرەوەی زانستی جیاوازبێت " بروگلیش لە ڕاستی دا کاری وەهای هەیە کە ئەفسانەیین یا بەند و بالۆرەکانی کردووە بە بابەتی تابلۆکانی.

57 – ڕۆبنس

بەرهەمەکانی ڕۆبنس لە ئانتڤێرپ Antwerp زیاتر لەهەر جێگەیەکی دی شایەنی بینینە و ئەوپەڕی دەسەلات و گەورەیی نمایندەی شێوازی فینلاندییە ، بگرە ڕۆبنس لەمانەش بالادەستتر و زیاترە و لە مێژووی هونەردا خاوەن گرنگییەکی فراوانەو بۆ ئەو کەسانەی کە تێگەیشتنیان لە سروش و بۆ هاتنەوە ڕوویەکی ڕۆمانتیکی هەیە تا ڕادەیەك گێژن بەکارەکانی ئەو ... دەربارەی ڕۆبنس دەکرێ بەخاترجەمییەوە بە ڕۆتینی باو لەهونەردا بگەین .

هەر شتێکی باش کە لە ئەندازەی باشی تێ پەڕی ... کەمێك مەلەل بەدی دێنێ ، زۆربەی خەڵکیش ، ئەگەر دەمیان بکەینەوە دان بەوەدا دەنێن کە ڕۆبنس دوچاری مەلەلیان دەکات .

PDF 4 KURD

تراژیدیای هونەرمەندانی مەزن کە ژیانی خۆیان تەرخان دەکەن بۆ بەدیهێنانی ڕێژەیەکی زۆر لەبەرهەمی هونەری ئەمانەن کە سەرەنجام مەبەستەکانی خۆیان بار تەقا دەکەن ... دەشێ ئەمەش لە لاوازیی خۆمانەوە بێت ، بەڵام هەمیشە دڵخوازی شاکارەکانی پیرۆدیلا و ڤیر میر دلفت Vermeer of Delft — ین کە بەرهەمیان کەمترە و چۆنێتی بەرهەمەکانیشیان یەکدەستی ترە " بەڵام دەربارەی سەرو مرۆڤیی وەك ڕۆبنس بە شاباشێکی وشك و برنگ ڕازی دەبین ، چونکە بەرهەمەکانی نزیکەی هەزار و پێنج سەد تابلۆن .

چۆنێتی ئەو تابلۆیانەش هێندە جیاوازە کە چاترین بەرهەمی لە ئەژماردی چاترین ئەو تابلۆیانەن کە تاوەکو ئێستا کێشراون ... بەدترین بەرهەمی ڕۆبنس بەڕادەیەك ناجۆرن کە ناشێ لەبەرهەمی شاگردان و لاسایی کەرەوانی جیابکرێتەوە.

ئەگەر تەنها پەنجا تابلۆ لە بەرهەمەکانی ڕۆبنس لەبەر دەستا بوایە " ئەوا لە چاترین پلەی ئەو هیچ گومانمان نەدەکرد " بەڵام لەبەر ئەوەی هەزارو پێنج سەد تابلۆمان لەبەر دەستایە ، ڕازی نین کە یەکێ لەو تابلۆیانە ی خاڵی نییە لە کەم و کوڕی .

دەشێ ئەو تابلۆیانە ڕونکردنەوەی ڕەوان بێت ، بەڵام پێویستە کە ڕونکراوەکان روون بکرێتەوە تا بتوانرێت ئەوانە ڕەت بکرێتەوە ... نەك تەنها مەزنیی پلە و پایەی ڕۆبنس بەناوی هونەرمەند " بەڵکو گرنگیی ئەو بەناوی نمایندەیەکی بلیمەت بەئاسانی پەیوەستە بە پایەی ئەوو بەرهەمەکانی .

ڕۆبنس چواردە ساڵ بوو کە بەشێوەی شاگردێك دەستی بە ژیان کرد ، لەحەڤدە ساڵیدا خوێندنی وێنەکێشانی دەستپێکرد و لەبیست ساڵیدا بە پلەی مامۆستایی گەیی ... نزیکەی هەشتا ساڵ لە ئیتالیا سەرگەرمی سەفەر بوو ، گومانی تیادا نییە کە زۆر شت فێر بووە ، لە ئیتالیا کەمتر فێری وانە بوو کە لەڕوانگەی بلیمەتییەوە گرنگییەکی بنچینەی هەبێت .

ئۆژین فرۆ مێنتین = Eugene Fromentin چاترین داخوازی کە تاوەکو ئێستا دەربارەی ڕۆبنس نووسراوە لە کتێبی ئەودا بەناوی " مامۆستایانی پێشوو"= Maitres Of Autrefais

PDF 4 KURD

هاتووە، باسەکە لە رستەیەکی کورت دا کورت دەکاتەوە ... کاتێ کە رۆبنس لە سەفەری ئیتالیا گەڕایەوە " داوایان لێی کرد کە ڕاهێنانەکانی خۆی نیشان بدات ، بەلاّم ئەو لەتابلۆکانی زیاتر شتێکی تری پێ نەبوو تا نیشانیانی بدات . " رۆبنس لە سەرکەوتن و پێشەوە چوونی خۆی هەرگیز دودڵ نەبوو .

هەرچەندە دەشێ پەشیمان بین لەوەی کە رۆبنس رەخنەی لە خۆی نەدەگرت ، ڕاستی ئەمەیە کە ئەم هونەرمەندە دڵنیایی شێوازی خۆی لەهەمان ڕێگەدا بەدەست هێناوە .

بە دەربڕینێکی سادە رۆبنس پیاوی کار بوو و بە هەمان ئامادەیی وێنەی دەکێشا کە ئەوانی تر شمشێر بازییان پێ دەکرد یا وەکو جەنگاوەرێك ... هتد ...

ڕاست بڵێین وێنەکێشان کاسپیی ئەو بوو ، لە هەمان کاتدا کە پلەی دیاری کرا قیمەتی خۆیشی دیاری کرد و جۆری ئەو تابلۆیانەی کە وێنەی دەکێشان پەیوەست بوو بەو ڕێژە پارەیە وە کە وەریدەگرت لەبریدا . چۆنێتی کارەکانی بە ڕوویەکی ئاگایانە نەدەگۆڕی ، بەلاّم دووری و هاوسەنگی و ئاڵۆزیی تابلۆی بڕیاردراو بە ڕوویەکی پڕ سەرنج دیاری دەکرد .

کاری رۆبنس تەنها سنوردار نەبوو بە وێنەکێشانەوە ... لەم بارەیەوە هەم دژایەتییەکی بەهێزی لەگەڵ چەمکە رۆمانتیکییەکانی دا هەبوو ... وەك دەزانین دیپلۆماتێکی لێهاتووش بوو، گەلێ لە بابەتی تایبەت و نمایندەیی ولاّتەکەی لە ئەستۆدا بوو و لەم رۆڵەیشی دا بە ئەندازەی وێنەکێشێ سەرکەوتوو بوو ... ژیانی تایبەتیی بەجوانی یاچاتر بڵێین بە وێل خەرجێتی تێکەڵ بوو " پێویستی بە جێگەو هۆکاری حەوانەوە و ماڵو پارەی زۆر بوو .

لەگەڵ گشت ئەمانەدا هەمیسان بە پێچەوانەی بۆچونی رۆمانتیکییەکانەوە خووی گرتبوو بە نەزم و ڕێکوپێکییەکی پڕ سەرنجەوە ... وەفا دار بوو دەرهەق هەردوو ژنەکەی ... پەیوەندی سادە و سەر ڕاست بوو لەگەڵ هاوڕێکانی دا ... باوکێکی گەورە و میهرەبان

PDF 4 KURD

بوو بۆ خێزانەکەی ... فرومانتن دەڵێت " ژیانی پڕ بوو لـە ڕۆشـنی ، ڕۆبـنس ژیـانی خـۆی وەکو تابلۆکانی ڕۆشن دەکردەوە ."

فرومـانتن لـە کۆتـایی باسـەکەیدا دەڵێـت کـە لـەم ژیانـەدا هـیچ شـتێکی هێمـادار و گومانلێکراو بوونی نییە بێجگە لە ڕازی خۆشەویستی و بەروبوومی .

دەربارەی تابلۆکانی ڕۆبنس شتێکی نوێ بوونی نییـە بـۆ بـاس ... مـن تـەنها دەتـوانم چـەند خاڵێـك کـە پێـشتر دووپـات کراونەتـەوە یـاد بهێنمـەوە ، یەکـەم خـاڵ کاریگـەری سەرسوڕێنی کەسێتی ڕۆ بنس خۆیەتی کە لە کارە سەرەتایی یـەکانی دا دەبینـرێ ، واتـە بەر لە چوونی بۆ ئیتالیا و لە دواهەمین کاریدا کە لە دوای شەست ساڵی کێـشاوێتی هـەمان کاریگەری دەبینرێ .

"کەسێتی " یەکێکە لەو وشانەی کە لەکاتی باسـی ڕەخنەلێگرتنـدا زۆر پێویـستی بـە پێناسکردن هەیە ... بەڵام ئێمە ناتوانین ئەوە بەبێ پێناس هەم دیاری بکـەین . دەتـوانین بڵێین کە ئامادەیی تاییـەت بـۆ فلانـە و بـۆ هـەمان ڕەنـگ ، بـۆ فـلان و بەهـەمان حاڵـەتی هۆکاری وێنە – بۆ هەمان جۆری داڕشـتن و– ئەوانـە نیـشاندەری ئـەو یەکەیـەن کـە هـەر مرۆڤێکی بلیمەت دەبێ پێی بگات .

دەربارەی ڕۆبنس ئەو یەکبونە هێنـدە دڵنیایـە — واتـە هونەرمەنـد لـە کـار و ئامـانجی خۆی هێندە دڵنیایە — کە شـیاوی هەڵـەکردن ڕەچـاو ناکرێـت ... هـەر فلّـچە وەشـاندنێك نیشاندەرو سەلمێنەری هاوسەنگی و هاوڕێژەیی یە لە کە سێتی ئەودا .

سـەرەڕای ئەمانـەش چـۆنێتی دی لـە بەرهەمـەکانی ڕۆبـنس دا بـوونی هەیـە کـە مـن دەتوانم تەنها بە ڕێگەی مەنفی پێناسی بکەم " ئەو چۆنێتییەش جۆرێکە لە نەبوونی ئایـدیا ، یان هەندێ جار جۆرە لەدەستدانێکی بەهێزیی هەستەکان بەدی دەکرێت .

ڕۆبنس بەئاگا بوو لە هەستی شکۆمەندی – لـە هەسـتی مـەزنی و تەقـەلای گیـان ... ئەو دەیزانی کە ژیانی هزر لـە کۆتـایی دا هـەمان ژیـانی لەشـییە ، وە ژیـانی هـزری ئەگـەر بکرێت خۆی لە بۆتەی چالاکیی ئەندامی دا بەدی بهێنێ ئەوا شتێکی بێ هودەیـە ... بـەڵام

PDF 4 KURD

لەم تێورەدا هیچ " پەیامێکی " ، خەیاڵێکی خۆشنودکەر ، یا ئەفسانەیەکی سەرسوڕێن ، یا فێرار لە ژیان بوونی نییە .

کەواتە دەبینین کە ڕۆبنس پەیوەندە بەو خاسیەتە گشتییەی هونەری هۆڵەندییەوە کە دەربارەی دواین و ئەویش بریتییە لە ئایدیای هەمان بابەتی ڕاستەقینە ... بەڵام ڕۆبنس ئەم خاسیەتە بۆ پلەی باڵاتر پێش دەخات . وێنەکێشی وەك میملینك پەیوەندە بەبابەتی وێنەکێشانی خۆیەوە چونکە دەیزانی کە ئەم کەسانە بە گشت پیرۆزییەکیانەوە مرۆڤی سادەی وەك من و تۆ بوون ، بەڵام ڕۆبنس بە بابەتەکانی ئەوە دەڵێت ئەم پیاوانە یا کەسانە پیرۆزو بەناوبانگن ، تەنها لەبەرئەوەی مرۆڤن .

ڕۆبنس ژنەکەی خۆی هێلن فۆرمنت = Helen Fourment – ی وەك مۆدێلی مریەمی کچ بەکار برد " بەڵام ئەم کارە نیشانەی ئەوەیە کە بابەتەکە دنیایی یەو جێ گومانی ئەو نەبووە ، بەڵکو تەنها نیشانەی سادەیی ژیانە – واتە بەیانی ڕاستیی شتەکان بوو .

بەم شێوەیە ڕۆبنس نیازمەند بوو بڵێت کە گەورەترین ساتەکانی ژیان نە بۆ ئەوانە بەدی دێ کە چاوەڕوانین ، نە بۆ ئەوانەش کە شایەنیین . بەڵکو تەنها بۆ کەسانێ بەدی دێ کە بە ڕێکەوت لە ڕەوتی ئەم ساڵانەدا بونیان هەیە .

بەڵام وا دەردەکەوێت کە ڕۆبنس لەلایەکەوە دوچاری لەرزانێکی شاراوە بوبێت ، ئەوەیش لە وێنەکێشانی حەزرەتی مەسیح دایە .

لەم بارەیەوە ڕۆبنس ئامادەیی شتێکی جیاوازی دژ بە بلیمەتیی خۆی هەست پێ دەکرد ... دەشێ لە بەرامبەر تەماشاکەرانی – ئایدیالیزمی ڕۆمانتیك – ی بەرهەمەکانی بووبێت کە لەم بارەیەوە بێ ئەندازە گۆشەگیری دەکرد .

تەنها لە دیمەنە گەورەکانی لەخاچداندایە کە ڕیالیزم – ی خۆی ناچار دەکرد کە هەر جۆرە هاوگونجاندنێ بخاتە لاوە " بەلای کە مەوە لەیەك تابلۆدا واتە لە " مەسیحی مردودا" کۆی لەباری هەست و ترسانی بابەتەکە بەیان کراوە – ڕاست بەهەمان بەڵگە کە ڕوخساری حەزرەتی مەسیح ڕوخساری لەشێکی ئەشکەنجە دیدەیە (وێنە 42) .

58 – ئالگريكۆ

لەڕوانگـەی بـەهای جوانناسـييەوە ، پێويـستە ئـالگريكۆ (وێنـە 16 ، 18) لەتـەك ڕۆبنس دا دابنێين ... كەسێتی ئەو دووە جياوازيی هەيە كـە جيـاوازی بنـچينەيی شـێوازی هونەرييان بەدی دەهێنێت .

لێكـچونی نێوانيـان لـە بـواری ڕۆحـی و تەنانـەت لـە لايـەنی ديـدەی بەرجەسـتە كردنيانەوەيە.

ڕۆبنس و ئالگريكۆ هەمان وەك ڕۆبنس بالأترە لە جياوازييـە ميللييـەكان ... ئـالگريكۆ وەكو شكسپير خاوەن بليمەتييەكی گشتييە ... لەگەڵ ئەم جياوازييەدا كـە ئـالگريكۆ وەك شكسپير دژ بـە گـشت هونـەرێ نييـە ، ئـەم بەسـەر لايـەنێكی شكـسپيردا زاڵـە و ئەمـەش بالأترين لايەنی ئەوە كە لايەنی تراژيدييە .

لەبەرهەمەكانی ئالگريكۆ دا چۆنێتييەك هەيە كە هەميـشە خۆنەويـست دەمخاتـە يـادی شـانۆنامەی "شـای لـير" ە وە كـە بەرهـەمی شكـسپيرە " بـەلای كەمـەوە لـە يـەكێ لـە پەردەكان دا واتە " ناشتنی كنت ئورگاسی = The Burial of Count Orgaz – ....

ئالگريگۆ لە ناسكيی هەستی ئايينی دا بە پلەيەك دەگات كە لای شكسپير نەناسراوە.

ژيانی ئالگريكۆ لە بواری خاوەن شكۆيی و بەربلأوی دا هێندە جياواز نەبوو لە ڕۆبنس " بەلأم ئالگريكۆ سورتر و گونجاندن نەپەسەند كەرتربوو .

ديدەی ئالگريكۆ لايەنی خـوديی بـەهێزتری هـەبوو و لـە پێنـاوی ڕەزامەنـدێتی خۆيـدا كاری دەكرد نەك لە پێناوی ڕەزامەندێتی خۆيدا كـاری دەكـرد نـەك لـە پێنـاوی ڕازيكردنـی مـــشتەرێكانی دا ... خـــاڵی سەرســـوڕێنيش لێـــرەدا يـــە كـــە لەگـــەڵ بـــوونی تـــوڕەيی دەسترۆيـشتوانی ڕەسمـی ، خـەڵكی كارەكانيـان زۆر لاپەسـەند بـوو ... ڕاسـتە كـە لـە بۆچونی تراژيديدا كە دەرهەق بە ژيان هەيبوو ، بە شتێ هاوتای سروشـت و خـوی خـەڵكی ئيسپانی بوو ...لەگەڵ ئەوەدا كە خودی ئەو ئيسپانی نەبوو كەچی لە ڕاستی دا زيـاتر لـە ڤلاسيكوس = Velazques – ئيسپانی تر بوو.

PDF 4 KURD

ڤلاسیکۆس هونەرمەندێکی " ئەهلی دنیا " بوو " بەلاّم رۆبنس و ئالگریکۆ لەگەلّ ئەوەدا کە خەلّکی ئەم دنیایە بوون ، هونەرمەندانێ بوون پەیوەند بە دونیایەکی دی . هەلّبەتە هەستیاری گشتیی سەردەمی خۆیان — واتە بزوتن و ئازادی ڕەنگدانەوەی گیانی هونەری باروٚك — یان تاڕادەیەك نیشان دەدا ... بەلاّم هەستی تراژیدی ئەمان لە ژیان دا هەرگیز نەیدەتوانی بۆ قۆناغی یارییە پیشەسازییەکانی شێوازی باروٚك بڕوخێت .

59 – باروٚك و ڕۆکۆك

کەمێ سەیرە کە لەکتێبێکی بچوکدا دەربارەی هونەری روکوکو = Diekunst des rococo لە نێوان وێنەکان دا ڕووبەڕووی بەرهەمی هونەرمەندان دەبینەوە کە زۆر لەیەکتری جیاوازن لەڕووی شێوازەوە، نمونەی ئەمانە : واتۆ = Watteau ، جۆرج مورلند = George Morland — شاردن = Chardin — و گویا = Goya — گروز= Greuze — هوگارث = Hogarth ئایا ئەم هونەرمەندە لێکنەچوانە دەکرێ پێکەوە بەیەك چاو سەیر بکەین ؟

هەلّبەتە پێداویستییەك مێژووی یەکپارچە دەشێت ئەم نا هاوگونجاندنە دیارە ئاڕاستە بکات .

لەپاش هونەری ڕێنیسانس هونەری باروٚك بەدی دێت و بەم شێوەیە دەگەین بە سالّەکانی – 1715 – .

لە سالّی 1760 — وە دەتوانین جۆرەکانی شێوازە هونەرییەکان بەناوی تایبەتی خۆیان دیاری بکەین — واتە شێوازی کلاسیك و شێوازی ڕۆمانتیك . لە نێوانی ئەو سالاّنەدا کە لە سەرنجی یەکەمەوە بە ڕوکەش قۆناغی تێکئالۆزان بووە ، یەك شێوازی بەرجەستە بوونی هەبوو — ئەویش شێوازی ڕۆکۆکە .

سروشتییە کە ناوی ئەم شێوازە بەم قۆناغە لە مێژووی هونەردا ناوببرێت ، چونکە ئەم شێوازە ئەگەر زالّ نەبوایە بەسەر کۆی شێوازەکانی دی دا بەلای کەمەوە لە گشتیان جیاواز بوو .

بەڵام ئەوەی جێگەی سەرسورمانە ئەمەیە کە لەبەر ئەوەی ئەم ناوەمان لاپەسەندە و ئەو چۆنێتییانەی کە ئەو هونەرە لەخۆدەگرن والاًمان کردن " دەبینین کە تاڕادەیەك کۆی بەرهەمەکانی ئەم قۆناغە لە جێگەی خۆیان دا دابین دەبن .شێوازی ڕۆکۆك لەحاڵەتی پاراوی خۆیدا یەك لادان بوو ، بەڵام لەهەمان کاتدا بە پایەداری گەیشت بوو.

لە هونەری ئەو قۆناغە دا هونەرێ چنگ ناکەوێ کە تێراو نەبوبێ بەگیانی هونەری ڕۆکۆك ... چونکە ئەم شێوازە دواهەمین ڕەنگدانەوەی شێوازێکی ڕەسەنی ئەوروپییە ، مەگەر پروپاگەندەی ئەوە بکەین کە شێوازێکی تایبەت هەم بەناوێکی نوێ بوونی هەیە .

ئەو شێوازانەی کە لە دوادوایی ساڵەکانی سەدەی هەژدەیەمەوە تاوەکو چارەکی یەکەمی سەدەی بیستەم بەسەر هونەری ئەوروپی دا زاڵ بوون لە بنچینەدا شێوازی لێوەکەوتو یا وەرگێراوبوون ، شتێ بوون زیاتر پەیوەند بە زانست و پەروەردە و کەمتر پەیوەند بوون بە ڕەنگدانەوەی شێوەیەکی مانەوی و ڕەسەن .

بەڵام هەرچی زیاتر شێوازی ڕۆکوکۆ بەسەر بکەینەوە ، زیاتر تێبینی ئەوە دەکەین کە ئەم شێوازە حاڵەت و ژیانی یەکێ لە گەورەترین قۆناغەکانی مێژووی ئەوروپا دیاری دەکات.

Rococo ڕۆکوکۆ لە وشەیەکی فەڕەنسییەوە دەکەوێتەوە "rocaille" بە مانای پارچە بەردێ دێ واتە ئەو بەردەی کە بە هۆیەوە ئەشکەوتە دەستکردەکانیان پێ جوان دەکرد یان بەمانای (بەردی نەخش) .

هۆی ئەمەی بۆچی ئەم وشەیەیان بەسەر ئەو شێوازە هونەرییەدا دابڕیوە تەواو ڕۆشن نییە " چونکە ئەو جۆرە ئەشکەوتە دەستکردانە لە قۆناغەکانی پێشودا ، واتە سەردەمی بارۆك ، هەمان شێوە وێنەکێشراوە و خودی وشەی بارۆك = Baroque — یش هەمان لێوەهاتنی یا داکەوتنی هەیە " واتە لە وشەی بورتوغالییەوە هاتووە — Gorraco — واتە مرواری ورد و نارێك کە لە گەوهەرسازی ئەو سەردەمەدا بەکاربراوە ... دیسانەوە کاربردی ئەم وشەیە بۆ هەمان تەرزو شێوازی هونەر لەو قۆناغەدا مایەی تێگەیشتن نییە . بەڵام

PDF 4 KURD

شـوێنگەی لێوەداکـەوتنی ئـەم وشـەیە هەرچـەندە پـڕ پـێچ و پـەنا بێـت " لـە ڕوانگـەی بیستنەوە زۆر لەبارو گونجاوە بۆ بەکاربردن .

بـارۆك بـە دەنگـی تیـژ و سـەنگینی خـۆی شـکڵی هاوسـەنگ و نـەرم و تێـرڕەنگ کـە پێویست دەکا بە جوڵە بەدی بێن تا کار بکەنە سـەر بینـەر " زۆر بـەجوانی نیـشان دەدات .وە — ڕۆکۆکۆ — ش بە سێ هیجای هاوسەنگی کە دوانیان لەیەك دەچن لە دەنگی ناسکی زەنگۆڵەیەك دەچێت لەژێر سەرپۆشەوە — کـە دەنگـی دێ بـە دەم ڕاکردنـەوە ، لەهـەمان کاتدا هاوسەنگ دەنگی لێوە دێت .

مـەیلی پەیوەنـدی بـە هونـەری بـارۆك لـە ئـەڵمانیاوە سـەری هەڵـدا ، لـەم ولاتـەدا بلاوبونـەوەی کتێبـی " سـەرهەڵدانی هونـەری بـارۆك لـە ڕۆم = Barockkunst in Rom بەرهـەمی ئـالویس ریگـڵ = Alois Riegl هۆکـارێکی گـرنگ بـوو . کتێبەکـەی ریگـڵ لێکۆڵینەوەیەکە لە وەرگێڕاوی شێوازی بارۆك و لەوانەشە یەکەمین کتێب بێت کـە تیایـدا شێوازی بارۆك بەچڕ و پڕی پێناسکراوە و لە وتووێژی هونەری ڕێنیسانس جیاکراوەتەوە .

لـە ڕوانگـەی مێژوونووسـی وەك یـاکوب بورکهـارت Yakob Burckhardt — دا کـە تێبێکـی گەورەی دەربارەی ڕێنیسانس لە ساڵەکانی حەفتای سەدەی پێشودا بلاوکـردەوە " هونـەری بارۆك جگە لە داڕمان و داتەپینی شێوازی کلاسیك — ی ڕێنیسانس شتێکی دی نەبوو.

هـاینریش ۆلفلـین = Heinrich Wolfflin کـە کتێبـی " ڕێنیـسانس و بـارۆك — ی " Renaiassanse and Borok" لە ساڵی 1888 دا بە چاپ گەیاند " سەرەتا جیـاوازیی مێـژوویی نێوان هەردوو شێوازی ڕێنیسانس و بارۆکی بە ڕۆشنی خستە ڕوو ، پێناسەی ئەو دەرهـەق بـارۆك یـانی " جوڵـەی شـیاو لـە قـەبارەدا " لەگـەڵ ئـەوەدا کـە تـەواو گـشتی نییـە و سەرنجەکانی کەمێ ناجۆرن بەڵام بورکهارت تەکانێ بوو لەو بوارەدا بەرەو باشتر .

PDF 4 KURD

60 – پێناسەی بارۆك

وشەی بارۆك لەسەرسوڕاندن و هەوەس ونغرۆبونی نەرێت دەدوێت بەرهەمی هونەری دەشێ لە دووڕێگەوە بە یەکسانی پێناسە بکرێت : یەکەمیان ڕێگەی هونەری کلاسیکە کە ڕێگەی هزری کردن و ئایدیالیزمە – واتە پشکنینی هاو گونجاندنە هزرییەکان و هارمۆنییەتی ئایدیالی و کورتەی جوانیی ئایدیالی " ڕێگەی دووەم ڕێگەی خەیاڵییە کە بریتییە لە نکۆڵی کردنی ڕاستی و دژوەستان بە کۆی یاسا و هۆکارە وجودییەکانی .

هەردوو ڕێگەکەش چێژێکی جوانناسی بە مرۆڤ دەبەخشن ، دەربارەی ئەمەش کە مرۆڤ کامەیانی لاپەسەندە بەپێی چاوەڕوانکراو پەیوەندە بە میزاج و خودی تایبەتی کەسانەوە " بێ گومان ئەوەی ڕێگەی لە دەرکی هونەری بارۆك گرتووە لای زۆربەی خەڵکی بێجگە لە پێش زەینی شتێکی دی نییە " ئەم پێش زەینییە هەمان شێوە کە ریگلْ هەولّی دا ڕونی بکاتەوە لەگەڵ سروشتی ڕاستەقینەی مرۆڤی باکوردا نکۆڵی دارە .

چونکە لە نێوان هونەری باکورو هونەری کلاسیك دا بوونی نییە . لە هونەری باکوری دا هەمیشە جەخت ئاڕاستەی حالّەتی گیانییە (یان هەمان شت کە ڕۆجەر فرای بە "قەبارەی دەروونناسی " ناوی دەبات) " ئێمەیش ئەمە نەك تەنها لە کەڵێساکانی گوتیك دا ، بەڵکو لە تابلۆکانی ڕامبراند و تێرنەر دا بە ڕۆشنی دەبینین.

لە هونەری کلاسیك دا ، بەتایبەتی لە هونەری کلاسیکی ڕێنیسانسی ئیتالیادا کۆی کۆششی ئاڕاستەی بەکاربردنی ماددەی کارە – ئاراستەی کارێکە کە هونەرمەند لەگەڵ ڕووی دەرەکیی شتێکدا ئەنجامی دەدات (بەم ئاڕاستەیە یە کە لە هونەری کلاسیك دا بنەمای یاسایی هێندە شایەنی گرنگییە).

لە شێوازی بارۆك دا هونەری ئیتالیا بەشێوەی هونەری باکوری نزیك دەبێتەوە – واتە دەست دەکات بە نیشان دانی حاڵەتی گیانی یان قەبارەی دەرونزانی .

PDF 4 KURD

بەم شێوەیە هونەری ئیتالیا دیسانەوە پەیوەندی خۆی لەگەڵ بەکاربردنی ماددەدا لە دەست نادات و کۆی دژواری و غەرابەتی هونەری بارۆکیش لەم دژایەتییەوە سەر هەڵدەدات .

شێوازی بارۆك لەڕووی نیازی گیانییەوە و لەڕووی هۆکارەوە هونەرێکی ماددییە .

مایکڵ ئەنجلۆ (وێنە 43) بە باوکی هونەری بارۆك ناو دەبەن و لە توێی ئەم شێوازەدا تا ئەوێ دەکرێ وەدووکەوین .

مایکڵ ئەنجلۆ لە هەنگاوی یەکەمدا پەیکەر تاش بوو خۆی بە پەیکەرتاش ناودەبرد " بەلاّم لە هونەری بینکاریدایە کە ئەو خۆی بە هونەرمەندێکی بارۆك نیشان دەدات . ئەگەر بەرهەمی نمونەی بیناکاری ئەو لە پێش چاو بگرین وەك گۆڕستانی جولیانۆ میدتسی = Giuliano de medici لە کەنیسەی سان لورنتسۆ = st. Lorenzo لە فلۆرانس — یان دالاّنی کتێبخانەکەی لورنتسو لە هەمان شاردا — جۆرە کۆمپۆزیشنێ دەبینین کە تیایدا بەشی جیاواز — ستون ، پەنجەرەکان کەتیبە و هتد — هیچ مەبەستێکی بیناکاری ئەنجام نادەن ، بەڵکو تەنها لە پێناوی جوانکاری دا بەکاربراون .

بەتایبەتی دەشێ ئاراستەی ئەمە بین کە هەندێ لە تاقچە و دەرگاکان تەنها بۆ مەبەستی بەدیهێنانی سێبەر دروست کراون ... یان لە پێناوی والاّ کردنی نەخشێکی یا دیمەنێکی تایبەت .

بەکورتی لەم کۆمپۆزیشنی بیناکارییەدا دەبینین نەك ڕێنوماکاری یاساکانی بیناکاری بەڵکو ڕێنومایی کەری یاسای وێنەکێشان و پەیکەرتاشییە " و شێوازی بارۆك — یش لە بیناکاری دا دەکرێ بەگشتی بە هۆشمەندییەکی نا بەجێ ناوبەرین ... ئەگەر تۆ لەو باوەڕەدا بیت کە هەر هونەرێك پێویستە سەر بەیاسای تایبەت و مادەی کاربردنی ئەو هونەرە بێت ، لەو شێوەیەدا من تێناگەم تۆ چۆن نیازمەندی عوزری شێوازی بارۆك بدەیتەوە " لەلایەکی ترەوە ئەگەر باوەڕت هەبێ کە سەرکەوتویی هونەرمەند لە ڕەزامەند

کردنی هەستیاری ئێمەدا یەکانە مەرجی هونەرە ، لەم شێوەیەدا کۆششی هونەری بارۆك بۆ بەدی هێنانی کۆمپۆزیشن لە بەرد — ئازاری تۆ ناشێ بدات .

لەهەر شێوەیەکدا ئەو مرۆڤە گومڕایە گریمانەی تۆ پەسەند بکات ئەویش ئەمەیە کە ڕاستییەکی مێژوویی نا ڕیکوپێك دان پیادا بنێ کە گیانی بارۆك ، هەرچەندە هەڵەش بەکارببرێت — بووە پارچەیەك لەبیری کاتولیکی و بەشێوەی هونەرێکی دژی ڕیفۆرم بەدی هات.

لەهەر جێگەیەکیش ئەم شێوازە تەشەنەیکرد — لە ڕۆمەوە تا ڤییەن و ئەڵمانیای خوارو و ڕاین و ئیسپانیا ومەکسیك و پورتوگال و پاراگوای و پیرۆ و تەنانەت لە پکین — یش (کە کۆشکی هاوینەی ئیمپراتۆر بە دەستی یەسوعەکان بنیاتنرا) — بە شێوەی شێوازێکی زاڵ بەدی هات و ڕێگەی دا کە گیانی مرۆڤ بەتاڵ لە کۆت و بەندی شێوازی کلاسیك بە زمانی بێ سنوری خەیاڵ — ی خۆیەوە سەرگەرم بێت .

61 – پێناسەی ڕۆکۆك –

هونەری ڕۆکۆکۆ لە فەڕەنسا هاتە ژیانەوە و لە ئەڵمانیا دا بە پلەی باڵای گەشە کردن گەیشت ، ئەگەر بمانەوێ کەسێ بە نمایندە و داهێنەری ئەم شێوازە ناونووس بکەین " ئەوا ئەم شانازییە دەخرێتە پاڵ دوو بیناکاری پاریسی : ڕۆبرت دو کوت = Robert de Cotte — و ژیل ماری ئۆپنورد = Gilles MarieOppenord — کە هەردویان شاگردی ژویل هاردوان مانسار = Jules Hardouin – Mansart — بوون ، بیناکەری ناسراوی کۆشکی ڤێرسای بوون .

ئوتێلی دولا تغلێغ Hotel de La Trilliere و نوێژخانەی ڤێرسای بەدەستی دوکوت بەدی هات ... بەڵام کاری بنچینەیی ئەو هوتێل دولار ڤیلەر بوو لە پاریس .

ئوپنور کەسێکی هۆڵەندی بوو کە لە ئیتالیا خوێندبووی و ماکس ئوسبورن لە کتێبێکدا کە یادی کرایەوە ڕاست دەڵێت کە ئەم خاڵەی دوایی خاڵی نییە لە گرنگی " چونکە لە

نێوان شێوازی باڕۆك — ی دوایی ئیتالیادا کە مـەیلێکی بـەرەو ئـازادی بـزوتن خـستەگەر و شێوازی نوێ دا کـە ئـازادیی تـەواوی بزوتنـی بەدەسـت هێنـا — بـێ گومـان پەیوەندییـەك بوونی هەیە .

ڕۆکۆکۆ لە شێوەی شێوازدا لە جوانکاریی ناوەوەی بینادا سەریهەڵدا .

باڕۆك گەیشتبووە قۆناغێك کە لەو قۆناغەدا نـاوەوەی بینـا کۆپییـەکی لـەبری دانـەری دەرەوەی بینـا بـوو " واتـە سـتون و بنمـیچ و کـۆی جوانکـاری و جوانکـاریی = ئارایـشتی دەرەکی لە ناوەوەی بینادا پێچەوانە دەکرایەوە .

وەروخستنەکانی دوکوت و ئوپنور لەڕاستی دا لەمەزیاتر نەبوو کە ئەوان گەیـشتنە ئـەو باوەڕەی کە مەرجایەتی زاڵ بەسەر بەرژەوەندیی ڕازاندنەوەی دەرەکی دا چـیی دی هاوتـا نییە بـە جوانکـاری نـاوەکی = داخلـی " بـەکورتی مانـای وایـە کـە لـەنێو چـوار دیوارێکدا دەشێت لەبری ماددەی بەرد مادەیەکی وەك پلاستیك بەکار ببرێـت ... وە لەهـەمان کاتـدا کە مادەیەکی جیاواز بەکار هێنرا ، ئازادیی بیناکاری لە سنورداری و تەنگەبەری تـێ پـەڕی و شکڵی تایبەتی شێوازی ڕۆکۆك بەدی هات .

لێرەدا هەم وەك هەر جێگەیەکی دیی مێژووی هونەر هەڵە دەبێت ئەگەر گۆڕانی شـێواز بە بەدیهێنانی یا ئاشکراکردنی بەرژەوەندیءنوێ سنوردار بکەین .

دەشێ ڕاستر ئەمە بێت کە بڵێین "ویستی" سەر بەڕەنگدانەوەی فلاڵنە حاڵـەتی گیـانی و (لـەم بارەیـەوە ویـستی سـەر بـە " ئـازادی " لـە بەرامبـەر " خـودێتی" کلاسـیك دا) یەکەمین هۆکارە و هەمان هۆکاریشە کە بـەکاربردنی بەرژەوەنـدی نـوێ دەکاتـە مایـە ... ویستی ئازادی بەر لەوەی کە لـە شـێوازی ڕۆکۆکـۆی دوکـوت و ئوپنـوردا سـەر هەڵبـدات ، لەبیناکاری باڕۆکی باشوردا ڕەنگی دابووەوە .

دەشێ ویستی ئازادی هەروەکو ویستی هونەری گوتیك بـە ڕەنگپێدانـەوەی بـارودۆخی خوایەتی و گیانی باڵایی لەبەرد دەبوو بگاتە باکوریش تاوەکو ڕەنگدانەوەی بـیری خـۆی " واتە ڕێچارەی پراکتیکی پەیدا بکات . لـە ڕاسـتی دا پرۆفیـسۆر ڤرینگـەر پەنجـە بـۆ ئـەوە

PDF 4 KURD

درێژدەکات–ئەو پەنجە بۆ راکێشانەش گەلێ رۆشنە – کە رۆکۆکۆ لەڕاستی دا وا نیشان دانی نوێی گیانی باکوریی هونەرە کە سەرەتا لە شێوازی گوتیك دا بەتەواوی ڕەنگی دابووەوە و پاشان لەژێر دەسەلاتی بێگانەی هونەری ڕێنیسانس دا لەپێش چاوان نا پەیدا بوو یا وون بوو.

رۆکۆکۆ رەنگدانەوەی یا بەرجەستەکردنی جوڵەی بی ّسرەوتە لە زەمینەی هونەرداو هاوبەشی کردنی خەڵیباکوریش لە پێکهاتی هونەری گوتیك دا بێجگە لەو جوڵە بێ سرەوتە شتێکی دی نەبوو .

لێکچونێ کە لە نێوان خۆشنوسییەکانی لاپەڕەیەکی کتێبی باوەڕی دۆعای سەدەی دەیەم یا دوانزەیەمدا بە جوانکاریی ڕوکەشی دەستڕەنگینی شارل کریسان = Charles Cressent – دا دەبینرێ ، ڕاستەوخۆ لێکچونێکی ڕێکەوتییە . هەمان شێوەش لە کارەکانی فرانسوا دو کۆڤیلی = Francois de Cuvillies – دا بەدی دەکرێ ... ئەمە یەکێکە لەو بەروبومانەی کە دوو کۆتایی بەیەکتری دەگەیەنن " هەرچەندە دەشێ بوترێت کە لە زەمینەی هاوبەش دا کۆتاییەکان یەکان هەمیشە هەمیشە لەگەڵ یەکتری دا لە بەیەکتری گەیشتن دان .

62 – ناوەڕۆکی ڕۆکۆکۆ

رۆکۆکۆ لە فەڕەنسا زیاتر لە شێوەی ئارایشتی ناوەکی زیاتر پەروەردە نەبوو. لەبەر هۆکارێکی نادیار ولاتی فەرەنسا لە برەودان بە شێوازی رۆکۆکدا نکۆڵی کرد یا ڕادەیەکی لوژیکی کە بریتی بوو لە هاوجووت کردنی بەرژەوەندی دەرەکی لەگەڵ شێوازی ناوەوەیی دا.

ژوست ئورڵ مسونیە = Just – Aurele Meissonier وێنەیە یا نەخشەیەکی لەباری بۆ ڕووی دەرەکیی کەنیسەی سان سوپلیس کێشابوو ، بەڵام نەخشەکەی ئەویان لا پەسەند

نەبوو و لەبری دا نەخشەی وشك و كلاسیكی ژان نیكۆلا سرڤاندونی = Jean – Nicalas Servandoni بیان پەسەند كرد بۆ بەدیهێنان .

له فەرەنسا شێوازی رۆكۆكۆ لەبەشی ناوەوە و رووكەوتا مایەوە ، لەوانەیە ئەمەش بێ هۆ نەبوو " چونكە كە ئەڵمانیا دەبینین كە سەرشێتی رۆكۆكۆ هەموو جێگەیەكی گرتەوە و تەنانەت بەشێتییەكی پیرۆزیش دەناسرێت .تاوەكو جێگەیەك لەنێوان كۆی شێوازە هەمە جۆرەكان دا كە شوێنەواری خۆیان لەو وولاتە خستۆتەوە " شێوازی رۆكۆكۆ لە گشتیان تایبەتمەند تر و میللی ترە " وە بەم شێوەیەش لە ئەڵمانیاش جەوهەری شێوازی رۆكۆكۆو نایابترین وەرِوكەوتی لەشتی وردیش دا دەكرێ ببینرێت ... بە تایبەتی لەو ماددانەدا كە راستەوخۆ رۆكۆكن – یانی چینی .

تەواوی شێوازی رۆكۆك یا گیانی ئەو شێوازە لە پەیكەرێكی بچكۆلە و ناسكی مامۆستای پەیكەر سازدا دەردەكەوێ و رەنگدەداتەوە كە ناوی فرانس ئانتون بوستلی = Franz Anton Bustelli – یە كە ناوی = كلاین پلاستیك = ە Kleinplastic پەیكەری ناسك .

بوستلی مامۆستایەكی ئیتالی بوو كە لەنێوان ساڵەكانی 1754 و 1763 بۆ كارگەی چینی سازی نیمفنبورگ = Nymphenburg كاری قاڵب سازی دەكرد (وێنە 45) .

كندلەر = Kandler كە لە كارگەی مایسن كاری دەكرد لە بوستلی كەمدەست تر نەبوو ن بەلاّم تەنها بوستلی گوڵی سەر مێزی ئەو قۆناغەیە .

لە نێوان پەیكەرێكی چینی كە مرۆڤ دەتوانێ بەدەستیەوە بگرێت و كۆشكەكانی نیمفنبورگ دا یا برووڵ = Bruhl دەشێ جیاوازییەكی زۆر هەبێت ، بەلاّم ئەگەر لە نێوانی ئەو دوو نەخشە مەزن و ناسكانەدا شتێ لە دەست بدەین یا لەدەستمان دابێ ئەوا هەمان گیانی تایبەتی شێوازی رۆكۆكۆ –یە . لە راستی دا سەبارەت بە كۆششی پڕ سەرەنجی فەرەنساییەكان یەكان دەكرێ بپرسین كە ئایا لەوانەیە ئەڵمانییەكان لە بەكار بردنی شێوازی رۆكۆك دا لە گشت دیاریدانێكی هێزی ئافەریدەكردن دا زیاتر لە رادە هەنگاویان هەڵێنابێت ؟

PDF 4 KURD

دەکرێ کە ڕوکۆکۆ بەناوی " ئیرادەی سەر بە ئازادی لە زەمینەی هونەردا " پێناس بکەین " بەلاّم ئایا ئەم پێناسە مەبەست پڕ دەکاتەوە ؟ ئازادی بۆچی ؟ لە وەلاّمدا دەکرێ بلّێین ئازادی لە پێناوی سەرگەرم کردن — بوون دا " و ئەم وەلاّمەیش بۆ پێناسەی گیانی ڕۆکۆکۆ ڕاستییەکی تەواوە .

ڕۆکۆکۆ هەولّ دەدات بۆ بەدیهێنانی جوانی بەبێ ڕێنمایی کردنی تێبینی سودمەندێتی ئازادیی خۆی هەبێت .

ڕۆکۆکۆ هونەرێکی ئەبستراکتیکییە " هونەرە بۆ هونەر " تا ئەو کاتەی دامێنی بە هونەری جوانکاری و ئارایشتییەوە تەنراوە زیانی نییە و مرۆڤی دلّخۆش چێژێکی فراوانی لێ دەبینن . بەلاّم ژورێکی ڕۆکۆکۆ — کە کەمترین نمونەی ئەم شێوازەیە — خواوەند دەکاتە نسیبی شەیتان . سەرەڕای ئەمەش بیناکاری ڕۆکۆکۆ هەمیشە حالّەتێکی کۆن و بەنرخ پەیدا دەکات .

لە مەرجایەتی وێنەکێشان دا لەسەر تابلۆ ، گیانی ڕۆکۆک هیچ سنورداریێتییەك ناناسێت ، وە تەنها بەوەی کە کلیلی ئەم گیانە دەست کەوت " ڕووی نالێکچوون لە بەرهەمەکانی: : واتۆ و مۆلند ، شاردن و گویا ، گروز و هۆگارت ، دەست لە دەستی یەك دەنێن و هەمان هەستی ئازادی بە ئێمە دادەدەن .

هەمان مەیل بە ئازادی لە پێناوی سەرگەرم کردن بوونە کە سرۆش بە هونەرمەندانی ئەم قۆناغە دەبەخشێ ... لەهەمان کاتیش دا بە کۆسپە یا زەحمەتە بتوانین ڕازیبین بەمەی کە سەرگەرم بوون بە دروستکردنی بەردی قەبرەوە یا میحرابی کەنیسەوە شتێکی باشە...

ئەگەر ئاگادار نەبین کە ئەم نیاز و مەبەستە لەڕاستی دا چەندە ماقولّە ، پەی بە ڕازی شێوازی ڕۆکۆکۆ ناتوانین ببەین .

ڕۆکۆکۆ سەلمێنەری ژیانە تەنانەت لەبەردەمی مەرگیشا .

PDF 4 KURD

63 – دیمەن سازی = ستیل لایف

مێژووی دیمەنسازی لەم ڕووەوە سەرنج ڕاکێشەرە کە مێژوویەکی بەردەوام نییە " لە ڕاستی دا ئەم مێژووە پەیوەندە بەسەردەمی نوێوە .

لە گۆڕستانەکانی میسری و لە ڕۆمدا جۆرە وێنەکێشانێك هەن کە دەکرێ بە دیمەن ناو ببرێن ، چونکە تیایاندا بەرد و دار و درەخت و سەوزایی بەشێوەیەکی سروشتی وێنەکێشراون " بەڵام لێکچونی ئەم وێنانە لەگەڵ بۆچونی گشتیمان دا زیاترە " بۆنمونە : – لێکچوونی کاغەزی دیواری چینی بەم جۆرە ڕەچاو ناکرێت ... مەبەست لەم وێنانە زەمینی بووە و لە پێناوی ژیان (یا مەرگ دا) و هەرگیز بە ناونیشانی شتێکی جیاواز کە مرۆڤ لەڕوانگەی جوانناسییەوە تێیان دەڕوانێت جێگەی سەرنج نەبوون ... نیشان دانی ڕوانگەی گشتی دەربارەی شتێکی زیان بەخشو لەنێوان کۆمەڵێك وێنەدا هەمیشە کارێکی ترسناکە . بەڵام بە لە پێش چاوگرتنی ئەم مەرجە زیادییە دەکرێ بوترێت کە دیمەن سازی لە ئەوروپادا لە داهێنانی تایبەتی ڕێنیسانسە.

گشتمان دەزانین کە چۆن دیمەن لە شێوە ی زەمینەی پشتی سەری پەیکەرەکان دا بەشێوەی یەك بەشی تایبەتی وێنەکاری بەدی هات . لە بەرهەمی هونەرمەندانی مەکتەبی ڤینیزیا (وەك چیما = Cima و تینتۆرینتۆ) دا بوو کە ڕەگەزی دیمەن لە سەرەخۆ زاڵ بوو بەسەر بابەتی تابلۆ دا .

دەشێ کۆنترین یاد هێنانەوە دەربارەی دیمەنی سروشتی وێنەکردن کە بەناوی بەشێکی یا لقێکی جیاواز لە وێنەکێشان بوو دۆرێر = Durer و هەڵوێستێتی کە لە ساڵی 1521 دا دەربارەی پاتینیر = Patinir ڕوونی دەکاتەوە " بەم ڕوونکردنەوەیە کە ئەو بە " یوئاخیم " ، دیمەن سازی چاك " ناو دەبات .

ئەگەر سەرەتایەك بۆ سەرهەڵدانی دیمەن سازی نوێ لە پێش چاو بگرین دەکرێ پاتینیر (1485 – 1524) بە سەرەتا بناسرێ کە لە وێنە میناتۆرییەکانی دا چۆنێتی

PDF 4 KURD

بنچینەیی دیمەنی بەرِوویەکی تەواوتر جوانتر بەدیهێناوە . لێرەدا دەمەوێ بڵێم کە ئەم چۆنێتییە چییە " بەڵام لە سەرەتادا پێویستە بڵێم کە ئەم چۆنێتییە هیچ پەیوەندییەکی بەو شێوە زانستییە وە نییە واتە " یەکانە شێوازی پاتینیر لەم بوارەدا بە — لیوناردۆ داڤینشی — کە ئەناتۆمی بەرد و گیاکانی نیشان دەدا هاوشێوە نییە ... چونکە پاتینیر هێندە سەر گەرمی تەواوی دیمەنەکانی بوو کە بەناونیشانی تابلۆی کار لە دروستکردنی مرۆڤ دا (لەدیمەنەکانی دا) چاوپۆشە نەدەکرد و ناچار " مریەم و منداڵ" ی یان " هەڵاتن بۆ میسر " ی سەرباری دیمەنەکانی دەکرد تا بابەتی ناوەرِۆکی تابلۆکەی ، کە هەمان دیمەن بوو سەرنج راکێش ئاراستە بکات .

لەو باوەرِەدام کە ئەو چۆنێتییەی مەبەستمە بۆیەکەم جار بەرِوویەکی بنەبرِ و ئاشکرا بەیاریدەی خودی – رۆبنس – وە بەدی هێنرا و ئەگەر لەدەستی من دا بوایە کە تابلۆی دیمەنێك هەڵبژێرم کە چییەتی دیاریکراوی بەشی دیمەن سازی چاتر لە هەر تابلۆیەکی دی نیشان بدات " ئەوا — کۆرو = Corot — و کۆنستابڵ و کلۆد — م رەت دەکردەوە و پەنجەی دەخستە سەر تابلۆی " دیمەنی مانگ هەڵاتن " ی بەرهەمی رۆبنس .

هەمان تابلۆیە کە رینۆلدز = Reynolds — لە" وتاری هەشتەم " ی خۆیدا ئەوەی بەناوی گەواهی نمونەیی هەڵبژارد تاوەکو روونی بکاتەوە کە لە وێنەکێشاندا هەندەکی =جزء — پێویستە فیدای بەرژەوەندی هەمەیی = کلی — بێت .

رینۆڵدز دەنووسێ : " رۆبنس نەك تەنها لە رادەبەدەر سروشتیانە رۆشنایی لەسەر دیمەنەکە تابان کردووە ، بەڵکو ئەو رەنگە گەرم و ناسراوانەش کە دیاری کەری بەرهەمی ئەون بە تابلۆکەی بەخشیوە... ئەم تابلۆیە زۆر جیاوازە بە دیمەنی مانگ هەڵاتن لەسەرنجی ئێمەدا ، چونکە ئەگەر رۆبنس ئەستێرەی سەرباری مانگ هەڵاتنەکە نەکردبایە ئەوا بە ئاسانی دەشیا بەهەڵەدا بچین و واتێ بگەین کە خۆرئاوابوونێکی کەم رۆشناییە .

PDF 4 KURD

ڕۆبنس لەو باوەڕەدا بوو کە ڕەزامەندێتی چاو لەم بارەیەوە لە هەر تێبینییەکی تر بالآترە ... ڕاستەوخۆ دەشیا کە ڕۆبنس ئەو تابلۆیەی سروشتی تر وێنە بکێشایە ... بەلآم ئەم کارە بەنرخە بە لەدەست دانی چۆنێتییەك تەواو دەبوو کە لەڕوانگەی وێنەکێش دا گەلێ زیاتر بوو — ئەویش بریتییە لە هارمۆنیی بەدی هاتوو لە کۆنتراستو هەمەجۆریی ڕەنگەکان ."

ئەگەر ئەم وتانە لە زمانی بەڕێوبەرێکی ئەمڕۆکەی " قوتابخانەی هونەری دەولەتی"یەوە یەوە ببیسترێ " بەلامانەوە سەیر دەبوو ... کەچی هەمان ئەم وتانەش ئاڕاستەکەی تەواوی بەرهەمی هونەرین کە ئەمڕۆ کە لە " قوتابخانەی هونەری دەولەتی دا" ڕێگە نادرێن .

هەروەها لە پێناوی ئەوەدا ناوێکی لەبارتر بدەین کە ئەو چۆنێتییەی دیمەن سازی لە کۆی جۆرەکانی وێنەکێشان جیادەکاتەوە " ئەوا بە ڕای من دەبێ ئەوە بە" شیعر " ناوبەرین — ئەگەر چی پێویستە گوێڕایەڵ بین کە ئەم چۆنێتییەش هێندە ڕاست نییە " دیسانەوەش بەم کارە گوناحی بەکاربردنی زاراوەی باسێکی هونەری بە باسێکی تر لە ئەستۆ دەگرین . بەلآم لە دیمەن سازی دا سەرەتا لای پاتینیر وپاشان لای ڕۆبنس و لە دواییدا بەڕوویەکی تەواو ئاشکرا لای پوسین = Possin و کلود و کۆرۆ دەبینین کە هونەرمەند هەولّ دەدات حالەتێکی تایبەتی هەستیاری بە یاریدەی تابلۆکەیەوە پێچەوانە بکاتەوە کە بۆ ئەو دەربڕینەش ناونیشانێکی چاتر لە " شاعیرانە " شك نابەین .

ئەم چۆنێتییە تەنانەت بالآترە لە شیعر — چۆنێتییەکە کە شیعر هەولّدەدات بەیانی بکات بەلآم هۆکاری لەبەر دەستا نییە ...

دیمەن سازی لە بنچینەدا هونەرێکی ڕۆمانتیکییە — هونەری کەسانی سەرزەمینی سەرەتایی یە کە دیمەنیان لەکاتی خۆیان دا نەبووە و پاشان لەسەدەی هەڤدەیەمدا — بەدەستی ئێلسها یمەر = Elsheimer و بێرشیم = Berchem ئەم هونەرە بەتایبەتی بووە هونەرێکی ڕۆمانسی " یەعنی هونەری بەدیهێنانی " کەیف و حالّ " لە پێناوی زەوق و

PDF 4 KURD

مـەیل دا نـەك لـەپێناوی نیـشان دانـی ئـەزمونێکی دیـاری کـراودا ... لای کلـۆد و پۆسـین "شیعر" دیمەنسازی ڕاستەوخۆ پابەند بەشێوە وێژەیی یەکانەوە.

کلۆد (وێنە 46) تابلۆیەك دروستدەکا و ناوی لێ دەنێت " ڕوخـانی ئیمپراتـۆری ڕۆم " و بـەم شـێوەیە خۆویـست لـەنێوان مانـای ئـەدەبی و ڕەنگدانـەوەی جـۆری دا تـەداعی = پێکداهاتن بەدی دێنێ .

کۆنستابڵ لەپێناوی ئەمەدا سەری هەڵدا تاوەکو بەهای شاعیرانەی ڕیالیزم و ناتورالیزم بژێنێ.

تێرنەر تارادەیەکی زۆر گۆشە هەمەلایەنـەکانی دیمەنـسازیی گرتەبـەر و هێـزی خـەیاڵی هێندە چڕ بوو کە توانیی کۆپۆزیشنێکی نوێ لە خۆی بەدی بهێنێت .

کۆرۆ و ڕۆبنس لـەبارتر و سەرکێـشتر بـوون بـەڵام بـەم شـێوەیە شـاعیر بـوون ... بـە سەرهەڵدانی ئیمپریسیونیستەکان و وەچـەکانیان سـەرەتا وا دەرکـەوت کـە بـە ئانـاتۆمیی تەرزی لیۆناردۆ گەڕاوینەتەوە ، بەڵام لە ئەنجامدا دەبینین کـە جۆرەهـا شـێوەی جیـاوازی شیعر زیاتر بوو لەوەی کە بەخەیاڵماندا دەهات .

64 – شێوازی ئینگلیزی

دیمەن سازی لـە خاسـیەتەکانی شـێوازی ئینگلیزییـە ، بـەکورتی تـاوەکو ئێـستا هـیچ کەسێك پێناسێکی باشی لەم شێوازە بەدەستەوە نەداوە و هیوادارم کەسێکی نـا ئینگلیـز ئەم کارەمان بۆ بکات .

ناکرێ ڕەچاو بکرێت کە گینز بارو =Gainsborough و کۆنستابڵ و تێرنەر نـا ئینگلیـزی بـن ، لەگـەڵ گـشت ئەمانـەدا جـێ کۆسـپە بتـوانین بڵـێین چـی چـۆنێتییەکی هاوبـەش لـە نێوانیاندا هەیە کە دەبێتە هۆی ئەوەی ئەوان وەها ئینگلیزی بن وە یان نەبن .

لەوانەیە ئەم چۆنێتییە پەیوەند بێت بەتەرزی ڕوبەڕووبونەوەی هاوبەشی ئەوان لەگـەڵ سروشتدا ، هەروەها کلیلی ئەم تـەرزەی ڕوبەڕوبوونەوەیـە لـە هونـەرێکی دی دا " واتـە لـە

شیعری ئینگلیزی دا دەست بکەوێت ... ڕازی مەبەست لەم پەندەی ۆردزورث دا شاراوەیە کە دەڵێ : " بهێڵە سروشت ئامۆژگاری کەرت بێت . " وە لەم مانایەدا کە کۆنستابڵ گوتی " دەرکی پاراوی ڕاستەقینەی سروشت ." ئەم تەرزی ڕوبەڕوبوونەوەیە پشت بەستنە بە سروشت یا باوەڕ پێ کردنێتی کە بە دیدەی توند خووی هونەری ئەڵمان و ڕیالیزمی پڕ مەسخەرەی هونەری فەرەنسی جیاوازییەکی زۆری هەیە .

لە هونەری ئینگلیزی دا حاڵەتی خرۆشانی هونەرمەند گرنگییەکی بنچینەیی هەیە . لە سروشتدا ناکرێ هەرەمەکیانە کارێ ئەنجام بدرێت ، ئەمەش بەشێکە لە ڕازی شێوازی ئینگلیزی، بەڵام چۆنێتییەکی تریش لەم شێوازەدا بوونی هەیە کە هێندە شایەنی شاباش نییە " پێناسی ڕاستەوخۆی ئەم چۆنێتییەش هەمیسان ئاسان نییە ، بەڵام من لەو باوەڕەدام کە لە پەیوەندی ئینگلیزەکانەوە بە ئاسایش سەرچاوە وەردەگرێ .

سروشتی ئینگلتەرە بە ڕوویەکی پاراو دەرك ناکرێت ، بەڵام دانیشتوانی هێندە زۆرنییە.

ئەوەی جێ مەبەستە ئەمەیە کە نیازمە بڵێم سروشت بۆ هونەرمەندی ئینگلیزی جۆرە پەناگەیەکە لە قەرەباڵغیی بوون یا ژیان .

لەوانەیە بەڵگە خوازی بێت کە ئەرکی هونەر بەدی هێنەری پەناگای لەمجۆرە بێت " ئەمەش هەمان تیۆری ڕۆمانتیك — ە .

بەڵام لەهەمان کاتدا " ڕیالیستی " تر و " کلاسیك " ی تر ئەمەیە کە شتێکی زیاتر لە هونەر داخواز بکەین — بمانەوێت کە زەبر و زەنگ و دیدەی هەبێت .

ئەم چۆنێتییانە لە هونەری بورژوازی دا و لە خۆڕازی ڕینۆڵدز و گینز بارۆ نابینین " هەروەها لە هونەری کۆنستابڵ — یش دا ڕەزامەندی نابینین .

لە بەرهەمی بلیك و تێرنەر دا ئەم چۆنێتییە دەدرەوشێتەوە " بەڵام ئەوانە ڕاستەوخۆ هونەرمەندانێکن کە دەشێ لە ڕابردویان دا لە شێوازی ئینگلیزی دودڵ بین .

بۆرژوا لە زمانی ئینگلیزی دا زاراوەیەکی خۆشنودانە نییە — هەڵبەتە ماوەیەکی درێژ بە سوربوونێکی تەواو لە زمان دا خزمەتی کردووە ، بەلاّم دەتوانێ وشەی گەلێ زیندوو بێت .

من دان بە بەکاربردنی مارکسییانەی ئەو زاراوەیەدا دەنێم " مەبەستم لە هونەری "بۆرژوازی" لەو بەرهەمانەیە کە ڕووی بازرگانیانەیان هەبێت ...

هونەرێك کە بە پول و پارە پەستییەوە سەرو کاری هەبێت .

گینزبارۆ پۆرترێتی شەست جێنییەی دروست دەکرد لەو کارەش نەفرەتی دەهات " لە و بارەیەوە بۆ هاوڕێی — جاکس — نووسیوێتی :

"دڵم لە ڕوخسارکێشان تێکەڵ دێت ، چەند حەز دەکەم سازەکەم هەڵگرم و بچمە دێیەکی جوان و لەوێ بۆ خۆم سەرگەرمی دیمەن کێشان بم و ئاسودە و بێ غەم چێژ لە ژیان بەرم.

بەلاّم ئەم ئافرەتە تاس و لوسانە و چا خواردنەوەیان ، سەما کردنیان و پیاوانی ڕاوچییان هتد ئەم دە ساڵەی تەمەنی دوایی من لەهزری من دا دەکاتە زەهری مار و دەترسم لە دواییش دا مێردێ بۆ خۆیان پەیدا نەکەن .

بەلاّم جاکسن —ی ئەزیز دەزانی کە پیاو ناتوانێ شتێ بەوان بلێت ، پێویستە باری خۆمان بەرین و بە زرنگەی زەنگۆڵە ڕازی بین ، تەنها بەدیی ئەمەیە کە من لە تەپ و تۆز قینم دێتەوەو لە گسك دان و دەم داخستنیش هەمان شێوە خۆشم نایەت .

لە کاتێکدا دەبینم ئەوانەی دی بۆخۆیان لەنێو عەرەبانەی سەر چەتردا دانیشتون و پێیەکانیان لەوپەڕی پشودا لەناو کادا لێ درێژ کردوە و دەڕواننە درەختە سەوزەکان و ئاسمانە شینەکان ... لە حاڵەتێکدا کە تەنانەت نیوەی ئارەزوی من شك نابەن ... پیاو پڕ دەبێت لێیان.

دڵخۆشیم لەمەدایە کە پێنج دانە سازم هەیە ، سیانیان کاری جی و دوانیان باراك نورمەن دروستی کردون ." ئەگەر ئەمە " بۆرژوا " نەبێ بەمانای وشە " ئەوا نازانم لە ڕاستیدا ئەم وشەیە چی مانایەکی هەیە .

لە کۆتایی دا بەم مانایە هەر کەسێکی خاوەن توانا لە قوڵایی دڵییەوە بۆرژوایە ... تەنانەت ولیەم بلیك – یش کە چاترین دژوەستی – گینز بارو – یە ، خەتای گینزبارو نەبوو (خەتای ڕینۆڵدزیش نەبوو) بەڵام خەتاو تەخسیری زەمانە بوو ، خەتای سەردەمیش کە ڕاستەوخۆ لغاوی دابووە دەستی چینی گێل و خۆپەرست کە نەیاندەتوانی هونەرمەندانی مەزن بە کارێکی ئەوتۆ ڕاسپێرن کە شایەنی باس بێت بێجگە لەمەی کە دوچاری خۆ فرۆشی و خۆ پەسەندیی هەمان چینیان بکەن . ئەگەر ووردبینەوە " ئەوا تێ دەگەین کە ئینگلتەرە لە سەردەمی گینزبارودا خاوەنی گەورەترین هونەرمەندانێ بوو کە ئەوروپا لە پاش ڕۆبنس بەخۆیەوەی دیبوو... جێگەی داخیشە کە کۆمەڵگەی ئینگلیزی نەیتوانیبوو بلیمەتیی ئەو لە بوارێکی ئازادانەدا ڕاگرێ .

65 – گینز بارۆ - Gainsborough Thomas -1727-1788

بەڵێ ، دەتوانرێت بەڵگەداریی بکرێت کە ئازادبونی گینزبارۆ هەمانە و تەبایی بوونیشی هەمان... چارەنووسی هونەرمەند ئەمەیە کە لەسەر یەك هێڵ ببزوێت ، لەکاتێکدا کە ئەوانی دی ئاسودە لە عەرەبانەدا دانیشتوون ... ئەوانەش لە ژێر زەبردا کاردەکەن ، چاتر کار دەکەن . لەگەڵ ئەمەش دا کە فەزیلەتی گینز بارۆ گەلێ باڵایە ، لاوازیشی هەمان شێوە ئاشکرایە.

گینز بارۆ دابی گشتیی نەبوو ، هێزی خەیاڵە کانیشی هێندە مەتین نەبوو ... ڕاستەوخۆ شتێکی دەگواستەوە سەر تابلۆکانی و تەنها بە یاریدەی ڕاستەوخۆ دەکەوتە بزوتن ، نەیدەتوانی دابهێنێت ، هەر کاتێکیش هەوڵی ئەدا بابەتی نواندن هەڵبژێرێت ، بەڵام ئەمەی بۆئەنجام نەدراوە ، تەنانەت کۆمپۆزیشن کاریشی بۆ نەدەکرا. خۆی بەبابەتی

PDF 4 KURD

پێکهاتووەوەوە پڕ هێز دەکرد و تـابلۆ دووفیگۆرییـەکانی وەك تـابلۆی " ئـەلیزا و تۆماسـی لینلی = Eliza and Thomas Linley هاوگونجاندنی پێوە دیار نەبوو " کەواتە ئەنجام بەچـی دەگات ؟

پێویستە ئەنجامێ بریار بدەین کە بۆ سـەرهەڵدانی یـەك هونەرمەنـدی گـەورە تـەنها و تەنها هەستیاری و شارەزایی ڕۆڵ نابینێ .

بلیـك پێـچەوانەی گینـز بـارۆ بـوو و شـارەزایی سروشـتیی و بەهرەمەنـدیش نـەبوو بەهەسـتیاری تایبـەتی هونەرمەندانـە ... لەبەرامبـەر شـتەکانیش دا پەرچـە کـرداری ڕاسـتەوخۆی نیـشان نەئـەدا ، چـونکە هـەرگیز شـتێکی لەبەردەمـدا نـەبوو و بابەتـەکانی لەخەیاڵەکانیەوە وەردەگرت ، ئەو خرۆشانە ڕاستی یەش کە بەدی دەهێنا و بەیانی دەکرد هەستی نەبوو بەڵکو زەینی بوو لەچێوەی هزردا .

بەلاّم ئەو ڕەخنەیەی کە نەتوانێ هونەرمەند لەسەر بنچینەی خاسیەتی چاکەی خـودی ئەو هەڵسەنگێنێ " ڕەخنەیەکی بـێ سـودە . بـەم ڕەچـاوکردنەی کـە ئەگـەر ڕوانگـەی یـا دیدەی — بلیك — لەگەڵ شارەزایی و توانای هەستیی گینزبارۆ دا کۆببێتەوە " لەئەنجامدا چی کارەساتێ بەرپا دەبوو ؟... دەشیا مرۆڤ لەبەر خۆیەوە دوچاری لەرزین بێت ... بەلاّم سروشت هەرگیز هێندە پابەندی مەیلەکانمان نییە کە بە کردگـاری بوویـەکی ئـەوها سـەرو مرۆڤانە ڕاپەرموێت .

لەکاتی ئێستادا چاتر وایە هەندێ لە خاسیەتە نەگۆرەکانی گینزبارۆ دیاری بکەین .

یەکێ لەو خاسـیەتانەی ئـەو سروشـتی بـوون و بـێ ئـەرکیی ئـەوە ... گینزبـارۆ هـیچ تیورییـەکی لـەبواری وێنەکێـشان دا شـك نـەدەبرد " ئەگـەر چـی تیـۆرە ناسـراوەکانی ئوستادانی هونـەری دەخـستەکار کـە چـنگی دەکـەوتن (لـەم خەڵەدایـە کـە گینزبـارۆ لـە ڕینۆڵدز جیا دەبێتەوە) ، هەروەها بەشـەوق و گەرمییـەوە وێنـەی دەکێشا ، خێـراو دڵنیـا کاری دەکرد ، هیچ مەرجێکی زیادەی ڕێنومایی نەدەکرد ، لەگەڵ ئەمەش دا مەبەستەکانی خۆی بە تەواوی دەگەیاند .

PDF 4 KURD

ڕینۆڵدز ناچار بوو کە سەرکەوتویی ئەو بە جۆرە " جادویەك " لە قەڵەم بدات .

گینزبارۆ لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی وێنەکێشان دا بەڕوویەکی غەریزی کاری دەکرد ...
ڕاسکین دەڵێت :– " دەستی گینزبارۆ وەك جوڵەی هەورە سوکەڵەکان و وەك درەوشانەوەی پرتەوی تیشکی خۆر خێرایە " ئەمەش لەبارترین جۆری پێناسەی تەرزی کاری گینزبارۆی هونەرمەندە .

گەر سەرنج لە هەندەکییەکانی پۆرترێتەکانی بدەین ئەوا خالّی گەلێ پڕ سەرنج لە پیشەسازی ئیکسپریسیونیستی وەرو دەخەین یا دەدۆزینەوە – واتە نوکتە ڕێژی = پوینگتیزم – کە بەر لە سەرهەڵدانی وانەیەکن کە کۆنستابڵ و کۆرۆ و سیزان فێری ئێمەیان کرد ... لە دیمەنەکانی دا بە واتایەکی تایبەت هەمان خرۆشی غەریزی بەسەر کۆی تابلۆکانی دا زاڵە... بەکورتی لێرەدا ئەم پیشەگەرییە بۆ نیشاندانی جەوهەری – ڕۆمانتیك – ی دیمەنی ئینگلتەرە بەشارەزایی و کارامەیی بەدی هاتوون و ئێمە هەرگیز لەم جۆرە هونەرە ماندو نابین ، چونکە ئەم هونەرە بێجگە لە چێژبینین شتێکی ترمان داوا لێ ناکات.

لە سەرنجی مرۆڤ نادات چونکە پر کاریگەر و خرۆشانە ، نەزۆك و هەستەکی نین ... یەکێ لە نوسەرانی ژیاننامەی گینزبارۆ واتە سروالّتەر ئارمسترانگ واتایەکی هەیە کە بلیمەتی ئەم هونەرمەندە بەکورتی ڕوون دەکاتەوە " دەڵێ " گینزبارۆ یەکەم کەس بوو کە کۆی تواناکانی خۆی بۆ وەرگێڕان و گواستنەوەی سۆزەکانی بەزمانی ڕەنگ بەکار برد ، هێز و توانا و یەکەی خرۆش و مەیلی خۆی کردبووە پێودانگی هونەرەکەی خۆی ." وە هەمان "سۆزی بەردەوامە " دەبێتە هۆکارێك کە تەڕ و تازەیی و سەرنج ڕاکێشانی تابلۆکانی گینزبارۆ ئەمرۆکەیش وێنەی ئەو کات و ڕۆژە بێت کە تازە لە ژێر دەستی دا بەدی دەهات .

PDF 4 KURD

66 – بليك = Blak William -1757-1828

ژمارەی تابلۆكانی بليك لە مۆزەخانەكان دا هێندە زۆر نين ، دەشێ لەبەر هەمان هۆ بێت كە زياتر لەبواری شيعردا ناوبانگی هەبوو " ئەو وێنانەيش كە لەبەر ێشبينی ی خەڵكی دايە بۆتە هۆكاری بەهەڵەدا چوونی زۆر و نرخی ئەويان نەگەياندۆتەوە جێگەی مەبەست .

دەشێ كۆسپی ڕاستەوخۆ لەهەمان بەهەڵەدا چوونەوە بێت ، چونكە بەهەڵەدا چوون لە هەڵەی ڕاستەوخۆوە بەدی دێت و تەنها لەياد بردنيش جێنياز نييە .لە چەند سەرنجێكی پەرەوازەدا كە خەڵكی لە تابلۆكانی – بليكيان – داوە سيمای ئەويان بەجۆرەها شێوەی جياواز هێناوەتە بەر باس .

بليك – ئەما تيۆری = – (كەسێ لە خۆوە فێر بێت) چارەسەر نەكەر " پەيامبەری ژيانەوەی هونەری گوتيك و ڕۆمانتيكييە " بليك وێنەكێشی خۆشمەشرەب (بەڵگەيە لای زۆربەمان كە مرۆڤی خۆشمەشرەب هونەرمەندانی خراپن) " و لە ناوەڕۆكی بيستنی مرۆڤی بێكاردا ئەم خاتر جەمييە هەميشە بوونی هەيە كە ئەم مرۆڤە خاوەن هزرێكی دروست نييە ... يەكێ لەم بۆ چونەی خەڵكی عەوام كە نيوەی ڕاستی دەپێكێ ئەمەيە كە خەڵكی لە وێنەكانی بليك دا چۆنێتييەكی گوتيكی دياری دەكەن .

بليك دوو ساڵ بەرهەمەكانی گوتيكی لە كەنيسەی ڤێست مينستەر = Westminster و كەنيسەكانی تردا تۆژيبووەوە ، خۆشبينيی خۆی دەرهەق داهێنەرانی نەناسراوی ئەو بەرهەمانە دەردەبڕی ... لەگەڵ گشت ئەمانەدا ڕاستەوخۆ هەمان ڕەگەزی كاری بليك – ە كە خەڵكی بەهەڵەدا چوون دەربارەی ... چونكە هەندێ وای بۆ دەچوون كە لەپای تۆژينەوەی بەرهەمەكانی گۆتيك دا بليك دوچاری جۆرە نەرێتێكی گوتيكی بوبێت ، بۆ نمونە ئۆسبێرت بوردت = Osbert Burdett– تا ئەو ئاستە هەنگاو دەنێت كە دەڵێ : " خەيالْ ڕۆمانتيكی لە گۆشەكانی ئەو كەنيسە كۆن و پاكانەدا ڕەنگی گوتيكيان لەخۆ گرت،

PDF 4 KURD

وە لە پاشدا بلیك دەروازەكانی زەینی خۆی لەسەر هەر جۆرە كارتێكەرێكی تر بەست " یان هەر كارتێكەرییەك كە لە پرتەوی دەسەلاتی گوتیك دا والآ بوو بەو دەگەیی ."

وا دەردەكەوێت كە ئەم ڕستەیە دوو داخوازیی گومانلێكراو لەخۆی دەگرێت :یەكەمیان ئەمەیە كە دەڵێت خەیالآتی بلیك تاڕادەیەك رومانتیكی بووە " دووەمیان ئەمەیە كە وادەگەیەنێ هونەری گوتیك هونەری ڕۆمانسییە یان وەهایە كە لەزەینێكی رۆمانتیكییانە خۆشی دێت .

ئاسانتر ئەمەیە لە سەرەتادا دەربارەی خواستی دووەم بتۆژینەوە ، چونكە لە بۆتەی ئەم باسەدا ڕەچاوكردنێكی دی دەبینین دەربارەی هونەری گوتیك كە تاچی ڕادەیەك ڕۆشن كەرەوەی هونەری بلیك دەبێت . خودی بلیك وتویەتی :" فۆرمی یونانی ، فۆرمی ئەندازەیی یە " فۆرمی گوتیك فۆرمێكی زیندووە ، فۆرمێكی ئەندازەیی و لە بیری بەڵگەدارێتی دا هەمیشەیی یە " فۆرمی زیندوو بوونی هەمیشەیی یە." ئەم وشانە دركاندنی قوڵی ئەو دەربارەی هونەری گوتیك نیشان دەدات .

هونەری گوتیك هونەری هێڵەو زیندووە ، لە بنچینەدا ئەم هونەرە بە گیان وەرگرتن لە هونەری ئەندازەیی و ئەبستراكتی باكوری ئەوروپا بە یاریدەی ڕەگەزی خوایەتی و ئاسمانی مەسیحییەتی ڕۆژهەلآتی بەدی هاتووە.

هونەری گوتیك لایەنی هێڵیی خۆی (واتە شێوازی هێڵی هونەری سلتی و ئەنگلوساكسون) ی پاراستووە ، بەلآم لە بری ئەو حاڵەتە وشكە نەخشە ئەندازەیی یەكان ئەم توانا وێنەییەیانە بۆ بەیان كردنی هەستێكی زیندو و سروشتی — یانی هەستی دەرهەق بە ژیان و سروشت و یەكەی خواوەندی جیهانی بینراو — بەكار دەبرد .

لەوپەڕی گەشەی هونەری گوتیك دا هەستیاری و خەیاڵی ئافەریدەی ئەوتۆ دەبینین كە بەیاریدەی ڕێنمایی كردنی تەواوی شارەزایی هێڵی دەرەكی بەكاربردنی شكڵ و دیدەی لەخۆ گرتووە .

لە هونەری گوتیك دا زۆربەی تواناكان لە دیارترین بواردا ڕەوت دەكەن ، بـەم شـێوەیە یە كە دەتوانین بڵێین هونەری گوتیك بە بوونی شوێنگەی ئاڵۆزی كە هەیەتی و بـە بـوونی ڕەوتی گەشەكردنی پڕخرۆشی كـە هەیـەتی " گـەورەترین تـەرز یاشـێوازی هونەرییـە كـە تاوەكو ئێستا بە دەستی مرۆڤ داهێنراوە .

" سروشت هێڵی دەرەكی = Outline– نییە ، بەڵام خەیاڵەكانی مرۆڤ ئەوەی هەیـە ." ئەمە قوڵترین خاڵ بوو كە بلیك – پەی پیَ برد بوو، ئەم خاڵەش بـیَ گومـان ئـەوی بـەرەو هونەری گوتیك ئاراستە و ڕابەری دەكرد – و هەمان خەیاڵاتی مرۆڤە كـە بەیاریـدەی هێڵـە دەرەكییەكان دیاری دەكرێت .

لە كۆی پـێچ و پـەناكانی كارەكـانی بلیـك – دا وەك هونەرمەنـدی وێنـەكێش دەشـیَ ببینریَ كە چۆن ئەم ڕاستییە گیان بەو دەبەخشێت .

هەمان خاڵ دەبێتە هۆكار كە بلیك – لە ڕینۆڵدز و هەرچییەك كە ڕینۆڵدز كـە دەیگـوت و دەیكرد بێزار دەبێت .

كاتیَ بلیك دەڵێت : " شەیتان ڕینۆڵدزی بەكریَ گرتووە تاوەكو هونـەر خـراپ بكـات " لە مەبەستی تیَ دەگەین .

بـەڵام ڕۆشـنترین ڕونكردنـەوەی شـێوازی بلیـك – لـە كتێبێكـی بـچوكدا " كاتـالۆگی پێناسەیی " كـە ئـەو بـۆ یەكـەمین پێـشانگای تـابلۆی " سـەردان كـەرانی كـانتر بـوری " نووسیی ، هاتووە و دەڵیَ : – ئایا ئەمە باوەڕی هونەرمەندێكی ڕۆمانتیكییە ؟

" چییەتی و بەیانی ئەم تابلۆیە هەرگیز شـیاو نـەبوو بـە سـێبەر و ڕونـاكی ڕۆبـنس یـا ڕامبراند یا هەر شێوازێكی فلاندەری یا ڤینیزی بەدی بهێنریَ .شێوازی ڤینیزی و فلانـدەری بریتییە لە هێڵی شكاوە و قەبارەی شكاو و ڕەنگـی شـكاو ... شـێوازی بلیـك بریتییـە لـە هێڵە نەشكاوەكان و قـەبارە و ڕەنگـە نەشـكاوەكان ، هونـەری ئەوانـە ون كـەری فۆڕمـە ، هونەری ئەو بەدی هێنەری فۆرم و پاراستنێتی ... هونەری ئـەو لەهـەر بارەیەكـەوە خـاڵی بەرامبەری هونەری ئەوانە .

PDF 4 KURD

" بناغەی گەورە و زێڕینی هونەرو ژیان ئەمەیە کە هەرچی هێڵی دیاری کراو زەق تـر و ڕۆشنتر و بەهێزتر بێت " بەرهەمی هونەری تەواو ترە " وە هەرچـەندە ئـەو هێڵـە لاوازتـر و ناڕۆشنتر بێت ، نیـشانەی خـەیاڵ لاوازی و بـێ کـەڵکی هونـەری و پۆخڵکـاریی زیـاترە ... ناتوانـایی ئـەم فۆڕمـە والآکـراوو دیـاری کـەرە ، لـە ناتوانـایی و کـەمیی بـیر و ئەندێشەی هونەرمەند و جۆرە بەشەکانی شارەزایی دەدوێ .چۆن دەتوانین دار بەڕو لە چنار و ئەسپ لە گا جیابکەینەوە بێجگە لە نیشان دانیـان بـەو هێڵـە والآیانـە و جوڵـە وچـەمانەوەی بـێ پایانی ؟

ئایا ئەوەی خانویەك دیاری دەکات یان باخچەیەك بێجگە لەهێڵی دیاری کراو هۆکارێکی تری هەیە بۆ بەیان کردنی شکڵەکانی ؟ ئەوەی ڕاستگۆیی لەهەڵە گۆیی جیادەکاتەوە ئایـا شتێکی زیاترە لە هێڵی سەخت و بەتوانای ڕاستی و یەقین لە کار و نێـت و خواسـتەکان ؟ ئەگەر چاوپۆشی لەم هێڵە بکەین ئەوا مانای وایە لە خودی ژیان چاوپۆشیمان کردووە .

خاڵێکی دی هەم بوونی هەیە کە دەبـێ دەربـارەی تایبـەتێتی بلیـك و هـەم دەربـارەی هونەری گوتیك یاد بکرێتەوە ...

ئەگەر هونەری گوتیك هونەری ژیاوە ، ئەم هونەرە بەم بۆنەیـەوە دوپـاتی یـا وێنـەیی نییە فۆرمالیست نییە — .

لە نێوان ئەو توانامەندێتییە دا کە هونەرمەندی بـەهرەدار دەیـەوێت لـە فۆرمـە دیـاری کراوەکان دا هەڵبژێرێت و ئەو فۆرمە بێ سنور و نادیارانەی کە لە سروشتدا بوونیان هەیە، هیچ گونجاندنێکی پێویست بوونی نییە .

یەك هێڵ یا فۆرم — ی ژیاو بەپێی پێویست بە مانای "وەکو ژیان" دەقـاودەق نییـە ... بەڵکو تەنها بەم مانایە یە کەگیانی لەبەردا بێت و خاوەن ژیان بێت ... ڕاسـتی ئەمەیـە لە کۆی قۆناغەکانی هونەری ڕەسەن دا جیاوازی لە نێوان وێنە یـا شـکڵی ڕاسـتی و شـکڵی هونەریدا — کە هەمان شکڵی خەیاڵی مرۆڤە — دیاربووە لە دەربڕین دا .

شتی ڕاستی هەمان بابەتی نا خەیاڵییە و سرۆش تیایان دا سروشتی نییە . ئەمەیە کە دەبێتە هۆکارێ کە بلیك دانی پیادا دەنێت و هەوڵ دەدات بڵێت : " شتە سروشتییەکان هەمیشە خەیاڵەکان لە بوونی من دا لاواز دەکەن و دەیکوژن و لە ناوی دەبەن . " خەیاڵکردنەوە" سەرنجی رووت " لای ئەو یەکانە ڕاستی و یەکانە بەها بوو.

خەیاڵکردنەوە وشەیەکی ئاڵۆزە ، جەزبەیەکی شیاوە و دەکرێ بۆ ئابروبردنیش بەکار ببرێت .

دەشێت ئەم خاڵە کە بلیك دەربارەی " جەزبە " بەکاری دەبات و لەو سەردەمەدا ئەو وشەیە هۆکاری سەرسەختی بوو بەهۆی بوغزکردنییەوە لە خەڵکی بۆ خۆی چنگی دەخست یا خۆی پێ دەناساند هۆکاربوون بۆ بەدیهێنانی بەهەڵەدا چوون دەربارەی بلیمەتیی خۆی .

دکتۆر جانسۆن جەزبە = Enthusiasm بەدڵنیایی بێهودەیی دەرهەق هاودەمی خودی خواوەند ڕاستی کردن " پێناس کرد " بە کوردی مانای وایە چەق بەستنی زات لە دڵنەواییەکی گیانی دا ... بلیك بە پەیوەندیی زۆری کە بە بەرهەمەکانی لاڤاتر = Lavater و شود نبورگ = Swedenborg — نیشانی دەدا ئەو بەدناوبوونەی سەرباری خۆی کرد.

لە زەمینەی وێنەکێشان دا بلیك داهێنەرێکی تەواو نەبوو بەڵکو پابەندی سونەتو شێوازێ بوو ، هەرچەندە بۆ چنگ خستنی ئەو شێوازە ڕێگەیەکی دووری دەبڕی ... لە هەمان کاتدا خاوەنی کۆنترۆڵ بوو ، لە کۆتایی دا ئەو کۆنترۆڵەی کە خۆی ئاشکرای کردبوو ڕێنومایی دەکرد ... نەك ئەمەی کە کۆمەڵگە ئەو ناچاری ئەو جۆرە کۆنترۆڵە بکەن ... واتە خودی ئەو بدۆزو بەکار بەر بوو.

ئەگەر ئێمە دووچاری دوو هەڵەی گەورە نەهاتبین — یەکەمیان ڕەچاوکردنی هونەر بە شێوەی شتێکی جەنجاڵی و عەینی پەتی ، و دووەمیان ڕونکردنەوەی هونەر بە یاریدەی سۆزێکی جوانناسییانەی پەتی — ئەوا پێویستە ئاگاداربین کە هونەر لە سادەترین

PDF 4 KURD

وەرِوکەوتنیدا بەگشتی سەر بەدەربرِینە لە ژیان . گاه بە رِوویەکی ئایینی ، گاه بە شـیعری و گاه فەلسەفییانە ژیان دەگرێتە خۆی .

بلیك لەم جۆرە دیدانەوە ئیلهامی وەردەگرت ، ئەم دیدانەیشی هێندە عیرفانی بـوو کـە توانی گۆرِینی نەبوو ، دیدەی بلیك بەم مانا پەشیمان بەخشە عیرفـانی بـوو ، چـونکە لـە شێوازی زاڵی سەردەمی خۆیدا ، واتـە لـە تێگەیـشتنی هاوبەشـی خـەڵکی — دوورە پـەرێز بوو.

غەریزەکانی بلیك ئەویان بەرەو جۆرێك لە هەسـتی رِابـەری ئارِاسـتەکرد بـوو کـە پێـنج سەد ساڵ بەر لەسەردەمی خۆی شیاو و باو بوو ، لەگەڵ ئەمەدا کە دەیویست هەستەکانی خۆی بە توانا و سەرنجی تەواو بەیان بکـات ، ئـەم خاڵـە ئـەویان بـە سـەردەمەکەی خـۆی نزیکتر دەکردەوە ، بەلاَم ئەمرِۆکە ئێمە زیاتر بەو نزیکترین ، هەر شتیٚ لە هونـەری نـویٚ دا رِەسـەن و ئاگایانەیـە ، پەسـەند کـەری هێڵـی دیـار و سەرپێـچی کـەری یـا دژی سـێبەر و رِونـاکیی تێکـچرِاو " پەسـەند کـەری دەربرِینـی خـەیاڵ ئـامێزی رِاسـتییە و دژی لاسـایی کردنەوەی پەتییە " پەسەند کەری شـێوازی مانـەوی و بـالاَیی یـە و دژی شـێوازی وشـك و ماددی و بیٚ گیانە ... ئەم خاڵە لەبەرهەمەکانی سیزان و دێریان = Derain —دا لـە لایـەك و لە بەرهەمەکانی پیکاسۆ و لیٚجیٚ = Leger — دا لەلایەکی تـرەوە بەرچـاو دەکـەوێت " ئـەم هونەرمەندانە بەهونەرمەندانی بیٚ ناوی یل ناو ونی قۆناغی گوتیك زیـاتر لـە هونەرمەنـدانی قۆناغەنێوانی لێکچوون ... لە قۆناغی پاش گوتیك دا تەنها بلیك — هەیە کـە لەگـەڵ ئـەوان دا پێوانە شایانە " ئەوەش بەم ئارِاستەیە کـە وەك پێـشتر وتمـان بلیـك — هونەرمەنـدێکی گوتیکییـە " نـەك تـەنها لـە رِوانگـەی بۆچـونەوە ، بـەڵکو لـە رِوانگـەی هەندەکییـەتی کارەکانیـشییەوە ... زنجـیرەی وێنەکێشانە بالاَکـانی "وێنـەکانی کتێبـی پـیرۆز" دەشـیٚ چاترین گەواهی ئەم پرِوپاگەندەیە بن (وێنە47).

لە هێڵکاری یا نەخشە = دیزاین — ی ئەم وێنانەدا جەسارەت و شکۆیەکی ئـەوتۆ هـەن " لە بونیان دا توانایەکی ئەوتۆ و لە رِەنگەکانیان دا کاریگەرییەکی ئەوتۆ کە بۆ بینینـی —

PDF 4 KURD

هاونەخشیان (یان شێوەی هەمان شێوە) پێویست دەکا سۆراغی کتێبە هێڵییەکان و پەنجەرەکانی کەنیسەکانی سەدەی دوانزەیەم و سیانزەیەمدا بکەین00 .وێنەی " ئیلیاس لە حاڵەتی سواربونی گەردانەی ئاگر "دا لەگەڵ بابەتی ئاگرینی خۆیدا بە ڕۆشنییەکی تەواو لە سوتاندایە —.

بلیك تابلۆیەکی بە ڕەنگی تەمپێرا Tempera — ی جوان واتە ڕەنگی گوواش دەربارەی " ئادەم لە حاڵەتی ناولێنانی گیانداران دا " دروست کردووە کە لە ڕوانگەی هونەرییەوە لە وێنە ئاوییەکانی جوانترە بەڵام بەچاکی ڕەنگی ئاوی بەدی نەهاتووە .

ئەم وێنەیەش گیانی گوتیکی هێندە جوان نیشان داوە کە من هێندە لەسەری پێ داگری دەکەم ... ئەم خاڵە بەتایبەتی لە تەرزی کێشانی قامەت و پرچی حەزرەتی ئادەم داو باری گشتیی لەش و دەستی بەرزبۆوەی و گەڵای دار بەڕووەکان بەزۆرسەرییەوە دەبینرێ دەربڕینی گوتیکانەی هەیە ... هێڵکارییە ناتەواوەکانی سەر بە دۆخ و بەهەشتی دانتی — کە بلیك لەسەرە مەرگیشا کاری تیاکردن و لەهەمان کاتدا کە گیانی گوتیك — یان پاراستووە ، لە پێناوی گەیشتن بە هەستیارییەکی دی دا تەقەلایەتی و نیشانی دەدات کە حودی ئەو توانیویەتی خەیاڵی خۆی بەخەیاڵی دانتی لێکچوێنێ ... گوایە لەپێناوی سەلماندنی ئەم جەزبەیەی خەیاڵی بەربڵاوتردا توانیویەتی بەبینای وێنەیی هێڵکارییەکانی چییەتی یەکی ناسکی هـزری ببەخشێت " ئەمەیش چۆێتییەکە کە دەشێ بەر لەمانای ناوەڕۆکی — کۆمپۆزیشنەکانی کتێبی پیرۆز کارتێکەرێکی نوێ بەبینەران و بیسەران ببەخشێ .

67 – تێرنەر = 1775 – 1851 William Turner

ئێمە سەرگەرمی تۆژینەوە بووین دەربارەی ولیەم بلیك – بەڵام پێویست دەکات ڕۆژێکیش بە هەڵسەنگاندنی بلیمەتیی تێرنەر بگەین " لەڕاستی دا هێشتا لەژێر کارتێکەری

ئاخاوتنی ڕاسکین — داین ... ڕاسکین هێندە پاراو و کاریگەر دەربارەی تێرنەر دواوە کە ناوبانگی تێرنەر کەمێ شێواوە وەك هەورێ لە تەپ و تۆزی زێڕین دا ون بووبێت ، ئەم تەپ و تۆزەی لەسەر لاچووە ئێستاکە ، بەلاّم هێشتا نەمانتوانیوە سەرنجێ لە ڕابردوو بدەین و ئەم گەورە هونەرمەندەی مێژووی وێنەکێشانی ئینگلتەرا بەڕاستی ببینین .

تێرنەر دەشێ تەنها کەلّ بێت کە لەولاّتی خۆیدا پەیڕەوانی زۆری نەبێت ، بەلاّم گومانی تێدا نییە کە یەکێکە لە مەزنترین وێنەکێشی مێژووی ئینگلتەرە .

تێرنەر لە 23 – 8 – ی 1775 هاتە ژیانەوە و لە 19– 12– 1851 کۆچی کرد ... باوکی کە تێرنەر گەلێ دلّبەستەی بوو بۆ ماوەی پەنجاو پێنج سالّ لەتەکیدا ژیا و لە لەندەن ئارایشتکەر بوو...دایکی کە خۆشەویست نەبوو لای تێرنەر ژنێکی توند خوو بوو کە لە ئەنجامداشێت بوو .

تێرنەر خوێندنێکی شایەن یادی پەیڕەو نەکردووە و بە درێژایی تەمەنی بێ خوێندن و فێرگە مایەوە — ئەمەش شتێکە کەدەشێ لە تیژبینی ئەودا کاریگەرییەکی باشی هەبوبێت.

لە نۆ سالّی دا ئامادەیی وێنەکێشانی نیشان دا و لە سیانزە سالّی دا دلّنیابوو لەوەی کە پێویستە وێنەکێش بێت و بووە شاگردی چەند ئوستادیکی وێنەکاری و هەلّکۆلّین و بیناکار ... ئەم بوونە شاگردییە هەرچەندە زیاتر لایەنی خزمەتکاری هەبوو " لای خودی تێرنەر مەشقێکی چڕو پڕ بوو لە هونەری و بنچینەی وێنەکێشان دا.

سەرهەلّدانی ئامادەیی تێرنەر دەگەڕێتەوە بۆ سالّەکانی منداڵیی کە دەیسەلمێنێ بلیمەتیی ئەو خودی بووە و ئامادەیی یەکی سروشتی بووە لەودا .

تێرنەر هەرگیز لەو هونەرمەندانە نەبوو کە پشت بە بلیمەتی خۆی ببەستێ ، چونکە دلّنیابوو کە بلیمەتی بەبێ خۆ ڕێکخستن و کۆنترۆلّ مەزنیی چنگ ناخات " کۆنترۆلّیش لە هونەردا بێجگە لە چنگ خستنی پیشەیەکی سادە و خۆشی بەخشی شتێکی دی نییە .

هەندێ لە پیشەکانی ئەو — وەك نیشان دانی چەرخی سوڕانی ئـاو هێـشتاکە سـەرمان دەسوڕمێنن .

توانای لە ئەستۆ گرتنی ئەم جۆرە کۆنترۆڵە بەسەر خوددا ، چۆنێتییەکە پەیوەندە بـە سروشت و بینای ئەندامی مرۆڤەوە .

خاسیەتێکی دیکەی تری تێرنەر بەم شێوەیە دەتوانین ڕونبکەینەوە " ئەویش مـە یلـی پشکنینی بێ پایانی ئەو بوو ، ئەزمونگەر و پشکنیاری بـێ ئـۆقرە بـوو بـۆ چـنگ خـستنی نوکاتی سروشتی .

تێرنەر بەنێو بەهێزترین تۆفان دا دەڕۆیـی و (وێنـە 48) بەلوتکـەی سـەختترین کەلـە بەردا سەردەکەوت و وێنەی وەدیهێنەران سەختیی زۆری سەرباری خـۆی دەکـرد تـاوەکو بتوانێ لەبارترین و نایابترین دیاردەی سروشتی بخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە .

هیچ کە سێ تاوەکو ئێستا وێنەی تێرنەر ژیانی خۆی تەرخانی پیـشەکەی نـەکردووە . تێرنەر کەسێکی کورتە بالآ و لووت هەلۆ دەنوك شێوەبوو بەدەسـت و پـێ ی بـچکۆلەوە : حەزی دەکرد خۆی بە ناپلیۆن بەرامبەری بکات و هەڵسەنگێنێ و بەدرۆوە ڕایگەیاند کە لـە دایك بووی هەمان سـاڵ ژینـی ناپلیۆنـە و کەسـێتییەکی ئـاڵۆزی هـەبوو و لـە تۆژینـەوەدا دەربارەی ئەو پێویستە ئاراستەی واتای قوڵی لـۆرد ئـاکتۆن = Acton بـین کـە دەڵـێ : " چاکە و خراپە لە تەنیـشت یەکـەوەن . لـە کەسـێتیی مـرۆڤ دا بـەدوای یـەکبونی هونەریـدا مەگەڕێ . "

ڕاسکین کـە لایـەنگری پڕجۆشـتری تێرنـەر بـوو لـە وەلآمـی ژیاننامـەی دا کـە داوای لێ کرابوو تا خاسیەتە سەرەکییەکانی تێرنەر پێناسە بکـات " ئـەم سـیفاتانەی پـۆلێ کـرد : " کەللە شەق و سەخی ، دڵ نـەرمی و (بـەهێز) ، چـەنەبازی (بـەهێز) ، کـەچ مـەیلی ، بـێ وەفایی " .

ئەوەی ئێمە دەربارەی ژیانی تێرنـەر دەیـزانین ڕوانگـەی ڕاسـکین دان پیـادا دەنێـت " بەلأم خاڵێکی تر سەربارو سەلمێن دەکەین ئەویش جۆرە خۆ حەشاردان و فیراری بـوو لـە

خەڵكی كە بوبووە هۆیەك تا تێرنەر نا سروشتی و ناكۆمەڵایەتی بێت . تێرنەر لە سـەرەتای لاویی دا لە عەشقا تێكشكا و هەرگیز ژنـی نـەهێنا . لەگـەڵ كـۆی خـەڵكی دا بـە ئـەدەب و خۆش ڕەفتار نەبوو و هاوژیانیی مەلەوانان و مشتەری ئافرەتی مەیخانـەكان و لەنـدەنی لا چاتر بوو ... بەڵام ئەم لایەنەی ژیانی بە چاكی حەشار دەدا .

تێرنەر لە بیـست و چـوار سـاڵی دا پابەنـدی ئاكـادیمیی میرنـشینی بـوو و لـە بیـست و هەشـت سـاڵی دا بەناونیـشانی ئاكادیمـست ناسـرا ... بەچـاكی دەیزانـی كـە ناوبـانگ و (كاسپییەكەی) پەیوەست بوو بە پاراستنی ڕوكەشییەوە . بێ شك كەسێتی تێرنەر بوو كە بووە ئەم هۆیەی هونەری دیمەن سازی بكاتـە كـاری بنـچینەیی خـۆی – گـەواه هـەن كـە دەیسەلمێنن ئەگەر ئەو بیویستایە ئەوا دەیتوانی پۆرترێت سازێكی زۆر چاكیش بوایە .

لە سەرەتادا بەچاكی فێرە هونەری ڕەنگی ئاوی بوو كە خاسییەتی هونەری ئینگلیـزی بوو و بووە یەكێ لە گەورەترین ڕەنگـی ئـاوی سـاز كـە تـاوەكو ئێـستا جیهـان بەخۆیـەوە دیوە .

بەڵام ڕەنگی ئاوی بەكاربردن لای ئەو هۆیەك بوو بۆ گەیشتن بە نیازێكی دی – ڕەنگـی ئاوی یاداشت و لێكۆڵینەوەیـەك بـوون كـە لـە دواییـدا لـە بەرهـەمی مـەزنی ڕەنگـی ڕۆن دا خستییە كار ... ئەو هێنـدە ڕاسـتگۆ نـەبوو كـە مەبەسـت و نیازەكـانی بـەزمانێكی ڕۆشـن بەیان بكات ، بەڵام گومانی تیـادا نییـە كـە دەیویـست مێملـێ هونەرمەنـدانی وەك كلـۆد و پۆسین بكات و لەوان پێشكەوتوتر بێت .

یەكێ لە تابلۆكانی كە زیاتر نزیكە لە شێوازی كلود –وە بە گەلەرییەك دەبەخشێ بەو مەرجەی كە هەمیشە لەتەك تابلۆكانی كلود –وە نیشان بدرێ و هەڵواسرێت : تێرنـەر لـە پێوانەكردنی خۆی بەكلود – نەدەترسا .

لەگەڵ ئەوەدا كە تێرنەر بە نەزان ناودەبرا لـە بـواری خوێنـدن دا ، ئـەبێ ئـەم خاڵـەش بهێنینەوە یاد كە ئەو لە بنچینەدا وێنەكێشێكی " شاعیر " بوو " نەك تەنها لەو ڕووەوە كە هەندێ لە بابەتە ئەفسانەیی یەكانی = میتۆلۆژییەكانی پێ خۆش بوو و لە بەرهەمـەكانی دا

PDF 4 KURD

بەیانی دەکردن " بەڵکو لەو رووەشەوە کە تێرنەر موبتەلای ڕەچاو کردنی ڕۆمانتیکی سروشتی بوو بەتایبەتی دیمەنی سروشتی .

هەمان شێوە کە لە زەمینەی ئەدەبیات دا بالآترین ڕەنگدانەوەی رۆمانتیکی بالآدەست بوو ، ڕەنگدانەوەی شوێنەواری ڕۆمانتیکی لە بەرهەمەکانی شاعیری هاوچەرخ بە تێرنەر " واتە ورد زورس دەبینین –

ئەم ڕەچاو کردنە ڕۆمانتیکییە لە نووسینەکانی جان راسکین دا بەشێوەیەکی تیۆری و تەنانەت سەروسروشتی دا – میتافیزیك – ئاڕاستەبوو – بەتایبەتی لە کتێبی " هونەرمەندانی نوێدا " کە لە راستی دا دەزگایەکی تەواوی جوانناسییە کە لەسەر بنچینەی ئاڕاستەکاری بەرهەمی تێرنەر بینا کراوە .

ئەم ڕێچکەی ڕۆمانتیکە بە پێچەوانەی ئەوەی کە زۆر جار تێی دەگەن ، یەك ڕەوتی ئایدیالیستی یا تیۆری نەبوو " بەڵکو بەپێچەوانەوە لەسەر بنچینەی بینینی ڕاستەوخۆ و زۆر کەم زانستی دابین بوو .

بەلای کەمەوە لە ئینگلتەرەدا پەیوەندییەکی نزیکی هەبوو بە ئەزمونگەری تایبەتی ئینگلیزییەوە .

شتێ کە هەیە ، ئەو خالآنەی کە بەو شێوەیە لە بینینەوە بەدەست دێت بەیاریدەی هێزی خەیاڵ دەگۆڕدرێت " ئەنجامەکەیشی ئەمەیە کە" شیعر " بەوپەڕی قوڵی و بەرفراوانی مانای ووشە بوو کە بناغەی کاری ڕۆمانتیکی بوو . ڕاسکین ئەم پرۆسێسە بەم وشانە پێناسە دەکات :

" بالآترین هێزی خەیاڵ هەمیشە ماددەکانی کاری خۆی وەها ڕێك دەخات کە هەرگیز لە بۆتەی توێکڵ و گەرد و تۆزی شکڵی دەرەکی دا نەمێنێتەوە و خودی شتەدەرەکییەکان وەلاوە دەنێت و لە ناوەڕۆکی ئاگرینی داخوازیدا خۆی تاو دەدات " هیچ کارێکی دی گیانی ئەو ڕازی ناکات " لێکچونەکان و ڕەنگدانەوە روکەشەکانی بابەت دەشێ بەهیچ دووچار نەیەت : خەیاڵ دەسەلآتی خۆی لە گشت بوارێکدا دەتەنێتەوە و خۆی بە ڕەگ و ڕیشەی

بابەت دەگەیەنێ لە خۆشاوی ژیانی هەمان بابەت کە جێ نیازی وێناندنێتی خۆی تێراو دەکات : کاتێ کە گەیشتە ڕەگ و ڕیشە ، ئازادە یا سەرپشکە لەوەی هەر جۆرە چڵێکی بوێت بیڕوێنێ، بەجۆرێکی وەها کە هەمیشە لەناو خۆشاوی هەمان چڵەکان دا بێت و هەرچۆنێکیش بیەوێت سەرپشکە لە تاشین و بڕینی چڵەکان و بەکاربردنیان بۆ دروست کردنی شتی تر لەوان یا بۆ بەکاربردنی بەروبوومی چاتر و جوانتر لەو درەختە کۆنە " ئەم پرۆسێسەی بڕین و تاشینی لقەکان کارێکە کە هێزی خەیاڵ خۆشی پێ نایەت و زۆرجار بەم کارە هەڵناسێت " چونکە کار و ئامادەیی ئەم هێزی خەیاڵە ئەوەیە کە خۆی بە ڕەگ و ڕیشە بگەیەنێت ، وە چییەتی و بوونی ئەو هەمان دەستێوەردانە لە ناوەڕۆکی شتەکان .

دەستی لە لێدانی ئەم دڵە هەڵدەگرێ و لە پێشگوێی دا دەمێنێتەوە ، ئەم هێزەی خەیاڵە بە چاو سەرنج نادات ، بە دەنگ و باس داوەری ناکات ، دەربارەی ڕووکەشی دیاردەکان نادوێت، چونکە هەرشتێ کە نیازمەندە بیلێ و بیکات لە دەرونەوە و لە دەرون دا ئەنجامی دەدات .

ئەم ڕایە بەر لە سەد ساڵ لەمەو پێش نووسراوە = 1846 و هەرچەندە لەو سەردەمەدا کەسێ پەی پێ نەبردبوو کەسیش تێی نەگەیی ، بەڵام لەو پارچە نوسراوانەی ڕاسکین دا تیۆرێکی نوێ لە بواری هونەردا بۆ جیهان کەوتە ڕوو کە بووە هۆی ڕاپەڕینێکی نوێ .

تێرنەر بە " باوکی ئیمپریسسیونیست = ڕەنگدانەوە خوازی " ناو دەبەن ،بەڵام ئەو بەو پێودانگە شیاوی ئەوەیە کە باوکی ئیکسپریسیونیزم — دەربڕین خوازی — یش ناوببرێت .

ئەمڕۆکە ئێمە لەم وشەیەی " خەیاڵداری " لەم "هێزە سەلمێنەر و گاڵتەجارکەرە کە بەواتای ڕاسکین "باڵاترین هێزی بیری مرۆڤە" دەشێ هێندە خۆشمان نەیەت ، بەڵام لەهەمان هەڵوێست و جێگەدایە کە گەمژەیی خۆمان دەخەینە ڕوو و هیچ یەکێ لە

PDF 4 KURD

ئوستادانی ئێمە ناتوانن لەڕووی ڕاستی و توانامەندی و لێهاتویی یـەوە بگەنـە پلـەو پایـەی هونەرمەندێکی وەك تێرنەر .

کاری تێرنەر لە بواری تایبەتی ی دا گەلێ بەر بلاّو و هەمەجۆرە ، لـە بـواری کـاردا ئـەو یەکێکـە لـە زۆر بەرهـەم دارتـرین وێنـەکێش ... تێرنـەر کـارێکی زۆری کردۆتـە سـەر ئیمپریسیونیستەکانی فەڕەنسی و ئیکسپریسیونیستە ئەڵمانییـەکان — بـەلاّم ناسـنامە و بلیمەتی ئەو هێندە بەربلاّو نییە ... لەبەر هەمان هۆکارە کە بەرهەمەکانی تێرنەر تـەنها لـە ئەمـەریکا و ئینگلتـەرە چـاودێری دەکـرێن ... بەرهەمـەکانی ئـەو کـە دەشـێ مـەزنترین وەڕوخستنێ بێت لە شکۆ و دەسەلاّتی سروشت کە مرۆڤ تاوەکو ئێستا چنگی خـستووە ، زۆر جار لەپێش چاوی خەڵکی جیهان حەشاردراوە و کەمتر نیشان دەدرێت .

68 — سروشت و هونەر

مەبەستمان لە " سروشت "هەمان جیهانی بینـراو و ڕووکەشـە ، بـەلاّم بـەم پێناسـەیە مەسـەلەی پەیوەنـدی وێنـەکێش بـە سروشـتەوە ئاسـان ناکـەین ... ئاسـانترە کـە تۆژینەوەکەمان بەڕاستییەکی دیاری کراوی وەك دیمەن سنوردار بکەین .

دووبابەت شایانی باسن " یەکەمیان — ڕووی جیاوازی لـە نێـوان هونـەر و سروشـت دا چییە ؟

ئایـا لـە نێـوان جـوانیی دیمـەنێکی ڕاسـتی و هـەمان جـوانی دا کـە لـە تابلۆیـەکی وێنەکێشراودا بەدی دەکرێت جیاوازییەکی بنچینەیی بوونی هەیە "

ئەگەر وەلاّمێکی پۆزەتیف بۆ ئەم پرسە بدەینەوە — بەو شێوەیەی کە پێویست دەکـا وەلاّم بدەینەوە — لەو شێوەیەدا ڕووبەڕوی ئەم مەسەلەیە دەبینـەوە کـە کـاری وێنـەکێش کە لەنێوان ئێمە و سروشت دا بەدی دێت چییە ؟

ئەگـەر هونـەر بێجگـە لـە ڕێکخـستنی دیاردەکـانی سروشـت شـتێکی دی نـەبێ ، ئـەوا کەمترین لاسایی کردنەوەی سروشـت چـاکترین بەرهـەمی هونـەری دەبـوو و هێندەیـشی نەدەما کە وێنەگری = فۆتۆگرافی – جێگەی وێنەکێشان بگرێتەوە .

ئەمڕۆکە ئەو جۆرەی وێنەکێشان کە زۆربەی وێنەکێش خەرجیی ژیانی خۆی پێ دابـین دەکات (وێنەی پۆرترێت کێشان و دیمەنی جوگرافیایی) جێگـەی خـۆی بـە وێنـەگرتن = فۆتۆگراف بەخشیوە .

بەڵام ڕاستی ئەمەیە کە تەنانەت مرۆڤی کێویش نکۆڵی لەو فریـوە ناکـات کـە فۆتـۆ لـە جێگەی بەرهەمی هونەریدا دەیدات – بۆیە لەبەر ئەم هۆیـە بـەبێ پەنابردنـە بـەر تیـورێکی تەواوی جوانناسانە وەژورکەوتنە نێو ئەم ڕونکردنەوەیە مەحاڵە .

بە زمانێکی گەلێ سادە دەتوانین بڵێین کە وێنەکێش لە دیمـەن کێـشان دا (وەلـە هـەر کارێکی دی دا) نایەوێت دیاردەی بینراوی ئەو دیمەنە پێناسە بکات ، بەڵکو دەیەوێ شتێ دەربارەی دیمـەنی وێنەکێـشراو بـە ئێمـە ڕاگەیـەنێت ... ئـەم شـتەش دەشـێ بینینـێ یـا هەستێك بێت کە هاوبەشە لەنێوان ئێمە و هونەرمەندا " بـەڵام ئـەم شـتە زۆربـەی کاتـەکان وەڕوخستنێکی نوێیە یا دیدێکی تازەیە کە هونەرمەند مەیلێتی بە ئاگاییمانی بگەیەنێت .

هەرچەندە ئەو وەڕوخستنە " کشف" نوێتر بێت ، ئەجری یـا پاداشـتی هونەرمەنـد لـە ڕوانگـەمان دا زیـاترە ، وە گریمـانی ئێمـە هەمیـشە لەسـەر ئەمـە بەنـدە کـە هونەرمەنـد کارامەیی هونەریی تەواوی هەبێ تاوەکو پەیامەکەی خۆی بە ڕێبازێکی ڕۆشن و کاریگەر بە ئێمە بگەیەنێت .

کەواتە ئەو شتە چییە کە هونەرمەند وەڕو دەخات و تەنها خودی ئەو دەتوانێ ئەوە بە بیستگە و دیدەی جیهانی بگەیەنێت ؟

چاتر وایە کە هونەرمەندێکی گەورەی ڕیالیستی گـەواهی باسـەکەمان بکـەین ، بـۆ ئـەم مەبەستەش کەسێکی لەبارتر لە جان کۆنستابل– بەڕەوا نابینین .

PDF 4 KURD

له کتێبی" ژیانی کۆنستابل"دا به قەڵەمی هاوڕێ و هاوکاری سی . ئار. لێسلی = C.R.Leslie – وتەو تێبینی بەربلاو تۆمارە کە لە زمانی خودی وێنەکێشەوە گوێستراوەتەوەو گەلێ جێگەی گرنگین ... بیرەوەریی هونەرمەندان هەمیشە دەربارەی هونەر گرنگە ، بەلاّم ئەمە نابێتە بەڵگە کە بیرکردنەوەکانیان هەمیشە ڕاست و بێ خەوشە " چونکە توانای بەیانکردنی ئەوەی لە ویژداندایە لە بوارێکی هونەریدا هەمیشە وتەبێژی توانای بەیان نییە لە بوارێکی تردا – بەتایبەتی لە دژوارترین و ئاڵۆزترین بواردا واتە وتەی نووسراوە .

بەلاّم کەسێتی کۆنستابل سادەیی و ڕاستگۆیی پێوە دیارە کە لەداوەرییەکانی دا پێچەوانە دەبێتەوە " ئەم داوەرییانەش دیدێکی فراوانی دەربارەی هونەری ئەو، واتە وێنەکێشان نیشان دەدات .

ئەم پارچەیەی ژێرەوە لە دەفتەرێکییەوە دەربارەی ئەلبومێك لە هەڵکۆڵینەوەکانی کۆنستابڵ دەدوێ بەناوی " دیمەنەکانی ئینگلتەرە" کە لە ساڵی 1829 بلاّوکراوەتەوە :

" دوو ڕێگە لە هونەردا بوونی هەیە کە کەسان بەیاریدەیانەوە دەکۆشن خۆیانی پێ تایبەت بکەن – ڕێگەی یەکەمیان ئەمەیە کە هونەرمەند بەکاربردنی شارەزایانە لاسایی ئەو بەرهەمانە بکاتەوە کە ئەوانی دی بەریان هێناوە ... یان جوانیی هەمەچەشنی کارەکانیان بژاردەبکاو کۆمپۆزیشنیان دوپات بکاتەوە .

ڕێگەی دووەم – هونەرمەند چۆنێتییەکی بالاّ لەسەرچاوەیەکی سەرەتایی دا واتە لە سروشتدا دەپشکنێ ... لە ڕێگەی یەکەمدا وێنەکێش بە تۆژینەوەی تابلۆ وێنەکێشراوەکان شێوازی خۆی بەدی دێنێ و هونەرێکی لاسایی کەرانە یا وەرگیراوی بەدی دەهێنێت " لە ڕێگەی دووەمیان دا وێنەکێش بەبینینی پڕ سەرنجەوە چۆنێتییەك لە سروشت دا وەڕودەخات یا دەدۆزێتەوە وە کە بەرلەو کەسێکی دی وێنەی نەکردون ... بەم شێوەیە شێوازێکی ڕەسەن دادەهێنێ .

PDF 4 KURD

ئەنجامەكانی ڕێگەی یەكەم لەبەر ئەمەی دووپاتی شتەكانە كە چاو خووی پێوە گرتون زوو بە زوویی دەناسرێن و هەڵدەسەنگێنرێن " بۆیە پێشەوە چوونی هونەرمەند لە ڕێگەی نوێ دا ناچارانە پێویستە ، چونكە كەم كەس دەتوانن داوەری لە شتێ بكەن كە لەڕەوتی سادە لایداوە یا كەمتر خەڵكان دەتوانن بەهای سەرهەڵدانی نوێ پەی پێ بەرن .

69– جان كۆنستابڵ = 1776–1837

Constable John

بە ڕوانگەی كۆنستابڵ دوو شت پێویستە بۆ پرهێزكردن : بێ هودەیی لاسایی كردنەوە و شیرینكاری " واتە هەوڵ دان لەپێناوی ئەنجام دانی كارێك كە باڵاتر بێ لە ڕاستەقینە .

" ئەوانەی گرنگی بنچینەییان هەیە بریتین لە " دركاندنی پاراوی نوكاتە سروشتییەكان ".

" ئێمە هیچ شتێ بە ڕوویەكی ڕاستەقینە نابینین، مەگەر ئەو شتانەی كە تێیان دەگەین."

بەڵام تێگەیشتنی سروشت كارێكی سادە نییە .

" وێنەكێشی دیمەن ساز پێویستە بە زەینێكی كراوەوە لە دەشتەكان دا بگەڕێت ."

پێویستە سروشت بە مەبەستێكی زانستییانە و لە ئاكامدا بە گیانێكی تایبەت بتۆژینەوە .

" هونەری سروشت بینین شتێكە كە تاڕادەیەك وەرگیراوییە = اكتسابی — وەك هونەری خۆیندنەوەی هێڵی هێرۆغلیفی میسری . "

هەڵبەتە لێچواندنی دروست ئەمەیە كە وێنەكێشی سروشت بە شاعیری سروشت پێوانە بكەین و سەرسوڕێنە كە لێكچوونی زۆری نێوان كۆنستابڵ و وۆردزۆرس بەر لەمانە جێگەی سەرنج نەبووە ، چونكە هەردوكیان هاوكاتی یەك بوون و ئەوكارەی كە یەكێ لەو دووە ئەنجامیان داوە كەم و زۆر هەروەكو ئەوە بووە كە ئەو ی تریان كردویەتی ، هەردوكیان هونەری خۆیان لە دەستوری لاسایی كەرانە و وەرگرتن ڕزگار كردووە و گەڕاونەتەوە سەر نوكاتی سروشتی و كارەكانی خۆیان لەسەر بناغەی چنگ خستنی دیدەیی ئەم نوكاتانە

PDF 4 KURD

بەیان کردووە و هەردوکیان لە بواری خۆیان دا هەڵگەڕانەوە و ڕاپەڕینیان بەرپا کردووە .
لە داوەری دا هەردوو کۆنستابڵ و وۆردزۆرس دیمەنی سروشتی ئینگلتەرەیان بە هێزێکی وەها بەیان کردووە کە بێ نمونەن ... وە من لەو باوەڕەدام کە ئەگەر کتێبێك لە شیعرەکانی وۆردزورس و تابلۆکانی کۆنستابڵ ببینین هیچ شتێ لە بەیانی جوانیی سەرزەمینی ئینگلستان هاوتای نابێت .

ڕەوتی گەشەی هونەری ئەوروپا لە سەردەمی کۆنستابل بە دواوە ، هەرچەندە بەر لەویش سرۆشی لە هونەرمەندانی دی وەرگرتووە – لەڕوویەکی گرنگەوە داکەوتوی ڕێبازی کۆنستابڵە .

کۆنستابڵ بە بناغەیەکی تایبەت زۆر گرنگیی دەدا ، ئەمیش لەسەردەمی ئەودا بە " قەبارە ناسی " ناو دەبرا کە بەواتای خودی ئەو یەعنی " گیان و زەمینەی هونەر "

لە جێگەیەکی تردا کۆنستابڵ هەمان مانا وەها ڕوون دەکاتەوە : " توانایەك کە ئاتمۆسفار بەدی دەهێنێت " ئێمە ئەوە لەهەر جێگە و لەهەر کاتێکدا لە سروشت دا دەبینین : دژایەتی – یەکبون – ڕۆشنایی – تاریکی – پێچەوانە بوون – شکانەوە ، گشت ئەمانە لەبەدیهێنانی ئەوەدا هاوبەشن " " و کۆنستابڵ هێندە بە گرنگیی ئەم باسە باوەڕی هەبوو کە نەك تەنها لەوێنەکێشێکی "ناسروشتی " وەك بۆشێ = Boucher نەفرەتی دەکرد " بەڵکو لە چینییەکایش هەم بێزار بوو کە بەواتای ئەو " دوو هەزار ساڵە وێنە دەکێشن و هێشتا تێنەگەیشتون کە شتێ بەناوی قەبارە – بوونی هەیە . "

ئێستاکە زیاتر ئاشناین بە هونەری ڕۆژهەلاتەوە و زیاتر و زیاتر ئاڕاستەی سنورداریێتی دیدگای کۆنستابڵ دەبین .

نەبوونی قەبارە لە وێنەکێشانی چینی دا لەبەر هۆکاری ناتوانایی و دواکەوتوییەوە نییە، بەڵکو لەبەر ئەم هۆکارەیە کە هونەرمەندی چینی لەپەی بردنی خۆیدا بۆ سروشت ئەم چۆنێتییە ئاتمۆسفارییە تایبەتە تێبینی ناکات .

وێنەکێشی چینی لەبری ڕۆشنایی و سێبەر کێش = ڕیتم — وێنەیی دەبینێت و بە ڕوانگەی ئەو ئەم لایەنە بنچینەیی ترە لە لەمپەر دانان و گۆڕانێ کە بە پەرش بوونی ڕۆشنایی خۆر بەدی دێن .

وێنەکێشی چینی لە ڕاستی دا باوەڕی بەلایەنی بنچینەیی و نەگۆڕە ، وە لەهەمان دیدگایەوە کە پێویست دەکات ئێمە سەرنج لە هەندێ لەو گۆڕانکارییانەی دوایی هونەر بدەین کە لەسەر بناغەی کۆنستابڵ دەربارەی هونەر و سروشت تاڕادەیەك لە دژایەتی دان، خودی کۆنستابڵ گوتویەتی " زەوقی یا مەیلی ڕاستەقینە هەرگیز نیوەی مەیل نییە."

70 – دیلا کروا = 1798–1863

Delacroix Eugene

بە دوای کۆنستابڵ دا سەرە بەر دیلاکروا دەکەوێت (وینەی 50)ئەمەش ڕاگوێزێکی سروشتییە بە تێپەڕینی کات ، ئەم هونەرمەندە زیاتر لەهاوچەرخانی خۆی نمایندەی سەردەمی خۆیەتی و گرنگیی دیلاکروا زیاترە لە شاتوبریان یا ڤیکتور هوگۆ .

تەنها بلیمەتی کە شایەنی هاوشانی کردنە بەم بایرون — ە کە دیلاکروا زۆر بەو کارتێکەر بوو و لەهەمان کاتیش دا لە ڕوانگەی قوڵبونەوە و تواناداا لەو تێ دەپەڕی . بلیمەتی دیلاکروا دەکرێ بەگشتی ناوبرێت و ناونیشانی " ڕۆمانتیك " پاش چاوپۆشی کردن بۆ پێناسەی ئەو سنوردار ڕەچاو دەکرێت ، مەگەر ڕێگەیەکی دی بگرینە بەر بۆ پێناسەی " ڕۆمانتیزمی " بەسەرداچونەوەیەکی تر بگرینە بەر .

ئۆژین دیلاکروا لە 1798 هاتە ژیانەوە و ئێستا ئاشکرایە کە ئەو کوڕی ناشەرعی تالیران = Talleyrand — بووە ، تەنانەت لە سەردەمی منداڵیدا ژیانی گەلێ سەیری ژیاندووە ، چونکە چەندین جار ڕێکەوتووە کە زۆری نەمابووبسوتێ ، بخنکێ ، زەهر خوارد بێ ، یا خۆی هەڵواسێ .

PDF 4 KURD

دیلاکروا پلەی خوێندنی باشی هەبوو و بڕیار بوو لە وەزارەتی دەرەوەدا بکەوێتەوە سەرکار بەڵام سروشتی هونەرمەندانەی ئەو بەزوویی ڕەنگی داکوتا و وا ڕەچاو دەکرا کە ئەو بۆ بوون بە وێنەکێش یا مۆسیقا ژەن یا بە شاعیربوون بەیەك ئەندازە " ئامادەیی تیایە و لە کۆی ئەم هونەرانە دا هەستیارییەکی بەهێزی نیشان دەدا " بەڵام لە زەمینەی وێنەکێشان دا زیاتر دەیتوانی بەیانی ئەوەی لە ویژداندایە والآ بکات . دیلاکروا لەڕووی ئەندامییەوە زۆر لاواز بوو ، دەیتوانی تەنها یەك ژەم خۆراك هەرس بکات ، سنگیشی هەم نەخۆش بوو ... بەڵام توانای گیانیی بێ پایان بوو و هەمان تواناش بوو کە لەشێکی زەلیلی بۆ ماوەی شەست و پێنج ساڵ لەسەر پێ ڕاگرت .

شێوە و باری دیلاکروا زۆر سەرنج ڕاکێش بوو و پێناسەی ناسراو دەربارەی بوونی هەیە ... تیوفیل گوتێ = Theophile Gautier کە بۆ یەکەم جار لە ساڵی 1830 دا ئەوی بینیوە لە ڕەنگی پەڕیوی زەیتونی و پرچی ڕەش و چاوی گوربە شێوەی و ترسناکی و ئەبرۆی تێکچڕاوو لێوی ناسکی لەسەر دانە بەرزەکانی ناودەمی کەمێ بەرەو دوا پاشەکشەی کردبو و دەربارەی چەناگەی بەهێزی دەدوێت " بەکورتی دەربارەی " جوانی کێوییانە و سەرسوڕێنو نامۆو تەنانەت بێزارکەرانەی ئەو " دەدوێت .

بۆدلێر ڕەوشتی ئەو بە " تێکەڵێ لە نامۆیی و گومانکاری ، بە ئەدەب و سەر زارەکی — گەرمی و زیرەکی خۆویستانە و لە دواییدا جۆری تایبەت لە میهرەبانی و هاوگونجاوی کە هەمیشە هاوەڵی کەسی بلیمەتە " پێناسە دەکات .

لەهەمان کاتدا بودلێر دەڵێت کە دیلاکروا پیاوێکی ڕۆشنبیری سادە بوو ، پیاوێکی بەمانای وشە تەواو بوو کە هیچ جۆرە نیاز و ڕەگەزپەرستییەکی تیا نەبوو و لەم ڕووەوە بە پروسپی مێرمی = Prosper Merimee شایانی لێکچواندن بوو — هەمان شێوەی وشك و کەمێ ماندوو بوو ، هەمان ڕوپۆشی سارد کە هەستیاری شەرمنانە و عەشقی بەهێزی ئەوی بۆ چاکەو جوانی دادەپۆشی ... یەکێ لە ڕەفتارە بنچینەییەکانی دیلاکروا ئەمە بوو وەکو

زۆربەی کەسانی بلیمەت ، بلیمەتی خۆی دادەپۆشی تاوەکو کاتێکی کەم بۆ خۆی بەدی بهێنێ .

دیلاکروا زۆر سەفەری دەکرد ، هەرچەندە زیاتر لە ئیتالیا دەمایەوە . هەستی دەکرد کە بلیمەتی خۆی هێندە جیاوازە بە ئوستاندانی ئیتالی کە ئەگەر بێت و ڕووبەڕویان بێتەوە ئەوا خۆی دەدۆڕێنێ .

بلیمەتی ئەو لەبنچینەدا باکوری (نوردی) بوو ، لەساڵی 1825 دا سەفەری کرد بۆ ئینگلتەرا و زۆر بەمەیلەوە لایەنگری ئینگلتەرە بوو . لە ڕاستی دا چوار کەسی ئینگلیزی کاریگەرییان لەسەر دیلاکروا بەهێزە ، واتە شکسپیر و بایرۆن و کۆنستابڵ و بونینگتن = Bonington — ئەمانە کاریان کردۆتە سەر یەکەی ژیانی .

دیلاکروا لای شکسپیر و بایرۆن جۆرە خەیاڵێکی ئافەریدەی دەدی کە بەهرەدەری ڕاستەقینەی ئەو بوون ... لە ڕوانگەیدا کۆنستابڵ و بونینگتن وێنەکێشانی بوون کە پیشەکەیانی لەپێناوی بەیانکردنی خەیاڵەکانی دا پێویست بوو.

دیلاکروا بەڕوپەکی گشتی مەکتەبی ئینگلیزی پایەدار دەکرد و نەیدەتوانی بێ گرنگی بێت دەرهەق هونەرمەندانی فەرەنسی وەك ڕینۆلدز — گینزبارۆ — هوگارت — و تەنانەت وێنەکێشانی بچکۆلەی وەك ڤیلکی = Wilkie و ئێتیێ Etty و هایدۆن = Haydon .

خودی دیلاکروا لە بەرهەمەکانی ئەم وێنەکێشانەدا نوکاتێکی دەبینی کە بەلایەوە شایەنی دوبارەکردنەوە و ستایش بوون .

دوو سەفەریتر زۆر کاریان کردۆتە سەر دیلاکروا ، لە ساڵی 1832 بۆ مەغریب و پاشان ئیسپانیا و لە ساڵی 1838 بۆ بەلجیکا و هۆڵەندە چوو . لەسەفەری دا بۆ باشور هەستێکی تایبەتی بۆ ڕەنگەکان خستە گەڕ و لە باکور ڕووبەڕوی بلیمەتی ڕۆبنس بووەوە و لە ئەنجامدا ئەوی بە مامۆستای ڕاستەقینەی خۆی ناسی" چونکە تەنها لە بەهێزی و چڕی هەستەکانی ئەم هۆڵندییەدا بوو کە دیلاکروا نمونەی توانامەندی گیانیی بەفراوانی لە خۆیدا دەبینی .

له بیست و سێ ساڵی دا دیلاکروا وێنه‌ی خۆی له شێوه‌ی هاملێت دا کێشا ، له بیست و چوار ساڵی دا ده‌ستی کرد به یاداشت نووسینی یاده‌کانی و ده‌فته‌ری یاداشـته‌کانی به‌ڵگـه نامه‌یه‌کی گه‌لێ به‌سودن .

نه‌ك ته‌نها دان پیادانانه‌کانی که له‌ڕووی ڕاسـتگۆیی و دوپـات کردنـه‌وه‌ی که‌سـێتییه‌وه به‌رامبه‌رن به دان پیادانـه‌کانی ڕۆسـۆ، بـه‌ڵکو وتـه‌کانی چـاوگێکن کـه به‌شـێك لـه قـوڵترین تیۆری ڕه‌خنه‌گرانه‌ن له بواری وێنه‌کێشان و ئه‌ده‌بیاتدا که تاوه‌کو ئێستا بڵاوکراوه‌ته‌وه .

بۆدلێر به‌ربڵاویی ئاوێزان بوونی دیلاکروا به یه‌که‌م خاسییه‌تی ئه‌و ده‌زانێت و ده‌ڵێت:— دیلاکروا نه‌ك ته‌نها وێنه‌کێشێ بوو که عه‌شقی ده‌دا به هونـه‌ری خـۆی ، بـه‌ڵکو پیـاوێ بـوو خاوه‌ن پله‌ی زانستی و زانیاری گشتی — پێچه‌وانه‌ی کۆی وێنه‌کێشان که زۆربـه‌یان بێجگـه له وێنه‌کێش شتێکی دی نه‌بوون ، واته له‌وه‌زیاتر نه‌بوون که چـه‌ند له‌شـێکی تایبه‌تمه‌نـدی پیر و لاوی بێ چاره بوون ، یان کارکه‌ری ساده بوون که هه‌ندێکیان شێوه‌ی یـا پـۆرترێتی خه‌ڵکیان ده‌کێشا و هه‌ندێکی تریان وێنه‌ی میوه‌کان و هه‌ندێکی دییان له‌شی گیانه‌وه‌ران .

دیلاکروا هه‌موو شتێکی خـۆش ده‌ویـست و ده‌یتـوانی وێنـه‌ی هـه‌موو شـتێ بکێـشێ و هزری خۆی له به‌رامبه‌ری هه‌ر جۆره کارتێکه‌رێکـدا بـه‌کار ده‌بـرد ... بـه‌ڵام لـه فه‌لـسه‌فه‌و ڕه‌خنه‌گه‌ری دا که له ده‌فته‌ری یاداشـته‌کانی دا دیـاره دولایـه‌نی خـۆی ڕوون ده‌کاتـه‌وه ، چـونکه لـه‌م یاداشـتانه‌یدا ستایـشه‌کانی خـۆی په‌خـشان و نـه‌زم و هـزری ڕۆشـنی خـۆی ده‌رده‌بڕی — له‌یه‌ك واتا ویـست به‌کلاسـیزم ده‌سـپێرێ . بـودلێر ئه‌مـه به‌خاسـیه‌تی کـۆی هونه‌رمه‌ندانی مه‌زن ده‌زانێت ... ده‌ڵێت که ئه‌م جۆره هونه‌رمه‌ندانه به‌ناونیشانی ڕه‌خنه‌گر خۆیان ناچار ده‌بینن ڕاسته و ڕاست هه‌مان چۆنێتی شیبکه‌نه‌وه و ستایشی بکـه‌ن کـه بـۆ داهێنانه‌کانیان زۆر پێویستیان پێیه‌تی و زۆر دژی ئه‌و شته‌یـشه کـه لـه‌خودا به‌ڕاده‌یـه‌کی به‌ربڵاو بوونی هه‌یه.

ئـه‌م تێبینیانـه نیـشانی ده‌ده‌ن کـه ئـاوێزان بـوون و پیـادا چه‌سـپان بـه‌ڕێبازی وه‌ك ڕۆمانتیـك و کلاسـیك دا بـه ئامـاده‌یی که‌سـێکی وه‌ك دیلاکـروا تاچـی ڕاده‌یـه‌ك دژواره ...

چونکه بلیمەتی بەهەر ئەندازەیەك پـشت بەسـتوبێ بـە تایبەتمەنـدێتی ئەنـدامی و سـۆزیی یەکی لەم مەکتەبانەوە " پێویستە تەقەلای بێت کە لایەنـە عەقلانییـەکانی ئـەو مەکتەبـەی دی لەتەك خۆیدا بەدی بهێنێ .

دیلاکروا یەکێ بـوو لـە چـالاکترین وێنەکێشەکان ، بـەلام لەگۆشـەگیری دا و تەنانـەت بەدزییەوە کاری دەکرد ، توانایەکی بەربلاوی بۆ کارکردن هەبوو ، پاش ئەوەی کە تەواوی رۆژی لە کارگەکەیدا بەسەر دەبرد – یا لەسەر وێنەی دیواری کـاری دەکـرد کـە رادەیـەکی زیاتری لە کاتی دەگرت – جارێکی تر لەشەودا دەکەوتەوە وێنەکێشان .

بۆدلێر دەڵێت :– ئەگـەر دیلاکـراو شـەوانە بـەدیار وەجاخـەوە دانەنیـشتایە و لـە ژێـر تیشکی چرادا سەرگەرمی نەخش و رەشکردنەوەی کاغەز نەبوایە و نەخـشە وخەیالـەکان و بوارەکانی ژیانی خۆی یاداشت نەکردایە " ئەوا سەرگەرمی کارەکانی کۆی هونەرمەندان بوو تەنانـەت ئەوانـەیش کـە بـە میـزاج و خـوی ئـەو گـەلێ نـامۆ بـوون و ئـەو رۆژە خـۆی بەکەمتەرخەم دەزانی ... کاتێکیش دەچووە دیـدەنی هاورێکـانی سـەرگەرمی وێنەکێـشان دەبوو .

بۆدلێر دان بەوەدا دەنێت کـە " راسـتی ئەمەیـە کـە لـە دوادوای سـاڵەکانی تەمـەنی دا دیلاکـروا ئـەوەی نـاوی لـەززەت بـردن بـێ لـە ژیـان دا لێـی رووت بـووەوە و لـە جێگەیـدا عەشقێکی بەهێز و کوشندە ترسێنەر دابین بوو ، وە ئەو کارە بوو کە چیی دی نەدەکرا بە عەشق ناو ببرێت ، چونکە بە واتایەکی چـاتر تـەنها زەجـر بـوو . " دیلاکـروا بەخرۆشـەوە وێنەی دەکێشا ، لەسەرنجی هزربینانـەی داڤیـدو ئانگـەر نـەفرەتی دەهـات ... یـەکێ لـە وتـەکانی ئەمـە بـوو کـە دەیگـوت " رۆمـایی راسـتەقینە لـە رۆمـادا نـەماوە . " کـاتێ کـە دەیویـست بابـەتێ وێنەبکێـشێ کـۆی ئامادەکـاری پێویـستی بـە وریـایی بـەدی دەهێنـا و لەوانەبوو کۆمەڵێ مەشقی زۆری ئەنجام بدایـە بـەر لـە دەسـت پـێ کـردن ... بـەلام کـاتێ سەرەی دەگەیی یە سەر تابلۆ سەرەکییەکە کۆی مەشـق و پێـشکردەکانی وەلاوە دەنـا و بە واتای خۆی بە خەیاڵەکانی وێنەی دەکێشا ...

PDF 4 KURD

له دەفتەری یاداشتەکانی دا خاڵی گەلێ بەسود هەن کە دەربارەی شێوەی کاری دەدوێت ، هەرچەندە کە ئەم پارچەیە کەمێ درێژە ، بەلآم خۆم ناچار دەبینم و بە پێویستی دەزانم بیخەمە بەر چاو .

" کاتێ کە بابەتێك لەسەر خەیاڵی خۆم دوبارە وێنە دەکێشمەوە، ئەم بەسەرهاتە ئایدیالییەی دروست کردنی بابەتەکان کەم و زۆر لە ڕوانگەمدا شاراوە دەمێنێتەوە ... ئەم بەسەر هاتەی دووەم هەمیشە بە ئایدیایەکی پێویست پێوانە دەکرێ و چاك دەکرێت " بەم شێوەیە شتێ دێتە پێش کە بەڕوکەش دژوار و ناجۆر وەرو دەکەوێت ، بەلآم لە ڕاستی دا ڕوونی دەکاتەوە کە چی جۆرە بەدی هێنانێ لەگەڵ هەندەکییە بەربلآوەکان دا وەك بەدیهێنانەکانی ڕۆبنس بۆ نمونە ، ناتوانن لەکاری خەیاڵ ئامێزدا بەشداری بکەن . ئەم بەدی هێنانە لەسەر بنچینەی مایەیەکی تەواو ئایدیالی بوو پایەدارە " کۆی هەندەکییەکانی کە بە یاریدەی کەم و کوڕی یاد هێنانەوە وە هاوبەشی کارەکە دەبێت یان تێکەڵ بەکار دەبێت ناتوانێ ون کەری ئەو سادەیی یە بێت کە بەهایەکی تەواو جیاوازی هەیە و لەهەمان سەرەتادا لە بەیانی بیرکردنەوەوە بەدەست هاتووە " هەروەك دەربارەی ڕۆبنس بینیمان " ئازادانە لە بەدی هێنانی کاری بەزۆردا دژواری یەکی بەدی هاتوو لەزۆریی هەندەکی یەکان دەکات . " = (واتە زۆر بەسەرنجەوە بەوردەکاری یەوە خەریك دەبوو . وەك)

لای دیلاکروا ڕەنگ ڕەگەزێکی ژیانەکی بوو و لە وانەیە بەر لەو تەنها ڕۆبنس و دوای ئەو تەنها مایتس ڕەنگیان بەهەمان ڕێگەی ڕاست بەکاربردبێت — واتە نەك بەشێوەی زەمینەیی کە بیرەکان ڕاستەوخۆ و ناچار دەگوێزرێنەوە سەری ، بەلکو بەشێوەی چالاکییەکی غەریزانە کە هاوڕای ڕەوتی بیرکردنەوەیە . ئەم جیاوازییە دەشێت کەمێ تەسك بیرانە بەرچاو بکەوێت ، بەلآم لەوانەیە شایەنی پێوانە کردن بێت بە جیاوازیی نێوان پێکهێنەکانی وێنەیی ئاوازەکان و داهێنانی خەیاڵی ئاوازەکان لە مۆسیقادا ... بەم گریمانەیەی کە ئەو مۆسیقا ژەنەی بەتوانای خەیاڵ ئاواز دەژەنێت سەرەتا بە مەشقی

PDF 4 KURD

وێنەیی سەخت و داڕێژراو دەکاتە ڕابەری خۆی ... لێکچواندنی مۆسیقا دەربارەی دیلاکروا دەشێت ، چونکەدیلاکروا زۆر مەیلداری مۆسیقا بوو و هەمیشە دەربارەی ڕەنگەکانی خۆی جۆرێك دەدوا گوایە نیاز مەندبێ لەسەر بناغەی ڕەنگەکان مۆسیقای یا ئاوازی دادەنا .

دیلاکروا لە ڕەنگکاری دا بارێکی گەورەتری لە کۆنستابل لە ئەستۆدا بوو ، هەمان ئەو ڕێبازانەی کە کۆنستابڵ بۆ شیکردنەوەی سروشت بەکاری دەبردن ، دیلاکروا لە پێکهاتی بەدیهێنانە خەیاڵیەکانی دا بەکاری دەبرد — ئەو حەزی دەکرد بڵێت کە سروشت هەروەکو فەرهەنگێ وایە " ئێمە بۆ چنگ خستنی فلانە " تۆن" ی ڕاست و بۆ هەمان شێوەی تایبەت پەنا دەبەینە بەر سروشت هەروەك چۆن بۆ پەیداکردنی مانای وشەیەکی ڕاست یا ئیملای وشەیەك یا رەگی وشەیەك بۆ فەرهەنگ — پەنا دەبەین " بەڵام فەرهەنگ لای ئێمە بەرهەمێکی ئەدەبیی باڵا نییە تا پێویست بکات بیکەینە جێ مەشقی خۆمان ... هەروەها سروشت بەهەمان پێوانە نابێت نمونەی جێ مەشقی وێنەکێش بێت .وێنەکێش بۆ سرۆشی وەرگرتن وە دوی سروشت دەکەوێ و سۆراغی دەکات و بەتایبەتی بۆ پەیداکردنی " نۆتەی ڕەسەن" بەڵام ئاوازێ کە لەپای ئەو تۆنەدا بەدی دێ دروست کراوی خودی ئەوە و بەس .

لە پێوانەدا بە کۆنستابڵ کە ڕەنگەکانی ڕەنگی دەمەو بەیانیانین وێنەکانی دیلاکروا تێرو تاریکن ، تێپەڕینی سەردەمیش سەری خۆشەویستیی لەگەڵ تابلۆکانی ئەودا نییە و مرۆڤ لە تابلۆکانی دا جۆرە تێرییەك دەبینێ کە دەشێ لە بنچینەدا جێ مەبەستی هونەرمەند نەبووبێت ، بەڵام لەهەمان ئامێزی تێر و تاریکدا ڕەنگە ڕۆشنەکان بەتایبەتی سور و شین وێنەی گەوهەر دەدرەوشێنەوە . نابێ ڕەنگەکانی دیلاکروا بە هیچ پێودانگێکی پێشینە پێوانە بکرێن ئەگەرچی پێودانگ سروشتی یاجۆرێکی دی ، بەڵکو ڕەنگەکانی ئەو پێویست دەکات بە ناونیشانی ڕەنگدانەوەیەکی دیدەیی خودی پەسەند بکرێن ... چونکە ڕەنگەکانی هارمۆنییەکی تایبەت شك دەبەن کە توانا و چڕیی خەیاڵی بەدی هێنەریان ئاراستەی کردون .

PDF 4 KURD

بەرهەمەکانی دیلاکروا بۆ سێ یا چوار دەستەی دیاری کراو دابەش دەبێت یەکێ لەو بەشانە پۆرترێتەکانێتی کە لەڕوانگەی درکاندنی دەرونزانی دا سەر سوڕێنن و زۆر جار لە کاریکاتۆرەوە نزیك دەبنەوە... (وێنەی پۆرترێتی پاگانینی = Paganini وجۆرج ساند = Georges Sand) "ئەوانەی تر تابلۆ مێژوویی یەکانن ، جۆرە بەرهەمێکن بە دەربڕینی مەزنو نیشان دەری شکۆن ، کە دیلاکروا ئەو بەرهەمانەی لەسەر نووسراوە ڕۆمانسییەکان — کە زۆر پێوەیان دڵبەند بوو — وێنەکێشاوە ، سێ یەم چەند بەرهەمێکی دیمەن سازین کە ناوەڕۆکیان زیاتر هۆنراوەییە و غەلیاتی پەتین " لەئەنجامدا دەستەی چوارەم کە زیاتر لەوانیتر نمایندەی کاری دیلاکروان — لەم تابلۆیانەدا زۆرجار دووگیاندار کێشەدا دەبینین ، یان ئەگەر دوو گیاندار نەبن ئەوا گیاندار و مرۆڤە یا مرۆڤ و فریشتە یان مرۆڤ لەکێشەیدا لەگەڵ مرۆڤ دا دەبینرێت .

گومانی تیادا نییە کە دیلاکروا (هۆشیارانە — یان ناهۆشیارانە جیاوازی ناکات) بەم شێوەیە دژایەتییەکی دەرونی پێچەوانەی جیهانی دەرەوە دەکات — دژایەتییەك کە بەواتایەکی سادە دەشێ بە قارەمانێتی هزرو خەیاڵ ڕەچاو بکرێت یان دەربڕدرێت کە دیلاکروا بناغەی بەدیهێنانە هونەرییەکانی لەوێوە بەکار دەردەبڕی .

71 — ئیمپریسیونیستەکان —

کارتێکەری کۆنستابڵ لە گۆڕانی گشتیی وێنەکێشانی ئەوروپادا بە دیلاکروا کۆتایی نایەت ، چونکە ڕاستەوخۆ بەدوای ئەمدا ئێدوارد مانێ = Edouard Manet سەری هەڵدا " ئەو ڕاپەڕینەی کە لەپێناوی ئاسانکاری کردنی چۆنێتی وێنەکێشان بەرپا بوو پەیوەندە بەناوی مانێ — وە و یەکێکە لە پڕهێزترین و تەواو ترین ڕاپەڕین لە مێژووی هونەردا ، نەك تەنها لەوێنەکێشان دا بەڵکو لە کۆی چالاکییەکانی مرۆڤایەتی دا ، مانێ تەنها خاڵێکە لەڕاستی دا کە تیایدا بەسەر هاتێ ڕوو ئەدا و لەپڕ دەگاتە ئەوپەڕی باڵایی لەخۆیدا .

PDF 4 KURD

ئەگەر بمانەوێ مرۆڤێك زیاتر لەوانی تر بناسین كە گۆڕانكاری گەورەیان لە ژیانی خۆیان دا بەدیهێناوە " ئەو كەسە هەمان كەسی ئینگلیزی شێتخوازە كە لەناكاو لە ستودیۆی كار دەرپەڕی و بە نێو بە فر و باران دا ملی نا (وێنە 49) ... (ئەم گۆڕانكارییە لە ژیانی خودی مانێ دا پەیوەندە بە ژیانی ئێمەوە ، چونكە لەو ئاستەوە جیهانی بە پرتەوی ڕۆشنایی یەكی دی بۆ ئێمە نواند) ... بەلاّم كۆنستابڵ كەسێكی ڕاپەڕین خوازی بەئاگا نەبوو ، بەڵكو كەسێ بوو لەجۆری كەسانی خۆگریمان كەر و سەرسەخت كە هەستیارییە تازەكانی لە خۆی دا سۆراغ دەكرد و بەبێ ئەوەی خۆی پێ بزانێت جیهانی دەگۆڕی .

كۆنستابڵ لە دڵ سادەیی دا لە هنری ڕۆسۆ = Henri Rousseau — دەچوو هەرچەندە لە شارەزاییدا گەلێ زیاتر لەو بە تواناتر بوو .

مانێ بەهیچ شێوەیەك دڵ سادە نەبوو لە خودێتی و ئاگایی پیشەكەیدا لە كۆنستابڵ كەمتر نەبوو ، بەلاّم ئەو ڕیالیزمەی كە كۆنستابڵ بە یاریدەی تۆژینەوەی دیدەیی سروشتی بینراوە وە پێی گەیی لای مانێ بووە ئایدیایەكی زەینی .

مانێ لە هەمان سەردەمی لاوییدا ڕایگەیاند كە نیازمەندە ئەوە وێنە بكێشێ كە دەیبینێ نەك ئەوەی كە ئەوانی تر دەیبینن یا حەز دەكەن ببینن .

بەزوویی ئاڕاستەی ئەم مەسەلەیە بوو كە مەسەلەكە هونەرییە و دەست و برد دەستی دایە تۆژینەوەی چڕو بە كۆسپ دەربارەی شێوەی كاری ئوستادان و ئەو نیشانانەی كە بەدوایدا دەگەڕا و لە خۆیدا مەبەستی بوو بەكاریان بەرێت بەر لەهەر جێگەیەكی تر لە ئیسپانیا چنگی خست – لەبەرهەمەكانی گۆیا و ڤلاسكۆس.

دەشێ كورتەی نیازی شێوازی ئیمپریسیونیست ئەمەبێت كە بڵێین ئیمپریسیونیستەكان مەنشورێكیان لە بەرامبەری سروشت دا دانا .

لەسەردەمی لێوناردۆ وە شێوازێك لە ئەوروپادا پێی گرتبوو لەسەر ئەم بنامەیەی كە تەنی یا لەشی شتێ یان قوڵییەك یا چۆنێتی سێ دووری ئەو تەنە بەپلەی جیاوازی سێبەر

و ڕوناكی نیشان بدەن — یا بە واتای ڕەش بەیاریدەی ڕێژە جیاوازەكانی ڕەنگـی ڕەش ... بەم شێوەیەش وێنەكێشان چیی دی كۆپی كردنەوەی سروشت نەبوو ، بەڵكو فێڵێ بوو كە بەیاریدەیەوە شێوەی گشتیی سروشتیان وەڕو خست .

بەدیهێنانەكانی وێنەكێشێكی باڕۆك — ی وەك كاراڤاجیو = Caravaggio — لەڕاستـی دا لە هەر ڕوویەكەوە لـە بـەدی هێنانـەكانی — وێنەكێـشێكی كۆبیـستی دەچـێت كـە هـەمان كۆیلـەیی ئاسا بـوو " تـەنها ڕووی جیـاوازی مەسـەلەكە لەمەدایـە كـە كاراڤـاجیو دەیـەوێ كـارێكی دینـامیكی تـر لـە ڕاسـتەقینە نیـشان بـدات و وێنەكێـشی كۆبیـست دەیـەوێت ئیستاتیكی تر لە ڕاستەقینەمان نیشان بدات " یەكـەمیان توندوتیـژی دەكـا و دووەمیـان ئەبستراكت دەنوێنێ .

ئیمپریسیونیزم لە ئاڕاستەیەكی ئێستایی دا دەبزوا ، هەرچەندە كە مانێ مەیلی نـەبوو وەها بیر بكاتەوە ، دەیگوت " توێكاری كردن تاوانە " و مرۆڤ ناتوانێ بـەبێ ڕاوەسـتاندنی شتەكان بكەوێتە یا بپرژێتە سەر توێكاری و ورد كردنەوە.

هەستیاری خودی مانێ بەڕادەیەك مرۆڤانە بوو كە هەرگیز ئامادە نـەبوو مـرۆڤ خـوازی بابەتـەكانی خـۆی فیـدای ڕیـالیزمی ڕوكـەش بكـات — كەچـی گـەیی یـە ئەمـەی هەسـتیارییەكانی فیـدای دابێكـی زانـستی بكـات ... بـەڵام ئـەم ویـست و مەیلدارێتییـە لـە بەرهەمی هەندێ لە پەیڕەوانی ئەودا هێندە ئاشكرا نییە .

لە شـێوازی خـاڵ چـنین = Pointillism — ی جـۆرج پێرسـورا = George Pierre Seurat پۆل سیناك = Poul Signac — دا پەیڕەوی زانستی گەیی یە ڕادەی زیـاڕۆیی كـردن ... ئـەم دوو هونەرمەندە مەسەلەی ڕەنگ و ڕۆشناییان بەڕوویەكی تەواو زانستی تۆژییەوە .

ڕەنگەكانی خۆیان بەهەمان ڕەنگە هەووەڵییەكانی مەنشور سنوردار كرد و شـوێنەواری سێبەر و روناكی و رەنگە ناوەندی یەكان (ئەو ڕەنگانەی لە تێكەڵی ڕەنگە سەرەكییەكان بەدی دێن "وەك ") لە ڕێگەی لەتەك یەك چنینیان بەخاڵ یا نوكتە لە ڕەنگی سـەرەتایی یەكانەوە چنگ خست .

مانیّ نیشانی دابوو کە بە بەکاربردنی ڕەنگی پاراو چی ئـەنجامیّ دەشـیّ بـەدی بێـت "

بەلاّم سورا و هاوقۆناغەکانی پاش ئیمپریسیونیـست – ی ئـەو بـوون کـە ڕەنگـەکانیان بـۆ پێناسەکردین و مانا و گرنگیی تـەواوی ڕەنگـەکانیان نیـشانی ئێمـەدا و وێنەکێـشانی سـێ سەدەی ڕابردومانیان لە پێش چاومان دا تاریك و تالّ خستە ڕوو .

بەلاّم سورا و سیناك لەبەر ئەو مەیل و خرۆشەی هەیان بوو گەیین بە زیـادە ڕۆیـی یـان پێوەنان " هێندە لە ڕەوتی زانستی خۆیان دا قالّ بوونەوە کە لەیادیان چوو بەهەر حـالّ هونەر مەسەلەیەکی هونەرییە – مەبەستم لە مەسەلەی هونـەری ئەمەیـە کـە هـەر زنجـیرە یاسایەك کە هونەرمەند لەپێناوی گواستنەوەی کاریگەری تاکانەی خۆیدا لە ناوەڕۆکەوە بۆ دەرەوەی خۆی بەدی دەهێنیّ (واتە بۆ بەیانی دیدەیی هەستیارییە تایبەتییەکانی خۆی) بەهەرحالّ ئەنجامی کۆتایی کارەکەی پێویستە کێشێکی سـەر بـەخودی هونەرمەنـدی تیـا بێت بەڕوویەکی ڕاستەوخۆ .

هونەرمەند نابێت چاوەڕوان بێت کە بینەری کارەکانی وەهـا داوەری بکـەن کـە لەسـەر بناغەی ڕادەو جۆری ئەرکیّ بیّ کە ئەو لەو بەرهەمەدا خستویە کار .

گەلیّ لە تابلۆکانی دوای ئیمپریسیونیـستی لـە شـوژنکاری یـان عـاجی چـینی دەچـن و نـاتوانین بـەبیّ دلگـیری یـا زویـری سـەرنجیان لیّ بـدەین ، چـونکە نـاتوانین لـە بیرمـان دا ناتوانین ئازاری شوژن چن (واتە ئازاری چاوی) یان تاقەتی نا مرۆڤانـەی عـاج هـەلّگۆلّ – بیّ شوێنەوار بکەین .

پاولّ ڤالیری = Paul Valery – لە یەکیّ لە وتە کورتەکانی دا لە چییەتی نادیاری وێنـە کێشان دەدوێت و دەلّێت : ئەگەر نیازی وێنەکێشان ئەمە بوایە کـە وێنـەی جیهـانی بینـراو بخاتە ڕوو یان لە دابەشکردنی هارمۆنیی ڕەنگەکان وشـکلّەکان دا کاربکـات کـە چـاو و بـیر خۆشان بکات ، کارەکە تاڕادەیەك ئاسـان دەبـوو . بـەلاّم ئـەنجامی کـاری وێنەکێـشان لـە ڕاستی دا گەلیّ لەمە ئالّۆزترە ... چونکە لەهەر تابلۆیەکی گەورەدا ڕووبـەڕووی دەزگایـەکی تەواو لە بەهاکان دەبینەوە ، کە هەندێکیان زانستی و هەندێکیان وێنەیی و هەندێکی دییان

PDF 4 KURD

مانەوییــە . " وێنــەکێش کۆمــەڵێك لــە مــەیل و نیازەکــان و مەرجایەتییــەکان ، کــە لــە چوارچێوەی هزری خۆیدا بەدی و پەی پێ بردووە ، لە زەمینەیەکی ماددی دا ڕێك دەخـاو پێکیان دەهێنێت .

ساتێك دەربارەی مۆدێلەکەی تێ دەفکرێ ، ساتێك دەربـارەی ڕەنگـەکان و مەڵحەمـە ڕۆنییــەکانی و تۆنــەکانی " ساتێك دەربــارەی گۆشــت و لەشــی مۆدێـل تــێ دەفکرێـت " ساتێکیش دەربارەی ئـەو تابلۆیـەی کـە پێویسـتە ڕەنگـەکان و شـکڵ و تۆنـەکانی لەسـەر دابنێت .

بەڵام کۆی ئەم ئاڕاسـتانە سـەربەخۆ لـە یـەکتری لـە دابـی وێنەکێـشان دا ناچـارانە بـە یەکترییەوە پەیوەست دەبن و یەك دەگرن، وە کۆی ئەو ساتە جیاوازانە — کە هەندێ جـار پەرەوازەو گاه ڕێکخستو و گاه تێکەڵاو — گشتیان لە ژێر دەستی وێنەکێش دا دەگۆڕێن و دەبن بە تابلۆیەکی هونەری ."

لـە ڕێکخـستنی لایەنـەکانی هـەڵاتن لـەژیان و سروشـت ، هـیچ شـتێ وێنـەی تـابلۆ ئیمپریسیونستییەکان یا پاش ئیمپریسیونستەکان ناسك تر لەبار تـر نییـە ، چـونکە ئـەم وێنانەی ئەوان ڕەنگدانـەوەی تـەواوی لایـەنی غـەزەلی و ڕوخساری سروشـتە — واتـە ئـەو لایەنەی جوانیی سروشت کە بە گۆڕانی پرتەوی ڕۆشـنایی بـەدی دێت و نادیـار دەبێـت — وێنەکارییەکانیان شیعرێکی کورتن — بەڵام هێندە بـە پیـت و شـیرین و تـەڕن کـە ناشـێت ڕەچاو کرێت مرۆڤ دەست بەرداریان بێت .

پێشەوایانی وەك سیورا و سینیاك هەمیشە ڕێزیـان پایـەدار دەبێـت " هونەرمەنـد انـی وەك مـانێ و مـۆنێ = Monet — و کامیـل پیـسارۆ = Camille Pissarro — و پێـر بۆنـار= Pierre Bonnard — (کە تەنها چەند ناوێکی ئیمپریسیونستی ناسـراون) لەگـەڵ تێپـەڕینی ساڵەکان دا جێگە و ڕێزیان ئاشکراترو پایەدارتر دەبێت .

ئێـستاکە لەمـەش تێگەیـشتوین کـە ئـەم هونەرمەندانـە لەسـنوری غـەزەل و جـوانیی ڕوکەش زیاتر لانادەن و بەسادەیی سەرسوڕاندنی هونەری مەزن ناگات .

PDF 4 KURD

72- ئەوگست ڕێنوار = Augest Renoir –

بەڵام ڕێنوار بە پایەی ئەم سادەیی یە گەیشت ، هیچ یەکێ لـە هونەرمەنـدانی سـەدەی ڕابـردوو بـە ئەنـدازەی ڕێنـوار لـە بیرکردنـەوەی هۆشـیارانە دا دەربـارەی کـاری خۆیـان دەربەست نەهاتون — تەنانەت لە وشەی هونەرمەند قینـی دەهاتـەوە و حـەزی دەکـرد بـە وێنەکێش ناوی بەرن .

وتەکانی ڕاستگۆیی و شارەزایی ئەو نیـشان دەدەن دەرهـەق پیـشەکەی و دەڵێـت : " ژیـانی خـۆم بەسـەرگەرم کردنـی ڕەنگـدانان لەسـەر تـابلۆ بەسـەردەبەم و لەبـەر ئـەوەی بەسەختی لەو بوارەدا کاردەکەم ژیانم بەزایە نەداوە . "

ئەوگـست ڕێنـوار لـە سـاڵی 1841 لەشـاری لیمـۆژ =Limoges لـە فەڕەنـسا هاتۆتـە ژیانەوە و لە ساڵی 1919 لە کانی = Cagnes کۆچی دوایی کردووە .

ڕێنوار لە خێزانێکی هەژار کەوتوبوەوە و خوێندنی کەمتر فێر بوبوو ، لە دوانزە سـاڵی دا دەستی کرد بە وێنەکێشان لەسـەر کـەل و پـەلی چـینی " بـە ڕوانگـەی مـن بەشـێ لـەو شێوازەی کە ئەو لەو هەنگاوەدا فێری بوو لـە کـۆی قۆناغـەکانی ڕەوتـی پێـشکەوتنیدا لـە گەڵیدا گۆش بوو ، ئەم شـێوازەش ڕاسـتەوخۆ شـێوازێکی خـودی بـوو " هـیچ وێنەکێـشێك وێنەی ڕێنوار بەبێ ئیمزا بەم تەو وییە شایەنی ناسینەوە نییە .

بەم حاڵەشەوە ڕێنوار زیاتر لە کـۆی هونەرمەنـدانی مـەزنی سـەردەمی خـۆی پابەنـدی دەستوری دێرین بوو .

دەشێ بە شاگردبوونی لای هونەرمەندانی پیـشەی وێنەکێـشانی چـینی لـە سـەردەمی لاوییدا ئەم بەها هونەرییە پرسەرنجەی دەربارەی کاربردی هونەر فێری ئەو کردبێت .

هەر هونەرێك بە کەمتەرخەمیی توانای مرۆڤ دەگۆڕێت بە ئـەرکێکی دژوار ، ڕاسـتەوخۆ هەمان پیشەی وێنەکێشانی شێوازی چینی لـەپێکهاتی کۆمەڵـەی ڕەنگـەکانی ڕێنـواردا بـێ کاریگـەر نـەبوو " چـونکە کـارکردن بـە ڕەنـگ لەسـەر ڕوویـەکی سـپیی تـەواو چـینی

چۆنێتییەکی بژێو یا زیندو بە ڕەنگەکان دەبەخشێت کە ڕێنوار توانیی هاوشێوەی ئەوە لەسەر ڕووی تابلۆکانی خۆی بەدی بهێنێت .

لەوانەیە بیرەوەری قۆناغی وێنەکێشان لەسەر ڕووی چینی (و لەسەر باوەشێن — کە ڕێنوار وێنەی لەسەر دەکێشان ماوەیەك) و تابلۆ دێهاتییەکانی بوشێ و واتۆ قەریحەی ئەویان بەرەو بەدیهێنانی تایبەت لە هونەری سەدەی هەژدەیەمی فەڕەنسادا ڕابەری کردبێت .

ڕێنوار دواهەمین نمایندەی شێوازێکە کە لە ڕۆبنس — ەوە تا واتۆ ڕاستەوخۆ بەردەوام بوو .

بەم شێوەیە ڕێنوار یەکێکە لە ڕابەرانی جیهانی وێنەکێشان " واتە ئەو لەپۆلی سیزان و مانێ و هونەرمەندانی پاش ئیمپریسیونیست دادەنرێت نەك لە ڕیزەی پۆڤی دۆشاڤان = Puvis de Chavannes و پەیڕەوانی ڕێبازی پێش ڕافائیل و وێنەکێشانی "هونەرگای دەوڵەتی" .

لە ڕوانگەی بازرگانییەوە زیاتر لەهەر هونەرمەندێکی سەدەی نۆزدەیەم نرخی ڕێنوار ناسراوە و دەڵێن لە ساڵی 1878 دا هەندێ لە تابلۆکانی بەنرخی چل تا پەنجا فرانك کڕدراون ... لەساڵی 1928 یەکێ لەم تابلۆیانە بەنرخی سەرسوڕێن 125000 هەزار دۆلار بۆ ئەمەریکا نێردرا...

بەڵام ئەم ژمارانە نابێت ترسمان بهێنێتە ڕێ ، چونکە لە نێوان ئەم ژمارانەدا و بەهای هونەری تابلۆدا پەیوەندیەکی ئەو تۆ لەکایەدا نییە.

لە ڕاستی دا هەندێ لایەنی لەمپەرداری بەرهەمەکانی ڕێنوار — وەك ئەمەی کە زیاتر وێنەی ژنانی دەکێشا یان ڕەنگی نازەنینی بەکار دەبرد یان بابەتی سادەی هەڵدەبژارد بەر لەلایەنی وێنەیی و سۆزەکی ، ئاڕاستەی هێزی ڕاستەقینەی هونەری ئەویان بەدی هێنا —

بەڵام دەربارەی ڕێنوار ئەگەر پشت بەڕەگەزی وێنەیی ببەستین ئەوا بە هەڵەدا دەچین ، بێ گومان هەندێ لە تابلۆکانی لەوانە تابلۆی " چەترەکان" کە لە مۆزەی تیت Tate لە

لەندەن پارێزگاری دەکرێت لەرووی کۆمپۆزیشنەوە گەلێ نمونەیەکی بالآیە " بـەلآم زۆربـەی تابلۆکانی تری لەراستی دا کۆمپۆزیشنیان — نییە .

ڕێنوار لـە ئـەژماردی وێنەکێـشانی " بینـا شـێوە " ی وەك ویلێنیـسکی دانانرێـت، بـە روویەکی گشتی مرۆڤ لە بەرهەمەکانی ڕێنـواردا ئاراسـتەی بینـای تابلۆکـان نابێـت ، بـەڵکو زیاتر ئاراستەی رووی تابلۆکان دەبێت .

ڕێنوار هەسـتیارییەکی فراوانـی دەربـارەی رووی شـتەکان هـەبوو بەتایبـەتی رەنگـی پێستی لەش (وێنە 52) گەلآی گوڵ و لەشی ئـافرەت و منـدالآن و هتـد ... ئـەم بابەتانـە بابەتی سەرەکیی کارەکانی ڕێنوارن و بێجگە لەم شتانە وێنەی شتی تـری نەدەکێـشا " وە دەڵێن لـە کـاتی وێنەکێـشانی مـۆدێلی رووتـی ئافرەتـان دا تابلۆکـانی نیـوە ناچـڵ بـەجێ دەهێشت و دەستی دەکرد بـە وێنانـدنی گـوڵ ... گـوڵێکی زۆری وێنـە دەکێـشا ، تـا ئـەو رادەیەی لە پای بەردەوامی دا لە وێناندنی گوڵەکانـەوە فێـر بـوو کـە گوایـە چـۆن تیـشکی ناسکی پەڕەی گوڵ لەسەر رووی پێستی لەشی مۆدێلەکانی بنەخشێنێ .

ڕێنوار ژیانێکی گۆشەگیر و ئـارامی هـەبوو ، لـە بـێ دەنگـی دا لـە باخـچەی ماڵەوەیـدا هاوشانی خێزانەکەی رەزامەند بوو " لەگەڵ ئەمەدا لە نێوان وێنەکێشانی سـەدەی ڕابـردودا کەمتر کەسێ دەشێ هەبێ کە ژیان و گیانی قۆناغەکەی خۆی بەم چاکییە لە بەرهەمەکانی دا پێـچەوانە کردبێتـەوە . کاتێـك لێکۆڵـەرێکی وریـا لـە ئاینـدەدا بـۆ تۆژینـەوەی لایەنـە عەینییەکانی ئەم قۆناغە سـەرنج لـە بەرهەمـەکانی وێنەکێـشان بـدات — لـە بەرهەمـەکانی سیزان — ڤان کوخ یا گوگان = Gauguin دا لەم لایەنەوە دەشێ شتێکی ئەو تـۆی دەسـت نەکەوێ ، کەچـی لـە بەرهەمـەکانی مـۆنێ و دیگـا = Degas و (وێنـە 51) تولوزلوتریـك دا گۆشەی سەرسوڕێن لە ژیان دا بەدی دەکات " بەلآم تەنها لـە بەرهەمـەکانی ڕێنواردایـە کـە رەنگ بە خۆشی وشادی و تایبەتمەنـدێتی ژیـانی رۆژانـە بـەدی دەکرێـت ، بـەم مانایـەش ڕێنوار لە وێنەکێشان دا لەبارترین نمایندەی رۆژگاری خۆیەتی .

PDF 4 KURD

73 – سیزان = Paul Sezanne

لەگەڵ گشت ئەمانەدا ، بەمانای ڕاستەقینەی وشە ، ڕێنوار بە ئەندازەی سیزان (وێنەکانی 54 – 53) نمایندەی سەردەمی خۆی نییە ، نەژادی من ڕۆژێکیان لەخەونی منداڵی بێداربووەوە و کتوپڕ بینی کە دەنگ و باڵۆرەی زۆر بەرپا بووە " کاتێ پرسیم چی ڕوویداوە " لە وەڵامدا بیستم کە " خەتای سیزانە " .

ئاشکرابوو کە خودی وێنەکێش بەر لە چوار ساڵ مردووە ، بەڵام نمونەکانی بەرهەمی ئەو بۆ یەکەمین جار لە پێشانگای وێنەکێشانی پاش ئیمپریسیونیستەکان نیشان دراوە .

زۆربەی خەڵکی بەرهەمەکانی سیزانیان بەتوندی جیاواز لەتێگەیشتنی جوانناسانەی خۆیان دەبینی و هونەرمەندانی هەڵمەتبەریش کەمێ گەشەیان کردبوو ، بەڵام جەنگی نێوان کۆنینەو نوێخواز لە هەرەس دا بوو کاتێ جەنگێکی سەخت تر سەرنجی ڕاکێشاین .

هەستی خودی من ئەمەیە کە هەندێ لە ئێمە کەم تەمەن بوین و لەبەرئەم هۆیە نەمانتوانی لە کێشە و جەنگی هونەریی ساڵەکانی (1910) دا لایەنێکی دیاری کراو بگرین و لە لە ساڵی 1919 دا کاتێ لە جەنگ گەڕاینەوە سیزانمان لە نێوان ئوستادان دا بینی و بە ڕوانگەی ئێمە ئەو پلەیە دەرهەق بەو سروشتی وە ڕودەکەوت . دەشێ لەو کاتەوە بێ کە توانیمان بە دووربینی مەسەلەکە تێ ڕوانین ...

سیزان شتێ نەبوو بێجگە لە ئەنجامێکی لوژیکی شێوازێك کە بەر لەو کاتە لە بەرهەمەکانی کۆنستابڵ و دیلاکروا دا تۆمار کرابوو.

کتێبی " پۆڵ سیزان " بەرهەمی ئامبروازڤولار = Ambroise Vollard – لە ساڵی 1919 چاپ کرا ، ئەم کتێبە لای ئێمە سیمایەکی ئەفسانەیی وێناند وێنەی سیمایەك کە بازول = Baswell – وێنەی دکتۆر جانسۆنی – پێ نواندبوو . هەڵبەتە گلەیی و ڕەخنە لە ڤولار گیراوە بەمەی کە سیزانی بەجۆرە شێتێکی لادێیی لە قەڵەم داوە ، ئەم گلەیی یە لەسەر ئەم بناغەیە یە کە شێتی لادێیی ناتوانێ لەهەمان کاتدا هونەرمەندێکی گەورە بێت .

PDF 4 KURD

هەرچەندە " شێتی لادێیی " وێناندنێکی " شیاو نییە کە ڤولار دەربارەی سیزان بەکاری دەباو پێناسێکی ناشایەنی سیزانە...

لە ڕاستی دا ئەوەی لە کتێبی " پۆل سیزان " دا وەڕو خراوە ، بریتییە لە لادێیی یەکی زبرو توندگیر کە بەئاگا نییە لە لادێیی بوونی خۆی و بۆیە لەو بارەیەشەوە هیچ جۆرە شەرمێك هەست پێ ناکات " کەسێکە کە لە نوکتەکردن خۆشی نایەت ، بەڵام خۆی خویەکی هەزەلی شێوە گێلی هەیە " لە هەموو بابەتەکانی ژیانیدا ڕەفتاری ڕوکەشانەی منداڵانەیە ، بەڵام لەوێدا کە سەروکاری بە هونەرەوە هەبێ هۆشمەندە ... ئەو سیزانەی کە لە چیرۆکەکانی ڤولاردا وەڕو دەکەوێت بە کۆی شێوەکانییەوە وێنەیەکی دڵنیاکەرانەیە دەربارەی ئەم هونەرمەندە .

ئاشکرایە کە لەم سروشتە سادەیەدا ڕەگەزی گەلێ ئاڵۆز بوونیان هەیە : سیزان پێکهاتێکی ئاڵۆزبوو لە سادەیی خۆ بەزلگرتن ، سادە و ناواخن پڕ ، لەم دژایەتییانەدا دەتوانین ڕازی تەواویی ئەو وەك وێنەکێش تێبینی بکەین .

کاتێ کە لاو و خۆ پەسەندکەرە دەیەوێت جۆش و خرۆشی کەم تازۆر بارۆکانەی خۆی بخاتە سەر ڕووی تابلۆ " لێرەدا شێوازەکەی شایەنی تێگەیشتنە " بەڵام بارۆك بوون لەکاتێکدا کە کەشی شێوازی بارۆك بەسەر چوبێت ، کارێکی دژوارە .

دیلاکروا ئەو کارەی کرد و گەلێ باڵاش ئەنجامی دا " بەڵام پێویستە بزانین کە دیلاکروا زاڵبونێکی ئیلهام دەرانەی بەسەر زەمینەی کارەکانی خۆیدا هەبوو کە سیزان هەرگیز خاوەنی نەبوو .

هەمان دیالاکروا بوو دەربارەی خۆی ووتی : " ماری ئەفسون خوردە لە دەستی مارگردا " هەمیشە وێنە دەکێشێ ... سیزان شیعر یا غەزەلیات دیدەی ئەفسوناوی کردبوو بەڵام لە سەرەتا دا لە لێدانی فڵچەکانی دا هیچ ئەفسونێ پەیدا نەبوو .

PDF 4 KURD

تابلۆ دێرینەکانی سیزان کە لە کتێبی — روجەر فرای — دا دەربارەی سیزان هەندێکیان چاپ کراون (" سیزان : لێکۆڵینەوەیەك لە ڕەوتی گەشـەی ئـەو ") = Cezanne astudy of His Development : — لە ئاستی کارەکانی دوایی دا شایەنی سەرنجن .

بـەڵام ئەگـەر باوەڕبکـەین کـە ئەگـەر ویـستی سـەیری ئـەم لاوە لـەبزوتن دا نەبوایـە " هەرگیز سۆراغی ئەم تابلۆیانەمان نەدەکرد .

سیزان پەی بەمە برد کە دژوارترین کـار لـەم جیهانـەدا ئەمەیـە کـە بمانـەوێت بۆچـونە دیدەیی یەکانمان بەڕوویەکی ڕاستەوخۆ بەیان بکەین .

ئەگەر بابەتی (مۆدیـل) ێکـی دیـدەیی ڕێگـەی بیـنین سـنوردار نـەکات ، زەینـی مـرۆڤ لەسەر پانتایی تابلۆدا دەکەوێتە لەرزین — تابلۆ دەشێت ڕادەیەکی زۆر یا بە ڕادەیەك ژیـان لەخۆی بگرێت ، بەڵام نەك تەنها ناتوانێ لە شتە دەرەکییەکـە بـچێت کـە هێنـدەش گـرنگ نییە " بەڵکو بێبەری دەبێت لە داڕشـتنی ڕوخسار و ڕەنـگ و بـەدی هێنـانی هـارمۆنی کـە خواستی وێنەکێشی ڕەسەنن .

سیزان خستییە ڕوو کە هونەرمەند لە پێنـاوی گەیـشتن دا بـەم هارمۆنییەتـە پێویـستە نەك پشت بە دیدە بەڵکو پشت بەهەستەکانی خۆی ببەستێ .ئەم وشـەیەی — هەسـتەکان — بووە بەیداغی سیزان .

ئەنجام بریتییە لە گۆڕانی بارێك کە سیزان بەدەستی خـۆی بەسـەر خۆیـدا هێنـاوە ، سیزان گیانی خۆی گۆڕی " دیدەی بێ سرەوتی گیـانی ڕۆمانتیـك گـۆڕا بـە دیـدەی ئـارامی گیانی کلاسیك .

سیزان ڕۆژێکیان بە ڤولار دەڵێـت : " بڕوانـە ڤـولار ، وێنەکێـشان لـە بناغـەدا کـارێکی گرنگە بۆ ئێمە ، من لەو باوەڕەدام کە لەبەرامبەر سروشت دا ڕوناکتر دەبمەوە ، بەداخەوە دەربارەی خودی خۆم لە بەئاگا بـوون بـە هەسـتەکانم کـارێکی زۆر دەرد بەخـشە ... مـن ناتوانم ئەو بەهێزییەی لە هەستەکانمدا دەیدرکێنم بیخەمە سـەر ڕووی تابلۆکـانم " نـاتوانم ئەو بەرەکەتە پڕ شکۆیەی کە لە سروشت دا بوونی هەیە چنگی بخـەم ... لەگـەڵ ئەمـەش

PDF 4 KURD

دا لە ڕووی هەست کردن بە ڕەنگەکان ، جێگەی داخە کە تەمەنم بەسەر چووە ، حەیف کە ناتوانم نمونەیەکی زۆر لە هەستەکان و بیرەکانم دەربرِم ... بڕوانە ئەو هەورانە ، زۆر حەزم دەکرد بتوانم ئەو هەورانە وێنە بکێشم ... مۆنێ ئەم کارەی پێ دەکرا ، چونکە هێز و با زووی هەبوو. "

بە باوەڕی من تەواوی بوونی سیزان لەم وتەیەیدا کورت دەبێتەوە : ڕاستگۆیی و سادەیی (سیزان تەنها بەرامبەر بەخەڵکی خۆی بەزل دەگرت نەك بەرامبەر بەسروشت) " مەیلدارێتی (سیزان تەنها بۆ وێناندنی یەك ڕوخسار لە ڕاستی دا سەدان جار کاری دەکرد) " نەخشەکێشانی دوودڵانەی باڵاترین ئەرکی هونەرمەند بوو (" من لەو باوەڕەدام کە لەبەرامبەر سروشت دا ڕوناك دەبمەوە ."")

لە جێگە یەکی دی دا ، لە گفتوگۆیەکدا لەگەڵ ژۆشیم گاسکوێ = Joachim Gasquet

سیزان دەڵێت : " هەرشتێ کە دەیبینین پەرت و بڵاوە و نادیار دەبێت ... سروشت هەمیشە یەکسانە " بەلام شتێ لەو لە جێگەی خۆیدا نامێنێتەوە ، شتێ لەوەی کە دەیبینین لە جێگەی خۆیدا نامێنێتەوە ، هونەری ئێمە پێویستە جۆش و خرۆشی بەردەوام بە سروشت بدات، بە وەڕوخستنی کۆی گۆڕانکارییەکانییەوە ... پێویستە هونەر ئەم توانایە بە ئێمە بدات کە سروشت هەمیشەیی هەست پێ بکەین . "

ئەم باوەڕە کە تەنها لە پشتەوەی دیاردە هەمەجۆرەکان دایە ، ڕاستییەکی چەسپاوی تیادا پەنهانە و ئەرکی وێنەکێش ئەمەیە کە ئەو ڕاستییە والا بکات ... بۆچوونێکی سەرو سروشتی لە بواری وێنەکێشان دا هەیە ، بەلام وێناندنێکە کە هونەرمەندی وێنەکێش بەرەو باڵاترین بواری شیعر و فەلسەفە دەبات .

74 – ڤان کوخ = Van Gogh

سیزان لە هەمان سەرەتادا جێگەی تەسك بوو ، هەمان شێوە کە لەسەدەی نۆزدەیەم دورتر دەکەوینەوە ، سیمای ڤان کوخ (وێنەکانی 13 –55) ڕاستەوخۆ لە ناوبەنگی ناپایەداری سەردەم جیا دەبێتەوە و ڕاستەخۆ لە تەك سیزان دا دابین دەبێت .

PDF 4 KURD

تـا ئـەو ڕادە زۆرەی بەزانـستێکی گەشـەکردوتر دەربـارەی ئـەو چـنگمان خـستووە هێندەی گەشەی تایبەتی ئەو لە شارەزایی هونەردا دەربارەی هونەر نازانین . سێ بەند لـە نامەکانی ڤان کوخ بۆ براکەی — شاکاری پڕ ئازاری ژیانی پر تراژیدیای کەڵە هونەرمەندێکـە کە چاوەڕوان ناکرێت خەڵکی سادە توانای خوێندنەوەی بەسەرهاتی ژیانی ئـەویان هـەبێت ... چـونکە ئـەم بەسـەرهاتانەی ئـەو هـەڵگری هەندەکییـەتێکی ئـەوتۆن کـە تـەنها لای هاوکارانی دەشێ شایەنی گرنگی بن .

بەڵام هەڵبژاردەیەك لە نامەکانی ڤان کوخ یەکێکە لە بـەنرخترین و شـیرین تـرین کتێـب ... ئەم نامانە لە بارودۆخی میوانێك یا گەڕۆکێك دەچێت کە بەرەو کەعبـە هـەنگاو دەنێـت ... بەکورتی ماڵگە و مەبەستێ کە ئەو پێی دەگات بێجگە لە پەرێشانی و بێبەشی شـتێکی ترنییە ... واتە شێتی و پاشان خۆکوژیی مرۆڤێکی بلیمەت لەم جیهانە بـێ مـروەت و نـرخ نەناسـەدا . ئـەم نامانـەی ڤـان کـوخ شـەرحی غـەمگین و بـێ ئومێـدیی ئـەون "بـەڵام لـە دێرەکانیدا پیت و فەڕی تەقەلایەکی گیـانیی مـەزن " پیرۆزیـی سـەبرێکی لـەبن نـەهاتوو ، جوانییەکی ڕەسەن و هەمیشەیی دەدرەوشێتەوە .

لـە ڕسـواکردنی ڤـان کـوخ دا وتویانـە کـە ئـەو تـەواوی تەمـەنی بـە وێنـە کێـشانەوە بردەسەر! 0000 واتە تابلۆکانی وەهـا وێنـە دەکێـشا کـە ئـەوانی تـر لـە قـوتی ژیـان دا عەودالْ بوون ... بیرەکانیشی تەنها بیری ڕەش وسپی بوون ... ئەمـەش بـە بۆچـونی مـن پەنابردنە بەر هونەرە . وەك ئەمەیە کەبڵێین شکسپیر — یـش تـەواوی تەمـەنی بـۆ سـرود نواندنی شانۆیی یە شیعری یە بێ قافییەکانییەوە بەسەر برد و هەرگیز نەگەیی بە مەزنی و شکۆی حەماسیی ئۆسین = Ossin ، هۆکاری بەیان کردن کە هونەرمەند هـەڵی دەبـژێرێت ، دەشێت لە دامێنی بەیانەکانی ئەودا کاریگەریی هەبێت ، بـەڵام کاریگـەری نەکاتـە سـەر چۆنێتی ئەو .

کەسێکی بلیمەت دەتوانێ بە گسکێك کارێك ئـەنجام بـدات کـە کەسـێکی ناشـی وگێـل بەچاترین ئامرازی کارگەیی نەتوانێ شتێ بکات .

PDF 4 KURD

ئەم ڕەگەزەی کە ئێمە هەندێ جار بەبلیمەتی و هەندێ جاری تر بەکەسێتی ناوی دەبەین ، هەمیشە بەسەر هەر کێشە و ڕاستی و ناجۆرییەك دا لە ڕەخنە و ڕەخنەگەریدا زاڵ دەبێت ... دەربارەی ڤان کوخ — یش بەچاکی هەر بوارێکی تر شایەنی تۆژینەوەیە ، بەلاّم تۆژینەوەی ئەو بە مانای ڕون کردنەوەی ئەو نییە .

ڤان کوخ بەشێوەیەکی سادە دەستی بەکارکردن کرد — واتە بەشێوەی شاگردی فرۆشگایەکی وێنەکێشان دەستی بەکارکرد ... تەنانەت کلاّوێکی سیلندەریشی کڕی ... بەلاّم لە دوایی دا زۆر بەتوندی نغرۆی عەشقی کچی خاوەن ماڵەکەی بوو و نەیتوانی دڵی ئەو کچە بەلای خۆیدا بەرێت ... لەوێ بەدواوە کەسێتی ڤان کوخ گۆڕانکاری بەسەرداهات ... پەرێشان و پەرۆش دەبێ و پەنا دەباتە بەر وێنەکێشان ... پاشان هێلّکاری دەخاتە لاوە و دەکەوێتە خوێندنەوە " بەتایبەتی کتێبی پیرۆز ... بەم جۆرە بەجۆرە بالاّچونێکی گیانی دەگات و لە بیست و دوو ساڵی دا ئەم ڕێبازەی — ڕێنان = Renan بۆ خۆی هەڵدەبژێرێت : " لە پێناوی ئەوەدا لەم دونیایەدا بەڕاستی بکەوینە کار ، پێویست دەکات کۆی مەبەستە خود خوازەکانمان واز لێ بهێنین ... مرۆڤ نەهاتۆتە دونیاوە تەنها بۆ ڕەزامەندی بوون " مرۆڤ بۆ ئەوە بەدی هاتووە کە تائەوپەڕی توانای ڕاستگۆبێت " بەدی هاتووە تاوەکو کاری مەزن بۆ مرۆڤایەتی ئەنجام بدات " لە پێناوی شەرافەندانەی ویستێکدا هاتووە مرۆڤ تا بەهۆیەوە لە ناهەمواری و ئەشکەنجەی ژیان کە کۆی کەسان لە دەستی دەناڵن ڕزگاربکات . "

ژیان و وێنەکێشانی ڤان کوخ ناشایەنی تێگەیشتنن ، مەگەر تەنها ئەوە بزانین کە تەقەلای ئەو تا کۆتایی هاوشانی بوو . " ئەوپەڕی ڕاستگۆیی " — ئەم وشەیە تەواوی کارەکانی ئەو پێناسە دەکات .

بەلاّم چی کارێکی دژوار " چەند نامەیەکی ڤان کوخ هەن کە لەساڵی 1880 دا بۆ تیۆی برای نوسیون تیایدا لەچەپ بوونی بێ چارەی گیانیی دەدوێت : " بۆت نییە وای ڕەچاو بکەیت کە من باوەڕ سستم ، من لەهەمان بێ باوەڕیمدا باوەڕدارم ، وەلەگەڵ

PDF 4 KURD

ئەوەش دا کە زۆر گۆڕاوم ، بەلاّم من هەمانم کە بووم ، تـەنها نیگـەرانیم ئەمەیـە کـە چـۆن لەم دونیا بەسودە دا قازانجیّ بم ... یا بەسودیّ بگەڕێم ... ئایـا نابێـت کـە مـن بەکـەڵکی شتیّ بێم و سودیّ لە بوونمـدا پـەنهان بێـت " چـۆن دەتـوانم شـتیّ فێـرە بم و لـە هەنـدیّ بابەتدا بەقوڵی بتۆژمەوە ؟

ئەمەیە بیر و خەیاڵی هەمیشەیی من و لە دواییش دا دەبینم دەست و پـێم بەسـتراوە و بۆم ناکریّ هاوبەشی کاریّ بم ... هەندیّ شتیش کە پێویـستە لـە دەسـتی مـن دا نییـە ... ئەمەیە یەکیّ لە هۆکارەکانی پەرێشانیی من .

سەرەڕای ئەمەش مرۆڤ لەبری دۆسـتی و خۆشەویـستی و میهرەبـانی دا بەهەڵـە رووبـە روو دەبێتەوە ، سەر لێشێوان و هـەراس ریـشەی گیـانی پیـاو دەسـوتێنیّ ، ئەمـەش وەك ئەوەیە کە چارەنووس پێش عەریزە و سۆز و خۆشەویستیی لە مـرۆڤ گرتبێـت و لێـشاوی قێزی پیاو خەفە دەکات ... پیاو هاوار دەکات : خوای گەورە تاکەی ؟ "

ئەوپەڕی ڕاسگۆیی و ژیـانی ئاسـودە بـوون — ی ڤـان کـوخ — ئـەم دوو شـتەی نـاجۆر دەست کەوت ... ڤان کوخ تەنها چەتری سەری پێویست بوو لەگەڵ جێگەیەکی نووسـتن و قوتی لایەموت (ژەمەخۆراکی کەم)...

ڤان کوخ دەڵێت : " پێویستە وەکو ڕاهیبەکان یا کەنار گیرەکان بژیین مەیلی زۆرمـان پێویستە کار بێت و پـشومان تەسـلیم بـوون . " بـەلاّم بێجگـە لـە شکـست شـتێکی دیـی بەشی نەبوو و ژیانی پڕ بوو لە زریکە و هاواری دوپات بۆ پارە و پول — پـارەی تـەواو بـۆ کڕینی ڕەنگ لە پـێش داو پاشـان خـواردن . ئـەنجامی غـەمگینی ڤـان کـوخ لای گـشتمان ئاشکرایە ، بەلاّم لەبارێکدا کە هەوڵی دەدا هەمیشە تا ئەو پەڕی توانای ڕاستگۆ بێت .

ئەم پەرێشان حاڵییە و مەبەسـت و هـۆ بـە چـۆنێتی ژیـان و بەرهەمـەکانی ڤـان کـوخ دەبەخشێت کە هاوتای لای هونەرمەندانی هاوچەرخی وەك مانیّ و سیزان ، کوگان ، ڕێنوار — دەبینرێت ... هاوشێوازی ڕاستیانەی ئەو بریتین لـە ڕامبرانـدت و میلـیّ = Millet — کـە هەردویان پێکەوە ویستێکی بەربلاّو بەو دەبەخشن ... ڤان کوخ زۆر بەتەنگ ژیانی خەڵکی

PDF 4 KURD

زەحمەت کێشەوە دەهات ... لە جێگەیەکدا دان بەوەدا دەنێت کە : " هەم لە ژیان و هەم لە وێنەکێشان دا ناتوانم بەبێ خواوەند هەڵبکەم ، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا کە نەخۆش و ناڕازیم ناتوانم بەبێ شتێ کە لەخودی خۆم باڵاتر و گەورەتر بژیم ، واتە ژیانم ، ژیانی داهێنانم ... وە من لە تابلۆکانمدا دەمەوێ دەربارەی شتێکی خۆشی بەخش بدوێم ، هەمان شێوە کە مۆسیقا خۆش بەخشە ، من دەمەوێت پیاوان و ژنان لە ئاستێکی هەمیشەیی دا وێنە بکێشم کە پێشتر بەیاریدەی بازنەی تیشك نیشانیان دەدا (مەبەستی لەو هالە ڕۆشنەیە کە لە تابلۆ کلاسیکییەکان دا لەسەر سەری پیرۆزەکان دەکێشران) وە ئێستا تەقەلای ئەوەمانە لە درەو شانەوە و لەرزی خۆمان دا ڕەنگەکان نیشان بدەین . " ئەگەر ئەم وتەیە بە " بەیاریدەی بازنەی تیشك نیشانیان دەدا " تەواو بوایە " ئەوا بێجگە لە پڕوپاگەندەیەکی لوس شتێکی تر نەدەبوو لەڕووی ماناوە... بەڵام مرۆڤ ناتوانێت لە هەمان کاتدا لوس و " ئەوپەڕی ڕاسگۆ" ش بێت ... لە پێناوی ئەوەدا کە تا ئەوپەڕی توانا ڕاستگۆ بێت ڤان کوخ پەی برد بەوەی کە پێویستە هۆکارێك بۆ بەیانەکانی خۆی ئاشکرا بکات ... هەرچی سورتر و ڕاستگۆیانە تر لە دوای ئەم هۆکارەی بەیان کردن دا بگەڕێ ، زیاتر بەرەو توانای وێنەیی و پاراویی ڕەنگ و پەیوەندیی پەیتایدا لەگەڵ سروشت دا دەچێت – بەکورتی بەلای کۆی چۆنێتییەکان دا خۆی تاودا کە سەرسوڕێنی و گەرمای هونەری ئەویان بەدی دەهێنا .

75 – کوگان

ئەنجامی کوگان هێندە ئاشکرا نییە (وێنە 56) ، چونکە ئەو هێندەی ڤان کوخ لەگەڵ خۆیدا ڕاستگۆ نەبوو ، پاش نامەکانی ڤان کوخ ، یاداشتەکانی ڕۆژانەی کوگان مرۆڤ هەراسان دەکەن .

کوگان لە خۆڕازی بوونی خۆیدا نغرۆ بوو ، پێویستە یادمان بێت کە کوگان وێنەکێشێکی خودفێرکەر بوو .

کوگان له ساڵی 1848 له پاریس هاتۆته دنیاوه و بەمنداڵی بۆ ماوەی چەند ساڵێك له لیما و شیلی ژیاوه و له خۆرەتاوی گەرمەسێر دا بە دابی مەسیحی پاپ کراوەتەوه (غسل التعمید) .

له هەرزەکاریدا سەفەری زۆری کردووه ، بەلاّم لەبیست و سێ ساڵی دا بووه بە دەلاّڵ ـی کارگوزاری ... هەروەها بەگەرمییەوه دەستی داوەتە وێنەکێشان و بووەتە ئاشنای پیسارۆ .

کاره ئاوییه سەرەتایی یەکانی بەهایەکی ئەوتۆیان نییه ، ناسکییان پێوه دیار نییه ، هەر لەوکاتەوه پەیوەندی ئەو و گرنگی دانی بە ڕەنگە پاراوەکان والاّ دەبێت " بەلاّم بەشێوەیەکن که هەر هونەرکارێکی رۆشنبیر که سەروکاری لەگەڵ ئیمپریسیونیستەکان دا هەیه لێی چاوەڕوان دەکرێ وەها کار بکات .

بەلاّم له دواییدا پەیوەندی کوگان به وێنەکێشانەوه له سنوری سادە تێ پەڕی ، له ساڵی 1881 وازی لەکار هێنا و له ساڵی 1882 لەگەڵ پیسارۆدا چوو بۆ نورماندی و برتانی تا سەرگەرمی وێنەکێشان بێت " سەر پەرشتی خێزانەکەی خستە ئەستۆی هاوسەرەکەی.

پیسارۆ به منداڵی سەردانی دورگەکانی ئانتێل — ی کردبوو ، ئەمە بوو کە لەگەڵ کوگان دا دەیانتوانی یادگاری خۆیان دەربارەی سەرزەمینە گەرمەسێرەکان ڕەنگە بەهێزەکان بۆ یەکتری باس بکەن .

پەیوەندیی کوگان به ژیانی سەرەتایی یەوه هێندە گەشەی کرد که شوێنەواری بەسەر کارو ژیانی دا زاڵ بوو... سەرەتا لەهەندێ ناوچەی دوری برتانی به دوای ژیان دا دەگەڕا و لەوێ دا بوو که بووه ئاشنای ڤان کوخ . پاشان له ساڵی 1887 کت و پڕ بەرەو مارتینیك — چوو سەری له دوورگەکانی ئانتێل داو میوانداریيەکی پیسارۆی کرد ... ساڵی پاش ئەوه گەڕایەوه فەڕەنسا و له هەمان ساڵ دا بوو که هاوژیانی بەد ئاکامی له شاری ئارڵ = Arles لەگەڵ ڤان کوخ دا سەریهەڵداو به خۆکوژیی ڤان کوخ کۆتایی هات .

PDF 4 KURD

کوگان گەڕایەوە بۆ برتانی ، بەلاَم لە سالَی 1891 بەرەو تاهیتی چوو ، ئەگەرچی سالآنە یەك دووجار دەگەڕایەوە بۆ فەرەنسا ، بەلاَم چیی دی هەستی بە ڕەزامەندی نەدەکرد لە ژینگەو شارستانیەتی ئەوروپا دا .

لە سالَی 1891 بەرەو دورگەکانی باشور بەڕێ کەوت و لەوێدا ژیانی برەو پێ دا تا لەسالَی 1903 لە مارکزاس کۆچی دوایی کرد .

ناتوانین دەربارەی کوگان بەڕوویەکی سادە بدوێین ، هیچ کەسێك لە قولَی هەستیاریی ئەو نەهی ناکات " هەستیاریی ئەو بەتایبەتی بۆ ڕەنگەکان بەهێز بوو .

هەروەها دەیزانی لە وێنەکارییەکانی دا بەدوای چیدا عەودالَە و ویستێکی مەتینیشی هەبوو .

ئامادەیی ئاسان و سادە نەبوو ... لە یاداشتەکانی دا دان بەوەدا دەنێت کە : " بۆ هەر جێگەیەك دەچم پێویستم بەقۆناغێکی مانەوە هەیە بۆ ئاشنا بوون بە ناوەڕۆکی گیاکان و درەختەکان – بەکورتی بە تەواوی سروشت ... کە هەرگیز مەیلی نییە تێگەیشتو بێت یا خۆی بەدەستەوە بدات . "

تەرزی ڕووبەڕووبونەوەی کەسێکی وێنەکێش لەگەلَ سروشتدا پێویستە وەها بێت ، ئەگەر چی تەماشاکردنی ئەم فریودانە لای کوگان کەمێ زویرکەرانەیە ، کوگان سادە نەبوو، هەمان شێوە کە چۆنێتی ژیانی ئاشکرای دەکەن و هەمان کە هەرخوێنەرێك لە یاداشتەکانی دا تێی دەگەن .

بەلاَم هەمان شێوە کە خۆی پەنجەی بۆ درێژ دەکات " سادەیی بایی بوون جیاوازە لە سادەیی ... بایی بوونی کوگان بەهۆی سادەیی یەوە نەبوو ... بۆیە ئاسان نییە ئەو بە هونەرمەندێکی یان کەسێکی – ڕۆمانتیکی – پێناسە بکرێت .

بەشێوەیەکی ڕوکەش وا دەردەکەوێت کە ئەم عەشقەی بۆ ژیانی سەرەتایی ، ئەو مەیلی کێوی بوونە ، هەلاَتن لە کۆمەلَگە و شارستانی شێوەی زیاڕۆیی گیانێکی ڕۆمانسییە .

PDF 4 KURD

بەڵام یاداشتەکانی زیرو گاڵتە ئامێزن و لە تەرزی ڕاستیبین دایە .

هـەڵاتنی کوگـان بـەرەو ناوچـەکانی باشـور زیـاتر هۆکـارێکی ئەنـدامی ی هـەبوو وەك ئایدیالی ، چونکە هەستی دەکرد سروشت و رەنگ شـادی و درەوشـانەوەیەکی سروشـتیان هەیە و لەودا دەژین و بەهۆیانەوە دەتوانێ هونەرێ بەدی بهێنێ کە پایەدارتر بێ لە ڕەنگی پەڕیوی ئیمپریسیونیستەکان و بەهێزتریش لە کلاسیکییەکان .

دەربارەی ئەمەی کە کوگـان نـەیتوانی شـێوازێکی کلاسـیکی بـەدی بهێنێـت ، شـتێکە هەموو لامان پەسەندە ، ئەو بەڵگانەی دەربارەی ناتوانایی ئەو یادی دەکەنەوە " وشـەی " جوانکــاری = ئارایــشت " لەبەرامبــەریان دا واڵایــە ... بەهــەمان بەڵگــە کــاتێ کــاری هونەرمەندێك بە ئارایشتکاری ناو دەبەین " لـە ڕاسـتی دا غەدرتاشـیمان کـردووە دەرهـەق کارەکانی ... خودی کوگان بنەماو دەستوری هەبوو کە ئێمەیش دەتوانین بەکاری بەرین :

هونەر بۆ هونەربێت ؟

هونەر بۆ ژیان بێت ؟

هونەر بۆ چێژ — بێت ؟

لەبەرئەوەی کە هونەر ، لەخۆیدا هونەرە ، کەواتە کۆسپ لە چیدایە ؟

کەواتە هونـەریش لـەپێناوی ئارایـشت دا کـاتێ کـە هونـەر هونـەربێت چـی کۆسـپێکی هەیە ؟ ئارایشت ناولێنانی تابلۆیەکی هونەری بەم مانایەیە کە دەکرێ بەهایـەکی مرۆڤانـەی بەسەردا ببڕێت (چونکە بەهای خواوەندی جێگەی باس نییە) .

کاتێ کوگان بـە ڤـان کـوخ پێوانـە دەکـەین ، ڕاسـتەوخۆ ئـەم جیاوازییـە سـەرنجمان ڕادەکێشێ " وێنەکێشی هۆڵەنـدی سـەر ڕێـژە — لـە خۆشەویـستی بـۆ هاوڕەگـەزەکانی و هەوڵ دەدات ئەم خۆشەویستی یەی لە هونەرەکەیدا ڕەنگ پێبداتەوە .

ڕاست بەهەمان شێوە کە خودی ئەو پـەی پـێ بردبـوو کـە هونەرمەنـدانی مـەزنی وەك شکسپیر و ڕامبراندت وەهایان کردووە .

PDF 4 KURD

دەشـێ بوترێـت کـە کـارێکی وەهـا مەبەسـتێکی ئەدەبییـە و پەیوەنـدیی بـە کـاری وێنەکێشەوە نییە ، لەبەر ئەمەی کە هونەر هونەرە کۆسپ ئەبێ چی بێت ؟

بەڵام هونـەر فـەرمانێکی ئەبـستراکتی نییـە ... هونـەر چـالاکییەکی مرۆڤایەتیانەیـە و تەنها لە رێگەی یەك کەسێتیی مرۆڤییەوە بەدی هێنانی ئاراسـتە دەبێـت ... چـۆنێتی ئـەو کەسێتییەش لەگەڵ چۆنێتی ئەبستراکتیکی هونەردا تێکەڵ دەبێت .

بەهای هونەریش پەیوەستە بە قوڵایی هەستە مرۆڤایەتییەکانەوە ... ئەم پایەدارێتییـە کە بەم شێوەیە بەدی دێت شتێکە لە بەرهەمەکانی ڤان کوخ دا بە رادەیەکی بەربڵاو بـەدی دێت . لە کاتێکدا کە بەرهەمەکانی کوگان بە کۆی جوانیی واڵاو روکەشیانەوە بە ئاشـکرایی لەم شتانە بێ بەرین .

76 – هنری رۆسۆ

لە دوای سیزان و ڤان کوخ و کوگان – هنری رۆسۆ (وێنـەی 57) گـرنگترین میـوانی هونەری نوێیە کە لە ساڵی 1844 لە لاڤان = Laval هاتۆتە ژیانەوە ، باوکی ئاسن فرۆش بوو ، لە پانزە ساڵی دا چووە نێو خزمەتی نیزامییـەوە و بەشـێ بـوو لـە گروپـی مۆسـیقا، پێنج ساڵ (1862–67) لە نەبەردی مەکسیك دا هاوبەشی کرد .

لە جەنگی 1870 گەیی بە پلەی سەرپەلی گەیشت و لـەکاتی برِیـاردانی ئاشـتی دا بـە ناونیشانی لێپرسراوی گومرگ کارێکیان لە پاریس پێی دا .

رۆسۆ لەکاتی بەتاڵ دا دەسـتی دەکـردە وێنەکێـشان لەسـاڵی 1880 دا بـێ کـار بـوو کۆی کاتەکانی تەرخان دەکرد بۆ وێنەکێشان ... ئەم خاڵـەش بـەم مانایـە نایـەت کـە ئـەو درەنـگ بـواری وێنەکێـشانی رێبـاز کردبێـت ، بـەڵکو ئـەو لەسـەردەمی لاویـش دا مـەیلی وێنەکێشانی هەبوو – بەڵام چاوەڕوانی کاتێ بوو کە تەواوی ژیانی لە هەژارییەکی بـەهێزدا ، لە جەزبەی داهێنان دا بەسەر برد .

PDF 4 KURD

بەڵام ڕۆسۆ نا ڕەزامەند نەبوو چونکە بە زوویی گروپێکی لە هاوڕێکانی هۆشمەندی خۆی لەدەوری خۆی کۆکردەوە — ئالفرد ژاری = Alferd Jarry نووسەری شانۆنامەی "شای ئوبۆ =Ubo Rio و گیوم ئاپولینێر = Guillaum Apollinaire کە شاعیرێکی مەزن بوو " ئەمانە هاوڕێی کۆن و وەفاداری ئەو بوون .

بەچاو قوچاندن لە بەهای کارەکانی ، ڕۆسۆ کەسێکی سەرنج ڕاکێش بوو ، وێنەی کرێکاری سادە کاری دەکرد و دەژیا ، ژیانی هێندە خاڵییە لە بەسەرهات و هەواڵ کە نووسەران ناچارن بۆ پڕکردنەوەی لاپەڕەکانیان بەدوای گاڵتە وگەپ دا کە دەربارەی دروستیان کردووە بگەڕێن تا بابەتیان دەربارەی چنگ بکەوێت ... کۆی ئەم گاڵتانە دەربارەی ڕۆسۆ تەنها خاڵێك وەرو دەخەن ، ئەویش سادە دڵیی تەواوی مرۆڤێکە . بە تایبەتی دەڵێم تەواو " کامل" و گومانم نییە لەوەی " تەواو بوو " ڕاستر نەبێت " چونکە گومانی تیادا نییە کە ڕۆسۆ لە چییەتی ئەم خاسیەتەی خۆی بەئاگا بوو و بەتایبەتی لەخۆیدا گۆشی دەکرد .

ئەگەر سادەیی ئەو کەمتر ڕەسەنایەتی هەبوایە ، ئەوا بەزوویی کاری بەزیادە ڕۆیی خۆنواندنەوە دەبوو " بەڵام ڕۆسۆ خاوەنی هەستیارییەکی بەهێز بوو.

لە مەکسیك بیرەکانی خۆی بە وێناندنی باڵندە و گیانداران و گوڵی سەرسوڕێنەوە خەریك کردبوو ، بیست ساڵ دوای ئەوە کاتێ دەستی بە وێنەکێشان کرد دیمەنی بێشە گەرمەسێرەکانی لەیادی خۆیدا دوپات وێنە دەکێشایەوە ، ئەم ڕەگەزەیش لەیاد هێنانەوەی ئەو پیاوەدا هێندە جوان ئاڕاستە بوون کە گوایە بە درێژایی ئەو ماوەیە ویژدانی نائاگای وێنەکێش سەرگەرمی باش و خراپ کردن و ڕێکخستن و لەبارکردنی کارتێکەرەکانی خۆی بووە .

شێوازێك کە ئەزمون و غەریزەکان بەم شێوەیە فێرە ئەوی دەکرد ، لە کۆی تابلۆکانی دا بەکاری دەبردن ... دەیگوت کە سروشت تاقانە مامۆستای ئەوە " ئەم وتەیە ڕاست بوو بەم مانایەی کە ڕۆسۆ لای هیچ مامۆستایەك فێر نەبووە ، بەڵام هەمیشە ماددەی خامی

PDF 4 KURD

لەسروشتەوە وەردەگرت " هێڵکاری تابلۆکانی ئاتاجی خەیاڵەکانی خودی خۆی بوون و بەس .

لە هونەری هنری ڕۆسۆدا تەنها شتێکی منداڵانە بوونی هەیە ، ئەم شتەیش لەخودی ئەو هونەرەدایە ، هەروەها لەو هونەرەش دا کەماڵێك بوونی هەیە کە لەڕادەی منداڵانە زیاترە ... ڕۆسۆ کەسێکی سادە بوو ، بەلأم لەهەمان کاتدا قوڵ بوو و لە ژیاندا زۆر فێر بووبوو کە بەری هەستیاری و ئەزمونەکانی بوو و هیچ پەیوەندییەکی بە زانست و بیرەوە نەبوو .

77- پاپلۆ پیکاسۆ

پیکاسۆ (وێنەی 59) زۆر جار بە – گرنگترین – هونەرمەندی هاوچەرخ ناودەبەن . بەلأم کۆسپ بتوانین بزانین کە مەبەست لەم وشەیەی – گرنگترینە – چییە .

ئایا هونەرمەندێکی " گرنگ " بەپێی پێویست وێنەکێشێکی چاکە ، واتە کەسێکە کە هەستی جوانیی لەو وێنانەدا بەیان دەبێت کە دەمێننەوە . چونکە خاوەنی بەهای گشتییە ؟

یان وێنەکێشی گرنگ کەسێکە کە جێگەی پەسەندی کۆمەڵێك سود فرۆشانە ، ئەوانەی هەمیشە لەزۆربەی قۆناغەکان دا لەپێناوی هەرجۆرە هەلأتنێکی سەیر و نامۆدا ، لەکۆسپی بەدوای یەکدا بەهایەك لەپێش چاو دەگرن ؟

وەلأمدانەوەی ئاسان نییە و دەربارەی پیکاسۆ بە تایبەتی هەمە جۆریی نرخێکی هەبوبێت، خۆی بە پەیڕەوکردنی شکڵی تایبەتەوە پڕ هێز کردووە ... توانیوێتی وێنەی تولوز لەو تریك مرۆڤانە و گاڵتە چی بێت ، وێنەی ئینگەر = Ingers تەسك بین و وێنەی مایکل ئەنجلۆ مەزن و وێنەی گروز هەستی بێت " لەهەمان کاتیش دا دەتوانێ تەواو ئەبستراکتی بێت و بەتاڵ بێ لەهەر پەرچە کردارێکی ئەندامی سەبارەت بە وێنە و نرخاندنی .

لەگەڵ ئەمەش دا خودی پیکاسۆ ڕایگەیاندووە کە هەرگیز شایەنی گۆڕان نییە و پێویستە لە کۆی تابلۆکانی دا بەدوای ڕێبازی وێنەیی و نواندنی لێکچودا و بەدوای بەهای لێکچوو دیدەی لێکچودا بگەڕێین .

پیکاسۆ لەساڵی 1881 لە مالاگا ، ئیسپانیا هاتۆتە ژیانەوە .

بەم پێیە نەژادی بیکاسۆ لە نەژادی ماتیس – کە لە 1869 دا هاتۆتە ژیانەوە لاوترە ...ماتیس لەو ڕوەوە ناو دەبەم کە هەندێ هێشتا لەو بڕوایەدان کەو وێنەکێشێکی گرنگترە ... ئاشکرایە کە ماتیس مرۆڤ دوچاری هەست کردن بە دودڵی و سەرپێچی ناکات ، ناوبانگیشی جێگەی باوەڕە .

هەرچەندە گرنگیی هونەری ئەو هێشتا تەواو تێنەگەیشتون ، بەڵام هونەری ماتیس هاوڕێ بەجۆرێك لە حەق سەرکەوتووە .

هونەری ماتیس ڕێبازییە ، واتە هەمان ڕێبازی سیزانە – کە تاهێزێکی قوڵتر بەرەوی بەخۆی داوە و بۆچونی وێنەکێشی تیایدا بە ئاراستەیەکی تەواوتر ڕەنگی داوەتەوە ... لەگەڵ ئەمەش دا کە پیکاسۆ سەرەتای شێوازێکی نوێیە نیوەی کاریگەری ئەو لەسەر ئێمە دەگەڕێتەوە بۆ ئەم ئاراستەیەی کە دەتوانێ هەستی سەر سوڕماندنمان بخرۆشێنێ .

لەگەڵ ئەوەدا کە فەڕەنسا پیکاسۆی بەلای خۆیدا کێش کردووە (لە ساڵی 1903 دا پیکاسۆ لە فەڕەنسا نیشتەجێ بوو) بەڵام هەرگیز پیکاسۆی هەرس نەکردووە .

چونکە پیکاسۆ میللییەتی خۆی پاراستووە ، ئەم خاڵەش هەمان شێوە کە ئوهد = Uhed – لە کتێبەکەیدا (" پیکاسۆ و دابی فەڕەنسا = Picasso et la Tradition Frencaise") ڕوونی دەکاتەوە پیکاسۆ زیاتر ئەڵمانییە تا فەڕەنسی ... جەرمەنی (ئەڵمانی) دەشێ وشەیەکی نامۆ بێت بەڵام ئوهد لەگیانی یۆنانی و ئیسپانی و ئەڵمانی دا لێکچونێکی بنچینەیی دیاری دەکات کە ئەویش بریتییە لە مەیلدارێتییان بۆ بەیانکردنی مەیلی ناکۆتایی و باڵاتر لە هەست .

PDF 4 KURD

دەتــوانین هــاورِا بــین کــە شــێوازی پیکاســۆ بــەلای کەمــەوە لــەرووی لایەنــە روکەشیەکانییەوە " لە رەنگکاری دا عەبوسە (بـێ هودەیـە) و لـە سرۆشـی دا تـەواو بـە ئازارو لە مەیلدارێتی دا ئەستونی و لە ئاوازیدا رۆمانسی و بە روویەکی گشتی کـردن گیـانی گـۆتی یـا ئـەڵمانی رەنـگ پـێ دەداتـەوە . " دەشـێ بەکۆسـپ بێـت خـودی پیکاسـۆ ئەنجامگەرییەکی لەمجۆرە پەسەند بکات ... ئەویش وەکو کۆی وێنەکێشانی نوێ مرۆڤێکە تاک ... یەکێ لە وتەکانی ئەمەیە کە : " من ئەوە وێنە دەکێشم کە دەیبینم — " ... بـەلاّم دەشێ ئوهد لە وەلآمدا بلّێت کە مرۆڤی تاک = تاکانە — بوونی نییە " گشتمان بەیانکـەری رێکخراوێکی بەهێزی هەستیین کە لەوێدا هاتوینەتە ژیانەوەو بەو پالّپشتین .

تێبینی دەربارەی هونەر بوونی هەیە کە قەبارەیەك بە خودی پیکاسـۆ دەبەخـشێ ... ئەم خواستانە سەرەتا لە گۆڤارێکی رووسـی دا چـاپ کـراوە پاشـان بـە زمـانی فەرەنـسی بلاّوبووەوە و لە ژمارەی دووەمی گۆڤارێکدا بەناوی " فۆرم = Formes — بلاّوکرایەوە .

هەندێ لە ئاخاوتنەکانی پیکاسۆ لە وەلاّمی رەخنەگرانی دایە ...بۆ نمونە :" هونەر نـە رابردووی هەیە نە ئاینـدە " هونـەرێ کـە نـەتوانێ لـە سـەردەمی ئێـستایدا جێگـەی خـۆی بکاتەوە هـەرگیز بەجێگەیـەك یـا ئاسـتێك ناگـات ... هونـەری یۆنـانی و میـسری پابەنـدی رابردوو نین " ئەم هونەرانە لەمرۆدا زیندوترن لەوەی کە دوێنـێ بـوون ... گۆرانکـاری کامـڵ بوون نییە ... ئەگەر هونەرمەند هۆکار و ئامرازی کارەکانی یا بەیان کردنی بگۆرێت " ئەمـە بەو مانایە نییە کە لـە روانگـەی خـۆی گۆرِیـوە . " هـەروەها دەلّێـت : " کـۆبیزم لـە هـیچ روویەکەوە لەگەڵ کۆی مەکتەبەکانی وێنەکێشان دا جیاواز نییە ... لە کـۆی مەکتەبـەکان دا رەگەز و رێبازی یەکانە بەرێوەبەرە . " ... هەروەها لە رونکردنەوەی زیاتردا دەربـارەی کۆبیزم دەلّێت : " سروشت و هونەر دوو دیاردەی تەواو جیاوازن . " — " کۆبیزم نە تۆوی هونەرێکی نوێیە نە چرۆی ئەو ، بەڵکو بریتییە لە قۆناغێك لەگەشەی وێنەی رەسەن . ئـەم وێنانـە بـەدی هـاتوون بـۆ خۆیـان " تەنانـەت بوویـەکی ئازادیـشیان هەیـە . " " هەنـدێ

PDF 4 KURD

وێنەکێش هەن کە خودی خۆر دەگۆڕن بەیەك خاڵی زەرد ، بەڵام هونەرمەندانی تریش هەن کە بە چڕیی هۆش و هونەریان یەك خاڵی زەرد دەگۆڕن بە خودی خۆر . "

دەشێ هەمان شێوە کە پیکاسۆ دەڵێت نیازەکان لە هونەردا بەهایان نەبێت ... تەنها کاری وێنەکێش ئەمەیە کە وێنە بکێشێت و بەرهەمی هونەری بێ گومان لەبەرامبەریدا وە ڕوو دەکەوێت یا والا دەبێت . " من بەدوایدا ناگەڕێم ، من پەیدای دەکەم . "بەڵام ئەگەر بمانەوێت نەك لەلایەن وێنەکێش و هونەرمەندەوە ، بەڵکو لەلایەن بینەرەوە بدوێین کە دەیەوێت بەرهەمی هونەری دان پیادا بنێت " پێویستە ئەم مەرجایەتییەمان بوێت کە لە کارتێکەری کەسێتیی وێنە کێش پارێزراو بین .

پیکاسۆ هەندێ تابلۆی هەیە کە زیاتر سەر بەقۆناغی شین — ە (1903 – 1905) کە بە هەستیاری فێلێ کاری سەرزەنشتمان دەکات ... تابلۆی تریشی هەیە کە سەر بەقۆناغی دوایی ترن کە هیچ بینایەکی شایەن وەڕوخستن تیایان دا نابینرێت .

هەندێ جار دەکرێت ڕەچاوی بکەین کە لایەنی هزریی بەهێزی هەندێ لە ئەبستراکتە ئەندازەیی یەکانی ئەو بێجگە لە پەرچە کرداری دۆخە هەستییەکانی شتێکی زیاتر نین .

بەڵام ئەگەر لەم بابەتانەی نەفرەت و زیادەڕۆیی لابدەین ، ئەوا پیکاسۆ کۆمەڵە بەرهەمێکی تری هەیە کە هەمەڕەنگیان تا ڕادەیەك ناکۆتاییە ... چڕیی توانامەندییەك کە لەم کارانەیدا وەڕو دەکەوێت بەتەنها نیشانەو نمایندەی بلیمەتی ی پیکاسۆن " چونکە بەواتای ولیام بلیك تەنها یەك پیاوی ژیر دەتوانێت تا ئەم ڕادەیە لە کەرێتی خۆیدا پێ داگرێت .

78 – شاگاڵ – Marc Chagall

لەتەك پیکاسۆ دا پێویست دەکات ئاگاداری وێنەکێشێکی تریش ببین کە مارك شاگاڵ– ە (وێنەی 61) .

ڕێنێ شوب = Rene Schwob – لەکتێبی " مارك شاگاڵ و گیانی یەهودی = Marc Chagall et Lame juive – تا ئەو ڕادەیە پێ دادەگرێت کە شاگاڵ ڕاستەوخۆ بە گرنگترین وێنەکێشی هاوچەرخ ڕادەگەیەنێت .

شاگاڵ لە ساڵی 1887 دا لە ڤیتبسك = Vitebsk – روسیا لە خێزانێکی یەهودی لە دایك بووە ، ماوەیەك لە سان پترسبورگ – شاگردی باکست = Bakst بوو کە وێنەکێشی جل و بەرگ بوو و بەهۆی کارەکەیەوە لە بالێتی ڕوسی دا ناوبانگی هەبوو " بەڵام لەساڵی 1910 دا شاگاڵ بەرەو پاریس کەوتە ڕێ و ڕایگەیاند کە قوتابخانەی ڕاستەقینە و ژیانی هونەریی شاری پاریسە .

لە ساڵی 1914 دا گەڕایەوە بۆ روسیا و قۆناغی شەڕ و هەڵگەڕانەوەی = کودەتا – ی لەوێ بەسەربرد و تاوەکو ساڵی 1922 لە ڕوسیا مایەوە ... لەم ماوەیەدا هونەرگایەکی بچکۆلەی لە ڤیتبسك بەڕێوە دەبرد ، پاشان گەڕایەوە بۆ پاریس و لەوێ برەوی بەکاری خۆی دا .

شاگاڵ هەرچەندە دەشێت کەسانێك بێزار بکات کە هەر شتێکی نەناسراو (بە مەیلی خراپەکاری) دەبینین ... پێویستە لە کارەکانی ماتیس و پیکاسۆ تەواو جیا بکرێتەوە " وە بابەتی سەرەکی کتێبی شوب – یش هەمان خاڵ ڕوون دەکاتەوە لە ڕاستی دا و شوب – بە ئازادییەکی خرۆشێنەرەوە لە بەکاربردنی وشەیەکی دژواردا دژی خۆی وتویەتی ، دوو دڵ نییە لەمەی کە ڕووی ئەم جیاوازییە " بەخۆشەویستی " ناو بەرێت ...

دەڵێت کە ماتیس و پیکاسۆ وەها لە پیشەکەی خۆیان دا توش بوون کە ناچار بوون بە پێی پێویست جۆرە حاڵەتێکی نامرۆڤانە یان لەخۆ گرتبێت ، هونەرەکەیان هونەرێکی هزرییە... بەڵام شاگاڵ بە دەرون و پایەدارێتییەك یا ئامادەییەك کە تایبەتە بە نەژادی خۆیەوە" بە تەواوی خودی خۆیەوە وێنە دەکێشێت ... لە ڕاستی دا شاگاڵ ڕەنگی دەهۆنییەوە و تابلۆکانی زۆر لە هۆنراوە دەچن و ڕوی لێکچونیان هەیە ، شاگاڵ بێ ترس بوو لەوەی کە بە وێنەکێشێکی " ئەدەبی " ناو بەرن .

PDF 4 KURD

79 – هۆكاری نەژادی

لێرەدا دووخاڵ شایەنی باسن ، یەكەمیان بابەتی نەژاد " شیاوی باوەڕكردن بە هۆكاری نەژادی لە هونەردا ، یان لە هەر بوارێكی دیكەی بێجگە لە ڕامیاری " كـە دەشـێ بـاوەڕێكی دێرینەو بەسەرچووبێت " بەلاّم هونەر لـە گـەڵ ئـەوەدا كـە بـە مانایـەكی گـەڵێ ڕاسـتەقینە شتێكە جیهانی و چارەنوسێكی گەلێ ئالۆزی هەیە و لە پەیوەندی و كارتێكەری بەرامبـەری دا كە قۆناغو نەژادی هەمەڕەنگ لە خۆی دەگرێت ، دیسانەوە جۆری تایبـەت لـە هونـەری خێڵە تایبەتەكانی خەڵكی یا میللەتان دیاری دەكات .

ئەگەریش یەك جیـاوازیی زەق بـۆ نمونـە ئەگـەر جیـاوازیی نێـوان خێڵـە سـامییەكان و ئارییـەكان لـەپێش چـاو بگـرین " ئـەوا دەبیـنین كـە لـە گۆشـەكانی بـەیانی هونـەرییان دا جیاوازییەكی ئاشكراو ڕوون بوونی هەیە .

لە ڕاستی دا خێڵە سامییەكان بەیانی بەرجەستەییان نییە — واتە لەم بوارە ڕەسەن یـا " داهێنـەر" نـین ... بەڕادەیـەكی ڕێـژەیی دەتـوانین بلـێین كـە هونـەری وێنەكێـشان و پەیكەرسازی یەهودی بوونی نییە .

چونكە یەهودییەكان خەڵكانێكن لە وەچەیەكی بیابانی كە لەبەرامبـەر ئـەزمونی لەشـی دا پەرچەكرداری ڕاستەوخۆ یا كت و پڕ نیشان دەدەن " لەو حاڵەدا كە زۆربەی هونەرەكان سەر بەخێڵە شار نشینەكانن كە لە ناوچەیەكدا نیـشتەجێ دەبـن و شارسـتانیەتێكی دابـین كراو و دەوروبەرێكی لەبار بۆ خۆیان بەدی دەهێنن .

خێڵە بیابانگەڕەكان تەنها دەتوانن هونەری هەندێ كەس — یا كەمایـەتی بـەدی بهێـنن كە ڕەنگدانەوەیان لە شتی یا بابەتی گوێزراوەیی دان ... ئەم جۆری هونەرەی كەمایەتییـە ڕادەیەكی لە هونەری شاگاڵ دا هەیە ... بەلاّم شاگاڵ ڕایگەیاندووە كە ئەم جـۆرە هونـەرە ئەو ڕەزامەند ناكات " ڕاستەوخۆ بەم هۆیەی كە ئەم هونـەرە گـەلێ سـنورداره و لـە بـاریی شارستانیەت لە سنورەكانی دا هاتوچۆ ناكات .

PDF 4 KURD

خێڵە یەهودییەکان لەگەڵ ئەوەش دا کە هێشتا پەرەوازەن و دەکرێت بوترێ کە هێشتا نیشتەجێ نەبوون و ئێستاکە سەر زەمینی فەلەستین (ئیسرائیل) یان بۆ خۆیان کردۆتە دەوڵەت ... بەڵام خووی یەهودی هێشتاکە خووی مرۆڤی سەرگەردانە " ئەو بێ قەرارییەی کە بەرووبەکی والا باشە خوازی بوو هێشتا لەودا ماوە ، گریمان کەمێك سەرکوت بوبێت ... لەبەر ئەمە کەمێ درەنگ گەیی یە بەدی هێنانی هونەرە بەرجەستەیی یەکان " ئەو هونەرەش کە یەهودی بەدیی دەهێنێت هونەرێکی تایبەتە .

ئەو ڕێژەی کە فۆرم = شکڵ — لە هونەری ئارییایی دا هەیەتی لەم هونەرەی یەهودی دا بەدی ناکرێت " ئەم هونەرە لەو شتانە خۆی پرهێز دەکات کە جیاواز و ئێستایین . لە بنچینەدا ڕۆمانتیکییە و لە ڕۆمانسی بوونی خۆی شەرمەزار نییە . لای ئەم هونەرە ، وێنەکێشان هۆکارێ نییە بۆ دەربڕین — ی جیهانی دەرەکی ، بەڵکو هۆکارێکە بۆ ڕەنگپێدانەوەی ناوەڕۆکی ویژدان — وە بەم هۆیەیە کە جۆرە ڕەسەنەکانی هونەری تاکەکەس — واتە هۆنراوەیی و سیمبولیزم — بەکار دەبات .

80 — هۆنراوە = هۆنینەوەی و سیمبولیزم =

Lyricism and Symbolism

سمبولیزم شتێ نییە مەگەر هونەری هەڵبژاردنی لێکچواندنی بیرە ئەبستراکتییەکان وەك (کۆتر نیشان دان بەمانای ئاشتی) " وە لە شیعر دا بە ڕادەیەکی تەواو ئاشکرایە . بەڵام کاتێ دەربارەی غەزەلیات لە وێنەکێشان دا دەدوێین ، وەك ئەمەیە کە وتووێژێکی ترسناکمان تێکەڵ بەیەك کردبێت .

لەڕاستی دا کاتێ کە وشەی = هۆنینەوە = تغزل " لە تۆژینەوەی وێنەکێشان دا بەکار دەبەین ، لێکچواندنێ بەکار دەبەین ... هۆنینەوە لە شیعردا ڕوویەکی ڕاستەو خۆیە بۆ بەیان کردنی حاڵەتێکی سۆز بەخش " واتە ئێمە ناتوانین ئەم جیاوازییە بەشێوەیەکی

ماقوڵ و بەڵگەدار ئاشکرا بکەین " تەنها بە هاوڕێژەی سۆز بەخشی وشەکانەوە پاپەندین " مانای ڕاستی (لە بەرامبەر هێمایی) وشەکان دەکرێ پشت گوێش بخرێت .

ووتی کە بە باڵ و پەڕێ من پەرو باڵت نادەم
لە داوای باڵ و پەڕت لەهەر شت پەڕوباڵ بووم

لەسەر ئەم بابەتە ئەگەر بمانەوێت نمونەی ئەم شێوەیە لە وێنەکێشان دا بەکار بەرین ، شتێکی هاوشێوەی بەرهەمی شاگاڵ چنگ دەخەین – واتە ئەو تابلۆیانەی کە تیایان دا هارمۆنی لە لەرینەوەی ڕەنگەکانی کەوان = ئاوێزە – بەدیدێت . وە ڕەنگەکانی تابلۆ لە سۆزەکانمان دا بەهەمان شێوەی ڕوون نەکراوە کاریگەری دەخاتەوە کە بیستنی وشەکانی غەزەلێك هەمان ڕۆڵ دەبینێ .

ئەم ڕەنگانە ڕەنگەکانی هیچ دیمەنێکی سروشتی نییە ، بەڵکو زادەی جیهانێکی خەیاڵی ناخود ئاگایە ، جیهانی گوڵ و بولبول و پیرەمێردە ترسێنەرەکان و بورجی ئیڤل جیهانی تیشکی خۆر و گیانداارانی باربەر – جیهانی ئەو وێنانەی کە دەتوانن بینگەی هونەرمەند والا بکەن و چالاکیی ئافەریدەکانی بەیان بکەن .

80 – یەکەم ئیکسپریسیونیزم و ئایدیالیزم –

دەربڕین = Expression = بەیان کردن لە هونەری نوێ دا وشەیەکی گرنگە ... ماناکەی زیاتر لەوە نادات بەدەستەوە کە پێشتر دەربارەی شاگاڵ بەکارمان برد ... واتە یانی دەربڕینی هەستیاری دەرونی ... بەڵام لە دەربڕینی یان نواندنی وەهادا هەموو شتێك بەمەوە پەیوەستە ، ئایا ئێمە ڕێز لە هەستیاری دەگرین و پەیوەند نیین بە جیهانی دەرەکی یەوە کە بانگەواز کەرمانە " یان ڕێز لە جیهانی دەرەکی دەگرین (لە دەستورو بڕیاردراوەکان) و شێوەی بەیانکردنمان بەپێی ئەو دەستورانە جێ گۆڕکێ پێ دەکەین .

PDF 4 KURD

لەسەر بنچینەی گریمانەی پێشو قوتابخانەیەکی تەواو لەهونەری نوێ بەدی هاتووە کە نازناوی قوتابخانە ی " ئیکسپریسیونیزم " یان پـێ داوە واتـە دەربـڕین کـاری یـان بـەیان کاری .

ئیکسپریسیونیزم وشـەیەکە وەك ئایـدیالیزم و ریـالیزم گرنگـی بنـچینویی خـۆی هەیـە سودی ناوەندی نییە ... ئەم وشەیە سودبەخشە لە بوارێکی بنچینەیی پەی بردن و دوپات کردنەوەی جیهانی دەوروبەرمان .

مـن لـەو بـاوەڕەدام کـە تـەنها ئـەم سـێ ڕەوتـە هـەبێت — ریـالیزم و ئایـدیالیزم و ئیکسپریسیونیزم ... هەڵبەتە ڕەوتی ڕیالیستی نیـازی بـە ڕونکردنـەوە نییـە " لـە هونـەرە بەرجەستەییەکان دا ئەم ڕەوتە بریتییە لە کۆشش لە پێناوی دوپاتکردنەوەی جیهـان وەك خۆی ، لەهەمان شێوەیدا کە لەبەر چـاومان دا دەردەکـەوێت ، بـەبێ کـەمی و زۆری ، بـێ پێوەنان و ڕاستکردنەوە .

ئەم هەوڵەش بەو شێوەیەی کە ڕەچاو دەکرێت سادە نییە ، ئەم خاڵە لە شێوازی وەك ئیمپریسیونیـستەکان دا بـەدی دێـت کـە بنـچینەی زانـستیی دیـدەگای سـادەی مرۆڤـی گومڕاکردو هەوڵی دا کە لە نەخشاندنی سروشت دا بەسەرنج تر و پڕسەرنج تر بێت .

ئایدیالیزم کە لەوانەیە لە هونەرەکانی ولآتانی تردا پەیڕەوی کـراوە ، لەسـەر بنـچینەی دیدێکی ڕیالیستی دەست پێ دەکات ، بەلآم خۆویـست و مەبەسـتدارانە ڕاسـتییەکان ڕەت دەکاتەوە و پەسەندیان ناکات .

لەسەر ئەمە پێناسەی کلاسیکی ڕینولدز " لە هونەری وێنەکێشان دا لەپای ئەوەدا کـە بەگشتی بەلاسایی کردنەوەی سروشت ناودەنرێـت ، شـێوازی بـالآ بـوونی هەیـە ... گـشت هونەرەکان کەماڵی خۆیان لە جوانییەکی باوەڕییەوە وەردەگرن ، کە باڵاترە لەوەی کە لـە سروشت دا تاکانە چنگ دەکەوێت . "

ڕینۆڵدز لەهەمان وتاریدا (وتاری سێ یـەم) دەڵێـت : " کـاتێ کـە هونەرمەنـد تـوانیی خەوش و لەمپەری زیادە و کەم کورپییـەکانی شـتەکان لـە شـێوە و شـکڵی گشتی خۆیـان

PDF 4 KURD

جیابکاتەوە، لە شکڵەکانیان بۆچونێکی ئەبستراکتی بەدی دەهێنێت کە لە کۆی یەکـەکانی شتە بنچینەییەکان کامڵترە . "

تێبینی دەکەین کە ئایدیالیزم بناغەیـەکی هـزری هەیـە " بـە ڕوانگـەی ڕینۆلـدز هـەمان شکۆمەندی هزرییە کـە هونەرمەنـد لـە پیـشەگەر جیـا دەکاتـەوە ... دەتـوانین بڵـێین کـە ریالیزم زادەی هەستەکانە " ڕیالیزم ئـەو بابەتانـەی کـە حەواسـەکان دەرکـی پـێ دەکـەن بەڕاستگۆترین شێوەی شیاو ڕێك دەخات ... بەڵام دەرونی مرۆڤ لایەنی دیکەشی هەیە کە ئێمە بە سۆزەکانیان ناو دەبەین و ئەو داناییە بنـچینەییەی تـری هونـەر هاوتایـە بەهـەمان سۆزەکانەوە .

ئیکسپریسیونیزم هونەرێکە کە هەوڵ نـادات ڕاسـتییە بینراوەکـان وێنـە بکێـشێت یـان ڕەنگیان پێ بداتەوە و هەوڵی وێناندنی ئەبستراکتی ئەو ڕاستییە سروشـتیانەش نـادات ... بەڵکو کۆششێکە بۆ وێنەکێشانی هەستە زەینی یەکانی هونەرمەند .

بەناونیشانی شێواز " ئەم شێوازەی ئیکسپریسیونیزم هێندەی هەردوو شێوازەکەی تر گرنگیی هەیە و لـە سـەردەم و سـەرزەمینی جیـاوازدا ئـەم شـێوەیەی دەربـڕین بـاوترین و شیاوترین شێواز بووە .

گـەورەترین نمونــەی هونــەری ئایدیالیــستی ئەوانــەی کــە پەیوەنــدن بــە شــێوازی کلاسیــسیزمی یۆنانییــەوە : پراکـسیتلیس ، فـدیاس = Pheidias ، دۆنـاتیلۆ =Donatello ، ڕافائیل پوسین ، ڕینۆڵدز ، سیزان گشتیان لە کۆمەڵـەی هونـەری لـەو تـەرزەن . بـۆ ئـەو کەسانەی کە خۆیان زیاتر پەیوەستە بە هۆگربوونەوە " ئەمـە بـاڵاترین نمونـەی هونـەرە ، ئەوەی ئەم جۆرە کەسانە ئامادە نین پەسەندی بکـەن ئەمەیـە کـە هەنـدێ لـە بەشـەکانی هونەری نوێ دا " وەك کـۆبیزم و هونـەری ئەبـستراکت" بـەواتای ڕینۆڵـدز بـیری ڕووتـن یـا ڕوتکراوەن لەو شتانەی کە لەهەر شتێکی تری تایبەت تەواوترو کامڵ ترن .

PDF 4 KURD

هونەری یۆنانی قۆناغێکی ریالیستیشی هەیە " بـەڵام ئـەم جـۆرە هونـەرە لـە هونـەری میسری و رۆمی بەتواناترە ... یەکێ لە قۆناغەکانی رێنیسانسی ئیتالیا ، هونەری ریالیزمی پەیرەو کردووە ، بەڵام لە هونەری ئەڵمانیا و هۆڵەندی دا زیاتر بەدی دەکرێت .

لەلایەکی ترەوە مرۆڤێکی تەواو میدیتیرانە، وێنەی ئالگریکۆ " ئیکسپریسیونیستییە " و هیچ هونەرێکیش بە ئەندازەی هونەری رەشپێستەکانی ناوچـەگەرمە سـێرەکانی ئـەفریقیا ئیکسپریسیونیستی نییە .

لە ئیسپانیا ش هونەرێکی ئیکسپریسیونیستی بلاّوە (بۆ نمونە بەرهەمەکانی مـورالیس = Morales — ی پەیکەرساز) و لە ئیتالیـا دا دەسـت خـستنی ئـەم جـۆرە هونـەرە دژوار نییە .

بەڵام بەرجەستەترین بەشەکانی هونەری ئیکسپریسیونیستی لە باکوردا دەشـێ پـەیدا بێت — و بالآترین نمونـەی ئـەم تـەرزەی هونـەر — میحرابـی ئایزنهـایم = Isenheim — کـە کاری — گرونوالد = Grunewald — ە کە ئێستاکە لە کولّمار = Colmar — دەپارێزرێت .

هونەرمەندی وەك بروگل لە نێوان ئیکسپریسیونیـستەکان و ریالیزمـدا تۆمـار دەکـات ، بەڵام بوش و پەیرەوانی ئەو لە بنچینەدا ئیکسپریسیونیستن .

80 — دووەم — رێبازی ئیکسپریسیونیست —

شێوازی ئەڵمانیی هونەر ، وەك شێوازی ئینگلیزیی هونەر کە ریشەی هاوبەشی پێـوەی هەیە " لەبنچینەدا هونەرێکە رۆمانتیکی .

بەڵام شێوازی رۆمانتیـك لـە سەرانـسەری جیهـان دا بلاّوبۆتـەوە و لـە هـەر ژینگەیەکدا رەنگوبۆیەکی دیی هەیە .

لە ئەڵمانیادا ئەم رەنگەی دی دەشێت چاتر لەهەر شتێکی تر بە وشـەی " زیـاترو بـەر بلاّوتر transcendental " دەتوانین پێناسە بکەین .

تاوەکو ریالیزم — یش لە وێنەکێشانەکانی ماکس بێکمان = Max Beckmann – 1884 – 1950 — دا بوارێکی " بەربلاّوتری " لەخۆگرت " .

PDF 4 KURD

پێناسەی ڕوکەشی بەربڵاو بوونیان هەیە کە شێوازی هونەری ئەڵمانی یا باکوری لە شێوازی میدیتیرانەیی یا فەرەنسەیی جیا دەکاتەوە ... بەڵام قەریحەی باکوری لە بەرامبەری خودی شێوازدا پەرچەکردار نیشان دەدات و دەگەڕێتەوە ناو دەرونی خۆی و دەبێتە وەڵامدەرەوەی پەیامەکانی ویژدانی تاکەکەس ئەم خاڵەش لە هونەردا بەئەندازەی ئایین و فەلسەفە ڕاستە ...وەك کونرادر فیدلەر = Conard Fiedler گوتویەتی لەشێوازی باکوری دا خودی هونەر بەشێوەی تەرزێکی دیدەیی ناسراو ، هەوڵێکی نواندنی بۆ بەیانەکانی مرۆڤ لەگەڵ جیهان دا بەدی دەهێنێت ... لەم شێوازەدا لە ڕاستی دا هەر جۆرە هۆیەکی وێناندن شیاوە و ڕێگەی پێ دەدرێت — لە ڕیالیزم دا ئادۆلف فۆن مێنزڵ = (Adolf van Menzel = (1815- 1905) و هانس تۆما (Hans Thoma –1839- 1924) — و سیمبولیزم : ئارنۆلد بوکلین = Arnold)Boclin 1827-1901) و هانس فۆن ماریێ = (Hans van Marrees – (1837-1887) — وە ئیمپریسیونیزم : لویس کورینت =)-Lovis Corinth –(1858-1925) و ماکس سلفوکت = Max Slevogt (1868-1932) و ماکس لیبرمان = Max Liebermann- (1847-1936) تاوەکو ئیکسپریسیونیزمی ئەبستراکتی ڤاسیلی کاندینسکی = Wassily Kandinsky — (کە ڕوسی بوو بەڵام زوربەی ژیانی لە ئەڵمانیا کاری کرد) و وێنەکێشانە ئەبستراکتییەکانی دوایی فریتز وینتەر Fritz Winter (لەدایکبوی 1905) و تیودور وێرنەر = Theodor Werner (لەدایکبووی 1886) و ئەرنست ویلهەلم نی = Ernst Wilhelm Nay = (لەدایکبوی 1902) ... لە کۆی ئەم ڕەوتانە دا لەگەڵ ئەوەدا کە شێوەی کاریان جیاوازە ، لە پێناوی نیشان دانی چۆنێتی بنچینەیی هونەری باکوری دا مرۆڤ ناچارە بۆ وشەی " ئیکسپریسیونیزم: بگەڕێتەوە.

ئیکسپریسیونیزم وەك زوربەی ئەو وشانەی بۆ پێناسەی قۆناغەکانی هونەر بەکار دەبرێت ،وشەیەکی ئاڵۆزە ... بەڵام لە بوارە تایبەتەدا مانای ڕاستەقینەی ووشەکە لەبارترین مانایەتی .

PDF 4 KURD

هونەری ئیکسپریسیونیستی هونەرێکە کە فشارێکی یا پێداویستییەکی دەرونی ئازاد دەکات ...ئەم فشارەیش لەپای هۆکارێکی سۆزی یا هەستییەوە بەدی دێت و بەرهەمی هونەریش لەشێوەی دەربازبوون دا بەدی دێت یان دەرچەیەکە بۆ هاوسەنگی بەدی هێنان کاتێ لەژێر کاریگەری دەرونیی بەرگە نەگردا مرۆڤ بەیانی خۆی دەکات.

ئازاد کردنی توانای دەرونی بەم شێوەیە شیاوە کە دیاردە و بابەتە سروشتییە یەکان بە جۆرێك بگۆرێت کە درێو وەرو بکەوێت ... کاریکاتۆر جۆرە ئیکسپریسیونیست — ێکە ، جۆرە دەربڕینێکە کە کەمتر مرۆڤ دادەمێنێ لە تێگەیشتن و هەرسکردنی ماناکانی .

بەلأم هەمان کاریکاتۆر کە لە کۆمپۆزیشن و ڕێکخستن دا لەسەر تابلۆیەك بەڕەنگی ڕۆن بەدی دێت ، بینەرێ کە خووی گرتووە بەشێوازی کلاسیك و ئایدیالیزم دوچاری تووڕەیی دەکات.

ئیکسپریسیونیزم — ێ کە هاوپەیوەست بێت بەم شێوازەی رۆمانتیکەوە ، وای ڕاناگەیەنێت یا پروپاگەندەی ئەوە ناکات کە هەر جۆرە بەیان و بارێکی دەرونی (یان هەر ئیکسپریسیون — ێك) هوونەرە .

هەرچەندە بندیتۆکرۆتشە لە داوەریدا هونەری بەهەمان مانا پێناسە کردووە . مەبەست لە " بەیان = دەربرینی حاڵەت " بەو مانایەی کە لەم باسەدا بەکار دەبرێت ڕەنگدانەوەی خۆ بەخۆی هەستەکان نییە ، بەڵکو زیاتر مەبەست لە ناساندنی یا پێناسەی وێنەیی یان ئەو شتانەیە کە بەرجەستە کەری هەستەکان بن .

ئەم جیاوازییە کە لەڕوانگەی جوانناسی کرۆتشەوە گرنگییەکی بنچینەیی هەیە ، لەوانەیە لە تۆژینەوەی ئامادەمان دا کۆسپمان ئاسان بکات .

یەکێ لە ڕۆشنترین شاکاری ئەم تیۆرییە لە کتێبی " جوانی چییە " دا باس کراوە کە ا ی . ئێف کاریت = E.F.Carrit — نوسیو ێتی .

" لەوانەیە پێویست بێت کە بەیان ("ئیکسپریسیون") لە هەنگاوی یەکەمدا لەشتەکانی دی کە ئاسلیی تێکەڵی دەبن جیابکەینەوە ... یەکەمیان بەیان نیشانە نییە

PDF 4 KURD

... دەشێت هەستەکانی مرۆڤ نیشانە یا تەگەرەیەکیان هەبێت کە تایبەت بن بەخودی شوێن باس... یان دەشێت دکتۆر یاخود بینەر بتوانن پەنجەی بۆ درێژ بکەن ، بەلآم ئەوانە بەیان (ئیکسپریسیون)نین.

زریکە یاخود هاوار بەخودی خۆی بەیانی دەرد و ئازار نییە ، هەرچەندە نیشانەی ئازارە ... ئەم نیشانەیە دەشێت لەبەیانی ئازایش دا بەکار ببرێت ... ئارەق کردنەوە یان گۆڕانی لێدانی تەپەی دڵ بەیان نییە ... چونکە بەیان بریتییە لە بارێکی هەست پێکراو یا خەیاڵی کە ئێمە تیایدا دەرك بکەین (نەك قولّبینەوە) . دووەمیان بەیان لە تۆمارو گواستنەوە جیایە ، بەیان دەشێت دەربڕینی کەم و کوڕی خۆمان بێت ... نیشانەی پاراو ، وەك هاوار ، دەشێت ترسمان بەوانی تر بگەیەنێت (بگوێزێتەوە) : یا بەشێوەیەك بیستەر کوێرانە بتوقێنێ و بەم شێوەیە بە بیستەری ڕابگەیەنێت کە ئێمە دوچاری ترسان هاتوین : لەهەر دۆخێکدا زریکەمان بەپێی پێویست بەیانکەر نابێت . چونکە ئەمە کە بەیانە – بەمانای تەواوی وشە – سمبل – یس نییە (هێما) ... چونکە سیمبول نیشانەیەکی دروستکراوییە ، کە مانای شتێکی بڕیاردراو دەدات کە ئێمە نامانەوێت بیزانین مەگەر ئەوەی کە بزانین بڕیار لەسەر ئەوە دراوە کە ئەو مانایەی هەبێت . "

ئەو بەیانەی کە ڕوویەکی هونەری هەیە ، بەو مانایەی کە کرۆتشە دەیلێت : یانی خوردبوونەوە لە هەستەکان دا (یاد هێنانەوەی هەستەکان لە کاتی بەتاڵ دا) نەك ئەو چالاکییە دەروونییەی کە سەر بە خودی هەستەکانە –

بۆچونێك هەیە بەربلآوتر لەو بۆچونەی کە ئێستاکە خستمە ڕوو . بەیان بەم مانا بەربلآوترە بناغەی ئایدیالیزم و ڕیالیزم و ئیکسپریسیونیزمە ... بەلآم بەڕوانگەی من دەشێت بوترێت لەو جۆرەی هونەردا کە بەگشتی بە ئیکسپریسیونیزم – ناو دەبرێت – شێوەی بەیان بە چاوگی هەستەکان نزیکترە ... لەم بارەیەش دا هەستەکان شایەنی خوردبوونەوەی دەبن ، بەلآم نەك لەزەمینەیەکی فەلسەفی دا کە ڕوونی دەکاتەوە جیهان چییە ، یان دەبێ چی بێت .

PDF 4 KURD

80 – سیٚ یەم – کاندینسکی

ئیکسپریسیونیزم بەناوی تەوەرێکی ناسراوەوە لە هونەری نویٚ دا ، بەشیٚوەیەکی خۆ بەخۆ لەلایەن جۆرەها هونەرمەندانی جیاواز و دەستە و تاقمەوە لە دەیەمی بەر لە جەنگی جیهانی یەکەمدا لە سەرتاسەری ئەڵمانیادا وەڕوکەوت .

بەمەی کە دەڵێم بەشیٚوەیەکی خۆبەخۆ " مەبەست لەمەنییە کە ئەم تەرزە هیچ پەیوەندی یەکی بەشیٚوازەکانی پێشوترەوە نییە ... ئەم ڕەوتە بەری شیٚوازێك بوو کە بەر لەوە لە هونەرە بەکاربراوەکان دا سەری هەڵدابوو و لە ئەڵمانیا بەناوی " یوگنداشتیل " = Jugendastil – و لە فەڕەنسا و بەلجیکا دا بەناوی " هونەری نویٚ = Art Nouveau " دەناسرا .

ئەم شیٚوازەش بەشبەخۆی زادەی شیٚوازێك بوو کە بەیاریدەی راسکین و موریس = Morris لە ئینگلتەرە و بەیاریدەی میکینتوش =Mackintosh – ی بیناکار لە سکوتلەندە لە هونەر و پیشەسازی دا بەدی هاتبوو .

کارە سەرەتایی یەکانی کاندینسکی پەیوەندییەکی نزیکیان لەگەڵ شیٚوازی " یوگنداشتیل " دا هەبوو و پاشان کاندینسکی بووە کارگێڕی بنچینەیی ئیکسپریسیونیزمی ئەڵمانیا .

کاندینسکی 1866–1944 هەمان شیٚوە کە پێشتر پەنجەمان بۆ ڕاکێشا ڕووسی بوو ، بەلاٚم لە 1896 بەدواوە لە میونیخ ژیاو بووە قوتابیی فرانتس ڤان شتوك = Frantz Von Stuck . کە پێشەوای ڕەوتی " یوگندا شتیل " ی سەردەمی خۆی بوو .

کاندینسکی و هونەرمەندێکی تری ڕووسی کە لە میونخ دەژیا بەناوی – ئەلێکسی ڤان یاولێنسکی = (Alexei Van Jawlensky 1864- 1921) دەستوبرد کارتێکەریی هونەرمەندانی فەرەنسایی وەك سیزان و ماتیس – یان قۆستەوە .

PDF 4 KURD

لـه سـاڵی 1910 – دا بەرهەمـەکانی پیکاسـۆ و بـراك = Braque و رییـو Rouault لـە میونخ پێشان درابوون " بەڵام لەو کاتەدا کاندینسکی ئایندەی چارەنوسی هونـەریی خـۆی پەی رێژ کردبوو و باوەڕەکانیشی لە کتێبێکدا بەناوی " هونەری هارمۆنیی گیانی " = The Art of spiritual Harmony – نوسیبوو ، ئەم کتێبە لە ساڵی 1910 دا نوسـرابوو بـەڵام لـە ساڵی 1912 کەوتە ژێرچاپ .

لەوانەیە کاندینسکی بە بەهرە وەرگرتن لە هەندێك لە جوانکارییەکانی " یوگنداشتیل " بە بۆچونێکی نوێ وە بە وێنەکێشانی نا دیدەیی گەیشت کە لەساڵەکانی 1910 –1913 پـەروەردە بـوو ... لـەو کاتـەدا شـێوازی کوبیـست لـە پـاریس ڕەواجـی هـەبوو ، بـەڵام کاندینسکی لە کارتێکـەری ئـەودا واتـە کوبیزمـدا کـەم و زۆر کـەنارگیریی کـرد و گـەیی بـە شێوازێکی خوودی کە ناوی " هونەری پێداویستییە ناوەڕۆکییـەکان " کـە تیایـدا ڕەنـگ و هێڵ بۆ نیشان دانی بارودۆخی " گیانی " بەکاردەبران ...

کاندینسکی لە بۆتـەی ئـەم ئەزمونانەیـدا ، کۆی پلـە ئەبستراکتییەکانی کـە هونـەری وێنەکێشان لە توێی چل سـاڵی دوایـی دا لـە پێـشی دا بـوو " پێشبینی کـرد ... لەوانـە " تاشـیزم " = tachism = وێنـەی جوڵـەیی = action painting – ئـەمڕۆ لـە نێـوان ئـەو ڕێگـە فراوانانەی کە بەم شێوەیە لە بەردەمی وێنەکێشان دا کرایـەوە " کاندینـسکی ڕێگەیـەکی هەڵبژارد کە بە کۆمپۆزیشنی هارمۆنی گەلێ بەسەرنج و پێوانە کـراو دەگـەیی ,,, لـە نێـوان کۆی بەشەکانی هونەری نوێ دا ، وێنەکانی کاندینسکی زیاتر نزیك بوون لـە هاوڕێژەیـەکی بەرجەستەیی هونەری مۆسیقا – وە .

80 – چوارەم – گرووپی پرد و گرووپی سواری شین –

لەم بارودۆخەدا ، لەبەشەکانی دیکەی سەرزەمینی ئەڵمانیا دا بەسەرهاتی دی لە ڕودان دا بوون لـە ژێـر کارتێکـەری هاوبەشـی ئێـدوارد مونـك = Edvard Munch کـە هونەرمەنـدی نەرویجی بوو ، پاشان کوگان و ڤان کوخ " وێنەکێشانی وەك پاولا مودرزون بێکـر = Paula

PDF 4 KURD

(Modersohn Becker = (1876- 1907 و ئـەمیل نۆڵـدە = (Emil Nolde = (1876 – 1954)و کریـــستیان رۆلْفـــس = Christian Rohlfs . ســـەرگەرمی بـــەدی هێنـــانی جـــۆرە ئیکسپریسیونیزمێکی پەیکەری = figurative exprisionism — بوون .

ئەم سێ ئەندامە وێنەکێشی تەنها بوون کـە زوربـەی تەمـەنیان بـە گۆشـەگیری کاریـان دەکرد ، بەڵام لە رووی مەیلدارێتییـەوە کـە لـە هونـەری خۆیـان دا بـەیانیان دەکـرد تـەنها نەبوون .

لە ساڵی 1905 لە شاری دورسدن گروپێك پێك هات کە پاشان بە گروپـی پـرد = Die Brucke ناوی لێ نرا ... رابەرانی ئەم گروپە بریتـی بـوون لـە ئەرنـست لودڤیـك کریـشنەر = Ernst Ludwig Kirchner = 1880- 1938 — و ئێـریش هیکـل = Erich Heckel = لـە دایکبـووی 1883— و کارل ئیشمیت رۆتلۆف = Karl Schmidt –Rottluff= لـە دایکبـووی 1884 — و پاشان ماکس پکشتاین = —Max Pechstein =1881- 1955— و ئوتو مولەر = — =Otto Mueller =1874- 1930— پەیوەندییان بە هەمان گروپەوە کرد .

گروپـی پـرد تـەنها هەشـت سـاڵ بـەردەوام بـوو ... بـەڵام لەهـەمان مـاوەی کـورت دا شێوازێکی نوێیان بەدی هێنا ... لە روانگەی مێژووییەوە ئەم شێوازە دەشێت بـە شـێوازی فوبیزم لێکچوێنرێت ... بەڵام وێنەکێشانی ئەڵمانی شێوازی بەیانکەری خۆیان تـا ئەوپـەڕی رادە و تا رادەی توندوتیژی بەرەو پێش برد ... ئەمەش لە گەڵ بارودۆخی بـەیان کارانـەی لەبارو گونجاوی ماتیس و دۆرن تەواو جیا بوو .

لە نێوان فەرەنسییەکان دا تەنها رێئۆ و لە نێـوان بەلجیکییـەکان دا کۆنـستان پرمـك = Constant Permeke و جوستاف دو سمیت = Gustave de smet — و فریتس ڤـان دان بـەرگ = Frits vanden Bereghe — و فلوریس یەسـپەر = Floris Jespers — بەجموجۆڵییـەکی پـڕ تواناوە لە گروپی پرد نزیك بوونەوە .

PDF 4 KURD

بەڵام ئەو گروپەی کە لە دیسەمبەری ساڵی 1911 دا لە میونخ لەدەوری کاندینسکی و یولینسکی کۆبوونەوە ، ناوی خۆیان نا گروپی سواری شین = Blaue Reiter – ... لەم ڕووەوە تەواو جیاواز بوون .

شێوازی یولینسکی دەشێت لەگەڵ شێوازی پرد دا پەیوەندی هەبێت ، بەڵام گرنگترین کەسانی ئەم گروپە نوێیە واتە فرانتس مارك = Frantz Marc(1880- 1914) و ئەوگست ماکێ= (August Macke = 1887- 1914) و پۆڵ کلەی = Paul Klee(1879- 1940) زۆر بەتوندی لەژێر کاریگەریی ڕۆبرت دیلونە = Robert Delaunay — دا بوون (کە ماکێ و کلەی –یش لەگەڵ ئەودا پەیوەندی ڕاستەوخۆیان هەبوو) و هەروەها لەژێر کاریگەری غەزەلیاتی وێنەکانی ماتیس دا بوون .

لە ساڵی 1914 ماکێ وپۆڵ کلەی سەفەریان کرد بۆ تونس ، ئەم سەفەرە بۆ ئەوان ئەزمونێك بوو کە لە وان دا مەیلدارێتی ڕۆژهەڵاتیی پڕ هێزتر کرد . مارك هەستێکی بەهێزی هەبوو بۆ تۆماری وێنەی زیندووی پەیکەری گیانداران .ئەم و کلەی هەردوکیان سرۆشیان لە جوانیی سروشتییەوە وەردەگرت و لە یاری خۆرەتاو و لەسەر گڵ و گیاکان شاگەشکە دەبوون و دەیانویست کۆی ئەم جوانییانە لەسەر تابلۆکانیان ڕێك بخەن .

بەڵام بەداخەوە کە ئەم دوو هونەرمەندە لە جەنگی جیهانی یەکەمدا کوژران .*

وە لە زەخیرەی گەنجی پڕ جۆش و خرۆشی ئەم دوو هونەرمەندە کە توانیویانە بە شارستانیەتی ئێمەی ببەخشن تەنها چەند نمونەیەکیان بەجێ ماوە کە بەش بەخۆیان بونەتە جێ مقۆ مقۆی خەڵکی .

---

* دەشێ نووسەر مەبەستی لەوەبێت کە کلەی لە جەنگی دووەمی جیهانی دا کوژرا بێت ، چونکە ساڵی کۆچی دەکەوێتە 1940 –ڕونکردنەوەی وەرگێڕ–ك .

PDF 4 KURD

81- پۆڵ کلەی

پۆڵ کلەی لە 1879 لە لادێیەکی نزیك سوێس – سویسرا – هاتۆتە دونیاوە باوکی مامۆستای مۆسیقا بوو، لە میونخ دەستی بەخوێندن کردووە و چووە بۆ ئیتالیا و تونس .

بەر لەشەڕی یەکەمی جیهانی زیاتر لە میونخ وپاریس ژیانی بەسەر دەبرد ، لە ساڵی 1921 لە باوهاوس = Bauhaus بووە مامۆستا... باوهاوس جۆرە " تاقیگەیەکی " دەستوری هونەری ئەزمونی بوو کە لە بناغەدا لە ڤایمار= Weimarپێکهێنرابو، بەڵام لەساڵی 1925 گوێزرایەوە بۆ دیساو = Dessou.

من چەند هێڵکارییەکی بیناکاریی پۆڵ کلەی – م بینیوە کە لە ڕوانگەی سەرنجی بەهێز و جوانییەوە بە دژوارترین تاقی کردنەوەی زانکۆیی دەژمێردرێت . کلەی وێنەکێشێکی زبر دەست بوو " دەشێ پێویست بکات کە بەر لە گەیشتن بە چییەتی بەرهەمەکانی ئەم خاڵە ڕوون بکەمەوە .

پێویستە کلەی لە کۆی ئاراستەکانی هونەری نوێ ، بەتایبەتی لە ڕەوتەکانی وەك کوبیزمو ئیکسپریسیونیزم و فوتوریزم = فیوچەریزم = داهاتوو گەری – جیا بکەینەوە ... هەندێ جاریش گروپێ لە فەڕەنسییەکان کلەی بە " سوریالیزم " و بەشێ لەخۆیان دەژمێرن " بەڵام ئەگەر مەسەلەیەکی گونجاو لە کایەدا بێت " ئەوا دەشێ بڵێین کە سورياليیەکان بوون لە کلەی – یەوە سرۆشیان وەرگرتووە ... نەك کلەی لە سوریالییەکان.

کلەی تاکانە ترین کەسی هونەری نوێیە ، ئەویش وەك شاگاڵ جیهانی تایبەتی خۆی ئافەریدە کردووە – کە جیهانێکە لەگەڵ گیا و گیاندارانە سەیرەکانی خۆی و یاسای پریسپێکتیڤ و لۆژیکی تایبەت بەخۆی – لەم جیهانەدایە کە پۆل کلەی دەژیا و هەستی دەکرد ... لە هونەری کلەی دا هیچ شتێ کە لە مەبەستی پێکەنین هێنەر یا مەلول دار بێت

PDF 4 KURD

بـوونی نییـە و جێگـەی نابێتـەوە " هونـەری کلـەی هونەرێکـە غـەریزی و خـەیاڵ ئـامێز بەڕوویەکی دڵ سادە و دیدەیی .

هەندێ جار منداڵانە بەرچاو دەکـەوێت ، هەنـدێ جـار سـەرەتایی و هەنـدێ جـاری دی شێتانە " بەڵام لە ڕاستی دا هیچ یەکێ لەم پێناسانە نییە ، و چاترین ڕێگەی نزیکبونەوە لە هونەری کلەی ئەمەیە کە ئەو لەم بەشە دیاری کراو ناسراوانە جیابکەینەوە .

هەندێ لە وێنەکارییەکانی کلەی زۆر بەئاسانی دەشێت بە وێنەی منداڵانـە لێکـچوێنرێت لـە ڕووی سـادەیی و ناسـکیی هێڵـەکان و هەسـتیاری و تێبینیـی ناگـەهان و هەندەکییـە گرنگەکان و خـەیاڵی ئەفسون کەرانـەی کارەکـانی (وێنـە 63) زیـاتر لـە کـاری منداڵانـە دەچن . بەڵام کارەکانی کلەی جیاوازییەکی گەلێ گرنگیشی لـە گـەڵ کارەکـانی منـداڵان دا هەیە " ئەویش ئەمەیە کە کارەکانی کلەی ژیرانەن و بۆ بینەری ڕۆشنبیر وێنەکێشراون و بۆ ئێمە کێشراون .

هێڵکاری منداڵێك (بەلای کەمەوە کە منداڵ ئـەو هێڵکارییـە بەباشـی وێنـە دەکێـشێ) تەنها بۆ خودی منداڵە کە کێشراوە و دەکێشرێت ... دەشێ منداڵ لـە جـوانی و سـەیری و دەربڕینی دوچاری سەرسوڕمانمان بکات ، بەڵام خودی منداڵەکە باوەڕی وایە کە وێنـەکانی سادەو سروشتین .

نمونەی هەمان جیاوازی لە نێوان هونـەری کلـەی و هونـەری مرۆڤـی سـەرەتایی — بـۆ نمونە هونەری بوشمان — دا بوونی هەیە .

لە ڕاستی دا دەربڕینی هونەرمەنـدی بوشمـان پەیوەنـدە بەسـیحر و جـادووەوە و ئـەو کەسە گرووپێکی هـاوڕازەر ، واتـە خێڵەکـەی خـۆی لـە پـێش چـاودایە ... تـا ئـەم ڕادەیـە هونەرمەنـدی سـەرەتایی جیـاوازە لـە گـەڵ منـداڵ دا ، بـەڵام جیـاوازی ئـەو بـە کلـەی لـە پەروەردە نەبوونی دایە 000هاوڕازەکانیشی هـەمان هاوڕازەکـانی کلـەی نـین — تەنانـەت هاوڕازی ئاییینیش نین — چـونکە هـاوڕازان و بـانگراهێڵانی کلـەی کۆمـەڵێ لـە ڕۆشـنبیرانی تایبەتن . بەهەر ئەندازەیەك کە خـودی کلـەی لـەم بارەیـەوە دڵـی لێـی داوە ، بـەڵام ئـەم

PDF 4 KURD

فرمانە دەشێت کاریگەرییەکی ئاگایانەی لەسەر وێنەکێشانەکانی کلەی نەبێت ، چونکە ئەو کەسێکی ڕۆشنبیر بوو و هونەری هەر کەسێك ناچارانە کە چۆنێتی هزری ئەو تێراو دەبێت.

ئەم خاڵەیش جیاوازی هونـەری کلـەی و هونـەری شـێت — مـان بـۆ ڕوون دەکاتـەوە . چونکە هزری کەسێکی شێت دەشێت پڕبێت لە وێناندنی هزری " شێتی کەسـەکە دەشـێت هاوتـا بێـت بەخـەیاڵاتێکی گـەلێ شـیرین " بـەلاّم چـۆنێتییەکی پـەروەردەیی نابێـت ...خەیاڵەکانی کەسێکی شێت شتێکە نەگۆڕ ، یـان بـەلای کەمـەوە لـە دەوری خـاڵێکی یـا بابەتێکی دیاریکراو سوڕ دەخوات" خەیاڵەکانی پۆل کلەی تۆمـارێکی بـێ کۆتـایی یـە و لـە ئەفسانەی فریشتەکان دەدوێت .

من سوور نیم ، بەلاّم باوەڕم وایە کە کلـەی — یـش وەکـو کۆمەڵـەی سـورياليیەکان لـە دەرونزانیەکی نویێ و پڕ بـێ ئاگـا نـەبووە ، چـونکە هونەرەکـەی زۆر بـە پـڕی هاوتایـە بـە دەرونزانی نوێ .

دەرونزانی وەك فرۆید ئاگایی دابەش دەکات بۆ سێ بەشی : بە ئاگـا و نیـوە ئاگـا و نـا ئاگا.

نیوەئاگایی ئەو بەشەیە لە ئاگایی = زەین — هۆشیاریان بە ئاگـا نییـە بـەلاّم بەڕێگـەی دەرمانی کە هۆکاری پەرێشانی لا دەبات دەکرێ هۆشیار یان بە ئاگا بکرێتەوە .

بەلاّم لێرەدا لەگەڵ هەمین زەینی نیوە ئاگادا سەرو کارمان هەیە " چـونکە ئـەم بەشـە لە زەین وەك گەنجینەیەکی گەورە وەهایە کە پڕە لە وێناندنی واتایی و کۆبۆوەی یادەکـان ... کە هونەرمەندی وەك کلەی خەیاڵەکانی خۆی لەو بەشە یا ناوچـەیەی نـا ئاگـایی یـەوە وەدەردێنێت .

هەمووماں دەزانین کە زەینی مرۆڤ پڕە لە یادگاریی بێ شومار لـە درك کردنـی ڕابـردوو کـە ئەگـەر پێکـداهاتن (تـەداعی) لـەڕووی دادوەرییـەوە لـەوان دا بـەدی بێـت ، دەکـرێ دووبارە یاد بکرێنەوە (کە هەندێ جـار شـاراوە ماونەتـەوە و ڕۆشـناییان بەرنەکـەوتووە و ڕەنگو بۆیان لە ڕابردوودا زیندووە ... ئەوەی لەسەرمانە لەکاتی بیرکردنەوەدا هۆشیارانە و

PDF 4 KURD

بەرێکـەوت دەریـان بـرین ... هونەرمەنـدیش دەشـێت لـەکاتی وێنـە کێشان دا سـود لـەو نیوەگایی یە ببینێت .

بەڵام کلەی مەیلی نەبوو کە ئەم جیهانەی نیوە ئاگایی یە تێکەڵی ئاگایی بکات " بـەڵکو دەیویست پەنجە بۆ چییەتی تایبەتی ئەو جیهانە شاراوەیە ڕابکێشێت ... (دەیویست) لەو جیهانەدا بەسەر بەریێ و جیهانی ئاگایی بخاتە لاوە و لە یادی بکـات ... دەیویـست لـە جیهانی پـڕی یادەکـان و وێنـە ناپەیوەسـتەکان هـەڵبێت... چـونکە ئـەم جیهانـە جیهـانی خەیاڵ و ئەفسانەو داستانە ... هونەری کلەی هونەرێکی سەر و سروشتییە ، پێویستی بـە فەلسەفەیەك بوو نیشان دەرانە ... ڕاستەقینە تەواویی درکانـدنی سـادە نکـۆڵی دەکـات ، بینینی چـاوی مـرۆڤ سـنوردار و بڕیـار دراوییـە — یـانی ئاڕاسـتەی جیهـانی دەرەکییـە ... جیهانی ناوەوە جیهانێکی دییە و سەرسوڕێنترە " پێویستە بیپشکنیت ، چـاوی وێنـەکێش ئاڕاستەی فلچەکەیەتی ، فلچە دەسوڕێ و هێڵەکان لە جیهانی خەون دا ڕەوت دەکەن .

81– یەکەم – ماکس ئەرنست

سوریالیزم بەناوی ڕەوتێکی هونەری ئەژماردی لە ژمارەی کۆی مەکتەبەکانی هاوچەرخ جیایە ... بـەڵکو لـە ڕاسـتی دا سـوریالیزم لەگـەڵ کـۆی داب و شـێوازە باوەکـانی بـەیانی هونەری دا پەیوەندی دادەبڕێت ... بەم ئاراستەیەی ناچارانە سەخت ترین سەرپێـچی کـەر ڕادەپەڕێنێت ... نەك تەنها هاوکـارانی مەکتـەبی (ئاکادیمیـك) کـە بەگـشتی دەگەنـە ئـەم بڕیارەی کە ئەم شێوازە بەناوی شتێکی پوچەڵەوە وەدەرنێن ... بەڵکو تەنانەت لـە نێـوان ئـەو هونەرمەنـدان و ڕەخنەگرانـەیش دا کـە نـویێ خـواز دەناسـران دژایـەتییان لەگـەڵ سوریالیزمدا پتەوبوو .

بەڵام ئەو سەرپێچییە کوێرانە لە ڕابردودا هێندە هەڵە کەوتنە ڕوو کە پێویـست دەکـات بەلای کەمەوە بۆ تێگەیشتن لە مەبەست و نیازەکانی ئەم هونەرمەندانە سـوربین لـە هـەوڵ دان ... بۆ ئەم مەبەستەش دەکرێت ماکس ئەرنست و سـلڤادۆر دالی = Salvador Dali وەك نمایندەی شێوازی سوریالیزم لەبەر چاو بگرین .

ماکس ئەرنست (وێنە 64) نزیك لە کۆلۆنی لە ساڵی 1891 لە دایك بووە . لەهەمان سەرەتاوە وێنەکێشانەکانی مەیلدارێتی سیمبولیزمیان نیشان دەدا ... هەروەها لە ڕووی جۆرە هەندەك کردن و وونکردنی هزری یا لۆژیکییەوە کە سەربەخۆی تەوەرێکی سیمبولیزمە ، هونەرمەند گاھ شاعیر بێت یا وێنەکێش یان زانا " سیمبول بۆ بەیان کردنی ئەو شتانە هەڵدەبژێرێت کە لای تێگەیشتنی مرۆڤ شایانی تێگەیین و بەڵگەدارێتین.

هونەرمەند تێ دەگات کە ژیان بەتایبەتی ژیانی دەرونی ، لە دوو ڕوودا بەڕێوە دەچێ " یەکەمیان ئاشکراو بینراوە لە هێڵ و بەشەکانی دا ، دووەمیان کە دەشێ بەشێکی گەورەتری ژیان بێت – پەنهان و ئاڵۆز و نادیارە ... مرۆڤ وەك یەك کێوی بەفرین لەباوەشی شوێن دا دەبزوێت ... تەنها بەشێك لەو لە ناوەڕۆکی هۆشیاری دا جمەی دێت .

مەبەست و نیازی هونەرمەندی سوریالیست " چ شاعیر و چ وێنەکێش ئەمەیە کە هەوڵ بدات بەشێ لە دووری و خاسیەتەکانی ئەو بەشە شاراوانەی بوونی خۆی ئاشکرا بکات ، بۆ ئەم کارەیش پەنا دەباتە بەر جۆرەکانی سیمبولیزم .

چونکە سیمبولیزم هەمان شێوە کە تێی دەگەن بەڕووکەش ، سادەو ساکار نییە ... لە بیرکاری دا دەڵێین x یەکسانە بە چەندێتییەکی نەزانراوەوە ، وە لێرەدا ئێکس (x) بە سیمبول دەناسرێت ... لەوانەیە بتوانین بڵێین کە سوریالیزم ئێکسی وێنەکێشانە چونکە نمایندەی چەندێتییەکی نەزانراوە .

بەڵام ڕونکردنەوەی لەمجۆرە لای کەسانێکی زۆر ڕازی کەرانە نییە ، ئەم خەڵکە زۆرە دەیانەوێت بزانن کە بۆچی لە وێنەکێشان دا (x) سیمبولێکی بەمانایە .

یەکەم سیمبولیزم یا ئەبستراکتییە یا مەلموس ... لە حاڵەتێکدا ئەبستراکتییە کە وێنە ویستراوو هەڵبژاردە بێتە بەکاربردن کە هیچ پەیوەندییەکی بە شتە بینراوەکانەوە یا دیاردە سروشتییەکانەوە نەبێت ... بەڵکو تەواو موتڵەق بێت " بە جۆرێك کە پیتی ئێکسس موتڵەق و هەڵبژێردراوییە (اختیاری) .

PDF 4 KURD

بۆ نمونە بازنەیەك (ئەگەر بمانەوێ نمونەیەکی سادە بهێنینەوە) دەتوانێ سیمبولی کەماڵ و تەواوی یا بە سیمبولی بنچینە بوونەکان بزانرێت ... هەرەم سیمبولی پایەدارییە ، هێڵی شەپۆل دار سیمبولی مەیلدارێتییە ... و لەم جۆرە .

ڕێژەیەکی زۆر لەبەرهەمە ئەبستراکتییەکانی مەکتەبی کۆبیزم لەسەر بناغەی ئەم جۆرە سیمبولیزمی وێنەیی یە کێشراون ... وەدەکرێت بڵێین کە هارمۆنیی هونەری یۆنانی — یش تا ئەو جێگەیەی کە لەسەر بناغەیەکی یاسای ژمارەیی داڕێژراوە ... لەهەمان چەشنی سیمبولیزمی وێنەیی یە ... بەڵام سیمبولیزم بەمانای باوی بریتییە لە بەکاربردنی وێنەی شتە بینراوەکان و بیناکردنی خەیاڵاتە ناماقوڵەکان لە ڕەگەزی بەربڵاو و هەندەکی ماقوڵەوە ... بەڵام ئەم ڕەگەزانە دەکرێت یان بە ڕوویەکی ئاگایانە پێکەوە ببەسترێن یا نائاگایانە.

هەندێ لە شتەکان دەشێت لە بناغەدا بەناوی سیمبولەوە لەزەین دا نائاگایانە وەدەرکەون ، بەڵام ماوەیەکە هێماکان وەها ناسێنراون کە بەشێوەیەکی ناسراو لە پشتێکەوە بۆ پشتێکی تر دەگوێزرێنەوە و گوزارەیان لێ دەکرێت ، ئەگەر بۆ نمونە چەند نمونەیەك بخەینە ڕوو دەتوانین مار و بزن و ئاگر و خواردنەوە و نان ناوبەرین .

دەرونزانی نوێ مانای سەرەکیی سیمبولەکانی ئاشکرا کردووە " لەسەر و ئەمانەوە دەرونزانی نوێ مانای ئەو سیمبولانەی کە لە وێناندنی خەونەکانماندا و لە شوێنەواری خەیاڵدا دەیبینین ئاشکراکردووە ... سوریالیزم تاڕادەیەك لەم لقەی دەرونزانی نوێ دا سەرچاوەی وەرگرتووە — یان بەلای کەمەوە ئاڕاستەی بوونی خۆی لەوێدا دەبینێتەوە ... سوریالیزم مەبەستدارانە هەوڵ دەدات کە سیمبولە گرنگەکان ئافەریدە بکات ، و لای وێنەکێشی سوریالی وەك ماکس ئەرنست هەم سیمبولی ئەبستراکتی و هەم سیمبولی هەست پێکراو " ملموس" بەکاردەبرێت .

گەلێ لە ڕەخنەگران بەجۆرێك سەرگەرمی ناوەڕۆکی سیمبولیی بەرهەمەکانی وەك بەرهەمی ماکس ئەرنست دەبوون کە بواریان بۆ لێکۆڵینەوەی بەهای جوانیی بەرهەمەکان

نەدەرەخساند و ئەم بەرهەمانەیان بە ناونیشانی دەرونزانی یا ئـەدەبیات یا هـەر شـتێکی بێجگە لە وێنەکێشان بڕیاردەدا .

بەلاّم ئەم رەخنەگرانە بەم شێوەیە سنورداریێتی خۆیان ئاشکرا دەکرد ، چونکە ئەگـەر بۆ تەنها ساتێ سیمبولێتی بابەتەکەیان بخستایە پشت گوێ (ئەگەر هەسـتیارییەکی ڕووت لە مەبەستدارییان نیاز بوایە)لە خودی تابلۆ کێشراوەکان دا ، لە ڕووی ڕەنـگ و چـنینەوە جوانییکی بێ پایانیان پەی پێ دەبرد .

چونکە ماکس ئەرنست لەسەرو هەر شتێکەوە بـەمانای ڕاسـتەقینەی وشـە هونەرمەنـد بوو – واتە کەسێ بوو کە لە ڕووی چەشەو سەلیقەوە وێنەی دەکێشا ...

ئەم بەهرانەی بۆ گوێزانەوەی ڕوانگەی خـۆی – ڕوانگـەی سـیمبولیکی خـۆی – بـەکار دەبرد ... هەمان شێوە کە ولیام بلیك سەلیقەی شـاعیری خـۆی بـۆ گواسـتنەوەی بینینـی سیمبولی خۆی بەکار دەبرد ...

لەپاش سەدەو سالآنێك هێدی هێدی بە جێگەیـەك گەیـشتوین کـە بلیمـەتیی بلیـك دان پیـادا بنـێین " لەسـەر هـەمان پێوانـە پێویـستە بلیمـەتی وەك مـاکس ئەرنـست – یـش دەستوبرد دان پیادا بنێین .

81 – دووەم – سلڤادۆر دالی

لەسـەدەی ناوەڕاسـت دا بۆچـونێکی ڕاسـت و ڕۆشـن دەربـارەی جیهـانی سـەرو هەستپێکراوەکان باو بـوو ، بـەلاّم زۆربـەی وێنەکارییـەکانی ئـەم ڕەچـاوکردنە لـە سـنوری بابەتی نەویست و تۆقێنەر زیاتر لای نەدەدا .

هێرینیمۆس بوش لەم سنورە زیـاتر هـەنگاوی هـەڵهێنا و ڕووە و گۆرەپـانی بابەتـە نـا هزرییەکان چوو.

ئەم جۆرە بەرهەمانەی ئـەو زۆرجـار هێنـدە بـە وردەکـاری کێـشراون کـە چـاپکردنیان ئاسان نییە ،بەلاّم یاد کردنەوەی هەندێ لەم وردەکارییانە بەسە بۆ نیـشان دانـی چـییەتی نامۆی خەیاڵەکانی ئەو .

PDF 4 KURD

چاكترین نمونە كە دەشێ لەبەر چاو بگیرێت تابلۆی سێ پارچەی گەورەی میحرابی كەنیسەی ئیسكوریالە = Escorial كە لە لای چەپەوە دۆزەخ و لای ڕاستەوە بەهەشت نیشان دەدات و لە ناوەندیان دا " باخچەی سەرسوڕێن " ە ... لە پارچەی ناوەندا بۆ نمونە لەیەكلاوە دیمەنێك دەبینین لێوی یا كەناری چەمێكە ، لە ژێر ئاوەكەدا هێلكەیەكی مریشك بەدی دەكرێت كە تیایدا پەنجەرەیەك كراوەتەوە " پەنجەرەكە وێنەی لولەیەكی شوشەیی بەرەو دەرەوە درێژ بۆتەوە ، وە لەم لولەیەدا پیاوێك دەبینرێت كە سەرنج لە مشكێ دەدات كە دەیەوێ بچێتە ناو لولەكەوە ... لەسەرەكەی تری هێلكەی مریشكەكەدا گیایەكی سەیر ڕواوە كە گوڵەكانی ڕۆ دەچێتە تەختێكی ڕیشەدار كە جوتێ عاشقەو ماشقەی ڕووت لەسەری دانیشتون — لەلای گوڵەكەوە كەسێكی تر خەریكی ئارام كردنەوەی پەپویەكی دێو شێوەیە ، لەسەرەوەدا مرۆڤی ڕووتی تر لەسەر سینی و داری كۆپە شێوە و باڵندەی گەورە لە حاڵەتی نائارامی و پەرێشانی دا دانیشتوون ... لە دۆزەخدا مرۆڤی ڕووت دەبینین كە لەسەر چەنگێكی مۆسیقا ڕاكشاون ، چەنگ لەسەر عودێكی ڕوواوە كە مارێك دەورەی داوە و پیاوێكی لە دەوری خۆی گرفتار كردووە ... لەسەر ڕووی مینبەرێكی دەنگدان گیانەوەرێك بەسەرێكی مریشك شێوە دانیشتووە كە پێیەكانی لە جوتێ پارچە دروستكراوە و دەیەوێ بوویەكی ڕووت بخوات كە چەند تەرەقەیەكی پێوەیە و لەوێدا دەفرێت .

پێیەكانی بووەكە شتێكی گرتووە كە لە باروت دان دەچێت ... لەژێر مینبەری كەدا شتێ هەڵواسراوە كە لە دەرچەی دەمییەوە كەسێك دەیەوێت وەدەر بكەوێت ... پیاوێك سەرگەرمی ورچێكە و مێرویەكی نامۆش كە پێی مرۆڤانەی هەیە و بە پشتیدا پێیەكی بڕدراوی مرۆڤانە هەڵواسراوە ، جێگە بەو مرۆڤە هەڵدەچنێ . ئەمە چەند نمونەیەكی بڕیاردراوبوون كە لە سەدان خاڵی سەیردا لەو تابلۆیەدا دیارن ... خەیاڵەكانی سلڤادۆر دالی " وێنە 65" لە پێوانەیان دا بەبۆشی لاوازن ، یان چاترە بڵێین ڕەحم بەحاڵی بینەر دەكەن.

PDF 4 KURD

کەسانێك کە ئامادەنین دالّی ڕاست ڕەچاو بکەن بێ گومان لە نێوان چییەتی سرۆشەکانی ئەم دوو هونەرمەندەدا جیاوازی بەدی دەکەن ... بەلاّم گومانی تیادایە کە لەم جیاوازییە یان دا بەهایەکی زۆر بوونی هەبێت ...بۆ نمونە دالی پێلاّوێکی ژنانە وێنە دەکێشیّ کە بوتلێکی شیر لەناویدایە — دالی وێنەی پێلاّوی ژنانەی زۆر بەکار دەبرد ... کەسانیّ کە بە نووسینەکانی ڕەوان یان دەرون توێژان ئاشنان لە یادیانە کە پێلاّو لە باوترین سیمبولی تێکەلّ بوونی لەشییە کە دەلّێن گوایە لەخەودا وەرودەکەوێت " وە زۆربەی بابەتەکانی تابلۆی دالی سیمبولی لەم جۆرەن.

بەم پێیە دەتوانین بلّێین کە ئەو خەیالاّتانەی لە پاراویی خوو و بە ڕوویەکی ئاگایی لای بوش وەرو دەکەون ، لای دالی شتێکە کە پێوستە لەڕووی مەبەستداری و بەڕوویەکی دیدەیی بەدی و ئامادە بکرێت .

تەنها خودی دالی دەتوانێت بلّێت کە سیمبولە فرۆیدییەکانی تاچی ڕادەیەك ویستراو بەکار دەبات . بەلاّم من دودلّم کە بەکاربردنی ئەم جۆرە سیمبولانە لای دالی ویستراو ترە لە بەکاربردنی هەمین جۆرە سیمبولی لەلایەن بوش —ە وە. (چونکە هیچ ڕەوان پزیشکیّ نییە کە سیمبولیزمی بوش پەیوەست نەکات بە بابەتی سێکسییەوە) .

بە ڕوانگەی من بوش نەیدەتوانی زماننامەی دەرونزانی بەکاربەرێت تاوەکو کارەکانی خۆی بە زمانێکی دەرونزانانە پێناس بکات ، لەبەر ئەوە تا ئەو ڕادەیەی بیرەکانمان پشت بە زماننامە ببەستیّ " پێویست دەکات سەرنج لە بەرهەمەکانی بوش بدەین بەنیازێکی بێ خەوشانە ... بەلاّم بە زاراوەی نویّ دالی و بوش هەردویان بۆ وێناندنی شێوە خەیالّەکانیان ، پەنایان بردۆتە بەر ویژدانی نائاگای خۆیان و سەرچاوەی دەربڕینەکانیانەوە ، لەوەش دا کە چۆن دەربارەیان داوەری دەکەین هێندە کارێکی گرنگ نییە .

بەلاّم لێکچونی نێوان ئەو دوو هونەرمەندە زیاتر لەمانەیە کە ڕونمان کردەوە . مەبەستی سوریالیستەکان هەمان شێوە کە ماکس ئەرنست گوتویەتی ، ئەمە نییە کە پەی بە ویژدانی نائاگا بەرین و ناوەرۆکەکانی بەشکلّی پێناسەیی یا ڕیالیستی وێنە بکێشرێت "

هەروەها مەبەست لەمەیش نییە کە ڕەگەزە هەمە جۆرەکان لەزەینی نائاگاوە وەربگرین و بەهۆیانەوە جیهانێکی خەیاڵی دیی بنیاتبنرێت " مەبەستی سوریالیزمەکان ئەمەیە کە بەربەستەکان بشکێنن ، بەربەستە یان دیوارە لەشی و دەروونییەکانی نێوان ئاگایی و نائاگایی و جیهانی دەرەوە و ناوەوە بخنە ڕوو ....

تاڕاستییەکی زیاتر بەدی بهێنین کە تیایدا ڕاستی و ناڕاستی و بیرو کار بە یەکتری ڕووبەڕوو دەبنەوە و تێکەڵی یەکتری دەبن و بەسەرانسەری ژیان دا دەست باڵا دەبن .

دەربارەی بوش " باوەڕی ئایینی سەدەی ناوەڕاست و باوەڕی دیدەیی بە ڕاستی بوونی ئەو دونیا ، بەهرە بەخشی مەبەستی شێوە نیازی سوریالیزمەکانی ئەمڕۆکە بوو ، بۆ پیاوێکی وەك ئەو ، بەهەمان ئەندازەی کە وێنەکارییەکانی ، ژیانی دنیا و ئاخیرەت ، بە هەشت و دۆزەخو ژیان گشتیان بەیەك ئەندازە ڕاستی بوون و پەیوەستی یەکتری بوون ، واتە گشت ئەوانە پێکەوە پێك دێن و ڕاستییەکی لەبارتر بەدی دێنن کە یەکاویەك ڕاستییەك بوو هونەرمەند دەیتوانی کاری لەگەڵ دا بکات .

مەبەستم ئەمە نی یە کە بڵێم " ئەوەی لای دالی بەدی دەکرێت جێگری باوەڕی ئایینیە لای بوش ... هاوشێوەی هەمان باوەڕی ئایینی پشتیوانی تەواوی هونەری ئەوە " بە وەلاوە نانی مەیلی پوچ کردنەوەی ئەفسانەی ئامادەیی یا بلیمەتی تایبەتی هونەرمەند (چونکە بەڕوکەش هەر کەسێ دەستی بگاتە زەینی نائاگای خۆی دەتوانێ هونەرمەندی سوریالی بێت) ، بەلادان لە مەیلی وێران کردنی تەواوی باوەڕە بۆرژواییەکان دەربارەی هونەر .... دەربارەی سوریالییەکان هیچ جۆرە باوەڕ و مەرامێك ناکرێت دەربڕدرێت .

من تەنها نیازمە بڵێم لەبەرئەوەی مانەوەی هونەری بوش بە سەلماندن گەییوە، پێویست ناکات هونەری دالیو کۆی سوریالیستەکان بە سەرزەنشتەوە توڕدەبن .

هەروەها بابەتی بەهای "ئەدەب"یشم ڕاستەوخۆ وەلاوە ناوە، چونکە سوریالیزمەکانیش هەروەکو بوش وێنەکێشی "ئەدەب"ین و لەم بارەیەوە بێباکنو

ئامادەیشن کە بەهای وێنـەیی‌و ئەبـستراکتی _کـە لای زۆربـەی وێنەکێـشانی نـوێ بـەهای بنچینەیی هونەری وێنەکێشانە_ پشت گوێ بخەن.

81- سێیەم –تاشیزم = پەڵەکاری = Tashism

سوریالیزم بە ناوی ڕەوتێکی یەکپارچە لە جەنگی جیهانی دووەمـدا گیـانی لـە دەسـت دا.. بەڵام تیۆرە بنچینەییەکەی واتە خودکاری= automatism. تا قوڵایی ویژدانی هونـەری ئەورووپا و ئەمریکا ڕۆچوو..

ئەنـدرێ بریتـۆن = Andre Breton جارێکیـان وەهـا سـوریالیزمی پێناسـە کـرد: ((خودکاریی پاراوی دەرونی، کە مەبەست لەمە ئەوەیە دابڕان لە بیرکردنەوەی ڕاستی‌و لـە هـەربارێکی زارەکـی‌و نووسـراوو هەرشـتێکی تـر. {واتـە}ڕاپـۆرتی بیرەکـان خاڵییـە لـە هەرجۆرە ڕێکخستنێکی هزری و ئازاد لە هەرجۆرە تێبینییەکی ئاکاری یا جوانناسی.))

ئەم پێناسە تەنها بەرهەمی ئەو هونەرمەندانە ناگرێتـەوە کـە پەیوەسـتییەکی نزیکیـان هەیە بە سوریالیزمەوە (وەك ماکس ئەرنستو دالی‌و هانس ئارپ Hans Arp و یاقی تانگوای Yves Tanguyو ئەندری ماسۆن Andre Masson و ڕێنە ماگریت Rene Magritte و جوان مـیرۆ Joan Miroو ئەلکساندەر کالـدر Alexander Calderبـەڵکو هەنـدێ لـە قۆناغـەکانی کـاری پیکاسۆو بەرهەمە سەرەتاییەکانی گیورگیودو چیریکۆ Giorgeo de chirico کـە میتـافیزیکی سەروسروشتی)ن‌و هەندێ لە پەیکەرەکانی هنری مۆریش دەگرێتەوە.

ڕەوتی سوریالیزم لە ساڵی 1919دا دەستی بە خۆڕستن کرد (یەکـەم بەیاننامـەی لـە ساڵی 1924دا بڵاوکرایەوە)، بـەڵام ئـەم ڕێبـازە ڕیشەیەکی ڕاسـتەوخۆی لـە نێـو دادایـی یەکاندا هەیە.

دادایی یەکان گروپێك هونەرمەندی ئاشوب خـواز بـوون کـە لـە سـەردەمی جەنگدا لـە شاری زوریخ بەیەکتری گەیشبوون، لـەم گروپـەدا هـانس ئـارپ‌و تریـستران تـزارا Tristran Tzara–و هوگۆ باڵ Hugo Ball – هاوبەش بوون.

بەڵام بەر لە جەنگی جیهانی یەکەم گروپێکی تریش لە ئیتالیا پێکهاتبوو بە ناوی داهاتوگەرییەکان=فیوچریزم – ەوە و ڕابەری ئەم گروپە –فیلیپو توماس مارینتی Fillipo Thomas marinetti–بوو و لە ساڵی 1909 دا بەدی هات.

ئەم گروپە دژی دابی هارمۆنییو شەوانی و زەوقی ڕاستەوخۆ بەرپابوو و ڕایگەیاند کە ئامانجی بریتییە لە بەیان کردنی "گێژاوی ژیانی نوێ – ژیانی ئاسنینو دوکەڵو بایی بوونو خێرایی سەرسام کەرانە."

لە هەمان کاتدا لە میونخ کاندینسکی–یش تابلۆ سەرەتاییە نا وێنەیی یەکانی یان "ئەبستراکتی یەکانی" کێشابوو و گروپی "سورا شین" لە ساڵی 1914 گەیشتبووە قۆناغی "ئیکسپرسیونیزمی ئەبستراکتی= دەربڕینکاری ئەبستراکتی= بەیانکردنی حاڵەتی ئەبستراکتی.".

بەم پێیە ئەم هەوڵە بۆ بەیانکردنی "دابڕان لە ڕاستیی بیرەکان" (کە کاندینسکی ئەوەی بە "بەیانی گریمانەیەکی دەرونی" ناودەبرد) دیاردەیەك بوو خاوەن گرنگییەکی مێژوویی گشتی، کە بە درێژایی سەردەمەکاندا پوختە بو بوو و لە سەرزەمینە بەربڵاوەکان دا گرنگی هەبوو، وە نەك تەنها لە هونەرە بەرجەستەیی یەکاندا، بەڵکو لە شیعرو شانۆ و مۆسیقاو فەلسەفەیش دا ڕەنگی دابووەوە.

تیۆرەکانی فرۆیدو کارل جۆستاف یۆنگ لە بواری دەرونزانی دا یا شیکردنەوەی دەرونی دا بوارێکی تەواویان بۆ پشتگیری کردن لەو ڕەوتە ڕەخساندو ئاڵۆزانو کێشە کۆمەڵایەتی یەکانی ئەو کاتەیش زەمینەیەکی سروشتی بوون بۆ سەرهەڵدانی ئەو ڕەوتە.

ئێمە هێشتا لە قۆناغێکدا دەژیین کە ڕەنگدانەوەی هونەریو شۆڕشو شێتی تیایدا ڕوودەداتو ڕووی داوە، ئەم ڕووداوانەیش لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە تەنها ناوی خۆیان گۆڕیوە.

سوریالییەکان لە کاتی جەنگی جیهانی دووەمدا پەرەوازە بوون– هەندێکیان" وەك ئەندرێ ماسۆنو ئەندرێ بریتۆنو چەندانی تر پەنایان بردەبەر ئەمەریکا.. پاشان لە

PDF 4 KURD

ئەمەریکا شێوازێ سەریهەڵدا کـە بـەناوی جاکسون پولـوک = Jackson Pollock 1912-1956– ەوە پەیوەسـتە و ئـەویان بـە شـێوازی یـا ڕەوتـی "وێنەکێـشانی کـاردار یـا بزوتنەوەیی=Action Painting — ناودەبرد... ئەم تەرزەی وێنەکێشانیان بەم ئاڕاسـتە ناونـا "کارەکی" چونکە وێنەکێش بە جۆرەها ماددەی جیاواز هەوڵی دەدا بـە کارەکـەی خـۆی" واتە بەکارکردن لە جۆرەها گۆشـەی جیـاوازەوە بـە تـوڕدان و هاویـشتنی ڕەنـگ بـۆ سـەر ڕووی تابلۆکەی (بە یاریدەی بزوتنەوەی هەمەجۆرەوە) تابلۆیەکی بەدی دەهێنا.

لە سەدەی پانزەیەمـدا لـە یابـان هونەرمەنـدێکی وێنـەکێش ژیـاوە بـە نـاوی سێـشو= Sessho -1420-1506– کە هەمان پیشەی بەکار دەبرد واتـە هاوێـشتنی مەرەکـەب بـۆ سـەر ڕووی کاغەز–دوریش نییە کە وێنەکێشانی –کارکردن–ی ئەمەریکا لە کارەکـانی ئـەوەوە بەهرەیان وەرگرتبێت.

لە وڵاتانی ڕۆژهەڵات دا بە ڕوویەکی گشتی هونەری خۆشنووسی هەمیشە بزوتنو جوڵە پەیوەستە بـە بارودۆخـەوەو کـاری ئـەم خۆشنوسـانەی ڕۆژهـەڵاتیش دەشـێت کاریگـەری هەبێت لەسەر هونەرمەندانی ئەمەریکا.

لە هەمان ئەو ڕۆژانەدا لە پاریس ڕەوتێك سەری هەڵدابوو کـە بـەناوی تاشـیزم = tache لەکە یان پەڵەی ڕەنگ ناسـرا . لـە پاریـسدا هونەرمانـدانێ هـەبوون کـە لـەژێر کارتێکـەری هونـــەری خۆشنوســـی ڕۆژهـــەڵاتی دا بـــوون (هـــانری میـــشو= Henri Michaux و پێرســـولاژ=Pierre Soulages–) بـــەڵام کـــارگێڕی بنـــچینەیی ئـــەم ڕەوتـــە لەلایـــەن وێنەکێشانێکەوە گەیی کە تـەنها ئارەزویـان ئەمـە بـوو پیـشەیەکی "خودکـاری دەرونیـ پەتی" بەدی بهێنن.

جیاوازیی ئەمانـە لەگـەڵ سـوریالیزمە ڕەسـەنەکاندا لەمـەدا بـوو کـە ئـەوان هـەرجۆرە وێنەیەکیان ڕەت دەکردەوە کە لێکچونێکی ڕاستەقینەی هەبێت بە شـتە ڕاسـتییەکانەوە.. هەوڵیان دەدا لە ژوورە نزیکەکانی ویژدانی نائاگادا سیمبولە ژیاوەکانی ناوی وەلاوە بخەنو بگەنە چینی ژێرەوەی تر" کە لەوێدا "لادان لە ڕاستی بیرەکان" وێنەیان لـە خۆنـەگرتووە.

وێنەکێشانەکانی ئەم کۆمەڵەیە ڕەنگدانـەوەو پێـچەوانەکردنی ئـەم چـینە نـا وێنـەیی یـەی زەینەو بەم ئاڕاستەیە هونەرەکەیان "ناوێنەیی =informal" ناودەبەن.

ئەو ڕەوتە ئێستاکە جیهانی بووە و بە تایبەتی لە یابان= ژاپۆن چالاکیی لە کایەدایـە و گرنگیی ئەو هونەرە ناشێت لەبەرچاو نەگیرێت.

لە بەرهەمەکانی ئەم شێوازەدا جۆرە یەکدەستییەك دەبینرێـت، کـەدەکرێ بـە جـۆرە گـشتێتییەك ناوببرێـت‌و ئامانجـەکانیان پێـچەوانەی ئامـانجی دادایـی یەکانـەو وێرانکەرانـە نین... ئەم شێوازە جوڵەیان لە فیوچەریزمەکانەوەو خودکارییان لە سـوریالیزمەکانەوە بـە میرات بۆ ماوەتەوە... لە ئیکسپریسیونیزمەکانیشەوە ئەم "پێویستییە دەرونی"یـەی کـە بەشێوەی سیمبول بەیان دەبێت بۆ مابووەوە.

شێوازی "نا وێنەیی" بـەبێ ئـەم هونـەرە بێشـك بەهانەیـەکی چـاکە بـۆ زۆربـەی ئـەو وێنەکێشانەی کە ناتوانن بەڕوویەکی "وێنەیی" وێنە بکێشن.

بەڵام بۆ ئەو کەسانەی کە دەتوانن بژێوی‌و توانـای ئـەم ڕەوتـەی دوایـی وێنـە کێـشان بدرکێنن" ئەم تەرزەی هونەر دواهەمین بورهانی ئەو پڕوپاگەندەیەیە کە لە سەرەتای ئـەم کتێبەدا دیمان... ویستی سەر بە وێنە چییەتی یە نـا فانییـە یـا لـەناو نەچـووی هەیـە کـە هەمیشە ئاڕاستەی جوانناسی چالاکیی مـرۆڤ بـۆ بـەدیهێنانی جـوانی هـەوڵی داوە– بـەیان "کاڵای لە بن نەهاتووە بۆ پشکنینی یاسای ژیان".

81– چوارم– پەیکەرسازیی نوێ–

لە سەدەی شانزەدا باو بوو کە چاودێریی پلەوپایەی ئەو هونەرە بکرێت کە باڵاتربو لە هونەرەکانی دی" بە تایبەتی چاودێریی وێنەکێشان‌و پەیکەرتاشی.

باوەڕی ناوبراو لەو کاتەدا لای بێنڤونوتۆ چیلینی= Benvenuto Cellin– چنگ دەکەوێت کە دەیگوت، پەیکەرسازی هەشت جار لە کۆی هونـەرەکانی سـەربە هێڵکـاری گـەورەترە، چونکە یەك پەیکەر لە هەشت ئاڕاستەوە شـایەنی بینینـەو لـە کـۆی گـشت ئاڕاسـتەکان دا دەبێ بە هەمان ئەنداز باش وەڕو بکەوێت.. چیلینی دەیگوت کە تابلۆیەکی کێشراو شتێ

PDF 4 KURD

نییە جگە لە وێنەی درەخت یا کەسێ یا شتێکیتر کە لە سەرچاوەیەکەوە پێچەوانە بوو بێت– جیاوازی وێنەکێشان و پەیکەرسازی بە هەمان ڕادەیە کە شتەکان و سێبەرەکان هەیانە.. واتە ئەگەر پەیکەرسازی شتێکی زیندوو یا تەنێك بێت، ئەوا وێنەکێشان بە سێبەری ئەو شتە لە قەڵەم دەدرێت.

لەلایەکی دییەوە لیۆناردۆ باوەڕی وابوو کە وێنەکێشان باڵاترە لە پەیکەرسازی چونکە زیاتر لایەنی هزریی هەیە"و مەبەستی لەمە بوو کە پیشەی وێنەکێشان لە ڕووی نیشاندانی بەسەرنجی کارەوە بێ ئەندازە پڕ سەرنجەو لە ڕوانگەی مەیدانییەوە کە بۆ خەیاڵەکانی مرۆڤی ئامادە دەکات یا واڵای دەکات" بێ ئەندازە بەربڵاوترە.

کاتێ ئەم پرسەیان بردە بەردەم مایکل ئەنجلۆ" بەشێوەی هزر وریایی خۆی ڕاستگۆیانە وتی" ئەو شتانەی کە مەبەستی لێکچویان هەیە، خۆیان هاوشێوەن، بۆیە لەنێوان وێنەکێشانو پەیکەرسازیدا جیاوازییەك ناشێ بوونی هەبێت، مەگەر جیاوازی لە نێوان ئەوەدا لە وێدا بەدی بکەین کە باش و باشتر جیادەکەینەوە لە کاردا.

هیچ کەسێك لەو سەردەمەدا یا تا لە سەردەمی خۆشماندا گومانی لەو وتەیەی مایکلێ ئەنجلۆ نییە کە ئامانجی پەیکەرسازیو وێنەکێشان یەکن. بەڵام ئەمڕۆکە ئێمە نەك تەنها لە نێوان جۆرەکانی هونەردا جیاوازی دادەنێین بەڵکو ئەوەش شیاو دەکەین کە لە خودی یەك تەرزی هونەردا وەك پەیکەرسازی دەشێت هونەرمەندا نیازی تەواو جیاوازیان هەبێت.

یەکێ لە تایبەتییەکانی سەردەمی نوێ ئەمەیە کە لەم سەردەمەدا هونەر– یش وەك زانست بۆ چالاکیی تەواو جیاواز دابەش بووە... دەشێت هێشتا بەهایەکی گشتی بوونی هەبێت کە کۆی هونەرەکان بەرەو ئاستی ئەو ئاڕاستەیە دەبەن.. بەڵام لەم خاڵەشدا گومان هەرهەیە، لەسەدەی شانزەیەمدا هونەرمەندان دەیانتوانی بە تایبەتمەندێتی بۆچونیان بەسەر جوانی دا بڕیار بدەن، هەمان شێوە کە فەیلەسوفانی ئەو سەردەمە لە تایبەتمەندێتی بۆچونەکانیاندا دەربارەی ڕاستەقینە هاوڕا بوون.. ئەمڕۆ نە لە هونەرو نە لە فەلسەفەدا ئەم هاوڕایی یە بوونی نییە.

PDF 4 KURD

بەڵام مایکل ئەنجلۆ دوو جۆر پەیکەرسازیی لاپەسەند بوو– جۆری ڕاستەقینەو جۆری درۆیانە.

جارێکیان نووسیی: "مەبەستی من لە پەیکەر ئەو جۆرەیە کە لە تاشینی پارچە بەردێکدا بەدیی دێنن... ئەو جۆرەی کە بە شێوەی هاوچنین–ی ماددەی کار بەدی دێت، لە وێنەکێشان دەچێت".

لەگەڵ مەزنی و تەواویی کەسێتی مایکڵ ئەنجلۆدا پاش سەردەمی ئەو هونەری پەیکەرتاشی بەزوویی دوچاری دارمان هات، چونکە لەبری "تاشین" بە "لەسەر یەك چین کردن" گەیی ، هەڵبەتە پەیکەریاین لەشێوەی گڵدا نەدەهێشتەوە، چونکە دەیانزانی کە گڵ ورد دەبێ‌و دەشکێت‌و دەقڵیشێ.. پەیکەرێك کە پەیکەرساز دروستی دەکرد بە ڕوویەکی تر کەسانی تر یا بە برۆنز دادەڕێژرایەوە یان بە ئامرازی ماشێنی هاوشێوە ئەویان لە مەرمەڕ دروست دەکرد... پەیکەرساز ئەگەر زۆر کارەکەی خۆی لاپەسەند بوایە ، دەشیا پەیکەری مۆدێلی یەکەمی دەستکاری بکردایە، بەڵام دابی گشتی وەها بوو کە هیچ پەیوەندییەکیان بە کارەکەیەوە نەبێت.

ڕۆدان= Rodin یەکەم کەس بوو کە دژی ئەم بارە ناهەموارەی هونەری پەیکەرسازی ڕاپەڕی، هەرچەندە ڕۆدان پێشتر کاری قوڕینی دەکرد نەك تاشین، بەڵام کاری مۆدێلی بەشێوەی هۆکاری بەیانی‌و بە سەرنج‌و زانستی قەبارەو هاوگونجاندن‌و کێش‌و جوڵەو سێبەرو ڕووناکی بەدی هێنا.

بەڵام هەمان شێوە دەتوانین بڵێین کە مەبەستی کاری ئەو یەك بوو لەگەڵ مەبەستی وێنەکێشان دا– بۆ نمونە مەبەستی کاری ڕامبرانت کە ڕۆدان زۆری خۆش دەویست.. قیامەت واتە ڕۆژی دوایی کە ڕۆدان لە پەیکەرسازیدا بە قوڕی سەناعی (کاری قوڕی نەرمە وەك قوڕی سەناعی یا دەستکرد...)) دروستی کردبوو لەلایەن پەیکەرتاشانی نوێوە برەوی پێدرا وەك (بووردل=Bourdelle و مایلول= Maillo و ئیپستاین= Epsteinو ئێرلیش Ehrlich.

PDF 4 KURD

ئەگەر دەربارەی ئەم لایەنەی هونەر شتێ نەڵێم، لەبەر ئەوە نییە کە لێی بێزارم — بە پێچەوانەوە پێویستە بڵێم کە بەدیهێنانی پەیکەرسازانی قوڕی دەستکرد "صناعی" بەر لە پەیکەرسازانی تراشکاری بووە.

بەڵام پێویستە بزانین کە کارکەرانی قوڕی دەستکرد قۆناغێکی دورتریان هەبووەو لەسەر بناغەی دابی پەیرێژ کراو کاریان پێکردووە.

هونەری بەردتاشین دژوارترەو کاتی دەستپێکردنی "نادیارترە"– واتە بەم مانایەی کە ئەگەر بمانەوێت لە مێژووی پەیکەرتاشی بگەین ، پێویست دەکات سەر لەنوێ بەسەریدا بچینەوە، نەك تەنها لە ژێرخانی ڕابردویەکی دووردا، بەڵکو لە نێوان چەندین سەدەدا ئەم دووپیشە جیاوازە تێکەڵ بەیەك بوون.

بۆیە زیاڕۆیی ناکەین گەر بڵێین کە ئەم جۆرەی تری پەیکەرسازی ناچار بووە دیدێکی نوێ لە ڕاستەقینە بۆ خۆی بەدی بهێنێت. ئەگەر ئەم ڕوونکردنەوەیەش ئاڵۆز بەرچاو دەکەوێت، دەشێ لەبەر ئەم هۆیە بێت کە لە توێی تۆژینەوەدا نەتوانین ئەو بابەتە ڕۆشنتر بکەینەوە.

بزوتنەوەی نوێ لە دوو ئاراستەوە دەستپێدەکات یا دەشێ لە سێ ڕووەوە –ئەگەر مەیلدارێتی گشتی هەم لەپێشچاو بگرین کە پابەندە بە دروستیی کاری هونەرەوەو پیشەی ڕاستی پەیکەرسازی بە تاشین کاری دەزانێت.. ئەو دوو ئاڕاستەیەی دی تەواو جیاواز بوون.

یەکەمیان بریتی بوو لە وەڕوخستنو درکاندنی بەشو جۆری سەرەتایی پەیکەرسازی ئەفریقیا، یۆنان، مەکسیکو پێش مێژوو“ هەروەها پەیکەرسازی کاتی سەرهەڵدانی مەسیحیەت یا ڕۆمی یانە–و ئاڕاستەکەی.

دووەم کاریگەریی شارستانیەتی ماشێنی بوو لەسەر هونەری ئەمسەردەمەمان.

ئەم دوو کاریگەرە هەندێ جار وەها تێکەڵ بەیەك دەبن کە مرۆڤ گێژ دەکات، بە جۆرێك کە لە قۆناغی سەرەتایی وێنەکێشانی کوبیزمی دا هەمان جۆر بوو.

PDF 4 KURD

کـــاری پەیکەرســـــازانی وەك برانکـــوزی=Brancusi و ئـــارکیپنکو=Archipenko و لاورانس=Laurens کە لە دەیەکانی 1910– 1920 دا دروستکراون زۆرجـار ئاشـکرایانە ڕەنگی میکانیکییان هەیـە، دەڵێین ڕەنـگ چـونکە کـاری ئـەم هونەرمەندانـە لـە بنـچینەدا مرۆڤانەیـە... ئەگـەر نـەڵێین بـە شـکڵ و لەشـی مرۆڤـەوە پەیوەنـدن یـا لەوانـەوە بـەهرە وەردەگرن" لەبەر ئـەم هۆیەیـە کـە ئـەم بەرهەمانـە پـشتیان بـە پێکداهاتنی "تـداعیات" سۆزی بەستووە کە بەڕوویەکی سادە پەیکەرسازی لەگەڵ پەیکەری مرۆڤی دا هەیەتی.

ئـەو جـۆرەی پەیکەرسـازی کـە بـە شـێوازی –کۆنـستروکێڤیزم– (دارِشـتەکاری= بنیاتکاری=بیناکاری)– ناسراوە، شـتێکی تـەواو جیـاوازە.. ڕیـشەی کۆنـسترۆکتیڤیزم لـە ڕوسیادا بەر لە هەڵگەڕانەوەکە بوو و سرۆشـیان لـەم مەیلدارێتییـە دەدوا کـە پەیکەرسـاز هەرجۆرە بۆنەیەك یا دیاردەیەکی سروشتی تەرك بکاتو یەك "ڕاسـتەقینەی نـوێ" بـەدی بهێنێتو یەك هونەری "پاراو"و "هەمیشەیی" ئافەریدە بکات.

هەندێك لە کارە سەرەتایی یەکانی پەیکەرسازانی _ کۆنستروکتیڤیزم– بە ڕوکـەش لـە ماشێن یا ئامرازی میکانیکی دەچـن... مەبەسـت لـەم پەیکەرانـە کـە بـە پارچـەی ئاسـنو پلاستیكو شوشەو کۆی ماددەی پیشەسازییانە "بینا=دارِشتە" دەکـرا و تیایـان دا یـا لـە بینایان دا شکڵی ئەندازەیی بەکار دەبرا ئەمەبوو کە بـەو هۆکارانـە پەیوەنـدیی دینـامیکیی کە لە نێوان قەبارە پڕەکانو ڕووەکانو ئاتمۆسفاردا هەبوو، لـە حاڵـەتی کـشانو کۆشـشی تەواودا بن... ئەمەش ئەگەر ڕوخسار یـا شـکڵێکی "جـوان" بـەمانای بـەکاربردنی وشـەکە بدات بە دەستەوە یا نا" دەشێت شایەنی تۆژینەوە بێت.. بەڵام ئەگـەر ئێمـە ئـەوەی کـە پەیکەرسازێکی وەك ڕۆدان دەربارەی هونەرەکەی نوسـیویێتی بخوێنینـەوە" ئـەوا دەبیـنین کە ئەویش هەمان ئەو زاراوانەی بەکار دەبـرد، واتـە لـە – ڕووەکـانو قـەبارەکانو کـشانو کۆششو هاورێژە– دەدوا.

ڕۆدان جارێکیـان وتـی: هۆکـاری کـۆبیکی "کعبـی" بناغـەی هـەموو یاسـاکانی ژیـانو جوانییە ... هـیچ شـتێك وێنـەی "بینـا"کـانی = کۆنـسترۆکتی –گـابۆ=Naum Gabo – لـە

PDF 4 KURD

پەیکەرەکانی ڕۆدانەوە دورتر نین" لەگەڵ ئەوەشدا مرۆڤ دەتوانێ دەربارەی هەردوکیان بەیەك زمان بدوێت و هاوکێشەی لێکچونیان تیادا پەی پێبەرێت.

شێوازی کۆنستروکتیڤیزم–یش وەك شێوازی کۆبیزم لە وێنەکێشان دا تەڵەکەو فێڵی ڕوکەشی لەخۆی دوور خستۆتەوە، بۆیە پێویست دەکا لێرە بە دواوە ئەو شێوازە بە ناوی هونەرێك لە وێنەی پاراو باس بکرێت.

ئەم هونەرە بەم ناونیشانە کۆسپی گەورەی بۆ لایەنگرانی سادەی هونەر بەدی هێناوە، بەڵام من دڵنیام کە ئەمە یەکێکە لە بارودۆخی بەسەربردنی ئارەزوی خەڵکی... هەمان کەسانی ڕەخنەگر لە دەرکی هونەری بیناکاری دا کۆسپێ بەدی ناکەن (یان دان بە بوونی کۆسپەکەدا نانێن)" لەگەڵ ئەوەیشدا لە درکاندنی هونەری بینایی دا = کۆنستروکتیڤیزم دا هەمان شێوە هەمان توانای هزری بەکاردەبەن. هەندێ لە کارە سەرەتایی یەکانی مالڤیچ= Malewich– و تاتلین= Tatlin هەروەکو هێڵکاریی بیناکاری بوون و هەندێ جاریش بە هەمان ناونیشانی بیناکاری ناودەبران... هێشتاکەیش لە نێوان "بیناکاری"یەکانی پەیکەرسازان و بیناکارییەکانی بیناکاران دا پەیوەندییەکی نزیك لە کایەدایە.

جیاوازی لێرەدایە کە پەیکەرساز پێویستی بە نیازی پراکتیکی نییە و بۆیە دەتوانێت شکڵێ یا ڕوخسارێك بەدی بهێنێت کە لە ڕوانگەی جوانناسییەوە "پاراو" بن (وێنەی 69).

ڕێگە بدە لە دواییدا بگەڕێینەوە سەر ڕەوتی ئەو بزوتنەوەیەی دی کە وتمان کاریگەرێکی دیاری کراوی هەیە لەسەر پەیکەرسازیی نوێ_ واتە بزوتنێك کە لە تۆژینەوەو درکاندنی جۆرە جیاوازەکانی هونەری سەرەتایی یەوە سەرچاوە وەردەگرێت... ئەم خاڵە ئێستاکە تێی گەیشتوین کە مرۆڤی سەرەتایی هەرچەندە دەشێت ژیریی گەلێ لە هی ئێمە کەمتر بووبێت، لە بواری توانامەندێتی هونەریدا لە ئێمە کەم دەست تر نەبوون.

PDF 4 KURD

هێڵکارییەکانی ناو ئەشکەوتەکانی سەردەمی بەردینی کۆن ، لە هەستیاریو هێزی کاریگەریاندا لە هیچ یەکێك لە بەرهەمەکانی قۆناغەکانی دوایی کەمتر نین.. هەندێکیش لە جۆری پەیکەرسازیی ڕەشپێستەکان بە جۆرێکی دی بەهێزو کاریگەرن.. گومانی تیادا نییە کە هەندێ لە دروستکراوە مرۆڤییەکان (کە من بە پەلە ئەوانە بە بەرهەمی هونەری ناودەبەم) خاسیەتی بەرجەستەکردنی توانامەندێتی سۆزی خێڵێك وەڕودەخەن... واتە بۆ نمونە بتێك یا تەوتەمێك "کەش" دەکرێت وەها داتاشرێت کە هەستی ترسو بەزەیی یا خواوەند پەرستی یا ڕازێکی دی بگوێزێتەوە.

ئێمە نازانین ئەم کارە چۆن شیاو دەکرێت– هونەرمەندی سەرەتایی بۆ نیشان دانی ئەم چۆنێتیانە بە ڕوویەکی وشیارانە یا ئاگایانە هەوڵ نادات– بەڵکو مەیلی نا ئاگاو هێزە خەیاڵ بینەکانی ڕابەری ئەون... بەڵام ئەوەی کە ئەو بەدیی دەهێنێت واتە ئەو خاسیەتە سەرو هزرییە، یان دەشێت ناهزرییە یان هەیە" ئەم بەرهەمانە نیشان دەری توانامەندیو دورییەکن کە لە سنوری تێگەیشتنی مرۆ بەدەرن.

ڕەخنەگرانی ڕۆمانتیك هەمیشە ئەم خاڵەیان لەلا پەسەند بوو کە پێویستە ڕیشەی جازیبەی هونەری لەو دەوروبەرە نائاگایەدا پەیجۆر بێت.

بەرهەمی هونەری بە ڕوویەکی هزری ناتوانرێت بەدی بهێنرێت، تەنانەت هونەرمەندانی شێوازی "بیناکاری= کۆنستروکتیڤیزم"یش ئەم ڕاستییە دەبیستن، بەڵام ئەو بەرهەمە هونەرییەی کە بۆ ڕەزامەندێتی خەڵکی هاوچەرخو سەردەمی نوێ دروست دەکرێت، ئایا دەتوانێت توانامەندیی ژیان بەخشی هونەری سەرەتایی دوپات بکاتەوە" (ژیان بەخش نەك تەنها بۆ خەڵکی سەرەتایی ، بەڵکو مرۆڤی هاوچەرخیش).

گەلێ لە هونەرمەندانی ئەمرۆکە لەو باوەڕەدان کە بەڵێ دەتوانن" پیکاسۆ لە وێنەکێشانداو هنری مۆر = Henri More لە پەیکەرسازی دا– بەرهەمەکانی خۆیان لەسەر بناغەی هەمان باوەڕ بەدی هێناوە.

PDF 4 KURD

لەوانەیە بۆ درکاندنی ئەم جۆرە بەرهەمە هونەرییانە پێویست بێت کە ئێمـە بەشـێ لـە نکوڵی کاریی شارستانیەت بخەینە لاوە، چونکە ئەم بەرهەمانەی کە لەگەڵ ئێمەدا دەدوێـن زمـانی هـزر نـین، بگـرە زمـانی قەریحەیـەکی ناسـکیش نـین کـە بـەری شـێوازی زانـستی مرۆڤانەی ئێمەن، چونکە ئەو بەرهەمە هونەرییانە ڕاستەوخۆ لە پەیوەندیدان لەگەڵ لایەنـە نائاگاکانی هزری ئێمەدا.. هیچ پێویست ناکات کە ئەو بەرهەمانە بە ئاڕاسـتەیەکی کـەمتری هونەری ڕەچاو بکەین" چونکە دەبینین کە بـۆ گەیـشتن بـەو لایـەنو ئاڕاسـتە نائاگایانـەی هزرمان هونەرمەند پێویـست دەکـات هـەمان یاسـاکانی بیناکـاری بـەکار بـەرێت کـە کـۆی هونەرمەندان بەکاری دەبەن.

یاسا بنچینەیی یەکانی هونەر لـە کـۆی جۆرەکـانی هونـەردا و لـە هـەموو چـاخەکان دا یەکن... بەڵام مەبەستیان یەك نییە.

لێرەدایە لە چمکی قۆناغی ڕێنیسانس لە هونەردا، بەوجۆرەی کە مایکڵ ئەنجلۆ بەیانی کردووە جیادەبینەوە.

ئێمە یاساو پیشەکانی هونـەر بـۆ مەبەسـتی جۆراوجـۆر بـەکار دەبـەین هەنـدێجار بـۆ بەیان کردنی مەسەلەیەك– جارێکی تر بۆ بـەیان کردنـی ڕاسـتەقینەی شـتەکان– جـارێکی دی بۆ بەرجەستەکردنی ئایدیاکانو جارێکی دی بۆ دۆزینەوەو وەڕوخـستنی نادیارەکـان– هەندێ جاریش بۆ هەوڵدان لە پێناوی بەدیهێنانی ڕاسـتەقینەیەکی نـوێ دا هـەمان شـێوە سود لە هونەر دەبینین– کۆی ئەم بەکار بردنانەی هونەر ڕاستنو کـۆی ئەمانـە لـە ڕەوتـی پێکهاتی پەیکەرسازیی نوێ دا ئاشکرا دەبینرێ.

82- هنری مۆر

لە سەدەی پانزەیەم هونەری پەیکەرسازی لە ئینگلتەرە لە دەست چووە، لەوانەیە لـە تەواوی ئەوروپادا لە دەست چوبێت، بۆیە دەتوانین بڵێین کە چمکی قۆناغی ڕێنیسانس لـە هونەری پەیکەرسازیدا بە گشتی هەڵە بوو.

هەر بەشێك لە هونەر پێویست دەكات بناغەی تایبەتی خۆی هەبێت كە لەسەر بناغەی ماددەی كاری ئەو هونەرەو كاربردی بەرهەمی هونەری دیاری دەكرێت. بەلاّم لەسەدەی شانزەیەمدا ئەم جۆرە بنەماو بناغەیەی هونەر كە هەستو ژیانی بە پەیكەرسازیی سەدەكانی ناوەڕاست دەبەخشی فەرامۆش كرا.. ئەمڕۆكە بە ئاسانی دەتوانین تێبگەین كە بۆچی ئەمە ڕوویدا.

هونەری قۆناغی كلاسیكی یۆنانو ڕۆم جارێكی دی ئاشكرا بوبوو، وە ئەم هونەرە بۆ دادانی زانستی مرۆڤیزم(هیومانیزم)ی قۆناغی ڕێنیسانس تەقەلایەكی بەربلاّوی دا" بەلاّم پەیكەرسازانی ڕێنیسانس لەبری ئەوەی كە ئەزمونی گیانیی دروستكارانی ئەو بەرهەمانەی كلاسیك سەرلەنوێ دوپات بكەنەوە– بە سوربونێكی تەواوەو بە دوپاتی یان لاسایی كردنەوەی ڕووكەشی ئەو بەرهەمانە گەیشتن– هەڵبەتە لەگەڵ ئەو گۆڕانكارییەدا كە هەستە ڕوكەشەكانی سەردەمی خۆیان گریمانی دەكرد" هەركاتێك ویستبێتمان دەربارەی ئەم بابەتە باسێكی تەواوتر بكەین" پێویست دەكات دیدێكی بەربلاّوتر سەرباری ئەم بڕیارە گشتیيە بكەین.

بۆ نمونە پێویستە ڕوون ببێتەوە كە هەندێ لە پەیكەرسازان وەك دوناتیلۆ و درزیدریۆ دا ستیناتۆ=Desiderio da Setignano و ئاگۆستینۆ دی دوچیو =Agostino di Duccio –و تەنانەت لیوناردۆ داڤینشی– كە لە دیدەگای ئەمڕۆماندا دەشێت لە سەرەتای ڕێنیسانس دا جێگیر بنو نمایندەی ڕێنیسانسن، بە واتایەكی ڕاستتر بەری سەدەی ناوەڕاستن" ئەم هونەرمەندانە بەری شێوازی گوتیكن– نەك خێڵەكیی یەك سەردەمی تازە.

هەروەها لە قۆناغەكانی بارۆك و ڕۆكۆكۆدا جۆرە ڕەگەزێك بونیان هەیە كە هەرچەندە بنەمای هونەری پەیكەرسازی تا ڕادەی تێكشكاندن دەخەنە ژێر زەبریانەوە، بەم حاڵەیشەوە بە یاریدەی تایبەتمەندێتی تاكانەی درەخشانیان بوونی خۆیان ئاراستە دەكەن.

بەڵام پەیکەرسازیی ڕێنیسانس‌و بارۆك‌و ڕۆكۆك هەر چاکەیەکیان هەبێت ئەوا ئەم خاڵە هیچ پەیوەندییەکی بە تۆژینەوەکەی منەوە نییە" چونکە ئینگلتەرە هەرگیز بەشێکی شیاوی سەرباری ئەم مەکتەبانە نەکردووە.. بێ‌زیادە ڕۆیی دەتوانین بڵێین کە هونەری پەیکەرسازی بۆ چەند سەدەیەکە لە ئینگلتەرادا مردووە.

هەروەها لەو باوەڕەدام کە زیادەڕۆیی نییە گەر بڵێم کە ئەم هونەرە لە بەرهەمەکانی هنری مۆردا جارێکی دی هاتەوە ژیانەوە.

هنری مۆر هیچ پڕوپاگەندەیەکی بۆ ڕەسەنایەتی‌و تازەگەری بەرهەمەکانی خۆی نییە.. ئەو لە ساڵی 1898 لە کاستلفۆرد=Castleford یورکشیر– هاتۆتە دنیاوە.. بەرهەمەکانی زادەی ئەزموونەکانی هونەرمەندانی بە ساڵاچووتری پێوە دیارە" نمونەی ئەمانە جاکوب ئیپستاین‌و ئێریك گیل=Eric Gill–و بێگانەکانی وەك برانکوزی‌و زادکین=Zadkine–.

هنری مۆر بەیاریدەی پایەداری‌و هاوگونجاندنی کارەکانییەوە، لەسەر لوتکەی شێوازی هونەری نوێی ئینگلتەرادا دابین دەبێت.

کاردانەوەی پیاوێکی سادە لەبەرامبەر تازەگەریی ئەم بەرهەمانەدا هەرچییەك بێت، ناچار دەبێت دان بەوەدا بنێت کە لەو بەرهەمە هونەرییانەدا مەبەستێکی لەبارو گەلێ پتەو، ویستی خودی‌و بێ گرنگی دان، بە بڕیاری یەك لەدوای یەك بۆ زاڵبوون بەسەر ماددەی نامۆی ئەو جۆرە خودێتییە ئاسان نییە.

بەبێ ئەوەی نیازی خۆدەرخستن‌و چاتر فرۆشی لە کایەدا بێت، تا ئەگەریشی ئەو شتەی کە دەتوانرێ بە "دیدەگای نوێ" ناوببرێت لە کایەدا بێت، دیسانەوە پێویست دەکات دەرگەی ئەو جیهانەی شکڵە نامۆیانە هێواش بخەینە سەر پشت، ئەم شکڵانە ئاشکرانین" بەڵام بۆ هەبن؟ ئایا هیچ بەرهەمێکی مەزنی هونەری لەسەرەتای دەرکەوتنیدا لای ڕێبواران ئاشکرابووە؟

بۆ تێگەیشتن– دەستکردن بە دەرك کردنی– بەرهەمی هونەریی هنری مۆر پێویستە بگەڕێینەوە سەر بنەمای سەرەتایی هونەری پەیکەرسازی کە لە بەشی پێشودا دەربارەی

دواین (وێنه67و 68) پەیکەرسازی بە ناونیشانی یەك هونەر چی ڕویەكی دیاریكراوی هەیە؟ هەڵبەتە مادەو پیشەگەریی پەیكەرسازی: بریتییە لە بڕینی یا تاشینی ماددەیەكی تا ڕادەیەك ڕەق.

تا ئەم ڕادەیە لە خودی وشەی پەیكەرسازی یا پەیكەرتاشی دا واڵا دەبێت زیاتر دەربارەی پێناس كردن پێویست ناكات.

بەڵام كاتێ بە كاركردن بەم ئەنجامە دەگەین" ڕووبەڕووی ئەم پرسیارە بنچینەیی یە دەبینەوە: ئەو پەیكەرەی كە دەبێت بتاشرێت چییە؟ لە چوارسەد ساڵی ڕابردودا هونەرمەندان گوتویانە: ئێمە لە پارچەیەك بەرد یا مەڕمەڕ شكڵی جوانو لەبار، یان جوانییەك كە ڕەوتی ڤینۆس بەدی دەهێنێ، یا شێرێك لە حاڵەتی مردن دا یان باڵندەیەك لە كاتی فڕین دا دەتاشین" خەڵكیش لە شارەزایی و كارامەیی پەیكەرتاش و ئەنجامدانی ئەم كارە سەختەی سەریان دەسوڕێت.

بەڵام مەبەستی پەیكەرسازیی هونەرمەندێكی وەك هنری مۆر بە هیچ شێوەیەك لەم كارانە ناچێت، مۆر هیچ بە ئاراستەیەك پەیوەست نییە كە سەروكاری هەبێ بەڕوكەشی شتەكانەوە كە لە ڕاستی دا سرۆش بەخشی كارەكانین (ئەگەر شتێكی دەرەكی بوونی هەبێت).

سەرەتا بیرەكانی مۆر ئاڕاستەی ماددەی كارە، ئەگەر ماددەی كار بەرد بێت، ئەوا بینای بەردەكەو پلەی ڕەقی بەردەكە پەرچەكرداری ئەو دیاری دەكەن لە بەرامبەر ئامرازی بەرد تاشیندا، وای ڕەچاو دەكات كە ئەو بەردە لە بەرامبەر هێزە سروشتییەكاندا وەك با و ئاو، چی پەرچەكردارێكی هەیە... چونكە ئەم هێزانە بە درێژایی كات چۆنێتی ڕەچەڵەكی ئەو بەردە ئاشكرا دەكەن... سەرئەنجام لە خۆی دەپرسێت كە لەو پارچە بەردەی لەبەردەمیدایە چی شكڵی دەشێت بە چاترین شێوە بتاشێت" وە ئەگەر ئەو شكڵە بۆ نمونە ژنێكی ڕاكشاو بێت، هنری مۆر بە خەیاڵیدا دێت (ئەمە كارێكە كە قەریحە و دیدی تایبەتی ئەوی پێویستە) كە ئەو ژنە ڕاكشاوە چی دەركەوتێكی هەبێت —ئەگەر

PDF 4 KURD

بێتو گۆشتو خوێنی ئەو ژنە لەبەرامبەری ئەودا بگۆڕدرێت بە بـەرد— بـەردێ کـە شـێوەو بینای تایبەتی خۆی هەیە، لەم حاڵەتەدا لەشی ئەو ژنە دەشـێت شـێوەی گردۆڵکەیـەك یـا چەند گردۆڵکەیەك لە خۆی بگرێت— هەمان کە لە هەندێ لە پەیکەرەکانی دا دەبینرێت.

لەسەر ئەم بنەمایە پەیکەرسازی کۆپی دروست کـردن نییـە لـە شـکڵ و شـێوەی تـر.. بەڵکو بریتییە لە گوێزانەوەی مانا لە ماددەیەکەوە بۆ ماددەیەکی دی. بەڕای من ئەم خاڵـە تاڕادەیەکی تەواو سادەیەو پەسەند کردنی دژوار نییە:

لەگەڵ ئەمەیشدا هەمان خاڵ تەنها کلیلە کە دەروازەی تێگەیشتنی بەرهەمەکانی هنری مۆر دەکاتەوە، بۆیە تێناگەم کە بۆچی خەڵکی سادە لە بەرامبەری ئەم جۆرە بەرهەمانەدا هێندە سەرلێشێواو دەبن.

لەم بنچینە سەرەتایی یەوە بنچینەیەکی تریش وەڕو دەکەوێت کە گەلێ بەسـەرنج تـرو تەسك ترە، بەڵام بۆ پەیکەرێکی تەواو هێندە پێویست دەکاتو گەورەترین هۆکاری مۆر لە سەرکەوتنیدا کە ئەو بەسەر زۆربەی هاوچەرخانی دا لەبارتر دەکـات، ڕاسـتەوخۆ لەمەدایـە کە ئەو لە هەمان بنچینەدا نیازەکانی پەنهانە واتە ئاڕاستە بوونو سەرنجی ئەو.

ئەگەر مرۆڤ سەرگەرمی تۆمارکردنی (کۆپیکردنی) مادەیـەك بـۆ ماددەیـەکی تـر بێـت، پێویست دەکات ئەو ڕوخسارە لە دەرونەوە بەرەو دەرەوە ئافەریدە بکات.

زۆربەی شێوازەکانی پەیکەرسازی، تەنانەت بۆ نمونە پەیکەرسازانی میـسری دێـرین— قەبارەیان بە کۆمپۆزیشنی لایەنی دوو دووری بەدی دەهێن.. ئێمـە لـەو یەکەیـەدا نـاتوانین کـۆی ڕووەکـانی یـەك قـەبارە ببیـنین، لەسـەر ئەمـە پەیکەرسـاز پارچـە پارچـەی بـەرد دەپروێنێو هەوڵ دەدات کە لەگشت ڕوویەکەوە ڕەزامەندانە بگاتە ئەنجام.

بەم شێوەیە دەتوانێـت ڕێگەیـەکی درێـژ لەسـەرکەوتنیدا ببڕێـت، بـەڵام سـەرکەوتویی هونەرمەنـد جیـاوازە لـە سـەرکەوتویی پەیکەرسـازاێك کـە کـاری داهێنـراوی گوایـە تـەنها ئەنجامێکی چوار دورییە، لە بۆچونێکەوە سەری هەڵداوە کە ڕاستەوخۆ ماددەی جێکـاری ئـەوە.... بـەم پێیـە شـێوەو ڕوخـسار بریتییـە لـە درکانـدنی دیـدەیی ڕوو بـە یاریـدەی

پەیکەرساز، کە بەشێوەیەك خەیاڵەکانی خۆی بەسەرچەقی قورسایی پارچە بەردێکدا گریمان دەکات.

بە ڕابەریی ئەم دیدەیە پارچە بەرد وردە وردە گۆش دەبێ و لە حاڵەتی بوونی ڕێکەوتییەوە بۆ حاڵەتی بوونی ئایدیالی دەگۆڕێت. ئەمەیە کە پێویستە ئامانجی سەرەتایی هەر چالاکییەکی هونەری بێت.

82- باربارا هیپورس = Barbara Hepworth

باربارا پەیکەرسازێکە کە کارەکانی لە توێی پانزە ساڵی دواییدا گەیین بە قۆناغێك لە پاراویی "ئەبستراکتی"، کە بەڕوانگەی بینەر، بەڕێکەوت دەشێت بەرهەمەکانی نزیك بن بە ئەندازیارییەکی ئاسمانی.

یۆنانییە دێرینەکان بە کارامەیی دەیانزانی کە ڕەگەزی وێنەیی دەکرێ لەسەر بناغەی دیاری کراوی ژمارە یا هاوگونجاندن ڕوون بکرێتەوە، دەشێت بەر لەوانیش میسرییەکانیش بە ئاگا بووبن لە هەمان باوەڕ.

ئەفلاتون شیاوی داهێنانی هونەری لەسەر بنچینەی ئەم یاسایانە، لەبری لاسایی کردنەوەی تەواوی سروشتی، کردە جێگەی باس.. لە قۆناغە هەمە جۆرەکانی مێژووی هونەردا، هونەرمەندان هەندێجار ڕاستی نواندنیان بە یەکجاری وەلاوە ناوە لەبەرئەمەی کە هەستیان دەکرد کە جیهان پاڵەپەستۆ دەخاتە سەریان (هەمان کە دەشێت لەسەردەمی بەردینی نوێدا یان لەسەردەمی ڤیکینگەکان دا وەها بووبێت)- یان لەبەر ئەمەی کە هەستیان دەکرد کە لاسایی کردنەوەی کاری خواوەند جۆرێکە لە سەرپێچی و کفر (هەمان کە لە شارستانیەتی ئیسلامیدا باوە).

بەڵام تەنها لەسەردەمی نوێ دایە کە دەبینین جۆرە هونەرێکی ناوێنەیی بە ناونیشانی شێوازێکی جیاو گونجاو پێك دێت کە لە جەنگدایە دژی کۆی مەکتەبەکانی زەمانەی وەك (ڕیالیزم- ئیمپریسیونیزم- ئیکسپریسیونیزم- سوریالیزم..هتد).

ئـەم ڕەوتـە نوێیـە خـەڵكی بـە هونـەری "ئەبـستراكت" نـاوی دەنـێنو مەبەسـت لـە هونەرێكە جودا لە سروشت، یانی شێوەیەكی پاراو یا بنچینەیی یـە كـە لـە بەشـی بینـراوو بەرجەستەبوو "مشهود و ملموس" ڕووت كراوەتەوە.

زاراوەی بەهونەری "هونەری ئەبستراكتی" هێندە ڕەزامەند بەخشی نییـەو هەنـدێ لـە قوتابخانەكان زاراوەی —تەركیبی=پێكهـاتویی0 پێـشنیهاد دەكـەن یـا بـەكار دەبـەن وەك (كۆبیزمەكانو نـەن فیگۆریـستەكانو هتـد…) بـەڵام ئـەم نازاناوانـە زۆرجـار مەبەسـتێكی دیاریكراو نیـشان دەدەن (بـۆ نمونـە شـێوازێكی بیناكـاری لەهـەرجۆرە پەیوەندییـەك بـە سروشتەوە نكوڵی دەكات . ئەگەر چی لە پەیوەندیدایە لەگەڵ بینـای وێنـەیی مـاددەدا یـا ئەو شكڵانەدا كە ئۆرگانیزمە زینـدووەكان لـە خۆیـانی دەگـرن)… وە زاراوە گـشتییەكانی هونـەری ڕیالیـستیو هونـەری ئەبـستراكتی بـۆ نیـشان دانـی دوو سـنوری كۆتـایی بـەیانی هونەری گونجاوترن.

هەنـدێك لـە هونەرمەنـدانی ئەبـستراكت وەهـا لـەكاری خۆیـان سـورن كـە هـەرگیز هـەنگاوەكانیان لـە بازنـەی وێنـەی پـاراو بـەرەو دەر هـەڵناهێنن— پیـت مونـدریان= Piet Mondrian— وێنەكێشی هۆڵەندی لەو كەسانەیە.

هەروەها وێنەكێشانی ڕیالیستی—یش گەلێكن ئامادەنین وێنـەی ئەبـستراكتی بكێـشنو تەنانەت ئامادە نین لە خەونەكانیشیان دا وێنەی ئەبستراكتی ببینن…

هەروەها وێنەكێشی ئەبستراكتی ئەوتۆش هـەن كـە وێنەكێـشانی ئەبـستراكتیان تـەرك كردووەو گەڕاونەتەوە بۆ كێشانی وێنەی ڕیالیستی.

هـەروەها وێنەكێـشی ڕیالیـستی خـاوەن ئامـادەییی وەهاشمـان دیتـووە كـە ناگـەهان ڕیالیزمیان خستۆتە لاوەو خویان داوەتە بواری ئەبستراكتی.

هەروەها كۆمەڵێكی دی هەن كە بەڵگە بـەدی ناكـەن كـە لـە نێـوان ئـەو دوو شـێوازەدا هاتوچۆ نەكەنو باربارا هیپورس بەم گروپەوە پەیوەستە.

PDF 4 KURD

کاره سەرەتاییەکانی باربارا هیپورس (32– 1929) لاسایی کردنەوەی سروشتی بوون‌و زیاتر لەسەر بنچینەی تۆژینەوەی بە سەرنجی لەشی مرۆڤ دروست دەکران.. هەندێ لەم پەیکەرە سەرەتاییانە لەوپەڕی جوانی دان، تا ئەو ڕادەیەی کە هونەرمەند بە گشتی لە مۆدێل بێ نیاز دەبوو و هەرجۆرە هێمایەکی دەرهەق شتە سروشتیەکان دەخستەلاوە (بۆ نمونە ناوی پەیکەرەکانی لە بری ناوی "دایك‌و منداڵ" ناو دەنا "شکڵ" یان "گروپ" یا "بازنە" یا "لولەك" ...هتد.

لە پاش چەند ساڵێك باربارا جارێکی دی بەرهەمی خستە ڕوو کە زیاتر ڕووی ڕیالیستیان هەبوو... ئەوەی لەو کارانەی دواییدا سەرسوڕێن بوون لایەنی ڕیالیستیی کارەکانی نەبوو، بەڵکو هەست قوڵیی لە ڕادە بەدەریان بوو کە سەری مرۆڤیان دەسوڕماند ... باربارا لە حاڵەتێکدا کە لە قۆناغێکی کارکردنی ئەبستراکتی وەدەر کەوتبوو کە هاو هەستیی بۆ شکڵە سروشتییەکان گەلێ بەهێزتر بوو بوو و پیشەکیشی لەڕووی هێزو نیانییەوە گەشەی کردبوو" سەرسوڕێنترین لەمەیش ئەو چۆنێتییە ڕیالیستییەیەتی کە بەهێزترو کاریگەرترە.

وێنەکێشان‌و هێڵکارییە نوێکانی (کە لە گەلێکیان دا پیشەی ڕەنگی ڕۆن‌و قەڵەم–ی تێکەڵ کراو) بۆ دوو دەستە دابەش دەبن– ڕاهێنانەکانی مۆدێلی ڕووتی ژنانەو بابەتەکانی نەخۆشخانە..و هەمان دیمەنەکانی نەخۆشخانە — لە ڕووی زەبرو بەهێزی بەیان‌و هەستیاریی بەتینەوە گەلێ بەهێزن... هەڵبەتە نەخۆشخانە جێگەیەکی کاریگەرە، باربارا زۆر جار لە ژوری کاردا بابەتەکانی خۆی هەڵدەبژارد.

لە تابلۆکانی وێنەکێش دا ئازارو ترس هەڵدەچێت– وەك ئەوەی مەبەستی نیشاندانی نەشتەرگەری ئارەزوی داهێنانی کردبێت... یان لەسەر ڕوخساری نەخۆشە لاوازەکانی ڕاوەستابێ و وێنەی کێشابن کە وەك "هاوبێژەرانی" یۆنانی لەمبەرو لەوبەر ڕاوەستاون.. ڕامبراندت و کۆی وێنەکێشانی هۆڵەندی لەم جۆرە بابەتەیان پێ‌خۆش بوو.

بەڵام تابلۆکانی باربارا ئێمە ناخەنە یادی ئەو جۆرە تەرزەی ریالیزمەوە، بەڵکو بە بینینی تابلۆکانی زیاتر دەکەوینە یادی شێوازی سادەو مرۆڤانەی هونەری سەدەی پانزەیەم لە ئیتاڵیا.

جۆرە هەستێکی دیارکردنی وێنەی مەزن بوونی هەیە کە تەنها لای هونەرمەندانێ بەدی دێت کە دەرهەق بە وێنەی ئەبستراکتی ئاگادارن.

هونەرمەندانی ئیتالیا سەبارەت بە هونەری ئەبستراکتی بینایی گەلێ بەئاگان .. دەربارەی باربارا (کە یەکسانە بە هنری مۆر) پێویستە بڵێین مەزنییەك کە ئەو لە پەیکەرە ریالیستییەکانی دا بە دەستی دەهێنێت، ئاکامی ئەزمونەکانێتی لە زەمینەی وێنەی پاراودا = Pure form—.

هونەری ئەبستراکت—یش (جگە لە شێوازی کونستروکتیڤیزم— کە پێشتر دەربارەی دوایین) هەروەکو هونەری ریالیستی هەمیشە لە دوچاری ئەم مەترسییەدایە کە بە شێوازێکی قوتابخانەیی (ئەکادیمیك) داتەپێت.

هونەری ئەبستراکتی ناتوانێت توانامەندێتییەکانی خۆی لەسەرچاوەی کۆی رووەکان دا نویێ بکاتەوە... مەبەستم لەم سەرچاوانە تەنها سروشت نییە، بەڵکو زیاتر ئەو تواناییانەیە کە رەوتی گەشەی خودی ژیان دیاری دەکەن.. دەشێت تەنها بە هەمان بەڵگە بتوانین بڵێین کە هاتوچۆ لە نێوان ریالیزمو شێوازی ئەبستراکت دا بۆ هەر هونەرمەندێك پێویستە.

ئەمەش بەو مانایە نییە کە هونەری ئەبستراکت هونەرمەند بە ناوی قۆناغی ئامادەبوون بۆ کاری ریالیستی مەشق پێ بکات... چونکە هونەری ئەبستراکتی بویەکی تایبەتی خۆی هەیە .. بەڵام گۆڕانی شێوازێك بۆ شێوازێکی دی لە ئەبستراکتەوە بۆ ریالیست پێویست ناکات هاوڕای بەسەرهاتێکی قوڵی دەرونی بێت.. ئەم گۆڕانە بێجگە لە گۆڕینی ئاراستەو ئامانج شتێکی دی نییە.

ئەوەی لەم مییانەدا چەسپاوە یا بەڵگە نەویستە بریتییە لە مەیلی داهێنانی راستییەك، داهێنانی جیهانێکی گونجاو لە وێنەی زیندوو.

PDF 4 KURD

لەم لایەنەوە ئەم " ویستی مەیلدارێتی بۆ وێنە" لە ئافەریدەکردنی وێنەکاندا ئازادانە ڕەنگ دەداتەوە، بەو مەرجەی کە تێبگەین ئازادی یانی لە دەستدانی هاوسەنگیی جوانناسی" و لەلایەکی تریشەوە هەمان – ویستی مەیلدارێتی بۆ وێنە – بە وێنەی بەیانی هەڵبژێردراوی بە چەند ڕوویەك لە جیهانی زیندوو بەدی دێت– بە تایبەتی لە شێوەی ئاگایی یەکی توانامەند دەرهەق بە هەستی ژیانو لە ژیانی مرۆڤدا.

چەند وشەیەك لە وتەکانی باربارا ئەم خاڵە ڕۆشنتر بەیان دەکەن" "کاری ریالیستی عەشقی هونەرمەند سەبارەت بە ژیانو مرۆڤو زەمین نوێ دەکاتەوە... کاری ئەبستراکتی کەسێتی هونەرمەند ئازاد دەکاتو درکاندنەکانی ئەو تیژتر دەکات" بە جۆرێك کە لە سەرنجدانی ژیان دا ئەوەی کە بە قوڵی کار دەکەنە سەر مرۆڤ تەواوییە یان نێتی دەرونییە: بەشەکان هەریەکەیان لە جێگەی خۆیان دا دەمێننەوە و هەرشتێك لە خۆیدا نمایندەی یەکبونە." دەبینین کە تەواوی ڕووبەری هونەر کە بەم دوو کۆتایی یە وەڕو دەخرێن لە توێی یەك هزری تاکدا لەتەك یەکتریدا پایەدارن.

بەشی سێیەم

83– دیدەگای هونەرمەند

لەم یاداشتانەدا بە ڕوویەکی گشتی دیدەگای تەماشاکەرم هەڵبژاردووە، ئێستاکە مەیلدارم کە دەستکەوتی هونەر لە دیدەگای کەسێکەوە بتۆژمەوە کە بەرهەمی هونەری بەدی دەهێنێت.

هونەرمەند چی دەکات؟ بۆچی دەیکاتو بۆ کێی دەکات؟ کاتێ وەڵامی ئەم پرسیارانەمان دایەوە، دەشێت بتوانین بڵێین کە ڕۆڵی هونەرمەند لە کۆمەڵگە دا چییە_ واتە ئەمەی کە هونەر بۆ گشت ئێمە چی گرنگییەکی هەیە و لە ڕێکخراوی کۆمەڵگەدا چی جێگەیەك پێویستە بە هونەرمەند بدرێت.

84– دیدەگای تولستۆی

پێناسی بە ناوبانگی تولستۆی لە گەلە کردنی هونەردا بەم وشانە بەیان دەکرێن: "بێدارکردنەوەی ئەو هەستەی کە مرۆڤ ئەزمونی کردووە لە ویژدانی خۆیدا" وە لە پاش بێدار کردنەوەیان، گواستنەوەیان یا گێڕانەوەیان بە یاریدەی جوڵە یا هێڵ یا ڕەنگ یا دەنگ یا ئەو شکڵانەی کە بەیاریدەی وشەو ئاخاوتن بەیان دەکرێن، بەجۆرێك کە ئەوانی تریش هەمان ئەو هەستانە بئەزمونێنن.. ئەمەیە چالاکیی هونەری."

"هونەر چالاکییەکە مرۆڤانەو کۆی ئەمەی کە تاکە کەس بە ڕوویەکی ئاگایانە و بە یاریدەی هەندێك نیشانەی دەرەکیی هەستیانە کە لە ژیان دا بوونی هەیە بۆ ئەوانی دی دەگێڕێتەوە.. بە جۆرێك کە ئەوانی دی بکەونە ژێر کاریگەری هەمان ئەو هەستانەوەو چێژی ئەو ئەزمونانە بکەن."[1]

1- What is Art? Trans-Aylmer Maude, Oxford (world, classics), 1930 p.123

85- تۆلستۆی و ۆرد زۆرس

ئەم تیۆرییە تاوەکو لە ڕووی وشەوە کە بە یاریدەیانەوە بەیان کراوە، وەکو تیۆری ۆردزۆرس–ە دەربارەی شیعر" کە دەڵێت:"شیعر لەو سۆزانەوە سەرچاوە دەگرێت کە لە حاڵەتی سکون= خامۆشی دا بەدی هاتون...

سۆزەکان جێگەی بیرکردنەوە دەگرنەوە تا وەکو لە پای جۆرە بەرپەرچێکدا، خامۆشی هێدی هێدی نادیارو بێشوێنەوار دەبێ و سۆزی نمونەی هەمان ئەو سۆزانەی کە پێشتر بابەتی بیرکردنەوە بوون لەسەرەخۆ سەرهەڵبدەنو لە هزردا وەڕو بکەون." لە کۆی ڕووەوە، تیۆری تۆلستۆی دەربارەی هونەر بە ڕوویەکی سەرسوڕێن لە تیۆری ۆردزۆرس دەچێت" بۆ نمونە هەردوکیان سورن لەسەر ئەمەی کە هونەر پێویستە بە تەواوی شایەنی تێگەیین و شایەنی پێگەیین بێت (واتە بگات بە خەڵکی)... دەربڕینی ۆردزۆرس کە دەڵێت:"مرۆڤ لە حاڵەتی ئاخاوتن دا لەگەڵ مرۆڤی تردا" پێناسەیەکی تەواوی هونەرمەندی ئایدیالی تۆلستۆی–یە، لەمەیش دا کە ۆردزۆرس دەڵێت: بەیانی شیعری پێویستە پشت بە "زمانی سادەی خەڵکی" ببەستێت، داوایەکە یا خواستێکە کە زرنگەی چەندین جار لە کتێبی تۆلستۆی دا بەرگوێ دەکەوێت.

86- دیدەگای ماتیس

ئەم پێناسە تیۆرییە دەتوانێ ئەنجامی داهێنان بە پێناسەیەکی وردی یەکێ لە هونەرمەندان پێوانە بکرێت، هەڵبەتە نامەوێت لە پێناوی لەم جۆرە وتارانەدا پلەیەکی تایبەت برسکێنم، چونکە دەشێت هونەرمەندان پشت گوێخەر تر لە ڕەخنەگران بدوێنو لە ڕاستیشدا وایە. زۆرجار هونەرمەندان هێندە بەتاڵ نین لە داهێنان کە بتوانن وەدەستهێنانە هزرییەکانی خۆیان ڕوون بکەنەوە.

PDF 4 KURD

PDF 4 KURD

بەڵام هونەرمەندانی نوێ توانای تێبینییەکانی خۆیان پەروەردەو گۆش کردووە واتە لە پێناوی بەرگریکردن لە خۆیان ناچاری ئەو کارە هاتوون.

هەندێ لە وتەکانی سیزان کە پێشتر تۆمارمان کردون، بەهایەکی کەمتریان لەو وتانە نییە کە هنری ماتیس–یش نوسیونی.. چەند ساڵانێ لەمەوبەر لە 1908، ماتیس یاداشتەکانی هونەرمەندێک–ی لە گۆڤارێکی فەرەنسی دا بڵاوکردەوەو منیش چەند پارچەیەك لەو یاداشتانە لێرەدا بڵاو دەکەمەوە:

"بە ڕوانگەی من حاڵەتی توڕەیی لە فلان ڕوخساردا والا نییە کە دەردەکەوێت، یان لە فلانە جوڵەی پرتاویشدا نییە.. بەڵکو لە بارودۆخی گشتیی تابلۆکانی من دایە واتە لەو جێگایەدا کە پەیکەرەکان= ئەندامەکان گرتویانە.

ئاتمۆسفاری خاڵیی دەوروبەری فیگۆرەکان، هاوگونجانیان،هەرشتێك بەشی خۆی هەیە. کۆمپۆزیسیۆن کاری= پێك هاتنەکان– یانی هونەری ئارایشتی ڕەگەزی هەمەجۆر بەو شێوە جوانکارییەی کە وێنەکێش بۆ بەیانی هەستەکانی خۆی هەڵی دەبژێرێت.

لە تابلۆیەکی کێشراودا هەر بەشێك جیاوازانە وەڕو دەکەوێت ئەو جێگەیە دەگرێ کە بنچینەیی یا پلەی ناوەندی بەپێی گونجاندنی باری شتەکە.

هەرشتێ کە لە تابلۆدا سودی نەبێت، بە هەمان بەڵگە زیان بەخشە.

بەرهەمی هونەری لە هارمۆنییەتی کۆی بەشەکان دەدوێت: هەر بەشێکی زیادە لە هزری بینەردا جێگەیەك داگیر دەکات، واتە جێگەی بنچینەیی دەگرێتەوە."

پاشان ماتیس تەرزی کاری خۆی بەیان دەکات :

"ئەگەر من لەسەر ڕووی قوماشێکی سپی پارچە ڕەنگی شین و سەوز و سور لەتەك یەك دابنێم " بەدانانی هەر پەڵەیەکی ڕەنگی ، هەریەکێ لەو ڕەنگانەی کە پێشتر دامناون، گرنگیی خۆیان لەدەست دەدەن ... گریمان کە نیازمە دیمەنێکی ناوەکی بکێشم : لەبەرامبەری خۆمدا دۆڵابێکی جل و بەرگ دەبینم ، وە ئەو دۆڵابە هەستی ڕەنگی سور

بەڕوویەکی زۆر زیندووانە لە من دا بێدار دەکاتەوە ، لەسەر ئەمە من ئەو ڕەنگە سورەی کە لەلام ڕازی کەرانەیە ڕۆ دەکەمە سەر تابلۆکەم .

لەنێوان ئەم ڕەنگە سورە و سپێتی تابلۆکەدا پەیوەندییەك بەدی دێت ... کاتێ کە مـن ڕەنگـی سـەوز سـەرباریان دەکـەم و پانتـایی ژورەکـە بـە ڕەنگـی زەرد نیـشان دەدەم ، هەمدیسانەوە لەنێوان زەرد و سەوزو سور و سـپی دا پەیوەندییـەکی نـوێ بـەدی دێـت ... بەڵام ئەم ڕەنگە جۆراوجۆرانە بەرامبەر بەیەك یـەکتری دوانـە "خنـسی" دەکـەن (ڕەنگـی دوانە ، دەتوانین بڵێین ڕەنگی نێرەموکن کە لە تێکەڵی دوو ڕەنگی سـەرەکی بـەدی دێـت واتە ڕەنگی گیراوە یا ئاتـاجی دووڕەنـگ کـە وازیـان لـە ڕەنگـە هەووەڵییـەکان هێنـاوە و دوانەن لەتەك تێکەڵ بونیان دا " وەرگێڕی کوردی" پێویستە ئەو ڕەنگە هەمەجۆرانەی کە من بەکاریان دەبەم هاوڕێژەیەکی ئەوتۆیان هەبێت کە یەکتری لەناو دەبەن.

بۆ وەدەسـت هێنـانی ئـەم مەبەسـتە پێویـست دەکـات بیرەکـانم بـە گونجـاوی بـەدی بهێنم.. پەیوەندیی نێوان ڕەنگەکان پێویستە وەها لە برەودا بن کە لەبری ئەوەی یـەکتری لەناوبەرن" بە پێچەوانەوە یەکتری دروست بکەنو یەکتری بگونجێنن... پێکهاتێکی نوێ لە ڕەنگەکان بە دوای یەکەم ڕەنگدا بەدی دێتو کۆی بۆچـونی مـن بـەدی دەهێنێـت.. ناچـار دەبم ڕەنگەکان جێگۆڕکێ پێ بکەم، بە جۆرێـك کـە ئەگـەر لـە پـاش گۆڕانکـاریی دوپـاتی ڕەنگی سەوز لەبری ڕەنگی سور دا زاڵ بێت، وەهـا دەردەکـەوێت کـە تابلۆکـە بـە تـەواوی گۆڕانکاریی بەسەردا هاتووە.

ئەم خواستە بە چاکی ڕوونی دەکاتەوە کە چـۆن هارمۆنییـەتی ڕەنگێکـی تایبـەت لـە تابلۆیـەکی وێنەکێـشان دا بـەدی دێـت" بـەڵام لـە سـنوری کۆمپۆزیـشنە دوو دوورییـەکانی دیمەنە ڕەنگینەکانی یابانی زیاترمان کێش ناکات .

ڕونکردنەوەیەکی دیکـەی مـاتیس کـە لـە هـەمان وتـاردا هـاتووە لـەم بارەیـەوە زیـاتر یاریدەمان دەدات: "خاڵی مەبەست ئەمەیە کە چۆن سەرنجی بینەر وەهـا ئاراسـتە بکـەین کە بینەر تەماشای بەسەرنج لە تابلۆ بدات، وە بیر لە هەموو شتێك بکاتەوە، لـەو شـتەیش

PDF 4 KURD

لە ئێمە نیازمـان بـوو بیکێـشین، پێویـستە ئـەو واتـە بینـەر ناچـار بکـەین (بـەبێ ئـەوەی نائارامی بکەین) یا پێویستە ڕێگەی نیشان بدەین کـە چـۆنێتی ئـەو هەسـتانەی کـە بـەیان کراون بئەزمونێنێت... سەر سوڕماندنی بینەر کارێکی ترسناکە.. بـۆ بینـەر پێویـست نییـە کە ڕون کردنەوەو شیکردنەوە لـە ئەسـتۆ بگرێـت– چـونکە بـەم واتایـە ئاگـاداریی ئـەو یـا سـەرنجی بینـەر دەوەسـتێ، واتـە ئـازادیی لـە دەسـت دەدات – ئەگـەریش لـە بەرامبـەر ڕەنگەکان دا زیاڕۆیی بکەین ئەوا مەترسی ئەوە دێتە پـێش کـە ڕونکردنـەوەو شـیکردنەوە دەست پێ بکات.

مەسەلەکە لای ئێمە بەم شێوەیە بەدی هاتووە کە بەهێزیو توانای تابلۆ بپـارێزینو لـە هەمان کاتدا بە لێکچون–یش نزیك نزیك بین.

لە مەرجایەتی ویستراودا بەبێ ئەمەی خود بزانێت، بوار بە خـۆی دەدات کـە گرفتـاری تەڵەکـەو فێڵـی تابلۆکـە ببێـت.. پێویـستە ئاگـادار بـین کـە لەلایـەن بینـەرەوە جوڵـەی سەرسـوڕماندن سـەرهەڵدەدات، ئەگەرچـی ئاگایـشی لێـی نـەبێت، پێویـستە بـەپێی توانـا پیشەکە بشاردرێتەوە."

87– ڕاگەیاندن= هەستو تێگەیشتن

دەبینین لە نێـوان تولـستۆیو مـاتیس دا هـاوڕایی یـەکی زۆر بـوونی هەیـە.. جیـاوازی دەشێت بە یەك وشە سنوردار بێت: گواستنەوە= پێگەیاندن...

تۆلستۆی دەیەوێت کە هونەرمەند نەك تەنها لە توانایدا بێت هەستە کـانی خـۆی بـەیان بکات، بەڵکو بشیانگوێزێتەوە.

بە ڕوانگەی من هەمان بە هەڵـەدا چـوون بـوو کـە ئـەوی بـەو تەگەرانـە دوچـار کـرد... چونکە ئەگەر مرۆڤی هونەرمەندو هەستەکانی لە یەك لادا دابنرێت، ئـەو لایـەی دیکـەی کـە ئەم هەستانە پێویستە بۆ ئەو بگوێزرێنەوە" کێیە؟ بێگومان تۆلستۆی ناچار بوو بڵێت کۆی خەڵکی.... بەڵام ئەگەر بەم جۆرە بێت، کەواتە پێویستە هونەر هێندە شایەنی تێگەیـشتن

بێت کە سادەترین لادێی بتوانێ تێی بگات، کەواتە دەربڕینەکانی ئوریپیدس، دانتێ، تاسۆ، میلتۆن، شکسپیر، باخ، بتهۆڤن، گۆتە، ، ئیبسن0 لە ڕاستی دا پەیامەکانی کۆی بەرهەمە هونەرییەکان بێجگە لە داستانەکانی کتێبی پیرۆزو سرودو ئەفسانەی بالۆرەو "کوختی مام تۆم" و "ئاوازی کریسمس" بەیەك ڕادە هەزم بکەن.

تیۆرەکە لە دەزگایەکی زۆر ئالۆز دەچێت، هێندە بەسە کە یەکێ لە پارچەکانی جێگۆرکێ پێبکرێت تا خراپ بکەوێتە کار یا لەیەك بترازێتو بشکێت. چاك کردنێك. کە من نیازمە لە پێناسی تۆلستۆی دا بەدیی بهێنم تاوەکو لەگەڵ واتای ماتیس دا جا بگونجێت— وە گرنگتر لەوەیش تا لەگەڵ ڕاستەقینەدا بگونجێت، چاك کردنێکی سادەیە.

من نیازمە بڵێم کە کاری هونەر ئەمە نییە کە هەستەکانی بگوێزێتەوە بە جۆرێك کە ئەوانی تریش هەمان هەست بئەزموننێنن" ئەمە تەنها کاری خامترین بەشی هونەرە— مۆسیقای سادە، مێلۆدراما، ڕۆمانی سۆز فرۆشێن و نمونەی ئەمانە.

کاری ڕاستەقینەی هونەر بریتییە لە بەیانی (هەستەکان)و بەدی هێنانی (تێگەیشتن).. ئەمە هەمان خاڵە کە یۆنانییەکان بە چاکی پەییان پێ بردبوو... بە ڕوانگەی منیش کاتێ کە ئەرستۆ دەڵێت: مەبەستی هونەری شانۆ پاڵاوتنی سۆزەکانمانە... مەبەستی لەمە زیاتر نییە.

ئێمە کاتێك پەیوەندی لەگەڵ بەرهەمێکی هونەری دا پەیدا دەکەین کە پڕ بێ لە بارگەی عاتیفی... ئێمە لە بەرهەمی هونەریی ڕەسەن دا شوێنەواری ئەم سۆزە بەدی ناکەین، بەڵکو ئەوەی هەستی پێ دەکەین ئاشتی و ئارامی و مەزنییە. هیچ شتێك گەمژەترانە نییە لەم دیمەنەی کە لاوێکی بایی لە بەرامبەر بەرهەمێکی مەزن دا بیەوێت هەستیاری خۆی بخرۆشێنێت— لە بەرامبەر بەرهەمێکدا کە تیایدا کۆی هەستەکانی هونەرمەند لە ئازادیی هزری کامڵدا وچانی گرتووە.. ڕاستە کە بەرهەمەکە پەرچەکرداری لەشی تایبەت لە ئێمەدا دەخرۆشێنێ: چونکە کێشو هارمۆنیو یەکبون دەرك پێ دەکەینو ئەم خاسیەتانەش کاردەکەنە سەر دەمارەکانمان.

بەڵام ئەمە کاریگەری خرۆشێنەرانە نییـە، بـەڵکو ئارامکەرەوەیـە، ئەگەرچـی ئـەنجامی ئەم کارتێکردنەش لە ڕوانگەی دەرونزانییەوە بە عاتیفـە نـاو دەبـەین، ئـەم سـۆزە شـتێکە بەگشتی جیاوازە لەو سۆزانەی هونەرمەند لە حاڵەتی داهێنانی بەرهەمدا ئەیانژێنێ‌و بەیانی کردوون.. چـاترە حاڵـەتی بینـەر بـە سەرسـوڕمان‌و چـاك بـوون "تحسین" ناوبـەرین، بـە زاراوەیەکی وشك تر بەڵام ڕاستتر پێویستە بڵێین ئەم حاڵەتە حاڵەتی ناسینە... ڕێزێـك کـە بە هونەرمەنـدێکی ڕەوا دەبیـنین ڕێـزی ئێمەیـە بـۆ کەسـێك کـە بەیاریـدەی ئامـادەیی یـە تایبەتەکانی خۆیەوە لە بەهێزیی یەکەی بابەتە سۆزینەکانی ئێمە کەم دەکاتەوە.

88- هونەر و کۆمەڵگە

ئەگەر ئەم خواستە بـە ڕۆشـنی تێبگـەین، ئـەوا شـوێن‌و ئاسـتی هونـەر لـە کۆمەڵگـەدا مەسەلەیەکی ئەوتۆ نابێت، لەم بارەیەشەوە هەمدیسان یۆنانییەکان لە ئێمـە دانـاتربوون و باوەڕی ئەوان بەمەی کە جوانی بریتییە لە باشیی ئاکاری یان پـەیامی ئاکـاریی بـاش- کـە بە ڕوانگەی ئێمە هێندە ناکۆك وەڕوو دەکەوێت- لە ڕاستی دا ڕاستییەکی گەلێ سادەیە.

یەکاویەك گوناح دزێوییە" ئەگەر ئێمە ئەم خاڵە بە تـەواوی بونمـان بـاوەڕ پـێ بکـەین، ئەوا دەمانتوانی کۆی چالاکییەکانی دیکەی گیانی مرۆڤ لە باری خۆیدا بهێڵینەوە.

بەم شێوەیەیە کە من باوەڕم وایـە کـە گرنگیـی هونـەر لـە ئـابوری و فەلـسەفە کـەمێ زیاترە.

هونەر پێودانگێکە کە ڕادەیەکی ڕاستەخۆی لەگەڵ ڕوانگەی گیانیی ئادەمیزاددا هەیە، کاتێکیش ئەم ڕوانگەیە هاوبەش بێت لە نێـوان تاکـەکانی کۆمەڵگـەدا ، بـە شـێوەی ئـایین ڕەنگ دەداتەوە.. ژیان‌و بزوتنەوەی هونەریش لە زوربەی چـاخەکانی مێـژوودا پەیوەسـتی یەکێ لە شکڵەکانی ئایین بووە.

بەڵام هەمان شێوە کە پێشتر پەنجەم بۆ ڕاکێشا، لە توێی دوو سێ سـەدەی ڕابـردوودا ئەم پەیوەستییە کەم کەم ڕووی لە سـستی کـردووە و واش دەرناکـەوێت کـە بـەم زووانـە پەیوەندییەکی نوێ بەدی بێت.

89– ویستی مەیلدارێتی بۆ وێنە

هیچ کەسێك پەیوەنـدی بەرانبـەریی هونەرمەنـدو کۆمەڵگـە نکـوڵی ناکـات، هونەرمەنـد پشتی بە کۆمەڵگە دەبەستێ –ئاوازو هێزو هەستەکانی لەو کۆمەڵگەیەوە وەردەگرێـت کـە تیایدا دەژی... بەڵام لایـەنی تاکانـەی بەرهـەمی هونەرمەنـد پەیوەنـدە بـە هۆکـاری زیـاتر لەمانەوە، ئەم لایەنە پەیوەندە بە فرمانێکی بـەدی هـاتووەوە کـە بریتییـە لـە – ویـستی مەیلدارێتی بۆ وێنە– کە هێزێکە لە دەرونی کەسێتی هونەرمەندایەو بـەبێ ئەمـە درکانـدنی دیدی وێنەی گونجاو شتێکی گرنگ ناتوانێ بەدی بهێنێت... دەشێت وەها دەربکەوێت کـە ئەم خاڵە دوچاری دژایەتیمان بکات، ئەگەر هونەر بە تـەواوی بەرهـەمی مەرجایەتییـەکانی دەوروبەر نەبێتو بەیانی ویستێکی خودیو تاکانە بێـت" کەواتـە چـۆن دەتوانـێ لێکـچونی سەرسوڕێنی بەرهەمی هونەری لە قۆناغە جیاوازەکانی مێژوودا ڕوون بکاتەوە.

90– دوا بەها

ئەم دژایەتییە تەنها بە زمانێکی سەرو سروشتی شـیاوی ڕونکردنەوەیـە، بـەها کۆتـایی یەکانی هونەر لە سنوری تاكو کاتو مەرجایەتییەکانی دەوروبـەری ئـەو زیـاتر ڕادەبـرن... ئەم بەهایانە بەیان کەری هاوگونجاندنو هارمۆنیی ئایدیالینو هونەرمەند تەنها بە یاریـدەی توانا دیدەیی یەکانییەوە دەتوانێت دەستیان بۆ بەرێتو مامەڵەیان لەگەڵ بکات.

هونەرمەند لە پێناوی بەیان کردنی ئاتاجی دیدەکانی خۆیدا ماددەیـەك بـەکار دەبـات کە مەرجایەتیی کات خستویەتە بەردەستی.

ڕۆژێ لە ڕۆژان هونەرمەند لەسەر دیواری ئەشکەوتەکان کاری دەکردو هێڵی دەکێشا..
لە قۆناغی دواییدا یا مزگەوتی بنیات دەنا یان جوانی دەکرد.. لە قۆنـاغێکی دی دا تـابلۆی
بۆ کەسانێکی هونەرناس دەکێشا...

هونەرمەندی ڕاستەقینە باوەڕی بـە چـییەتی مـاددەو ئـەو مەرجایەتییانـەش نییـە کـە
بەسەریدا گریمان دەکرێت.. هەر مەرجایەتییەك کە بـوار بـۆ ئـەو بڕەخـسێنێ کـە ویـستی
سەر بە وێنەی خۆی بەیان بکات، لای ئەو شایەنی پەسەند کردنە.

ئەو کاتە لە جێگای بەرین تـری مێـژوودا کۆشـشەکانی ئـەم هونەرمەنـدە دەشـێت بـە
یاریـدەی توانایەکـەوە کـە لای خـودی هونەرمەنـد شـایەنی پـێش بینـی نییـە و هێنـدە
پابەندی ئەو بەهایانە نییە کە جـێ سـەرنجی هونەرمەنـدن... گـەورە یـان بـچکۆلە نیـشان
دەدرێن، پەسەند کاو یان نەویستراو بە ڕاستی دەبن..

بەڵام باوەڕی هونەرمەند وەهایە کـە ئـەم بەهایانـە لـە ئـەژماردی سـیفاتی هەمیـشەیی
مرۆڤدا جێگەیان هەیە.